

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
“Ужгородський національний університет”
Факультет іноземної філології**

ISSN 2617-3921

**СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

ВИПУСК 2 (26)

Видавничий дім
“Гельветика”
2024

DOI 10.24144/2617-3921.2024.26

УДК 81 (081)+372. 8

С 91

Видання включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б у галузі філологічних та педагогічних наук (спеціальності 014 «Середня освіта (за предметними спеціальностями)», 035 «Філологія»)

відповідно до Наказу МОН України від 26.11.2020 № 1471 (додаток 3).

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 2178 від 27.06.2024 року
Ідентифікатор медіа R30-04500

Журнал індексується в міжнародній наукометричній базі даних
Index Copernicus (Польща).

Редакційна колегія:

Головний редактор:

Фабіан Мирослава Петрівна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-3351-1275>

Члени редакційної колегії:

Голік Сніжана Василівна – кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-1278-3383>; **Бенцеш Рійко** – доктор філологічних наук, професор Інституту науки про поведінку та теорії комунікації Університету Корвінус у Будапешті, Угорщина, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-3481-8279>; **Гвоздяк Ольга Михайлівна** – кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри німецької філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5760-576X>; **Корольов Ігор Русланович** – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри полоністики, директор Центру балтистики, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0436-5923>; **Корольова Алла Валер'янівна** – доктор філологічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародного співробітництва, Київський національний лінгвістичний університет, Україна, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5541-5914>; **Лизанець Петро Миколайович** – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри угорської філології, заслужений діяч науки і техніки України, почесний член редколегії, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5663-7057>; **Рогач Леся Валер'янівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-7709-017X>; **Томащікова Славка** – кандидат філологічних наук, професор, завідувачка кафедри англійстики та американистики, проректор з міжнародних відносин, Університет П.І. Шафаріка в Кошице, Словаччина, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5877-9158>; **Фаркаш Іоан-Мірча** – кандидат філологічних наук, доцент, декан факультету літератури Північного центрального університету Бая Маре та Технічного університету Клуж Напока, Румунія, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-8113-1237>; **Чендей Наталія Василівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-4065-5119>

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 10 від 20 вересня 2024 р.)

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Електронна версія: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua>

© Ужгородський національний університет, 2024

**Ministry of Education and Science of Ukraine
State University “Uzhhorod National University”
Faculty of Foreign Philology**

ISSN 2617-3921

**CONTEMPORARY STUDIES
IN FOREIGN PHILOLOGY**

Research Paper Collection

ISSUE 2 (26)

DOI 10.24144/2617-3921.2024.26

UDC 81 (081)+372. 8

C 91

The journal is included in the List of scientific professional publications of Ukraine of category B in the field of philological and pedagogical sciences (specialty 014 "Secondary education (by subject specialties)", 035 "Philology") according to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine 26.11.2020 № 1471 (Annex 3).

*Registration of Print media entity: Decision of the National Council of Television and Radio Broadcasting of Ukraine No. 2178 as of 27.06.2024
Media ID R30-04500*

*The journal is indexed in the international scientometric database
Index Copernicus (Poland).*

Editorial Board:

Editor-in-Chief:

Fabian Myroslava Petrivna – Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor of English Philology Department, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-3351-1275>

Members of the Editorial Board:

Holyk Snizhana Vasylivna – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Head of English Philology Department, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-1278-3383>; **Réka Benczes** – Doctor of Philological Sciences, Professor of the Institute of Communication and Sociology, Corvinus University of Budapest, Hungary, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-3481-8279>; **Hvozdiak Olha Mykhailivna** – Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of German Philology Department, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5760-576X>; **Korolev Ihor Ruslanovych** – Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor of the Department of Polonistics, Director of the Center for Baltic Studies, Educational and Scientific Institute of Philology, Taras Shevchenko Kyiv National University, Ukraine, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-0436-5923>; **Koroleva Alla Valerianivna** – Doctor of Philological Sciences, Professor, Vice-Rector for Scientific Work and International Cooperation, Kyiv National Linguistic University, Ukraine, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5541-5914>; **Lyzanets Petro Mykolaiovych** – Doctor of Philological Sciences, Professor, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine, Honorary Member of the Editorial Board, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-5663-7057>; **Rohach Lesya Valerianivna** – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of English Philology Department, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-7709-017X>; **Slávka Tomaščíková** – Candidate of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of British and American Studies, Vice-Rector for International Relations, Pavol Jozef Šafárik University in Košice, Slovak Republic, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-5877-9158>; **Ioan-Mircea Farcas** – PhD, Associate Professor, Dean of the Faculty of Letters, North University Centre of Baia Mare, Technical University of Cluj – Napoca, Romania, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-8113-1237>; **Chendei Nataliia Vasylivna** – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of English Philology Department, Uzhhorod National University, Ukraine, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-4065-5119>

*Recommended for publication by the Academic Council
of Uzhhorod National University (protocol № 10 dated September 20, 2024)*

*The articles were checked for plagiarism using the software Plagiarism.com
developed by the Polish company Plagiat.pl.*

E-version: <http://philol-zbirnyk.uzhnu.uz.ua>

© Uzhhorod National University, 2024

MOB03HABCTBO
LANGUAGE STUDIES
SPRACHWISSENSCHAFT
LINGUISTIQUE

Olena Yemelianova,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic Philology,
Sumy State University
<https://orcid.org/0000-0002-3277-1227>
Sumy, Ukraine

Adjectives as the reflection of the Russian-Ukrainian war perception

Прикметники як відображення сприйняття російсько-української війни

Анотація. Статтю присвячено аналізу особливостей сприйняття російсько-української війни студентами через інформацію, представлену в мас-медійному дискурсі. Метою дослідження є прикметники як один із найважливіших засобів вираження оцінної семантики, що характеризує уявлення студентів про російсько-українську війну. Дослідження сприйняття студентами російсько-української війни через різні ЗМІ показує зміну їх поглядів з часом. Спочатку, у лютому 2022 року, переважали описові прикметники (38,94%), насичені моральні прикметники (30,5%) і ціннісно-пов'язані прикметники (27,4%), що свідчить про те, що війна сприймалася як несподівана, жорстока, несправедлива та насильницька. У червні 2024 року спостерігалось збільшення використання описових прикметників (46,9%), невелике зростання ціннісно-пов'язаних (28,1%), і помітне зниження насичених моральних прикметників (17,7%). Цей зсув вказує на сприйняття конфлікту як тривалого, виснажливого та тупикового. У дослідженні також виявлено використання синонімічних прикметників, розкриваючи специфіку розуміння війни та її представлення в ЗМІ.

Дослідження також визначає використання синонімічних прикметників, класифікованих як тонкі, насичені, ціннісно-пов'язані та описові, пропонує аналіз змін сприйняття війни та її медійного представлення. Загалом отримані дані свідчать про динамічний характер суспільного сприйняття російсько-української війни, який змінюється від початкового шоку та сувереного морального осуду до перерозподілу уваги на описових та ціннісно-пов'язаних аспектах під час продовження конфлікту. Перспектива дослідження передбачає ретельний проаналіз як наративів ЗМІ, так і публічного дискурсу, з метою об'єктивного збереження та вианування національної пам'яті.

Ключові слова: описові прикметники, насичені моральні прикметники, насичені неморальні прикметники, ціннісно-пов'язані прикметники, тонкі прикметники, російсько-українська війна.

Summary. The article is focused on the analysis of the specifics of the Russian-Ukrainian war perception by students through the information presented in the

mass media discourse. The objective of the research is adjectives, as one of the most important means of expressing evaluative semantics, characterizing the students' perception of the Russian-Ukrainian war. The study on students' perceptions of the Russian-Ukrainian war through various mass media sources shows a change in their views over time. Initially, in February 2022, descriptive adjectives (38.94%), thick moral adjectives (30.5%), and value-associated adjectives (27.4%) were prevalent, suggesting the war was seen as unexpected, cruel, unfair, and violent. By June 2024, there was an increased use of descriptive adjectives (46.9%), a slight rise in value-associated adjectives (28.1%), and a notable drop in thick moral adjectives (17.7%). This shift indicates a perception of the conflict as prolonged, exhausting, and stalemated. The study also identifies the use of synonymous adjectives offering insights into the evolving understanding of the war and its media portrayal.

The study also identifies the use of synonymous adjectives categorized as thin, thick, value-associated, and descriptive, offering insights into the evolving understanding of the war and its media portrayal. Overall, the findings show the dynamic nature of public perception of the Russian-Ukrainian war, shifting from initial shock and moral judgment to a focus on descriptive and value-associated aspects as the conflict continues. Future research should thoroughly analyze both media narratives and public discourse to preserve national memory.

Key words: *descriptive adjectives, thick moral adjectives, thick nonmoral adjectives, value-associated adjectives, thin adjectives, Russian-Ukrainian war.*

Introduction. In recent decades, there has been a growing interest among linguists in the study of the phenomenon of the category of evaluation – one of the most in-demand in the linguistic worldview of the speaker, as its semantics carries within it a system of values of the surrounding world and the value of a person in it, objectified in units of language. As the linguists point out: “Evaluation and the process of evaluation permeate all aspects of human life. Evaluative activity reflects the process of human interaction with the facts of the surrounding world and their value-based attitude towards the surrounding realities” [1, p. 30].

The researchers study the explicit means of the evaluation category implementation in the discourse of Internet comments [1]; thick and thin adjectives through corpora [4]; the specifics of projecting otherness in media discourse of the Russia-Ukraine war [5]; the war in Ukraine and foreign news reporting [2]; use corpus-assisted analysis to such queries as Ukraine and Russia in the context of the Russia-Ukraine war [3].

In this perspective the study of the adjective comes to the forefront, as the adjective is ontologically inherent in the characteristic (relation, including value) as the basis of quality, and its typology is based on the differences between the carriers of the attribute, the objects of evaluation. The development of the pragmatic potential of linguistic units, including adjectives, the strengthening of their impact force, as well as the need for a systematic study of the evaluative function as a strategy of influencing the addressee, determines the **relevance** of the chosen research topic.

The **subject matter** of the study is the evaluative analysis of the Russian-Ukrainian war perception by students through the information presented in the mass media discourse. The **objective** of the research is adjectives, as one of the most important means of expressing evaluative semantics, characterizing the students' perception of the Russian-Ukrainian war. The **aim** of the study is to analyze the specifics of the Russian-Ukrainian war perception by students through the information presented in the mass media discourse.

Methodology. The study employed a mixed-methods approach, utilizing both quantitative and qualitative techniques. For the quantitative component and to evaluate the specifics of the perception of the Russian-Ukrainian war (through the information presented in different sources of mass media) by the young people who are and will be the carriers of the Ukrainian national memory and to analyse the formation of a resilient Ukrainian identity through an individual war experience, the survey among the first-, second-, third- and fourth-year Bachelor students and first-year Master students of the Department of Germanic Philology, Faculty of Foreign Philology and Social Communications, Sumy State University was conducted. 32 students took part in the survey in June 2024. One of the questions of the survey suggested students giving 3 (three) adjectives that precisely characterise the Russian-Ukrainian war according to mass media:

- a) at the beginning of the war – February 2022 (3 adjectives);
- b) now – June 2024 3 (three) adjectives.

The qualitative portion of the study involved in-depth analysis of the survey results, exploring the students' perception of the media's portrayal of the war. By combining the quantitative survey data with the rich qualitative insights, the study aims to provide a comprehensive understanding of how university students perceive the Russian-Ukrainian war through the lens of media reporting and their personal adjectives choice to describe it.

Results and Discussion. It should be mentioned that the semantic-grammatical and communicative-functional properties of adjectives are closely tied to their evaluative function in the following ways:

1) in the aspect of semantic-grammatical properties adjectives inherently carry a “characteristic” or “relation” that forms the basis for expressing evaluation and quality. The typology of adjectives is derived from the differences in the objects or entities being evaluated. Adjectives indicate specific states, qualities, and attributes that are ascribed to the object being described. This semantic content allows adjectives to convey evaluative meaning, either positive or negative;

2) in the aspect of communicative-functional properties adjectives serve as strategic linguistic tools for influencing the addressee through the

expression of evaluation. The pragmatic potential of adjectives, i.e. their ability to impact the addressee, is enhanced when used evaluatively. Evaluative adjectives allow the speaker to convey their system of values and attitudes towards the world in general and towards specific events, objects, people etc. The evaluative function of adjectives is considered a key communicative strategy for shaping the addressee's perception and beliefs.

The semantic-grammatical makeup of adjectives, which centers around qualities and characteristics, provides the foundation for their evaluative capacity. This evaluative potential is then leveraged by speakers in the communicative-functional dimension to express their subjective assessments and influence the addressee. Understanding this interplay is crucial for a comprehensive analysis of the evaluative function of adjectives.

People constantly evaluate themselves, other people, and the surrounding reality, expressing their attitudes through various means in the process of communication. Among the many interpretations of evaluation are the communicative (approval :: disapproval), emotional (pleasant :: unpleasant), qualitative (good :: bad), rational (useful :: harmful), and others. The underlying issue is the problem of the significance of the object for the subject who has chosen it as the object of a value-based attitude, which is based on the feature of good :: bad. As value attitudes reflect the general laws of human thinking, so evaluation can be considered a universal linguistic category.

The basis of the specific features of the semantics of evaluation lies in the nature of its components – the evaluating subject, the evaluated object, the evaluative predicate, the grounds for the evaluation, and its character. Despite the external, verbal discreteness of the evaluation, it represents a correlate of the opinion about the value in the linguistic consciousness of the speaker, based on the discrete elements of the evaluation scale.

In other words, the specific semantic features of evaluation are rooted in the key components involved – the evaluating subject, the object being evaluated, the evaluative language used, the basis for the evaluation, and the overall character of the evaluation. Although evaluation may be expressed discretely through verbal means, it ultimately reflects a more holistic opinion or judgment about the value or worth of something, grounded in the speaker's linguistic and cognitive framework of evaluative scales and criteria. Moreover, the distinctive feature of the meaning and use of evaluative adjectives is that their structure combines the semantic and pragmatic aspects of language, that is, there are both subjective-evaluative meanings embedded in the semantic structure of the vocabulary, as well as the corresponding connotations.

It should be mentioned that, a distinctive feature of the semantics of evaluative adjectives is that the interplay between the semantic and pragmatic

aspects is encoded within the semantic structure of the lexical unit itself. The evaluative meaning and associated pragmatic implications are intertwined and manifested in the overall semantic structure of the adjective.

The well-known division of evaluative meanings in logic into internal and external reflects the connection between subjective and objective factors: the value-based worldview of a society is based on positive or negative emotions (pleasure/displeasure) evoked by the properties, quality, appearance, functions, etc. of the object of evaluation.

As M. Strukowska points out: “Otherness serves as means of legitimising media actions as preventive measures taken to inform society about the past, create the present state of the world through assertions which endorse media credibility and predict future outcomes with respect to the horror of the unfolding war” [5, p. 77].

The analysed material (see Table 1) shows that the students’ perception of the Russian-Ukrainian war through different mass media resources at the beginning of the invasion (February 2022) is rated as follows (the figure in parentheses after each adjective means the number of times the adjective is mentioned in students’ responses):

I – *unexpected* (8); II – *cruel* (5); *unfair* (5); *violent* (5); III – *aggressive* (4); *sudden* (4); IV – *chaotic* (3); *fast* (3); *patriotic* (3); *ruthless* (3); *short-term* (3); V – *deadly* (2); *devastating* (2); *horrible* (2); *international* (2); *rapid* (2); *quick* (2); *shocking* (2); *unprovoked* (2),

while in June 2024 the students’ perception of the Russian-Ukrainian war through different mass media resources is different. The frequency of the adjectives mentioned is the following:

I – *devastating* (4); *protracted* (4); *stalemated* (4); II – *exhausting* (3); *cruel* (3); *humanitarian* (3); *long* (3); *ongoing* (3); *stalemate* (3); III – *aggressive* (2); *complex* (2); *drawn-out* (2); *exhausted* (2); *hopeless* (2); *long-lasting* (2); *prolonged* (2); *violent* (2).

Among the adjectives mentioned by students, we can easily trace a number of synonymous ones:

for the beginning of the war (February 2022): *aggressive* (4) / *violent* (5) / *brutal* (1) / *cruel* (5) / *ruthless* (3) / *heartless* (1); *anxious* (1) / *tense* (1) / *terrified* (1); *fast* (3) / *rapid* (1) / *quick* (2) / *swift* (1); *horrible* (2) / *terrible* (1) / *terrifying* (1); *intense* (1) / *violent* (5); *scary* (1) / *terrifying* (1) / *shocking* (2); *sudden* (4) / *unexpected* (8) / *unpredictable* (1);

for June 2024: *aggressive* (2) / *violent* (2) / *bloody* (1) / *cruel* (3) / *ruthless* (1); *angry* (1) / *ratty* (1); *complex* (2) / *complicated* (1); *depressive* (1) / *sad* (1); *desperate* (1) / *hopeless* (2); *drawn-out* (2) / *prolonged* (2) / *protracted* (4) / *ongoing* (3); *long* (3) / *long-haul* (1) / *long-lasting* (2) / *long-term* (1) / *never-ending* (1); *horrible* (1) / *terrible* (1); *intense* (1) / *violent* (2); *stalemate* (3) / *stalemated* (4).

Relevant for the research is the analysis of the adjectives in the aspect of their belonging to a certain class, namely to thin, thick, value-associated, descriptive adjectives suggested by K. Reuter, L. Baumgartner, P. Willemsen [4]. According to the scholars, “thin concepts ... evaluate without specifying the descriptive aspects that ground their evaluation”, while “thick concepts ... describe and evaluate at the same time” [4, p. 263], value-associated adjectives convey a judgment, opinion, or evaluation, descriptive adjectives simply describe a physical or observable characteristic such as size, color, or texture. The scientists further subdivide thick adjectives into thick moral and thick nonmoral [4, p. 171]. The analysis of the students’ responses regarding the class of adjectives and the number of times the adjective is mentioned in students’ responses (that is the figure given in parentheses after each adjective) is provided in table 1.

The adjective classification into thin, thick moral, thick nonmoral, value-associated and descriptive is based on the suggestions made by K. Reuter, L. Baumgartner, P. Willemsen [4, p. 269] as well as on the author’s intuition and thorough analysis of the thin and thick concepts research.

The data analysis of the adjectives given by students as their perception of the Russian-Ukrainian war through the information presented in mass media in the aspect of adjectives classes (thin, thick moral, thick nonmoral, value-associated, descriptive) representation demonstrates that at the beginning of the war (February 2022) descriptive adjectives accounted for 38,94 %; thick moral adjectives – 30,5%; value-associated adjectives – 27,4%; thin adjectives – 3,16%, but in June 2024 we observe the shift in the perception of the war perception through the information in mass media: descriptive adjectives come first in numbers accounting for 46,9% just as at the beginning of the war, but their number grew up by nearly 8%; then come value-associated adjectives – 28,1% (their number increased by 0,7%); thick moral adjectives shifted downwards now being third in the rating and accounting for 17,7% (the number decreased significantly by 12,8% in comparison with the beginning of the war); then come thick nonmoral adjectives – 5,22% and thin adjectives are the least numerable – 2,08%.

Conclusions. The results of the analysis show that the meaning and usage of evaluative adjectives encompasses both semantic and pragmatic dimensions. They carry not only the subjective, evaluative meaning inherent in their semantic structure, but also the associated connotations and pragmatic implications. This blending of the semantic and pragmatic aspects is a key characteristic of how evaluative adjectives function in language.

Table 1

Adjectives that precisely characterise the Russian-Ukrainian war according to mass media a) at the beginning of the war – February 2022	Class of adjectives	Adjectives that precisely characterise the Russian-Ukrainian war according to mass media b) now – June 2024	Class of adjectives
active (1)	descriptive	affiliate (1)	descriptive
aggressive (4)	thick moral	aggressive (2)	thick moral
anxious (1)	descriptive	angry (1)	value-associated
brutal (1)	thick moral	bloody (1)	thick moral
catastrophic (1)	value-associated	catastrophic (1)	value-associated
chaotic (3)	value-associated	complex (2)	descriptive
cruel (5)	thick moral	complicated (1)	descriptive
deadly (2)	value-associated	corrupt (1)	thick moral
depressing (1)	value-associated	cruel (3)	thick moral
devastating (2)	value-associated	depressive (1)	value-associated
dramatic (1)	value-associated	desperate (1)	value-associated
emotional (1)	descriptive	devastating (4)	value-associated
escalating (1)	descriptive	drawn out (2)	value-associated
expectable (1)	descriptive	energy-taking (1)	descriptive
fast (3)	descriptive	entrenched (1)	descriptive
heartless (1)	thick moral	exhausted (2)	value-associated
heavy (1)	value-associated	exhausting (3)	thick nonmoral
horrible (2)	thin	extensive (1)	value-associated
immediate (1)	descriptive	frightening (1)	thick nonmoral
initial (1)	descriptive	full-scale (1)	descriptive
insidious (1)	thick moral	geopolitical (1)	descriptive
intense (1)	thick moral	hopeless (2)	value-associated
international (2)	descriptive	horrible (1)	thin
military-only (1)	descriptive	human resources less (1)	descriptive
on-going (1)	descriptive	humanitarian (3)	descriptive
patriotic (3)	thick moral	immense (1)	descriptive
protected (1)	value-associated	intense (1)	descriptive
quick (2)	descriptive	internationalized (1)	descriptive
rapid (2)	descriptive	killing (1)	thick moral
ruthless (3)	thick moral	large-scale (1)	descriptive
sad (1)	value-associated	long (3)	descriptive
scary (1)	value-associated	long-haul (1)	descriptive
shocking (2)	value-associated	long-lasting (2)	descriptive
short-term (3)	descriptive	long-term (1)	descriptive
strong (1)	value-associated	losable (1)	thick nonmoral
successful (1)	value-associated	mean (1)	thick moral

sudden (4)	descriptive	military (1)	descriptive
sure (1)	descriptive	more stable (1)	descriptive
swift (1)	descriptive	never-ending (1)	value-associated
temporary (1)	descriptive	ongoing (1)	descriptive
tense (1)	value-associated	patriotic (1)	thick moral
terrible (1)	thin	political (1)	descriptive
terrified (1)	value-associated	poor (1)	value-associated
terrifying (1)	value-associated	powerful (1)	value-associated
threatful (1)	value-associated	problematic (1)	value-associated
unexpected (8)	descriptive	prolonged (2)	descriptive
unfair (5)	thick moral	protracted (4)	descriptive
unpredictable (1)	descriptive	ratty (1)	value-associated
unprovoked (2)	value-associated	ruthless (1)	thick moral
victory-leading (1)	value-associated	sad (1)	value-associated
violent (5)	thick moral	same (1)	descriptive
volatile (1)	value-associated	senseless (1)	value-associated
		shameful (1)	thick moral
		slow (1)	descriptive
		stalemate (3)	descriptive
		stalemated (4)	descriptive
		strategic (1)	descriptive
		terrible (1)	thin
		terrorist (1)	thick moral
		terroristic (1)	thick moral
		traumatizing (1)	value-associated
		tremendous (1)	value-associated
		unfair (1)	thick moral
		unprovoked (1)	value-associated
		violent (2)	thick moral
		vulnerable (1)	value-associated
		weak (1)	value-associated
		weaponed (1)	descriptive
		zoned (1)	descriptive

The analysis of the students' perceptions of the Russian-Ukrainian war through different mass media resources reveals a shift in their perspective over time. In the initial stages of the conflict in February 2022, descriptive adjectives (38.94%), thick moral adjectives (30.5%), and value-associated adjectives (27.4%) dominated, indicating an overall perception of the war as *unexpected*, *cruel*, *unfair*, and *violent*. However, by June 2024, the students' perception had evolved, with descriptive adjectives becoming even more prominent (46.9%), followed by value-associated adjectives (28.1%) and a significant decrease in thick moral adjectives (17.7%).

This suggests a greater focus on the prolonged, exhausting, and stalemated nature of the conflict, as reflected in the increased use of adjectives like *devastating*, *protracted*, and *stalemated*.

The analysis also reveals the use of synonymous adjectives, which can be classified into thin, thick, value-associated, and descriptive categories. This provides insights into the students' evolving understanding of the war and the way it is portrayed in the media. Overall, the findings demonstrate the dynamic nature of public perception of the Russian-Ukrainian war, with a shift from a focus on the initial shock and moral aspects to a greater emphasis on the descriptive and value-associated elements as the conflict has progressed.

The prospects of the research is seen in the thorough analysis of both the media narratives and the public discourse in the aspect of preserving national memory.

The research is carried out within the scope of the research project “Commemoration of the Russian-Ukrainian war in the system of state humanitarian policy: formation of a sustainable model of consolidation of the Ukrainian society” within the scientific direction “Humanities and Art” of Sumy State University in 2024–2025 (registration number БФ/23-2021).

REFERENCES

1. Гнатковська О. М., Сапожник І.В., Суродейкіна Т. В. Експліцитні засоби реалізації категорії оцінки в дискурсі інтернет-коментарів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. № 33(2), С. 30–33.
2. Media, Dissidence and the War in Ukraine. London, 2024. 204 p. <https://doi.org/10.4324/9781003431862>
3. Pérez M. C. Russia and Ukraine through the Eyes of ParlaMint 4.0: A Collocational CADS Profile of Spanish and British Parliamentary Discourses. *ParlaCLARIN 4th Workshop on Creating, Analysing, and Increasing Accessibility of Parliamentary Corpora at LREC-COLING 2024*. Proceedings. 2024. P. 84–93.
4. Reuter K, Baumgartner L, Willemsen P. Tracing thick and thin concepts through corpora. *Language and Cognition*. 2024. 16(2), P. 263–282. doi:10.1017/langcog.2023.35
5. Strukowska M. E. Mapping and projecting otherness in media discourse of the Russia-Ukraine war. *Poznan Studies in Contemporary Linguistics*. 2024. 60(1), P. 77–100. DOI 10.1515/psicel-2022-1096

UDC 811.111'373.43:82-93

DOI <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2024.26.16-30>

Diana Haydanka,

*PhD in Philology, Associate Professor, Senior Lecturer at the Department
of English Philology, Uzhhorod National University
<http://orcid.org/0000-0001-9239-4200>
Uzhhorod, Ukraine*

Olesia Hoban,

*Master Student at the Department of English Philology,
Uzhhorod National University
<http://orcid.org/0009-0008-5828-6853>
Uzhhorod, Ukraine*

**Rendering linguocultural and pragmatic potential of author
neologisms in children's literature (the case study
of J. K. Rowling's "Christmas Pig" and T. Fletcher's
"Christmasaurus")**

**Відтворення лінгвокультурного та прагматичного потенціалу
авторських неологізмів у дитячій літературі
(на прикладі романів «Різдвяна Свинка» Дж. Ровлінг
та «Різдвозавр» Т. Флетчера)**

Summary. Children's literature often incorporates imaginative and fantastical worlds created by authors to captivate young readers. When presented with phenomena, characters, and events that are beyond our understanding, it is common to seek explanations through the use of magic and other supernatural elements. However, mature readers may find it challenging to accept storylines that deviate from the norm, as the presence of magic, spells, and other mystical elements can complicate the plot, requiring a close and careful reading of the text. Conversely, young readers, with their vivid imaginations, are more able to become fully immersed in the storyline, making magic an almost essential element of children's literature. Moreover, children's literature authors frequently employ a number of author neologisms that are characteronyms and make up these magical worlds. Thus, decoding linguocultural information and pragmatic functions of such units is the key objective of the present study. Author neologisms serve significant aesthetic and pragmatic functions, albeit presenting a challenge for authors and translators alike. This challenge is due to the fact that texts often need to be modified to cater to different language variations, making them comprehensible to young readers who may not be familiar with certain terms or cultural references. J. K. Rowling's writing style is characterized by intricate character development, frequent use of literary devices, and the introduction of

neologisms that contribute to the creation of a vivid and imaginative world. Despite being intended for younger readers, her books address acute social problems, and author neologisms help the author underscore them in the text. Likewise, Tom Fletcher's "The Christmasaurus", first published in 2016, has become a beloved classic among a large number of young readers. It is a captivating story of a young boy named William, his father, and a prehistoric creature. To vividly portray his fancy Christmas world, the author made up a plethora of author neologisms. Thus, it remains imperative to ensure that the pragmatic and linguocultural potential of such units is preserved during translation.

Key words: children's literature, author neologisms, translation strategies, pragmatic potential, linguocultural potential.

Анотація. Дитяча література часто описує вигадані фантастичні світи, створені авторами, щоб зацікавити маленьких читачів. Такі явища, персонажі та події, які є поза нашим розумінням та існують у царині магії що робить чари майже невід'ємним елементом дитячої літератури. Позначаються авторськими неологізмами, що можуть становити труднощі під час перекладу. Крім того, такі номінації часто наділені неабияким прагматичним потенціалом, оскільки підкреслюють чи пояснюють створені автором надприродні елементи, відтак потребують дуже виваженого й ретельного підходу під час відтворення з метою збереження авторського задуму. Крім того, автори дитячої літератури часто застосовують колоритні авторські неологізми, які є іменами-характерніками персонажів та творять ці чарівні світи. Таким чином, декодування лінгвокультурної інформації та прагматичних функцій таких одиниць є ключовим завданням даного дослідження. Для стилю Дж. К. Ровлінг характерні складні персонажі, застосування низки літературних прийомів і авторських неологізмів, які сприяють створенню яскравого магічного світу. Попри те, що її твори переважно націлені на молодшу аудиторію, твори Ровлінг порушують гострі соціальні проблеми, а авторські неологізми концентрують у собі авторський задум. Подібно, «Різдвозавр» Тома Флетчера, опублікований у 2016 році, став улюбленим різдвяним виданням маленьких читачів. Це захоплива історія про хлопчика Вільяма, його батька та уявну доісторичну істоту Різдвозавра. Щоб якнайяскравіше змалювати свій фантастичний різдвяний світ, автор вигадав безліч авторських неологізмів. Таким чином, вкрай важливим є збереження прагматичного та лінгвокультурного потенціалу таких одиниць під час перекладу.

Ключові слова: дитяча література, авторські неологізми, стратегії перекладу, прагматичний потенціал, лінгвокультурний потенціал.

Introduction. When developing a fictional world, the writer's idiolect is of paramount importance. This is because the imaginary or alternate reality is created based on the author's personal preferences and design. In the realm of literature, an author's choice of words and their respective meanings can provide readers with a deeper comprehension of the fictional world that has been crafted, along with the author's values and

beliefs. Neologisms are often employed by writers to establish a connection between the fictional world and the real world. Children's literature, in particular, is heavily reliant on the creation of fictional worlds, as children possess an active imagination and are capable of perceiving even the most unlikely scenarios as plausible. To imbue these fictional worlds with authenticity, authors create novel concepts that are given names through the use of neologisms.

Children's literature plays a fundamental role in shaping the character and expanding the intellectual horizons of young minds [4, p. 1]. The stories that children hear, read, and learn during their formative years exert a considerable influence on their lives. According to H. Klingberg's definition, children's literature encompasses books that are published specifically for children, recommended for them, and read by them [3, p. 8]. These fictitious realms are the manifestation of an author's creativity and can exist outside the boundaries of natural and physical laws. Despite their fantastical nature, these worlds are crafted to appear plausible and engaging to a young audience. [9, p. 2].

Data and Methodology. We compiled a research corpus of examples from two children's novels: "*The Christmas Pig*" by J. K. Rowling and "*The Christmasaurus*" by T. Fletcher. Through *the continuous sampling method*, we collected 226 author neologisms, used for creating a fictional world, which were subsequently subjected to analysis. We employed *the lexicographic verification method* and *contextual analysis* to ascertain the genuineness of each word as an author neologism. *Contextual analysis* also aided in categorising new words. *The word formation analysis* was utilised to gain further insight into the authors' intentions when coining new words. We unveiled that T. Fletcher's occasionalisms were mostly coined through compounding, whereas J. K. Rowling's neologisms were created by semantic derivation (attributing new meanings to existing words). *The critical discourse analysis* was employed to investigate the idiolects of the authors. We found out that Tom Fletcher uses onomatopoeia (was identified approximately 80 times) to create a humorous or dynamic effect. On the other hand, J. K. Rowling employs personification as a means to endow ordinary objects with human abilities. We analysed the rendering of neologisms and the extent to which all intended meanings by the author through *translation analysis*.

Results and Discussion. J. K Rowling's Idiolect in the Novel "*The Christmas Pig*". J. K. Rowling's literary contributions have earned her widespread recognition as one of the most prominent British authors of our time. Despite being primarily targeted at a young audience, her books incorporate a complex underlying structure and significant themes. Consequently, a thorough analysis of Rowling's latest children's novel,

"The Christmas Pig" (2021), would be of great interest to a broad audience. The narrative is presented in the third person and encompasses two distinct worlds: the real world and a fictional realm that the protagonist enters through a transformative ritual, leading him into a state of disorientation. The story adheres to a conventional structure that is commonly found in children's fantasy literature, where the protagonist embarks on a quest to fulfill a mission.

J. K. Rowling has demonstrated an exquisite talent for character creation through the use of language, rather than direct descriptions. A prime example of this is *Sheriff Specs* (*Шериф Лорнет*), a character who resides in the town of *Disposable* (*Марнівка*), which is reminiscent of a classic cowboy settlement, complete with low wooden houses and horseback transportation. To render character's name, the translator employs contextual substitution, which means that a literal translation of the text would not provide sufficient information to readers who are unfamiliar with the context. Sheriff Specs speaks informally, often employing abbreviations and words for humorous effect, which is typical of a cowboy sheriff character. The meaning of certain structures such as "ain't" and "em" cannot be preserved in the Ukrainian language due to linguistic differences, resulting in a loss of character portrayal. However, other colloquial expressions such as "Dearie," "Fellas," and "all righty" have been conveyed with precision in the translated text. It is worth noting that the Sheriff possesses a sense of humor, which is exemplified in his suggestion for the Scissors to visit a bar. In response, they agree with Specs and say, "...you've got the point." In the given dialogue, the sheriff responds by saying "And you've got two!", which can refer to a the meaning "point" as a sharp, cutting part of something. Unfortunately, the Ukrainian language does not have a word that encompasses both meanings. Thus, the translator uses the word 'горлянка', which is commonly used to refer to drinking, in stead of 'point.' This effectively retains the humor of the dialogue while slightly altering the target of the joke.

In her children's novel, "The Christmas Pig", J. K. Rowling has crafted a world of toys that is both relatable and comprehensible to young readers. The story introduces several five categories of author neologisms: 1) Anthroponyms (person names), 2) Toponyms (place names), 3) Status, 4) Entertainment, Holidays, Traditions, Customs, Actions, and 5) Local Institutions.

Characteronyms comprise names, surnames, nicknames, and aliases assigned to both human beings and fictional characters. In the ST the author crafted 67 distinct anthroponyms. However, during the translation process, in the TT the number of characteronyms is smaller. When it comes to translating toy character names, there are certain challenges

that must be taken into consideration. For instance, there exists a stuffed toy named *Dur Rig*, which was named after the author's childhood speech impediment. The name was translated to the phrase *Гална Слинка*, in order to align with the author's intention, as young children often find it difficult to pronounce the letter "r". Additionally, the main character creates an abbreviation for the pig's name, which is DP. This abbreviation [di:-pi:] carries an endearing and diminutive tone, reflecting children's tendency to soften names. However, the translator introduces their own abbreviation, *ГС [ze-ec]*, based on the previous translation of the pig's name. Although it deviates from the author's original intention, it shares a similar form. The same issue arises with the abbreviation "*CP*" (*The Christmas Pig*), which also sounds affectionate [si:-pi:]. It nearly replaces the initial abbreviation, while the target version "*PC*" [ep-ec] lacks the same quality. Moreover, the translator alters the gender of the pig. In the original version, the protagonist's friend is male, whereas in the translation, the pig is portrayed as female. This discrepancy may arise from the fact that animal names in English do not inherently possess gender, requiring the author to assign it as a character trait. In contrast, the gender of animals in the Ukrainian language is indicated through word form, and the diminutive form "свинка" aligns better with the female gender.

The antagonist in the story is a monstrous creature that feeds on toys and is referred to as "*the Loser*". However, the term "*Loser*" presupposes a failure and simultaneously can mean someone who lost something. While the Ukrainian translation for "*Loser*" is "*невдаха*", the translator opted for the name "*Згубник*", which means "destroyer" and can be a play on words on "*загубити*". Although this name brings a more sinister undertone to the character, it unfortunately resulted in the loss of the intended humorous tone by J.K. Rowling.

Toponyms. In "*The Christmas Pig*", toponyms play an essential role in conveying information and setting the scene. However, when these novels are translated into different languages, finding equivalent place names can be challenging. One common approach is to use calques, which are neologisms created by adapting the original name to the TL norms. For instance, "*The Land of the Living*" was translated as "Країна Живих," while "*The Land of the Lost*" as "Країна Загублених."

Later, the protagonists arrive at a storage room, named *Mislaid* (*Забудькове*), where toys are waiting to be redistributed. The name *Mislaid* is derived from the verb "*mislay*" – to misplace something. In the target text, the translator creates a neologism based on the nickname "*забудько*", which means a person who quickly forgets everything, and adds the ending "-ве". This ending is frequently used in the names of

small Ukrainian villages. Similarly, the toponym "Bother-Its-Gone" implies something that causes anxiety and concern. The translator has opted not to preserve the original written form, which incorporates a hyphen, and instead has transformed the verb "занпропало" into the noun "Занпропалівка." This alteration incorporates the recognizable Ukrainian village-forming ending "-івка.". The utilization of calque stands as the most frequently employed strategy in rendering author's toponyms.

Status. These are the names of the objects that hold a significant role in the fictitious system creation. The toy world maintains a structured environment, as the Loser instills fear and establishes a dictatorship within the Land of the Lost. This development necessitates the implementation of strict object categorization and protocol adherence. Certain phrases cannot be translated word-for-word, and two such examples are *'The Bad Things'* (Погані речі) and *'The Bad Habits'* (Згубні Звички). The former is calqued as the most common meaning of the adjective 'bad' connotes something negative. Conversely, the latter is translated using synonymous substitution. Toys that are deemed unnecessary are labeled *Surplus*, which literally translates as "something extra, excessive." The translator creates the word *Зайвук* derived from the adjective *зайвий*, carrying a similar meaning to its English equivalent. Entertainment, Holidays, Traditions, Customs, Actions. The world exhibits a distinct set of customs, entertainment forms, and rituals. Consequently, these peculiarities contribute to the rich tapestry of the toy world, making it all the more fascinating and enchanting for its audience. The expression "The night for miracles" is conveyed by compressing the article "the" and the preposition "for." This approach is due to the Ukrainian language's use of inflections instead of prepositions. To convey the phrase's second part, "lost causes," two transformations were employed – contextual substitution and antonymic translation. The term "lost" is translated as its antonymic adjective "found" (віднайдений), while the word "causes" does not necessarily imply loss, prompting the translator to select a context-based replacement. The phrase "lost causes" refers to a person or thing's inability to anticipate success or change. The translator replaced it with an expression with a more optimistic connotation. In «Christmas Pig», J. K. Rowling opted for a comparatively smaller number of author neologisms than in the Harry Potter series. Nevertheless, it remains imperative to ensure that the essence of the name of any given tradition or holiday is preserved during translation. The most frequently used approach is the literal translation of each word. Author neologisms for local institutions serve to denote venues to host events. The translator has highlighted an interesting challenge that arose in the translation process – the difficulty of accurately translating the word "Saloon" into Ukrainian. Due to the

word's culturally specific nature and the corresponding lack of an equivalent in Ukrainian, the translator opted for a more general term, "Bar," to describe the establishments that share similar functions to Saloons in the Western United States.

T. Fletcher's Idiolect in the Novel "The Christmasaurus". Tom Fletcher, a highly-acclaimed British author, achieved widespread recognition with his debut book, *The Christmasaurus*, which was first published in the year 2016. Since then, this heartwarming tale of Christmas has become a beloved classic among a large number of young readers. "The Christmasaurus" is a captivating story of a young boy named William, his father, and a prehistoric creature. The narrative delves into the essence of Christmas themes, presenting two distinct worlds: the real world where the protagonist leads his everyday life, and the magical land of the North Pole, home to Santa Claus and his diligent elf helpers. The story unfolds logically and gradually, transporting readers from one world to the next in a seamless manner. The worlds of William and Santa Claus remain separate until the moment when the iconic gift-giver receives a letter from a boy requesting a dinosaur as a Christmas gift. This masterpiece is a must-read for anyone seeking to immerse themselves in the magic of the holiday season. Tom Fletcher's "Christmasaurus" is structured in a quest-like fashion similar to J. K. Rowling's "The Christmas Pig", with William portrayed as a child with a physical disability, unable to walk, effectively emphasizing that children with disabilities share similar interests as their peers, and their lives are not defined solely by their conditions.

When reading the book, one cannot help but notice the distinct language used by the elves. These magical beings express themselves through rhyming in their speech, which presents a significant challenge for translation. Not only does it require finding an appropriate equivalent, but it also means preserving the poetic form. However, the translator was able to convey the meaning of the poems effectively, at times altering the structure of the lines. For instance, the phrase "the line didn't rhyme" was replaced with the metaphorical expression "рима гепнула дверима," which adds a comedic touch. The author utilized various stylistic techniques to enhance the overall quality of the writing. In TT certain changes were necessary to maintain the same level of stylistic flair, including modifications to word order, subject matter, and phrasing. For example, in the ST, the author employed alliteration to describe the process of digging, specifically "*dig diggedy, dig diggedy*," whereby "*diggedy*" conveyed a sense of enthusiasm. During the translation process, the translator had to replace this phrase with the onomatopoeic expression "*кон-конай, кон-конай, коно-коно-кон-конай*," which does not carry the same connotation but succeeds in retaining the stylistic coloring of the

ST. The utilization of onomatopoeia in various parts of the book was employed by the author to accentuate not only the textual aspect of the work but also its visual component. To infuse the narrative with dynamism, italics were used during tense moments. In certain instances, direct calque was utilized, such as *Slice!* being translated as *Pizb!* or *Roar!* as *Paep! Bleep* can now be expressed as a short, loud sound produced by an electronic device. The Ukrainian lexeme *Пин!* still remains an exclamation without lexical meaning. In consideration of Tom Fletcher's idiosyncratic language, it is noteworthy that he has introduced a variety of dish names that encompass both original and traditional British cuisine. Bean ribbons hold distinct cultural significance across English fairy tales and Ukrainian agrarian culture. While English tales depict them in a magical context, they lack prominence in Ukrainian culture where they do not share the same connotation. Nonetheless, bean ribbons are still present in Ukrainian culture, and exploring their role in literary works could potentially captivate young readers. "The Christmasaurus" also showcases the translation of food names, as evident in the use of the slang term "slop" to describe poorly cooked food in a plate of green color that Brenda threw at William. The translator has chosen to retain the reference to color in the original text, but has substituted the word "slop" with "юшка", a lexeme commonly used in Ukrainian cuisine to describe transparent liquid dishes. This substitution is likely familiar to Ukrainian readers given its prevalence in school cafeterias. The author's intention in describing the dish in this way was to elicit negative connotations, as Ukrainian schoolchildren often consider this particular dish to be poorly made and unappetizing due to certain cultural and culinary factors. In "The Christmasaurus," T. Fletcher adeptly captures the festive ambiance of Christmas. To analyze the book, we employed A. Epindola and M. Vasconcellos's classification of culturally marked units [1]. However, owing to the author's idiosyncratic writing style, we found it necessary to include additional categories of neologisms. These categories comprise characteronyms, toponyms, local institutions, food and drink, fictional objects, gestures, rituals, celebrations, entertainment, species and parts of their body, and individual author epithets. We also applied this same analytical framework to J. Rowling's "The Christmas Pig".

Anthroponyms. The author predominantly utilized pre-existing terms to assign names to the characters, but skillfully imbued them with new associations and imagery. Considering the comical nature of the piece, an array of nicknames were employed, akin to the way children often invent such monikers for their teachers or classmates. The character *William Trundle* is distinguished by a "speaking name" that carries particular significance and refers to a wheel or the action of rolling, which is

particularly noteworthy as he relies on a wheelchair for mobility. The translation of the work into Ukrainian was carefully executed, with appropriate adaptations made to ensure that the text was not burdened by any awkward or unnatural-sounding surnames. Additionally, the character is known by several nicknames in addition to his given name. He was affectionately referred to as "*Willypoos*" (*Вілліпук*) by his father. This term was a portmanteau of two words: "*Willy*", and "*poos*," a colloquialism for excrement. The challenge for the translator was to identify a suitable replacement that would maintain the original meaning while being concise and easily understandable. Eventually, they opted for the Ukrainian word "*пук*," which is an onomatopoeic representation of the defecation sound. It is noteworthy that the protagonist's given name bears a striking phonetic resemblance to that of the popular literary character, *Winnie-the-Pooh*, created by A. A. Milne. This correlation suggests that the parents of the protagonist may have playfully coined a term of endearment for their child, inspired by the beloved bear. In Ukrainian, this wordplay may be preserved as '*Вілліпук*', which also bears a striking similarity to the Ukrainian translation of the name of the teddy bear toy. The name of the antagonist in the story is *Hunter*, which typically refers to someone who hunts animals. In order to find a proper equivalent, the translator utilised addition and added the word "*мисливець*" to the name. However, this approach is somewhat ambiguous as the story later reveals that the villain's real name is *Huxley* and the pseudonym is *Hunter*. A more appropriate translation would have been to use calque and translate *Hunter* as "*Мисливець*" to avoid any confusion.

Toponyms. There were only a few words in this category as the author used the familiar concept of Santa Claus' homeland and gave it new symbolism and imagery. A unique settlement located at the North Pole, is recognized as the *North Pole Snow Ranch* (*Снігове Ранчо Санті*), which follows a typical English structure of a noun cluster. However, when this expression is directly translated into Ukrainian, it appears inconsistent and requires the use of transposition. This process involves replacing the noun-noun pairing with a noun-adjective construction to maintain clarity and coherence in the translation.

The author introduced a coffee shop in the story that had an elven theme. The coffee shop was named after a well-known coffee chain, but with slight changes to its logo, to create a distinctive impression in the reader's mind. The name '*Starbucks*' was divided into two parts: '*Star*' represented Christmas, and '*Bucks*' symbolized a male deer, which directly referred to the festive season. When translated into Ukrainian, the name of the coffee shop was culturally modified to fit the local context. It was renamed as "*Данкін Поларіс*" which drew inspiration from another

international chain, *Dunkin Donuts*. The new name still retained the magical essence of the original name, as the English term "*Polaris*" refers to the North Star. However, this decision could be confusing for Ukrainian readers who are unfamiliar with this information.

Food. The author has provided a number of examples of dishes, primarily focusing on confectionaries. The most notable dish is the combination of pancakes with a side of waffles. The origin of the term "side of" is intriguing, as it originates from the meat industry and refers to a specific portion of meat as if it were "half of something". As such, it becomes evident that the pancakes featured a filling composed of half of the waffles. This meaning is lost in the Ukrainian language, as the name of the dish was modified to align with Ukrainian customs. The author has innovatively crafted their own distinct dishes by amalgamating familiar ingredients, thereby rendering word-for-word translation impractical. Another instance is *Cosmos Converting Candy Canes* or *Космічно Перевтілювальні Карамельні Тростинки*, rendered through calque.

Fictional Concepts. We have introduced a category for neologisms that are particularly challenging to translate into tangible concepts. This decision was made due to the absence of a designated subcategory for such cases. One such example is the phrase "un-meltable North Pole snow," which requires descriptive translation, as the verb-noun combination involved is not common in the Ukrainian language. Although the alternative translation of "північнополюсний сніг, що не тане" captures the meaning intended by the author, it also adds to the book's volume. Other instances include *giganterrific* (*гігантсько-страхітливий*) and *fat-tastic* (*фантовстичний*)

Gestures, Rituals, Celebrations, Entertainments. One noteworthy example of this is the phrase "*to give High-threes*," which offers valuable insights into the fictional characters called elves. This phrase is derived from the popular gesture of giving high-fives. However, in this particular fictional universe, it is evident that the elves only have three fingers. While the gesture itself resembles that of humans, it has its own distinct characteristics. Ukrainian readers are already familiar with this concept, and thus, the translator opted for a literal translation «Дай три!». Species and Parts of their Body. The author has ingeniously created new species by combining the names of existing animals, which serve to illustrate the extent of Hunter's hunting endeavors. These combinations were deftly translated through the calque method, for instance the translation of *horseshark* into *кін'якула* (horse + shark) and *pandaroo* into *пандару* (panda + kangaroo), among others. Individual Author Epithets This category holds significant importance in our study as it constitutes a notable feature of T. Fletcher's idiolect. The use of epithets in the text serves to

diversify the written content and endow it with dynamism. In the portrayal of gift-making, Santa employed magical glasses, which the writer aptly coined as "au-toy-magic (*автомагічні*).". This neologism comprises three parts, wherein the wordplay within "auto" transforms into "au-toy," signifying the addition of toy as a component. The term "matic" is then substituted with "magic," preserving a similar sound. In the Ukrainian context, the form of the neologism could be retained, but the inclusion of the word "toy" and its association with glasses for creating toys were lost. Also, there is an epithet "*dinosawesome (динозаворожуюче)*" that conveys admiration through its combination of two components. This category of epithets proved to be one of the most challenging to translate due to its criticality in preserving the writer's distinct style. Despite this challenge, the translator was able to accomplish this task successfully, either by calquing or contextually replacing most of the lexemes

Pragmatic potential of author neologisms in the novels. The works of J. K. Rowling, while addressing acute social problems, place considerable emphasis on Christian values such as love and self-sacrifice. Additionally, the fictional world she creates aligns with the biblical concept of the afterlife, with hell, purgatory, and paradise playing significant roles. The allusions to intertextuality within her work, particularly with Dante's "Divine Comedy," underscore the idea of dividing the world. While the three realms are not explicitly named, their descriptions allow readers to infer their nature. For instance, hell is portrayed as a descending place engulfed in fire, ruled by a malevolent entity. In contrast, paradise is a tranquil and blissful location, evoking imagery of a tropical island, where *Santa* symbolizes wisdom. The *Loser* in Rowling's work fulfills a similar role to Dante's Devil, tormenting sinners with three mouths, while *Loser* gnaws worthless toys. Dante's representation of the devil's appearance, attributed to Lucifer's desire to surpass God and being consumed by envy and greed, is also evident in Rowling's work. Both Virgil and *CP* serve as guiding companions for the protagonists, leading them through transformative journeys that are designed to impart valuable truths. Both the *Divine Comedy* and *The Island of Beloved (Острів Улюблениців)* share a common theme of true love, which serves as a unifying thread between them. In *The Island of Beloved*, DP finds herself in the heaven-like place, thanks to the unwavering love that the boy holds for her. This is explicitly expressed in the text: "*You made that happen, by loving me so much...*" the story unfolds gradually as the protagonist journeys through inhospitable places and dreamlike cities. The boy finds himself in *The City of Missed (Місто Тьму)*. Here, highly coveted objects and possessions that people pine for in the real world exist. However, as later revealed, these things can lead to disaster and self-indulgence instead of serving for good

purposes. Often, power, beauty, and ambition fuel an insatiable desire for more. Similarly, in "The Christmas Pig," the *Power* (*Влада*) seeks to expand its domain. Dante's Purgatory also features a circle for thieves who are dissatisfied with their possessions and seek purification from this vice as their final path to Paradise. Therefore, it can be inferred that the loss of these possessions, though challenging, is often necessary for personal growth. The practice of separating people and things into distinct worlds is a common one, albeit with varying implementations. In Dante's Divine Comedy, individuals are granted the opportunity to select their own life paths, whereas in "The Christmas Pig," the distribution of objects appears to be dependent upon their owners and perceived value. The narrative suggests that unique and purposeful objects hold greater value than those without a clear function. As such, the story portrays hell as being populated predominantly by small and insignificant objects, often given away for free, while heaven is depicted as containing toys that have served their owners dutifully over an extended period of time.

Tom Fletcher effectively strikes a balance by utilizing a simplistic and slightly humorous narrative style to address significant social issues that children frequently face: physical disabilities, single-parent families, feelings of isolation, instances of bullying, acts of selflessness, crises of faith, and the quest for self-discovery. As previously mentioned, the central character in the story is unable to walk, which highlights the issue of inclusivity. This issue is not commonly addressed in children's literature, making it crucial for the author to portray the character in a manner that invokes admiration rather than pity. At the beginning of the narrative, Tom Fletcher refrains from explicitly pointing out the protagonist's disability. Instead, he presents a picture of an ordinary, cheerful child who has a fascination with dinosaurs. The author's unique idiolect, which includes stylistic devices like enumeration and tautology, conveys this information. For example, the original text states, "...*William had dinosaur pajamas, dinosaur socks, dinosaur pants, a dinosaur-shaped toothbrush, and dinosaur wallpaper...*" The school is a relatable theme in literature catered towards children. Regrettably, schools are also known to foster an environment where bullying can take place due to some students' difficulties in regulating their emotions. This problem is further compounded by factors such as an unfavorable family environment, limited exposure to positive role models, lack of life experience, and external influences. The lack of adequate supervision during recess or in the cafeteria by school staff can also exacerbate the issue. A clear example of this issue is illustrated in the following passage: "*Although lunchtime was monitored by Old Man Wrinkleface – the school caretaker – he could usually be found snoozing in the corner with his feet on an upturned bucket, his hand clasping a flask*

of lukewarm tea, and his hearing aid switched off. Lunchtime belonged to the kids!" Although the author does not explicitly mention the degree of control over the children, certain phrases such as "he could usually be found snoozing in the corner" and "his hearing aid switched off" suggest the lack of discipline. Eventually, even the caretaker himself acquired a nickname based on his appearance – "Old Man Wrinkleface" – which indicates a lack of respect. Brenda subjected William to various forms of bullying, ranging from name-calling to physical harm. The impact of the attack was further intensified by the creation of a song. Translating verse forms poses a challenging task, as the imagery and dimensions of the poem significantly differ between the two languages. In the original language, a prominent stylistic device employed was anaphora, with almost every line beginning with the repetition of the words *Wheely William* and *He*: "*Wheely William can't walk around! // Wheely William just rolls along the ground! // He can't kick a ball! // He can't run fast.*" This device highlighted the simplicity of the song and conveyed that it was crafted by a child unburdened by literary knowledge. Replicating such a tendency in Ukrainian proved challenging, as the omission of pronouns was often necessary to maintain rhythmicity. Brenda subjected William to different forms of bullying, ranging from verbal abuse to physical harm, which made the impact of the attack even more severe. The situation was further exacerbated by the creation of a song, which presented a significant challenge in translation due to the differences in the imagery and structure of the verses between the original and target languages. In the original language, the stylistic device of anaphora was prevalent, with almost every line beginning with the repetition of the phrases "*Wheely William* and *He*: "*Wheely William can't walk around! // Wheely William just rolls along the ground! // He can't kick a ball! // He can't run fast.*", highlighting the simplicity of the song and conveying a childlike perspective. However, maintaining the rhythmicity of the song in Ukrainian required the omission of pronouns, which presented a challenge.

The issue of bullying, which initially seemed to be the main concern, is just a symptom of a deeper problem that is rooted in the family. Interestingly, despite their differences, William and Brenda share a common struggle; both come from single-parent households. William's father is portrayed as a caring parent who is determined to protect his child from external difficulties and is mindful of his well-being. In contrast, Brenda's mother is portrayed as a parent who is consumed by her own personal problems, as the author overtly expresses. Additionally, the author suggests that Brenda's hurtful words are a reflection of her own insecurities and her mother's burdens. To balance the portrayal of family relationships, the author introduces The Hunter, William's father's brother, as the primary antagonist. Although

The Hunter and Bob Trundle, William's father, grew up in the same environment, they have chosen different paths in life. The narrative of the story centers around the theme of self-confidence, akin to a customary Christmas tale. The author skillfully interweaves this concept in the context of Christmas, Santa Claus, and flying reindeer. However, the philosophy of self-confidence bears significance in real life and serves an educational purpose. The author demonstrates that the Christmasaurus was capable of flying by placing his faith in himself. In the beginning, the child expresses his confidence in the creature through the phrase, "*I believe in you.*" The story centers around the concept of a true dream and takes place over several years, with the events happening during a particular Christmas. Through the boy's love for the North Pole and fascination with dinosaurs, we see a character who is yearning for comfort in a world that is harsh and unyielding. With bullying as his constant companion, he turns to his imagination as a respite, clinging to the idea of owning a dinosaur for years. The story is a touching reminder of the importance of compassion, empathy, and selflessness in a world that can often seem cruel and unforgiving.

Despite the fact that the translators mostly opted for forenization in both works, the target texts turned out to be easy to read and reproduce almost all the pragmatic intentions of the authors.

Conclusions. After a thorough examination, it has been determined that the translations of "The Christmas Pig" by J. K. Rowling and "The Christmasaurus" by Tom Fletcher have successfully conveyed the authors' design. Both works have created a world that is relatable to humans, albeit with differences in character names, locations, status, customs, and other cultural specifics. The translators have done an admirable job of maintaining the function of the names and adapting some neologisms to fit Ukrainian traditions, which effectively conveys the emotional context of the story. Additionally, the authors' use of familiar words has facilitated the translation process by allowing for equivalent translations. Upon conducting a thorough analysis of the translation transformations, we meticulously examined the text to ensure that the author's original intent was preserved. In almost all cases, the key ideas were successfully retained. The compared works demonstrate the following trends:

Both literary works deal with the theme of family, which is a reflection of the rising incidence of divorces compared to the preceding century. Consequently, there is an increasing demand for literature that addresses such issues. The novels examine contemporary socio-cultural issues, including inclusivity, garbage sorting, and bullying, thereby rendering them pertinent to the present-day readership.

In both novels, author neologisms contribute to exploring the theme of sacrifice and substitute heroes. The main characters in these works

demonstrate the ability to let go of their beloved characters and gain a new perspective on life. The stories impart the lesson of viewing people from multiple perspectives and attempting to understand their backgrounds. Both narratives feature characters who have caused harm to the main protagonists (brenda and holly) which prompts readers to consider the complexity of individuals and their actions. This valuable lesson can be applied in various settings and provides insight into the importance of empathy.

REFERENCES

1. Epindola A., Vasconcellos M. Two facets in the subtitling process. Foreignisation and/or domestication procedures in unequal cultural encounters. 2006. *Fragmentos*. Issue 30, pp. 44–66.
2. Fletcher T. *The Christmasaurus*. New York: Random House, 2016. 384 p.
3. Klingberg G. *Facets of children's literature research: collected and revised writings*. Svenska barnboksintitutet, 2008. 196 p.
4. Lerer S. *Children's literature: a reader's history from Aesop to Harry Potter*. Chicago: University of Chicago Press, 2008. 400 p.
5. Pokrivčáková S. *Anglophone literature for children and juvenile readers*. Trnava: University of Trnava, 2018. 85 p.
6. Rowling J. *The Christmas Pig*. London: Little, Brown Books for Young Readers, 2021. 288 p.
7. Ролінг Дж. Різдвяна свинка / пер. з англійська В. Морозов ; іл. Дж. Філд. Львів: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. 319 с.
8. Флетчер Т. Різдвозавр / пер. з англійська М. Сахно ; іл. Ш. Дервірс. Львів: Видавництво Старого Лева. 384 с.
9. Шапошник О. М. Жанрово-стилістична та ідіостилістична специфіка перекладу фентезі (на матеріалі англомовних текстів сучасної дитячої літератури та їх українських перекладів). Херсон, 2014. 200 с.

Slávka Janigová

*Doctor of Philosophy, Associate Professor
Associate Professor of Department of British and American studies
Pavol Jozef Šafárik University in Košice
<https://orcid.org/0000-0001-6319-9705>
Košice, Slovakia*

Genre-based syntactic account of legal English – a pilot study

Жанрово-синтаксичні характеристики юридичної англійської мови – пілотний проєкт

Summary. *The paper aims to outline a pilot of the research into genre-based syntactic characteristics of legal language. A brief account of stylistic subclassification of legal language is followed by outlining most frequently mentioned syntactic features of legal English in literature which will be verified and/or challenged in the intended research. The selected parameters that are tested in this pilot study include the length of sentences, word-count per sentence, internal composition of sentences, and nominalization trends in legal English focusing on the proportion of finite and non-finite dependent clauses and their functional syntactic distribution. The future corpus to be compiled will be composed of different genres of the English law of which the first two are analyzed in the present paper, namely written transcript of an oral witness examination by the judge and an appellate judgment of the Court of Appeal. The partial results found in the present research confirm the relevant claims that generalizing observations on the grammar of legal English are inevitably superficial [3; 9; 21] as there are considerable differences across individual genres. The present pilot study revealed that the word count generating the 100-sentence corpora was 1.6 times higher in the Judgment, including the average word count per sentence which was 1.4 times higher than in the Transcript. Considerable differences were also found in relation to the occurrence of simple sentences (which was 7 times higher in the Transcript), and to the more complicated composition of multiple-clause sentences and stronger nominalization trends identified in the Judgment. The quantitative results are interpreted from a comparative perspective and are intended to serve as a benchmark for further research.*

Key words: *genres of legal language, syntactic analysis, length of sentences, matrix and main clauses, multiple-clause sentences, semiclauses, nominal trends in legal English.*

Анотація. *Метою статті є окреслити жанрово-синтаксичні характеристики юридичного канцеляриту. У дослідженні надається короткий опис стилістичної підкласифікації юридичної мови та зазначаються найбільш уживані синтаксичні особливості юридичної англійської мови в наведеній*

літературі, які будуть перевірені, підтверджені та/або спростовані у процесі проведення дослідження. Обрані параметри, які задаються у цьому пілотному дослідженні, включають довжину речень, кількість слів у реченні, внутрішню композицію речень і явні тенденції номіналізації в юридичній англійській мові, з акцентом на обчисленні пропорційного співвідношення повних і неповних залежних речень і їхньому функціональному синтаксичному розподілі. Запланований корпус прикладів, який буде скомпільовано в процесі проведення цього дослідження, складатиметься з різних жанрів англійського права, перші два з яких аналізуються у пропонованій статті, а саме письмовий протокол усного допиту свідка суддею та апеляційне рішення апеляційного суду. Часткові результати, отримані в цьому дослідженні, підтверджують відповідні положення про те, що узагальнюючі спостереження над граматикою юридичної англійської мови є неминуче поверхневими [3; 9; 21], оскільки існують суттєві відмінності між індивідуальними жанрами. Цей пілотний проєкт показав, що підрахунок слів створеного корпусу зі 100 речень був у 1.6 разів вищий у Рішенні, включаючи середню кількість слів у реченні, що була в 1.4 рази більшою, ніж у Стенограмі. Значні відмінності також були помічені стосовно вживання простих речень (7 разів частіше в Стенограмі) та складніших композицій багатоскладних речень і виявлено сильніші тенденції номіналізації в Рішенні. Кількісні результати інтерпретуються з точки зору порівняння та призначені для того, щоб слугувати прикладом для подальших досліджень.

Ключові слова: жанри юридичної мови, синтаксичний аналіз, довжина речень, матричні та головні речення, багатоскладові речення, напівречення, номінальні тенденції в юридичній англійській мові.

Introduction. The present paper intends to shed light on the syntactic variability in the context of legal English. It aims to contribute to the field of legilinguistics whose object is legal language [5; 7; 2; 4]. Some authors make a difference between the terms legal language and the language of the law. For Kurzon [12] legal language is used in legal textbooks, lawyers speech and judges delivering judgments, while the language of the law is used in documents that lay down the law, both legislation as well as private law documents such as contrasts, wills, memoranda of association, etc. [also see 2; 16]. A bit different position is proposed by Trosborg for whom the language of the law (legislation, private instruments) is treated as a hyponym of legal language which also includes such sister nodes as language of the courtroom, language in textbooks, lawyer's speech, etc. [21]. Legilinguists attempt to subclassify its object of study into stylistic sublayers and genres based on various criteria which include, first and foremost, the communicative goals, settings in which a particular discourse is effected [2], the producer, the addressee and the object of communication [19; 22], or the prescriptive or descriptive functions of legal language [17; 4].

The operation of these factors results in different degrees of the formality of style (the register), which, if cross-classified with the form

of media used, may render such genres as contracts, wills/marriage ceremonies, indictments, witness' oaths which may be taken as frozen written or spoken forms, statutes, legal briefs, appellate opinions/lawyer's examinations of witnesses in trials, lawyer's motions that are characterized as formal written or spoken forms, lay witness' testimony/lawyer-client interactions, which combine composed and spontaneous passages, while lawyer-lawyer conversations may be considered as casual spoken spontaneous forms [6, p. 471].

On the other hand, Tomášek's classification which is based on the participants of the communicative situation in combination with the subject-matter includes legislative, application of law, jurisprudence, legal rhetoric, teaching of law, mass-media, and non-literate forms (slang, argot) stylistic layers [19], while Maley's [13, p. 39] primary classification criterion is a type of discourse situation based on which the following legal genres are suggested:

a) sources of law and originating points of legal process (legislature, regulations, by-laws, precedents, wills, contracts, etc.),

b) pre-trial processes (police/video interview, pleadings, consultations, subpoena, jury summons),

c) trial processes (court proceedings examination, cross-examination, intervention, rules and procedures, jury summation, decision),

d) recording of judgment in law reports (case reports).

Individual genres of legal language differ in degrees of stylistic formalities, which are reflected not only in the vocabulary/terminology, but also in syntax. Given the versatility of stylistic sublayers and genres, it is quite daunting, if not impossible, to describe and characterize legal language in general, as a whole. According to Trosborg: "Only with the specification of sub-domains can we begin to look for characteristics specific to a particular legal sub-language" [21, p.67]. Also Biel suggests that generalizations about the grammar of legal languages should derive from the examination of "genre-based corpora" across various jurisdictions [3, p. 98; also see 9], instead of attempting at general accounts of legal language. It is individual genres that should be accounted for linguistically with subsequent cross-genre and cross-cultural comparison.

Beside vocabulary and terminological issues, syntax of legal language has been attracting increasing attention of legal scholars. The features that are pointed out in the context of legal syntax include long and syntactically complex sentences with numerous insertions, junctions, split clause elements, nominalizations, passives, if-clauses, subjunctives etc. [13; 12; 15]. Crystal and Davy point out the nominal character of sentences as "one of the most striking characteristics of written legal English [...]" many features in any given stretch are operating within nominal group

structure, and the long complicated nominals that result are noticeable by contrast with the verbal groups, which are relatively few, and selected from a restricted set of possibilities” [5, p. 205]. Similarly, Mattila refers to the tendency in legal and administrative language to place less emphasis on verbs: “a noun gives a more objective impression than a verb, notably in cases involving finding of fact” which may even lead to an undesired overuse of nouns in legal language [15, p. 91].

In the present study the nominalization trends will be examined in terms of the Prague School’s linguistic concept of sentence condensation understood as “the incorporation of nominal structures, called condensers, enabling the sentence to do without a hypotactically or paratactically arranged clause the use of which would otherwise be indispensable” [10, p. 114]. The sentence condensers include such structures as -ing participles, -ed participles, gerunds, verbal nouns, and to infinitives [20; 23; 8].

Methodology. For the purposes of this pilot paper we opted for two samples of legal English (both of the texts falling under the English law), namely: transcript of an oral examination of a witness and an appellate judgment (Court of Appeal, 1996, Re H (Parental responsibility: maintenance)). We compiled 100 sentences from each document and assessed them, based on the syntactic analysis, against the following criteria:

1. Length of sentences – word count average, the longest sentences
2. Simple sentences – comparison against the more-than-two-clause sentence
3. Two-clause sentences (compound and complex)
4. Multiple-clause sentences (minimum 2 paratactically joined clauses incorporating dependent clauses, i.e., compound complex sentences, and one superordinate clause incorporating dependent clauses in both paratactical and hypotactical arrangements toward each other, i.e., complex-compound sentences)
5. Nominalizations – -ed participial, -ing-participial, gerundial, and infinitival semiclauses – total, comparison with finite dependents, syntactic functions distribution

Multiple clause sentences were analysed as compound, complex or combinations of the two subtypes if more than 2 clauses were included. With complex sentences, main and matrix clauses were identified, the difference being that with the latter subtype of a superordinate clause the dependent component occupied an argument slot [11], while with the main clauses it was a non-argument position in which the dependent clause was identified. From among the nominalized constructions we focused on the semi-clauses [8], or non-finite clauses [18], which are split into gerundial, -ing-participial, -ed-participial and infinitival and they were determined

as to their clause-element function. The data obtained were first processed individually with a subsequent comparative interpretation between the two of the genres.

Results and discussion. The data collected during the analyses are presented in 3 tables headed Word count per sentence, Sentence composition, Distribution of semiclauses.

Table 1

Word count per sentence

	Word count total	Average word count per sentence	Highest word count per sentence
Transcript	1527	15,27	60
Judgment	2500	25,00	85

In the Transcript of an oral examination of a witness by the judge, greetings and behabitives [1] were excluded from the analysis in order to prevent data distortion. When comparing the two of the 100-sentence sets as to the total word count, it was 2500 to 1527 in favour of the Judgment's set which was 1,6-times more extensive. This also resulted in the same ratio of the average sentence length. The longest sentence in the Judgment counted 85 words which was 1.4-times more than the longest sentence in the Transcript.

Table 2

Sentence composition. Legend: M...main clause, Dep...dependent clause

The total of 100 sentences	Simple sentence	Verbless sentence	Compound – two-clause	Complex – two-clause, incl. semiclauses	Compound-complex M1+M2-dependent	Complex-compound 3 and more M1 – Dep1, Dep2...
Transcript	42	15	2	19 (7Mx, 12 Mn)	9	13
Judgment	8	0	4	20	7	61

Simple and verbless sentences. The Transcript of an oral examination of a witness consisted in questions of the judge and replies of the witness, of which 15 were expressed in a verbless form. On the other hand, the Judgment did not contain verbless sentences in the corpus examined. In the Transcript, the proportion of simple /including verbless/ sentences to two- and more clause sentences was 57:43, which means that the simple sentence was 1.3-times more frequent. Considering a conversational style of the discourse, this ratio is not quite high, a higher ratio was expected. Looking at the Judgment the situation is quite different: only 8 sentences were simple, the rest (92) were composed

of more than 1 clause, which means that while the simple sentence prevails 1,3-times in the Transcript, in the Judgment it is 11.5-times exceeded by the composite sentences.

Two-clause sentences. Two-clause sentences occurred in the paratactical relationship only twice in the Transcript, and 4-times in the Judgment. This means that the simple parataxis is not favoured by any of the two corpora under examination. On the other hand two-clause complex sentences were more frequent in both corpora, they occurred 19 times in the Transcript and 20 times in the Judgment, which occurrence is almost the same. As was mentioned before, two subtypes of superordinate clauses were distinguished: main and matrix. The hypotaxis was identified as main-clause-related 12 times, and as matrix-clause-related 7 times in the Transcript, whereas in the Judgment the proportion was identical 10 to 10.

In both corpora the matrix clauses introduced prevalingly the declarative subtype (1) and interrogative subtype (2) of finite dependent clauses:

- (1) I think ^{O-decl./}that covers the questions from the Slovakian court/, sir.
- (2) Explain ^{O-interrog./}what you mean by “On finance”, please?/

In the Transcript this may be accounted for by the nature of the discourse involving two parties engaged in an interview. In the Judgment corpus two-clause hypotaxis occurred 20-times with the same proportion between main and matrix clause hypotaxis. The main clauses in the Judgment involved solely dependent postmodifiers of which 5 were finite and 5 non-finite, while dependent clauses in the matrix superordinates in the Judgment were all object declaratives, but for one case of the imperative subtype (3) and one case of postponed infinitival Subject (4):

(3) She urged upon us ^{Co-imperative/}that it is not simply a question of money/.

(4) It is helpful ^{S/}to have in mind the salient provisions of the Children Act 1989/.

Multiple-clause sentences. In the Transcript, there were 22 sentences composed of more than 3 clauses. They were either composed of up to 4 coordinated superordinates and up to three dependent clauses (ex. 5, 6) or of a single superordinate and up to 2 dependent clauses (7):

(5) ^{M1}{I don't know the exact dates, ^{Dep1-Adjective relative}(the maintenance payments changed)/}, but ^{M2}{I know ^{Dep2-Object/Dep3-Adverbial}(when we originally agreed this in this court) it was £200 a month/}.

(6) ^{M1}{He was supposed ^{Dep1-Subject Complement/}to be here for a week/}, but ^{M2}{his mum only booked for six days} and ^{M3}{on Thursday she'd decided ^{Dep2-Object/}to keep him at his aunty's house/} so ^{M4}{I only got ^{Dep3-Object/}to see him for five days/}.

(7) ^{M1} {Is there anything else ^{Postmodifier-Adjective relative}/that you wish to say now to the court/ or anything ^{Postmodifier-Adjective relative} /you wish to add to ^{Adverbial} <from what you have told the court already>/? }

In the Judgment the situation was considerably different, as this type of sentences totalled to 61, which is 2.7-times more than in the Transcript, the highest number of 9 and 7, and the average number of dependent clauses per sentence (including both finite and nonfinite) was 3.3 dependent clauses per sentence. There were several examples of macro-superordinates which were elaborated by quasi-independent multiple-clause sentences, which, however, actually occupied argument slots in the macro-matrix clauses, in example (8) it being a non-finite clause itself. We referred to such inserted multiple clause sentences as subordinate complexes:

(8) ^{Macro-superordinate} {He summarized the position ^{Macro-matrix}[by saying: ^{Object subordinate complex/Time dependent}<Whilst I accept the mother's evidence that there has been unjustified failure by the father to keep to time,> ^{Main clause}<he has never missed contact>, = ^{Main clause}<he has tried to pursue it after it was stopped> and = ^{main clause}<in my judgment the probability is that if an order is made he will in future keep to the times laid down by the court or reached by agreement>./' }

Depending on how these subordinate complexes are viewed, in the above macro-superordinate we could count the following dependent segments: 'by saying...', the superordinate complex itself, time dependent 'whilst I accept...', infinitival postmodifier 'to keep time', object infinitive 'to pursue it...', temporal finite 'after it was stopped', declarative finite subject complement 'that he will in future ...', if-clause 'if an order is made', and two coordinated -ed participial semiclauses 'laid down or reached...', which makes dependent items in this macro-superordinate equal 9 to 10. Such a complicated internal structure was not identified in the Transcript corpus, notwithstanding the fact that the difference between the average number of dependent clauses was roughly the same (about 3 dependents per sentence).

Nominalizations. As to the nominal style of expression, we focused on the infinitival, gerundial and -ing- and -ed-participial semiclauses functioning as dependent components of their superordinates. Table 3 summarizes their occurrences in the four of the samples.

In the Transcript there were 28 occurrences of semiclausal dependents of which infinitives prevailed massively, functioning almost exclusively as purpose adverbials, objects and a few of them as postmodifiers. In 3 sentences infinitives were fronted which resulted in changing their function of purpose adjuncts into style disjuncts (9). Gerunds and -ing-participles were rather scarce: there was one gerundial Subject (10), two

Table 3

Distribution of semiclauses

	Gerundial	Infinitival	-ing-participial	-ed participial	Total
Transcript	1	23	3	1	28
Judgment	20	52	4	10	86

-ing-participial semiclauses occurred as adverbials of accompanying circumstances and one as postmodifier. There was only a single occurrence of -ed-participial semiclauses in the Transcript. This may be explained by the function of this type nominalization, i.e., they usually serve as postmodifiers introducing references or definitions, which is an indicator of a higher formality of the style (example (11) excerpted from the Judgment). There were 8 of postmodifying functional occurrences of -ed-semiclauses in the Judgment corpus, which is in line with the expected higher formality of its style compared to the Transcript.

(9) So, ^{Style Disjunct}/just to confirm/, you receive £400 met per week from your employer?

(10) ^{M1} {I/feel/ ^{Object}/that ^{Subject}<only asking the mother to come here for one week in the six-week holiday summer period> is a bit unnecessary/.

(11) The father began his relationship with the mother, ^{Postmodifier}-/now called RG/, in October 1986.

The higher nominal character of the Judgment was proved by the roughly 3-times higher total occurrence of semiclauses compared to the Transcript (86 to 28). Breaking it down, infinitival semiclauses prevailed the same as in the Transcript, but their functional distribution was more versatile in the Judgment: beside the adverbial functions of purpose (9) and respect (3), the infinitive occurred as postmodifier (21), and also in the nominal functions, the most frequent of which was the object (9), followed by the object and subject complement (4:4) and the subject (2). Moreover, there were 20 occurrences of gerundial semiclauses which were introduced by prepositions and functioned in 12 cases as the adverbial of manner, respect, accompanying circumstances, reason (12) and postmodifiers in 8 cases (ex.13 also involves an object infinitive):

(12) In his careful judgment, to which I pay my tribute, the judge was rightly critical of the father ^{Adverbial of reason}/for not pulling his weight ^{Adverbial of manner}<by providing financially for his children ^{Adverbial of time}[when he can]>/.

(13) The judge asserted that the father had no excuse ^{Postmodifier}/for failing to maintain his children /...

Another feature that was identified during the analysis was the frequent multiple embedding of the respective types of semiclauses within each other, including finite dependents being a part of semiclauses (as demonstrated in example (12)), which is another factor that confirms

the tendency towards a more complex internal structure of sentences in the Judgment corpus.

The last parameter tested in this pilot study was the proportion and distribution of finite and nonfinite/semiclausal dependent clauses. Comparing the two of the corpora, in the Transcript there were 32 finite dependent clauses while in the Judgment there were 138 finite dependents. If considering the nominalized trends in legal English, these numbers need to be seen in relation to the occurrences of the non-finite dependents. The resulting ratio is 32:28 in the Transcript (1.1), and 138:86 in the Judgment (1.6). In both corpora finite dependents prevail, but it is only by 0.1% in the Transcript whereas in the Judgment this preference for finite dependents is higher by 0.6 %. As a result, the quantitative data prove that the nominalization trend is higher in the Judgment corpus which is a demonstration of a more formal register of this genre.

The increasing frequency of semiclauses in nominal functions as well as the occurrence of -ed-semiclauses may also be treated as indicators of a higher nominal character of the Judgment corpus compared to the Transcript.

Conclusion. This pilot study aimed to introduce the topic, methodology and sample analysis of a genre-based syntactic research intended to examine the selected syntactic parameters of individual legal English genres from different stylistic layers. In the present paper we showed the initial data generated from the syntactic analysis of two corpora representing a spoken-written genre of the Transcript of witness examination by a judge and a written genre of the appellate Judgment. As to the parameters selected for this pilot study, the following conclusions may be made based on the data obtained:

1. The same number of sentences (100) in both the corpora was generated by quite considerably different number of words, where the word count of the Judgment corpus was 1.6 times higher than that of the Transcript, which was also reflected in the average and highest word-count per sentence which was 1.4-times higher in the Judgment corpus.

2. Comparing the occurrence of simple sentences, they massively prevailed in the Transcript, the number being 57 cases while in the Judgment they only occurred in 8 cases, the prevalence over multiple clause sentences was 1.3 and 11.5, respectively.

3. The two-clause compound sentences were quite scarce in both corpora, and the hypotactical two-clause sentences occurred in almost the same number, around 20 in both corpora, with an even distribution of both the main and matrix clauses.

4. More-than-two-clause sentences prevailed 2.7-times in the Judgment compared to the Transcript (61 to 22), and although the

average number was roughly 3 dependent clauses per sentence in both of the corpora, the maximum number of dependents in the Transcript was 4 while in the Judgment it was 9 to 6 which occurred in 8 cases. In the Judgment they incorporated multiple embeddings and occurrences of subordinated complexes embedded in the macro-superordinates, which were completely missing in the Transcript. The overall nature of the sentences occurring in the Judgment was thus much more complicated and more difficult to follow if compared with the Transcript whose overall style was conversational despite of the unequal social roles and the relationship between the judge and the witness.

5. There were 86 cases of semiclauses in the Judgment and only 28 cases of semiclauses in the Transcript. In both of the corpora the prevailing subtype of semiclauses were infinitives. In the Judgment there were 20 cases of gerunds following prepositions in postmodifying and adverbial syntactic functions, and -ed participial semiclauses prevailed in the Judgment (only one occurrence in the Transcript). Both the gerunds and -ed semiclauses are quite safe indicators of a higher nominal character of the Judgment, and their frequency is reflected in a higher degree of formality of this genre compared to the Transcript along with the total count of semiclauses and the nominal functions of the infinitive prevailing in the Judgment.

The data differences in all of the examined parameters confirm the observations and recommendations found in the literature [3; 9; 21] that attempts at generalizing syntactic accounts of legal language/English must inevitably fail given the versatility of the legal language genres. The results of this pilot study seem to support these observations and may therefore justify the methodological course of the intended future syntactic research. The data will serve as a springboard and benchmark for further research in the field of syntactic characteristics of legal English, also inviting for a cross-language comparative pursuits to follow, with a perspective of including also other parameters in the analysis, such as the passive, subjunctive, if-clause analysis, etc.

REFERENCES

1. Austin J.L. How to do things with words: The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955. Oxford: Oxford University Press, 1962. 174 p.
2. Bhatia V.K. Analysing Genre. Language Used in Professional Settings. London and New York: Longman, 1993. 246 p.
3. Biel L. Why legal grammars are not, but should be, written on genre-based corpora? *Comparative Legilinguistics*, 2013, vol. 16. 95–100 p.
4. Cao D. Translating Law. Clevedon, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters LTD, 2007. 208 p.

5. Crystal D. – Davy D. *Investigating English Style*. London: Longman, 1969. 278 p.
6. Danet B. Language in the legal process. *Law and Society Review*, 1980, vol. 14, No. 3. 445–564 p.
7. Danet B. Legal Discourse. *Handbook of Discourse Analysis*. London: Academic Press INC., 1985, vol. 1. 1–8 p.
8. Dušková L. Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny. Praha: Academia, 1988. 676 p.
9. Goźdz-Roszkowski S. Patterns of Linguistic Variation in American Legal English. A Corpus-Based Study. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2011. 280 p.
10. Hladky J. Remarks on Complex Condensation Phenomena in Some English and Czech Contexts. *Brno Studies in English*, 1961, vol. 3. 105–118 p.
11. Janigová S. English Syntax in a Nutshell. Košice: UPJŠ, 2024(in print). 150 p.
12. Kurzton D. Language of the Law and Legal Language. *Special Language: From Humans Thinking to Thinking Machines*. Clevedon, Phil.: Multilingual Matters LTD., 1989. 287–308 p.
13. Maley Y. The Language of Legislation. *Language in Society*. 1987, vol. 16, No. 1. 25–48 p.
14. Malone J. L. 1988. The Science of Linguistics in the Art of Translation. Some Tools from Linguistics for the Analysis and Practice of Translation. Albany: State of New York University Press, 1988. 241 p.
15. Mattila H. *Comparative Legal Linguistics*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited, 2006. 347 p.
16. Mellinkoff D. *The Language of the Law*. Boston: Little, Brown and Co., 1963. 526 p.
17. Šarčević S. *New Approach to Legal Translation*. The Hague: Kluwer Law International, 2000. 308 p.
18. Quirk R. et al. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman, 1985. 1779 p.
19. Tomášek M. *Překlad v právní praxi*. Praha: Linde Praha, a.s., 1998. 144 p.
20. Trnka B. *Rozbor nynější spisovné angličtiny III*. Praha: SPN, 1956. 288 p.
21. Trosborg A. An analysis of legal speech acts in English Contract Law. 'It is hereby performed.' *Hermes, Journal of Linguistics*, [online]. Copenhagen: CBS, 1991, No. 6. 65-90 p.
22. Vystrčilová R. Jazyk práva. Stručný exkurz do problematiky překladu anglických a českých právních textu. In *Časopis pro moderní filologii*. Praha: Akademie věd ČR, 2001, No. 1. 1–10 p.
23. Vachek J. *A Linguistic Characterology of Modern English*. Praha: SPN, 1990. 138 p.

Валентина Засць,

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
<https://orcid.org/0000-0003-1370-697X>
м. Київ, Україна*

Юлія Мириївська,

*викладач циклової комісії іноземних мов
Фаховий коледж «Універсум»,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
<https://orcid.org/0009-0004-3013-9289>
м. Київ, Україна*

Катерина Кірюшина,

*старший викладач циклової комісії іноземних мов
Фаховий коледж «Універсум»,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
<https://orcid.org/0009-0005-7600-0941>
м. Київ, Україна*

Англiцизми в текстах реклами міста Києва

Anglicisms in the advertising texts of Kyiv

Анотація. У статті зроблено спроби проаналізувати англiцизми в мові реклами міста Києва як лiнгвiстичного явища в сучасному українському лексиконі. Указано причини входження англiцизмiв у мову столичної реклами, з-помiж яких є: iнтернаціоналізація (глобалізація) суспiльства, відкритість до співпраці з iноземними виробниками продукції, міжмовна комунікація, прагнення до опанування мови та культури європейських країн. Прикладами підтверджено, що мова реклами столиці наповнює вокабуляр мешканців столиці та гостей, забезпечує iнтелектуальне життя, стабільність і динаміку мовних оцінок. Емпіричний матеріал досліджуваного періоду дає підстави стверджувати про зростання в мові реклами лексем, що постали під впливом тенденції до iнтернаціоналізації (глобалізації). Зазначено, що активне використання в текстах реклами англiцизмiв є результатом реалізації мовних уподобань, перенесення їх у лексичний обiг мови-реципієнта. Доведено, що в мові реклами високу частотність мають «варваризми», у складі яких літери англійської мови. Наголошено, що високу динаміку в рекламних текстах мають запозичені з англійської мови основи та афікси. Зазначено, що в текстах реклами зафіксовані запозичені лексеми, записані графікою англійської мови. Увагу зосереджено

на високій частотності невластивого граматиці української мови способу словотворення як склеювання основ без сполучних голосних. Зазначено, що рекламні тексти в межах заощадження мовного ресурсу мають частотність використання юкстапозитів, композитів, у складі яких є запозичення з англійської мови. Виділено зростання в текстах реклами аброприкладок, що постали від запозичених з англійської мови абревіатур. Аргументовано негативний вплив на граматику української мови слідування тенденції до оригінальності, збалансованості тексту. Увагу зосереджено на поступовій українізації англійськомовної лексики засобами словотворення мови-реципієнта. Указано, що похідні з англійської мови лексеми в текстах реклами кодифікації не потребують, залишаються в розмовному вокабулярі.

Ключові слова: запозичення з англійської мови, юкстапозити, композисти, автохтонізація, аброприкладки, склеювання основ, редуплікація.

Summary. *The article attempts to analyze anglicisms in the advertising language of the city of Kyiv as a linguistic phenomenon in the modern Ukrainian lexicon. The reasons for the introduction of anglicisms into the language of advertising in the capital are indicated, among which there are: internationalization (globalization) of society, openness to cooperation with foreign manufacturers of products, interlingual communication, the desire to master the language and culture of European countries. Examples confirm that the language of the capital's advertising fills the vocabulary of the capital's residents and guests, provides intellectual life, stability and dynamics of language assessments. Empirical material of the studied period gives reasons to assert the growth of lexemes in the language of advertising that appeared under the influence of the tendency to internationalization (globalization). It has been noted that the active use of anglicisms in advertising texts is the result of the implementation of language preferences, their transfer into the lexical circulation of the recipient language. It has been proven that in the language of advertising, "barbarisms", which include English letters, have a high frequency. It has been emphasized that bases and affixes borrowed from the English language have high dynamics in advertising texts. Attention has been focused on the high frequency of the method of word formation, which is not characteristic of the grammar of the Ukrainian language, as the gluing of bases without connecting vowels. It has been noted that advertising texts, within the limits of language resource saving, have a frequency of using juxtapositions, composites, which contain borrowings from the English language. The growth in advertising texts of abbreviations derived from abbreviations borrowed from the English language has been shown. It has been indicated that, the following trend towards originality and balanced text had a negative impact on the grammar of the Ukrainian language. Attention has been focused on the gradual Ukrainization of the English vocabulary by means of word formation of the recipient language. It has been indicated that lexemes derived from the English language in advertising texts do not need codification and will remain in the colloquial vocabulary.*

Key words: Borrowing from the English language, juxtapositions, composites, autochthonization, abro-adjectives, gluing bases, reduplication.

Вступ. В останні десятиліття українська мова зазнала змін. Як слушно зауважує К. Г. Городенська, «поповнився її словниковий

склад за рахунок питомих слів і запозичень, стали відмінюваними досі не відмінювані власні назви, аббревіатури та деякі чужомовні одиниці, розширили сферу вживання багато слів, форм слів та синтаксичних конструкцій, посіли належне місце національні зразки словотворення» [1, с. 3]. Глобалізаційні процеси вплинули на мову реклами міста Києва. Сучасні тексти реклами української столиці не тільки пропонують, поширюють інформацію про товари, послуги тощо, але й спрямовані на розкриття можливостей інтеграції культурного, інформаційного середовища споживача. Вплив інтернаціоналізації вочевидь посилив використання лексики англійської мови, що має графічне представлення в текстах українськомовної реклами, або поєднання графіки української та англійської мов. Рекламний текст покликаний впливати на сферу інтересів споживачів літературної мови, відтак окремі лексичні одиниці набувають активного вжитку, мають можливість бути кодифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Період глобалізаційного впливу на лексичний склад української мови висвітлено в дослідженнях українських мовознавців К. Г. Городенської, Є. А. Карпіловської, О. А. Стишова, О. О. Тараненка, Л. П. Кислюк, а також зарубіжних, зокрема: Е. Маньчак-Вохлфелд та інші. Проблеми засвоєння іншомовних одиниць, інтернаціоналізації (глобалізації) як однієї із вагомих на сучасному розвитку української мови присвячені мовознавчі праці Є. А. Карпіловської, О. А. Стишова, О. О. Тараненка, Л. П. Кислюк та інші. У зв'язку з цим, нам видається слушною думка О. А. Стишова, що «активізація процесу запозичень була пов'язана також із загальним процесом європеїзації та інтернаціоналізації лексичного складу багатьох мов» [10, с. 242]. Також відомий дослідник указує, що «найголовнішими виступають безпосередні контакти України та її громадян з іншими державами та їх представниками» [10, с. 242]. Попередження від небезпечних для української мови явищ свого часу виголошував відомий мовознавець С. Караванський. Учений застерігав від моди «на окремі форми та вирази» [5, с. 57]. Тоді як О. А. Стишов, виокремлюючи позамовні чинники, що впливають на процес запозичення в українську мову лексем з англійської мови, також відносить такі як «мода і лінгвальні та естетичні смаки, зокрема намагання мовців використати слова, яким властиве конотативне значення» [10, с. 243]. Цілком поділяємо думку О. А. Стишова про те, що «іншомовні слова запозичують навіть тоді, коли в цьому немає нагальної потреби і коли в нашій мові є не менш точні еквіваленти, пор.: *імідж* – *образ*, *презентація* – *представлення*, *легітимний* – *законний*, *електорат* – *виборці*» [10, с. 243]. На думку згаданого вище дослідника, такі «запозичення характеризують і

іншу сторону сучасних мовних смаків – спробу надати мові та мовленню цілеспрямованої оригінальності, вишуканості, незвичайності. Останнє притаманне в основному мовленню молодшого покоління українців [10, с. 243]. Цілком поділяємо думку Л. П. Кислюк про результати використання двох мов – української та англійської, що викликають розбіжності з огляду на словотвірні норми сучасної української мови, складнощі в утворенні окремих назв, що містять основи двох мов. Дослідниця вважає, що «при контакті мови аналітичної (англійської)» й синтетичної (української) проблема полягає передусім у проникненні в українську мову невластивого або мало властивого їй типу творення – склеювання основ без сполучних голосних, часто з написанням через дефіс [7, с. 345].

Дотепер мова реклами потребує усебічного дослідження через «половоддя» запозичень з англійської мови, ґрунтовного аналізу способів їх використання в українськомовному інформаційному ресурсі. Рекламний текст має особливу структуру, до якого добираються питомі та запозичені з англійської мови лексичні одиниці, що зобов'язує дбати насамперед про граматичну нормативність утворення слів, подальшої кодифікації.

Мета дослідження полягає в аналізі англіцизмів у мові рекламних текстів міста Києва.

Методологія та методи дослідження. Матеріалом дослідження слугували близько 135 лексичних одиниць, дібраних із рекламних текстів міста Києва. У статті використано *метод спостереження* та *суцільної вибірки* для виявлення в текстах реклами лексем, що містять англіцизми та записані графікою англійської мови. *Описовий метод* використано для інвентаризації й класифікації емпіричного матеріалу. *Структурний та системний методи*, використано для дослідження структури та змісту запозичень з англійської мови. Для узагальнення результатів дослідження використано *індуктивний метод*. Частково використовували *кількісний метод* для збору й аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Період глобалізаційного впливу на лексичний склад української мови висвітлено в дослідженнях українських мовознавців К. Г. Городенської, Є. А. Карпіловської, О. А. Стишова, О. О. Тараненка, Л. П. Кислюк, а також у зарубіжних, зокрема: Е. Маньчак-Вохлфелд та інш. Проблемі засвоєння іншомовних одиниць, положення яких спостерігаємо в останні десятиліття інтернаціоналізації (глобалізації) як одній із вагомих на сучасному етапі розвитку української мови присвячені мовознавчі праці Є. А. Карпіловської, Л. П. Кислюк та інш. Заслуговує на увагу лексико-графічна праця А. М. Нелюби та Є. О. Редька «Лексико-словотвірні інновації (2015–2016)» [3]. До словника увійшли

назви, що зафіксовані дослідниками із різних жанрів засобів масової інформації та відображають лексику сектору масмедіа. У зв'язку з цим, нам видається слушною думка О. А. Стишова, що «активізація процесу запозичень була пов'язана також із загальним процесом європеїзації та інтернаціоналізації лексичного складу багатьох мов». Також відомий дослідник указує, що «найголовнішими виступають безпосередні контакти України та її громадян з іншими державами та їх представниками» [10, с. 242]. Пристаємо до думки О. А. Стишова, що на процес запозичення вплинули й позамовні чинники, до яких учений відносить такі як «мода і лінгвальні та естетичні смаки, зокрема намагання мовців використати слова, яким властиве конотативне значення, що сприяють появі нових запозичень, адже відомо, що прагнення до новизни та свіжості, емоційності й експресивності на тлі стандарту – визначальна риса мови ЗМІ» [10, с. 243]. Учений цілком правильно стверджує про поривання послуговуватися англіцизмами, адже «не дивно, що іншомовні слова запозичують навіть тоді, коли в цьому немає нагальної потреби і коли в нашій мові є не менш точні еквіваленти, пор.: *імідж – образ, презентація – представлення, легітимний – законний, електорат – виборці*» [10, с. 243]. Характеризуючи англіцизми, зафіксовані у вокабулярі сучасної спільноти, О. А. Стишов зауважує, що така потреба в запозиченнях з англійської мови передає сучасні мовні смаки, зокрема «спробу надати мові та мовленню цілеспрямованої оригінальності, вишуканості, незвичайності. Останнє притаманне в основному мовленню молодшого покоління українців [10, с. 243]. Також вчений виділяє мовні обставини, які сприяють входженню запозичень з інших мов [10, с. 243]. Тоді як відомий мовознавець О. О. Тараненко обсяг входження іншомовних слів пов'язує з намірами «як до обмеження, так і, навпаки, до розширення дії тих чи інших словотвірних типів» [11, с. 101]. Принагідно зауважимо, що лексика рекламного тексту пропонує спільноті носіїв мови здійснювати відбір. П. О. Селігей цілком аргументовано зауважує, що «мовний колектив відбирає і вноормовує лиш ті форми, які на поточний момент його найбільше задовольняють. Добираючи мовні засоби, колектив завжди оцінює їх як правильні або неправильні, доречні або недоречні, гарні або негарні» [8, с. 83]. Лінгвокультурна спільнота поступово виокремлює мовний матеріал для активного використання, що згодом «кодифікується в нормативних словниках, граматиках і стає обов'язковим для носіїв літературної мови» [8, с. 83].

На сучасному етапі споживачі рекламної продукції столиці помічають у текстах лінгвальні одиниці, що маркують відомі торговельні марки, мережу торгово-розважальних центрів, товари, послуги, на

взір: *Metro, Eva, Comfy, Respublika, Roshen, Vodafone Joice, Моршинська Junior, NUTS, Ferrero rocher, Milka, Lion, KitKat* тощо.

Пор. : **Metro** Купуйте до свят вже сьогодні. Усі цукерки в коробках зі знижкою (<https://adlog.tv/151754.htm>); **Eva** Новорічна **Евакуація** купи дві одиниці декоративної косметики (<https://adlog.tv/151463.htm>); **Comfy** Новорічне звернення (<https://adlog.tv/151271.htm>); **«Respublika»** – це мій живий квартал. Від Кап осіння знижка (<https://adlog.tv/150056.htm>); **Вода мінеральна Моршинська Junior** дитяча негазована, кришка спорт-кеп, 0,5 л (<http://surl.li/phmuer>); **Vodafone Joice**. Твоє онлайн-віслово (<https://adlog.tv/108708.htm>); **Залізниця на полиці завезла** не полуниці. **Батончик NUTS** зі смаком полуниці (https://www.youtube.com/watch?v=6IgK_nzRguQ); **Ferrero rocher** тим, кого цінуєте шоколадні плитки (<https://adlog.tv/153900.htm>); **Milka** Ніжність смакує краще (<https://adlog.tv/152423.htm>); **Lion** Лімітована серія **Будь на стілі** (<https://adlog.tv/149741.htm>); **Lovita** від **Roshen** Зроби мить смачною (<https://adlog.tv/148434.htm>); **Купуй акційний KitKat** або **Lion** (<https://adlog.tv/146496.htm>); **Літній вайб** (<https://gotoshop.ua/kyev/shops/thrash/>).

Устремління до заощадження мовного ресурсу, бажання представити продукцію, дотримуючись економії лінгвальних засобів, розширило взаємодію української та англійської мов, що для граматики української мови поступово стало обертатися проблемою. Емпіричний матеріал демонструє чисельний корпус лексем, що постали способом складання, зокрема композити, юктапозити. Пор. : **Kinder-сюприз** (<https://adlog.tv/150094.htm>); **«Kiddsvit»** (<https://kiddisvit.ua/>); **Lego-city: створюй неймовірне** (<https://adlog.tv/152900.htm>).

В аналізованих рекламних текстах спостерігаємо стрімку тенденцію до заощадження мовного ресурсу шляхом «склеювання основ без сполучних голосних» [7, с. 345]. Пор. : **Vodafone 4G** : покриття майже по всій Україні (<https://adlog.tv/153354.htm>); **УАразом** (<https://adlog.tv/154527.htm>); **УАразом** Доки ми разом – Україна непереможна (<https://adlog.tv/154526.htm>); **Епіцентр Меблifest** (<https://adlog.tv/147949.htm>). Граматиці української мови зовсім не властивий такий спосіб словотворення, що демонструють лексеми сучасних рекламних текстів. Як бачимо, що «склеюються» різні основи, що найбільше підкреслює поривання до економії мовного ресурсу. Є підстави стверджувати, що цілеспрямоване прагнення до оригінальності тексту, пошуки оптимізації складання морфем, афіксів української та англійської мов має небажані наслідки, позаяк руйнує автохтонні словотвірні норми.

У текстах реклами спостерігаємо різновид словоскладання як редуплікація. Відомий український мовознавець А. М. Нелюба

виділяє рівні редуплікації [4, с. 92]. Особливості названого вище рівня словоскладання принагідно використовуються в текстах реклами для привертання уваги споживача, швидкого запам'ятовування, на взір: **ніка-ніка-ніказнижки!** Такі назви, на думку А. М. Нелюби, «постали не словотвірним шляхом, без використання словотворчих ресурсів, не мають сформованого реального словотвірного значення і за структурно-семантичними ознаками належать до одиниць не словотвірного, а синтаксичного рівня [4, с. 93]. Пор.: *Ніка-ніка-ніказнижки! Запрошуємо зазирнути до застосунку «Сільпо». Віднині там мешкають вони... Цінодіджики* (<https://is.gd/8yc8Z7>). Аналіз емпіричного матеріалу рекламних текстів доводить поривання до однослівних лексем, що можуть складатися із двох основ, одна з яких може бути запозиченою або «варваризмом», записаним графікою англійської мови. Пор.: *ЕВАвалентинка* (<https://is.gd/soetVk/>); *Пригоди DZIDZIO у Пломбірленді!* (<https://is.gd/8fCr8a>). Аналіз рекламних текстів дає підстави говорити про перевагу однослівних назв, що «породжує зростання кількості складних слів, які за структурою залишаються аналітичними (співвідносними зі словосполученнями), а за формою – або аналітичними (співвідносними зі словосполученнями), а за формою – або аналітичними як юкстапозити, або синтетичними як композити й складноскорочені слова» [7, с. 345]. Цілком погоджуємося з думкою Л. П. Кислюк про те, що «незручність» оформлення іншомовної основи викликає морфологічні проблеми її пристосування до питомих українських елементів (основ і формантів), тобто, пристосування мови аналітичного типу до мови синтетичного типу» [7, с. 345].

Реклама торгівельно-розважального центру «Dream Town» (<https://dreamtown.ua/ua/>) користується попитом у шанувальників моди та розваг столиці. Свого часу поширеною була реклама «**Dream**одні повертаються», нині кількість похідних якісних прикметників із питомим суфіксом **-езн-** збільшилась, а саме: «**Dream**безний травень»; «**Dream**безний червень»; «**Dream**безні тренди осені: джінси» (<https://is.gd/k4o5Mq>). Поширення рекламної інформації «Dream Town», з одного боку, збагачує вокабуляр мешканців столиці, зокрема відповідає уподобанням молодіжної аудиторії, а з іншого, формує естетичні смаки шляхом автохтонізації запозичених назв. Пор.: *Shake'анемо, baby!?* (<https://is.gd/eQN3ns>). Реклама магазинів спідньої білизни **Topchik** (<https://topchik.com.ua/product/topchik-4/>).

Зазначимо, що препозитивні афікси **ультра-**, **гіга-**; **супер-** представлені в рекламних текстах із відхиленням від орфографічних норм, відтак потребують правописного унормування. Пор. :

Ultra-акції; Ultra-знижки (<https://gotoshop.ua/novyjj-razdol/brands/ultra/>); *Vodafone ГігаРоумінг* (<https://adlog.tv/144239.htm>); *Київстар обери свою сунерсилу* (<https://adlog.tv/150282.htm>).

Серед лексичних входжень, репрезентованих у текстах реклами, є одиниці, що дають підстави стверджувати про зростання кількості утворень аброприкладок, на збір: *ГМ-продукти; ПВХ-плівка; PR-агенція; PR-кампанія; ПДВ-калькулятор тощо*. Наповнення чисельності назв прикладкового типу прогнозує мовознавець А. М. Нелюба [4, с. 91]. Пристаємо до думки відомого дослідника і зазначимо, що проникнення аброприкладок із текстів реклами в усі функційні стилі сучасної української мови є ознакою сьогодення, підтвердженням тяжіння до заощадження мовного ресурсу, ємкості, збалансованості. Пор.: *ГМ-продукти важливі для економіки та екології* (<https://is.gd/2naSj6>); *PR (Publik Relations)* (<https://is.gd/jJOB8Z>); *Вікна ПВХ-плівки, м'які вікна Японія Achilles* (<https://is.gd/vWyGiQ>); *ПДВ-калькулятор допоможе вам порахувати ПДВ онлайн* (https://vatulator.co.uk/ua/#google_vignette).

Беручи до уваги настанови мовознавців, переконуємося у важливому об'єктивному аналізі нововходжень з англійської мови, способах творення похідних номенів сектору реклами та відборі мовним колективом носіїв української мови. Висуваємо припущення, що похідні з англійської мови лексеми, що постали невластивим для української граматики способом словотвору «склеювання» основ без голосних не зазнають кодифікації, займуть місце в розмовному стилі носіїв української мови.

Висновки з дослідження. У сучасній лінгвістичній практиці лексика рекламного тексту має чималий вплив на культурне середовище носіїв української мови. Цілеспрямоване прагнення слідувати чинникам інтернаціоналізації (глобалізації) розширило межі проникнення англіцизмів у вокабуляр мовної спільноти. Інтенсивне заощадження мовного ресурсу в рекламному тексті перекладає тенденцію в лінгвокультурне середовище автохтонів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Городенська К. Г. Нові явища та процеси в українськомовному словотворенні : динаміка чи деструкція словотвірних норм. *Українська мова*. 2013. № 2. С. 3–9.
2. Городенська К. Г. Українське слово у вимірах сьогодення : монографія. Київ : КММ, 2019. 124 с.
3. Нелюба А., М., Редько Є. О. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016). Словник / Загальна редакція А. Нелюби. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 204 с.

4. Нелюба А. М. Явища економії в словотвірній номінації української мови : монографія / за ред. К. Г. Городенської. Харків : 2007. 302 с.
5. Караванський С. Пошук українського слова, або боротьба за національне «Я». Київ, 2001. 140 с. С. 72–7.
6. Карпіловська Є. А. Суфіксальна підсистема сучасної української літературної мови: будова та реалізація: монографія. Київ : Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 1999. 297 с.
7. Кислюк Л. П. Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку: монографія / за ред. Є. А. Карпіловської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 424 с.
8. Селігей П. П. Стильова норма як різновид мовної норми. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки (Мовознавство)*. 2016. Том 189. С. 83–89.
9. Стадній А. С., Зозуля І. Є. Неангліцизми в сучасній українській літературній мові. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Вип. 22. Т. 2. С.29–33. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35756/5.pdf?sequence=3&isAllowed=y> (дата звернення 09.07.2024)
10. Стишов О. А. Українська лексика ХХ століття: (на матеріалі засобів мас. інформації): монографія / за ред. В. О. Винника. Київ : Пугач, 2005. 388 с.
11. Тараненко О. О. Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 248 с.
12. Mańczak-Wohlfeld E. Starsze i nowsze zapożyczenia angielskie w mówionej oraz pisanej odmianie języka polskiego. *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego 60* Universitas, Kraków. 2004. С. 109–115. URL: <https://filg.uj.edu.pl/documents/41616/4333145/12508-Manczak-Wohlfeld.pdf> (дата звернення 09.07.2024).
13. Mańczak-Wohlfeld E. Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim. Jagiellonian University. Kraków, 1995. 96 с.

Марія Іванченко,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов та перекладознавства,
Львівський державний університету безпеки життєдіяльності
<https://orcid.org/0000-0001-7363-4600>
м. Львів, Україна

Концепт *BETRAYAL* в англійській мовній свідомості: асоціативний аспект

The concept of *BETRAYAL* in English language consciousness: associative aspect

Анотація. Дослідження вербалізованих одиниць пам'яті та відношень між ними є ефективним способом реконструкції мовної свідомості. Асоціативний експеримент вважається надійним способом вивчення специфіки мовної свідомості носіїв мови, оскільки являє собою вербально-асоціативну мережу, яка дає змогу дослідити закладені у підсвідомості людини зв'язки із різними об'єктами та поняттями зовнішнього світу.

Асоціативний профіль слова-стимулу – це фрагмент образу світу того чи іншого етносу, відображеного у свідомості «середнього» носія культури, його мотивів та оцінок і, відповідно, його культурних стереотипів. Вербальні реакції, вказують на зміст, що входить до національного ментального образу конкретного концепту.

Асоціативний експеримент дозволив виявити вербальні, тобто лексичні матеріалізовані реакції респондентів на слово-стимул *betrayal*. Отримані реакції дають вербалізоване представлення досліджуваного концепту відображене та закріплене у свідомості носія мови.

Результати проведеного експерименту показують, що у англійській мовній свідомості концепт *BETRAYAL* асоціюється перш за все із особою-зрадником. Англіїці чітко ідентифікують суб'єктів зради – це конкретні особи (історичні, публічні, політичні діячі, герої мультфільмів та літературних творів) з якими об'єкти зради перебували у близьких, довірливих стосунках. Характерними рисами зрадників є підступність, відсутність емпатії, прагнення свідомо зробити боляче. Мотивацією поведінкових сценаріїв таких осіб є обман, шахрайство, пошук власної вигоди. У мовній свідомості носіїв англійської мови така поведінка вербалізується як ганебний вчинок, злочин, який повинен бути покараний. Зрада викликає негативні емоції, та характеризується як згубна, деструктивна, як така, що викликає огиду.

Ключові слова: асоціативний експеримент, мовна свідомість, концепт, вербалізація, асоціація.

Summary. *The study of verbalized memory units and the relationships between them is an effective way of reconstructing language consciousness. The associative experiment is a reliable way of studying the specifics of native speakers' language consciousness, as it is a verbal-associative network that helps to explore the connections with various objects and concepts laid down in a person's subconscious.*

The associative profile of the word-stimulus is a fragment of the ethnic group world image, reflected in the consciousness of the "average" culture bearer, his motives and assessments and, accordingly, his cultural stereotypes. Verbal reactions indicate the content included in the national mental image of a specific concept.

The associative experiment made it possible to reveal verbal, that is, lexically materialized reactions of respondents to the word-stimulus betrayal. The received reactions give a verbalized representation of the researched concept reflected and fixed in the consciousness of the native speaker.

The results of the conducted experiment show that the concept BETRAYAL is associated primarily with a traitor in the English language consciousness. The English clearly identify the subjects of betrayal – these are specific persons (historical, public, political figures, heroes of cartoons and literary works) with whom the objects of betrayal were in a close, trusting relationship. The characteristic features of traitors are treachery, lack of empathy, and the desire to hurt deliberately. The motivation behind the behavioral scenarios of such persons is deception, fraud, and the search for personal gain. In the language consciousness of English speakers, such behavior is verbalized as a shameful act, a crime that must be punished. Betrayal causes negative emotions, and is characterized as harmful, destructive, disgusting.

Key words: *associative experiment, language consciousness, concept, verbalization, association.*

Вступ. В останні десятиліття сама людина стала критерієм постановки цілей і вибору методів дослідження в таких науках, як лінгвістика, соціолінгвістика, психолінгвістика, нейролінгвістика та ін. Зміщення наукового фокусу передбачає запозичення не тільки термінів і понять з традиційних наук про людину, а й методи наукових досліджень. У рамках антропоцентричної парадигми в сучасній лінгвістичній науці одне з провідних місць посідає асоціативний експеримент, в якому одиницями аналізу є асоціації.

Асоціації перебувають у центрі уваги лінгвістичної науки, оскільки вони визначаються «самою природою мовного знака», «значення якого не є фіксованим, а залежить від певних суб'єктивних і об'єктивних факторів, тобто не тотожне як це подається в словниках» [1, с. 29]. Зв'язок між концептом і його символічним вираженням відбувається переважно через слово. А з поняттям (яке позначається) слово пов'язане через ряд асоціацій. За таких умов аналіз асоціацій дає досліднику інформацію не лише про принципи актуалізації середовища мовними одиницями, а й про картину світу

певної мовної спільноти, ментальність, мотиви поведінки, оцінки, стереотипи та культуру її представників.

Немає нічого в суспільному житті, чого б не було в індивідуальних умах; але майже все, що вони мають, забирають у суспільства. Зважаючи на це, матеріали асоціативного експерименту можна розглядати як «асоціативний профіль» образів свідомості, характерних для даної культури та мови, який інтегрує ментальні та чуттєві знання, якими володіє певна етнічна група [5, с. 127].

Асоціативний експеримент вважається одним із найефективніших прийомів, необхідних для вивчення будь-якого концепту, оскільки він дає змогу виявити найбільшу кількість когнітивних особливостей концепту, релевантних для поточного стану свідомості [2, с. 29]. Інтерпретація результатів асоціативного експерименту дає змогу окреслити компоненти структури концепту, а також встановити значущість концепту для представників певної мовної спільноти.

Методологія та методи дослідження. Експеримент вважається одним із провідних методів більшості наукових досліджень. У лінгвістиці – це методи дослідження різноманітних мовних проблем, які дають змогу описати особливості мовних явищ, які цікавлять дослідника, у попередньо змодельованих, керованих і контрольованих умовах.

Асоціативний експеримент посідає особливе місце серед інших способів реконструкції мовної свідомості, перш за все завдяки тому, що він дає змогу виявити ментальний лексикон мовної спільноти, її вербальну пам'ять і культурні стереотипи. Мовні дослідження не повинні обмежуватися аналізом системних зв'язків і різножанрових дискурсів, а можуть бути доповнені аналізом асоціацій, які є формами відображення мовної пам'яті певного народу. Ефективність використання асоціативного експерименту як методу лінгвістичного аналізу неодноразово доведена вченими і забезпечується тим, що, будучи учасником, «носієм мови виступає не тільки як інформатор, який повідомляє про своє знання мови, а й як респондент зі своєю системою цінностей і мотивів» [7, с. 66]. Це дозволяє певним чином «проникнути» в глибинні концептуальні структури мовної свідомості, в основі яких лежать архетипи, міфи, символи, що балансують на межі свідомість/підсвідомість людини [4, с. 71].

Для визначення місця концепту BETRAYAL в англomовній картині світу було використано вільний асоціативний експеримент, який передбачає реакцію кількох перших реакцій на слово-стимул *betrayal*. Такий спосіб організації забезпечує «повноцінну чистоту» реакцій на прямо запропонований однослівний стимул і максимальну достовірність отриманих результатів. Ступінь достовірності

результатів прямо пропорційний кількості інформантів (не менше 100 осіб), що дає змогу відокремити часті асоціації від індивідуальних і тим самим «зменшити суб'єктивні психолінгвістичні показники» [3, с. 36].

Отже, враховуючи вищезазначене, до експерименту було залучено 130 мешканців Лондона (Англія) віком від 18 до 25 років з різним рівнем освіти: студенти коледжів та університетів, респонденти зі ступенем бакалавра та магістра.

Кожен учасник експерименту отримав лист-анкету з супровідними поясненнями та короткою інструкцією щодо її заповнення. Питання були сформульовані чітко та зрозуміло для респондентів різного соціального статусу, віку, освіти та статі.

Вступна частина анкети містила коротке пояснення перебігу та мети експерименту. Після цього учасники вказували інформацію про свій вік, освіту та стать. Основна частина містила запитання щодо асоціацій зі словом-стимулом, що номінує досліджуване поняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті проведеного асоціативного експерименту виявлено 814 реакцій на слово-стимул *betrayal*. Після кількісної обробки отриманих даних було виділено одинадцять груп асоціацій, які розкривають зміст концепту *BETRAYAL* (у дужках зазначено кількість реакцій на слово-стимул *betrayal*).

Більшість асоціативних реакцій на слово-стимул *betrayal* в англійській свідомості пов'язано з «виконавцем», суб'єктом дій, виражених словом-стимулом: 192 реакції.

Переважну більшість реакцій на слово-стимул *betrayal* серед респондентів виражає слово *friend* (15 відповідей), тобто людина, з якою довіра поєднує вірність, та його сполучення з прикметниками *close, old, ex* (28 прикладів).

В англійській свідомості зрадники – це друзі, або просто люди (*person, men, people*), з якими об'єкт зради перебуває в певній соціальній взаємодії (*partner* (9), *romantic partner* (5), *spouse* (5), *fathers* (2), *my dad* (4), *my girlfriend* (2)). З іншого боку, це супротивник (*enemy* (3)), нечесна людина (*fake* (1)), негідник (*snake* (1)), злочинець (*criminal* (4), *outlaw* (2), *pirates* (1)), шпигун, задіяний у зовнішній розвідці (*spy* (8), *mole* (10), *illegal* (4)).

Важливо зазначити, що серед отриманих реакцій існує певна гендерна асиметрія. Так, серед реакцій, пов'язаних із темою зради, гендерно марковані: *men* (4), *my dad* (4), *fathers* (2), *my girlfriend* (2).

Слова-реакції, виражені прикметниками, маркують ставлення респондентів до суб'єктів зради. Основою відносин з цими особами є високий ступінь довіри (*close, personal*), та наступні особистісні характеристики: *disloyal* (2), *selfish* (2).

Отже, у цій групі слів-реакцій чітко окреслюється опозиція «друг :: ворог». Так, з одного боку, частина респондентів відтворює у своїх відповідях уявлення про суб'єкта зради як про близьку людину, якій ви довіряєте: *friend (n), partner (n), close (adj), personal (adj)* etc. З іншого боку це людина, яка становить загрозу: *traitor (n), enemy (n), spy (n), mole (n), criminal (n), pirates (n), fake (n), snake (n), selfish (adj), disloyal (adj)*.

Частина реакцій надсилається конкретним особам: *Jude* (4 реакції); герої мультфільму: *Sasuke Uchiha* (2); історичні особи, які діяли проти своєї держави: *Benedict Arnold* (10), *Guy Fawkes* (4), *William Wallace* (1), *Edward Snowden* (4), *Anne Boleyn* (1); політичні діячі, фігуранти скандалів, пов'язаних з президентськими виборами: *Richard Nixon* (3), *Donald Trump* (4); публічні особи, які мали позашлюбні стосунки: *Adam Levine* (5), *Ned Fulmer* (5), *John Mulaney* (2), *Prince Charles* (4), *Bill Clinton* (4); політичні діячі, які беруть участь у змові проти державних діячів: *Marcus Junius Brutus* (1).

Слова-реакції, що відображають соціальні інститути, які є об'єктами зради (154 реакції).

Зрада є елементом таких форм відносин між людьми, як громада, держава, суспільство загалом. У рамках проведеного асоціативного експерименту отримано відповіді *country* (6), *state* (4). Також респонденти пов'язують зраду з системою правління *monarchy (royalty)* (6), органами в державі – *government* (10), *authority* (3). Інші реакції: *allegiance* (2), “going against your country” (2), “let them eat cake” (2).

Респонденти у своїх відповідях також називають групи людей, об'єднані на основі спільних поглядів, діяльності, творчих інтересів тощо: *community* (3), *group* (1), *movement (you belong to)* (2), *leaders* (2).

Слово-стимул *betrayal* у англійців асоціюється з такими формами суспільних відносин, які складаються й успішно функціонують на основі взаємної симпатії та спільних інтересів [8, р. 390]. Респонденти у своїх відповідях називають *affair* (28), *marriage* (14), *relationship* (15), *friendship* (9), *couple* (8), *family* (5), *lovers* (4), *family related* (8), тобто такі види соціальні зв'язки, необхідними умовами розвитку та тривалого існування яких є відкритість, щирість, довіра та підтримка [9, р. 231].

Відповідно, зрада є деструктивною для згаданих форм соціальної взаємодії: *family crisis* (7) and the end of *friendship* (10) and *undermining the place of living (family, friends)* (1).

Асоціації за суміжністю, що стосуються подій, викликаних зрадою (85).

Зрада актуалізується як фізична взаємодія тіл із застосуванням сили – удару, як правило, із застосуванням зброї. Так,

17 реакцій – це фразеологізми, до складу яких входить дієслово *to stab*: *back stabbing* (12), *being stabbing in back* (5), *to be blindsided* (1).

Учасники експерименту асоціюють *betrayal* з подіями із застосуванням зброї та насильством, вербалізованими словами-реакціями *war* (*war crimes, civil war*) (12), *fight* (5). Асоціації *betrayal* з вогнепальною зброєю також стосуються військових дій – *gun powder* (1), *firework* (2), *verb fire* (4), *adjective military* (2). Виокремлено підгрупу слів-реакцій, що позначають події, які передбачають зміни в розвитку, перебігу подій, в існуючому порядку: *revolt* (4), *political upheaval* (10).

Когнітивні ознаки деструктивності включають уявлення про *betrayal* феномен, що руйнує внутрішню єдність і цілісність: *divorce* (3), *break up* (6), *break boundary* (2).

Асоціації, пов'язані з ідеєю зради як нерелевантного результату процесу довіри (76)

Група реакцій, пов'язаних зі сприйняттям *betrayal* як несуттєвого результату процесу довіри, досить численна (76 реакцій).

Так, 53 словосполучення та словосполучення містять у своєму складі іменник довіра та похідні від нього *to trust* – *trusted* – *trustworthy*: *break of trust* (18), *loss of trust* (10), *losing trust* (5), *against values* (3), *lost of trust* (4), *etc.* Частина словосполучень утворена за допомогою лексичних одиниць, які є синонімами зазначеного іменника – *faith, value, support* (*against values* (3), *undermined faith* (2), *doesn't support* (1)). Невідповідність отриманого результату бажаному виражається поєднанням ключових концептів з лексемами *break, breach, loss, losing, lost, against, take away, behind*, які об'єднані спільною семою «позбавити». Основною ознакою цих реакцій є сема «той, кому не можна довіряти».

Асоціації за суміжністю, що пояснюють емоції, викликані зрадою (75)

Особливу виразність *betrayal* надають реакції, що асоціюють емоції з фізичним почуттям: *pain* (6), *hurt* (18), *hurtful* (4), *heartbreak* (2), чим пояснюється переважна більшість реакцій – *hurt feelings* (18), *worst feeling* (1), *regret* (2), *hated* (5), *anger* (8), *abhorrent* (1), *depression* (2), *sadness* (15).

Реакції суміжності, що відображають сценарії поведінки (61)

Для англіїців *betrayal* асоціюється з такими девіантними сценаріями поведінки, як *cheating* (45), *deceiving* (2), *violation* (2), *wrong doing* (2), *lying* (9), *leaving* (1).

Асоціації за суміжністю, що стосуються покарання (45)

Учасники експерименту виявили такі вербальні реакції, як «позбавлення волі» – *jail* (25), *prison* (5), *verb to commit* (*put into prison*) (1); «покарання, страта» – *guillotine* (3), *execution* (2), *punishment* (*by*

death) (5), *revenge* (4); «несправедливість» – *false accusation* (2), *injustice* (2).

Асоціації, пов'язані з ідеєю зради як злочину (41)

Серед отриманих у результаті експерименту асоціацій чітко виділяється група «зрада – злочин». Найбільшу кількість реакцій становлять слова, що містять у своїй структурі семи «хибний»: іменники *crime* (18), *corruption* (1), *violence* (2), *scandal* (2), прикметник *unlawful* (2), *criminal* (1).

Сором за зраду у англійців асоціюється з формою поведінки, що суперечить вимогам суспільства. Сім реакцій, отриманих в експерименті, являють собою фрази, утворені з прийменником *against* іменниками *law*, *rule*, *option*: *against the law* (3), *not always right* (2), *going against a set of list of rules* (2), *against the option* (2).

Аксіологічні асоціації (41)

Виявлення оцінного компонента в семантичній структурі слово-стимула *betrayal* – це група аксіологічних асоціацій. Переважна більшість отриманих відповідей, 15 – прикметник *unfaithful*.

Решта реакцій є лексеми, за допомогою яких респонденти передають негативне ставлення до явища зради. Майже однаково кількісно (2-5 реакцій) зрада характеризується як *ultimate* (2), *unpure* (5), явище, що викликає огиду (*disgusted* (2), *bad* (4)), позбавлене цілісності – *detached* (1), і порівнюється з *darkness* (2).

Реакції, що відносять до творів мистецтва (література, музика, кінематограф) (37).

Про актуальність теми зради для англomовного суспільства свідчать асоціативні реакції на твори мистецтва (37 реакцій): музичні твори (22), література (14), фільми (1). Респонденти пов'язують досліджуване явище з популярними піснями: “*High Infidelity*”, Taylor Swift (15), *Olivia Rodrigo’s “Traitor”* (5), *Stephen Stills’ “Love The One You Have Or Don’t Live At All”* (2).

Що стосується асоціативних зв'язків з літературою, то дев'ять опитаних респондентів пов'язують слово-стимул *betrayal* з *William Shakespeare*. Зокрема, 2 реакції стосуються однієї з найвідоміших трагедій автора – “*Macbeth*”.

Є менш численні індивідуальні реакції, що стосуються творів *J. R. R. Tolkien “Lord Of The Rings”* (2), *Arthur Miller “The Crucible”* (1), *Jojo Moyes “The Last Letter From Your Lover”* (1) and *Victoria Aveyard “Red Queen”* (1).

Серед отриманих результатів є одна асоціація з фільмом: *Lion King, Directed By Jon Favreau*.

Асоціації за суміжністю (9)

Найменш чисельною є група асоціацій за суміжністю. Відповідно до теорії пам'яті, цей тип асоціації відображає в психіці людини зв'язок між об'єктами і явищами, які одночасно знаходяться в просторово-часовому континуумі. Це такі асоціації як: *love (3), love problem (1), oath (2), jealousy (1), exes (1), quilt (1)*.

Висновки з дослідження. Результати проведеного експерименту показали, що концепт BETRAYAL в англomовній свідомості асоціюється насамперед із зрадницькою людиною. Кількісні показники свідчать про різке засудження осіб, які вдаються до зради. Англіїці чітко ідентифікують суб'єктів зради, диференціюючи їх не лише за особистісними характеристиками, а й за об'єктом зради – країною, сім'єю, особистими стосунками тощо. За результатами це особи, з якими об'єкти зради перебували в близькі, довірливі стосунки. Характерними рисами зрадників є віроломство, відсутність співпереживання, бажання навмисне образити. Мотивацією сценаріїв поведінки таких осіб є обман, шахрайство та пошук особистої вигоди.

Необхідною умовою успішної соціальної взаємодії суб'єктів є довіра, відкритість, що є основою для формування та функціонування таких типів стосунків, як родинно-дружні, що актуалізується відповідними словами-реакціями в англomовній свідомості. Невиправдання довіри кваліфікується в мовній свідомості мовців як ганебний вчинок, злочин, що суперечить загальноприйнятим нормам, правилам, законам. Неприпустимість таких дій і вчинків виражається в необхідності застосування покарання, яке полягає у позбавленні волі або навіть життя.

Зрада позиціонується англійцями як каталізатор військових дій, політичних перегонів, потрясінь і розриву відносин. Англіїці порівнюють такі дії з фізичним болем, нанесенням тілесних ушкоджень, а також смертю із застосуванням зброї. Реакцією на згадані події, дії, процеси є переживання таких негативних емоцій і почуттів, як смуток, депресія, горе, огида, ворожнеча. Крім того, значна кількість асоціацій виділяє в семантичній структурі концепту BETRAYAL оцінний компонент і характеризує це явище як шкідливе, деструктивне, позбавлене лояльності, огидне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик К.А. До питання лінгвістичного визначення терміна «асоціація». *Мовні і концептуальні картини світу*. 2019. № 1. С. 26–35.
2. Мартінек С. Емпіричні й експериментальні методи у сучасній когнітивній лінгвістиці. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2011. № 52. С. 25–32.
3. Мізін К. І. Верифікація лінгвокультурної релевантності концептів за допомогою методики психолінгвістичного експерименту. *Психолінгвістика*. 2016. № 19(2). С. 32–46.

4. Мізін, К. І. Психолінгвістичний експеримент чи соціолінгвістичний моніторинг? Епістемологічні пошуки аксіологічної фразеології. *Мовознавство*. 2008. № 1 (244). С. 67–79.
5. Недашківська Т. Є. Прикладний аспект психолінгвістичних досліджень. *Психолінгвістика: наук.-теорет. збірник*. Переяслав-Хмельницький. 2011. № 8. С. 127–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2011_8_20
6. Опейда Л. (2015). Цілісність як сенс людського буття. *Людознавчі студії. Серія: Філософія*. 2015. № 32. С. 239–247.
7. Сечіна С. Побудова та аналіз асоціативного поля концепту «ідентичність» у мовній картині світу Чилі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. № 21. Т. 2. С. 65–71. URL: [https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.2\(45\).218218](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2020.2(45).218218)
8. Eve M. Is Friendship A Sociological Topic? *European J. of sociology = archives européennes de sociologie*, 2002, vol. 43, n. 3, С. 386–409. <https://doi.org/10.1017/S0003975602001157>
9. Vela-McConnell J. A. The sociology of friendship. *Cambridge Handbook Of Sociology*, К. О. Korgen (ed.). Cambridge : Cambridge Univ. Press, 2017. URL: <https://doi.org/10.1017/9781316418369.024>

Наталія Кіщенко,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

<https://orcid.org/0000-0002-7685-4518>

м. Київ, Україна

Лексичні кореляції ділової англійської мови у бізнес-дискурсі

Lexical correlations of business English in business discourse

***Анотація.** У сучасних умовах глобалізації, що характеризуються поглибленням процесів інтеграції у всіх сферах суспільного життя та нівелюванням національно-культурних кордонів, з одного боку, і одночасно зростанням антиглобалістських настроїв, що виражаються у посиленні рухів на захист національного суверенітету, прагненні до національної самостійності та відокремленості. Іншого, важливого значення набуває наукове вивчення сучасного феномену політичної комунікації як виду мовної діяльності, її національно-культурних особливостей, виявлення та вирішення проблем, що перешкоджають ефективному міжкультурному взаємодії. Серед факторів, що впливають на процес комунікації, особливості національної культури, національної свідомості та менталітету, когнітивноціннісної картини світу мають першорядне значення. Вони зумовлюють комунікативну поведінку представників тієї чи іншої лінгвокультурної спільності, безпосередньо впливають як на мовну (вербальну), так і немовну (невербальну) комунікації. З точки зору ефективності мовної комунікації володіння мовою даної лінгвокультурної спільності, якою здійснюється комунікація, має першорядне значення. Ми поділяємо висловлену в лінгвістичній літературі думку про те, що поняття володіння мовою є багаторівневою структурою і не може бути обмеженим лише лінгвістичним фактором. Крім лінгвістичних знань, володіння мовою та вміння її використання в мові, включаючи процеси говоріння (письма) та розуміння, передбачає володіння та іншими рівнями знання мови – національно-культурною, енциклопедичною (фоновую) та ситуативною. В контексті зростаючої важливості міжкультурної комунікації, особливу увагу слід звернути на роль медіа та інформаційних технологій у формуванні міжнаціонального розуміння та сприянні діалогу між культурами. Засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо, Інтернет, не лише відображають культурні реалії та взаємодію націй, а й активно впливають на формування стереотипів, уявлень та уявлень про інші культури. Тому важливо проводити дослідження та розвивати стратегії комунікації, спрямовані на сприяння взаєморозумінню та відкритому обміну культурними цінностями. Такий підхід сприятиме подоланню міжкультурних бар'єрів та сприятиме побудові гармонійних відносин у сучасному глобалізованому світі.*

Ключові слова: мовна комунікація, лінгвокультурна спільнота, знання.

Summary. *In the modern conditions of globalization, which are characterized by the deepening of integration processes in all spheres of social life and the leveling of national and cultural borders, on the one hand, and at the same time the growth of anti-globalist sentiments, which are expressed in the strengthening of movements to protect national sovereignty, the desire for national independence and separation. Scientific study of the modern phenomenon of political communication as a type of language activity, its national and cultural features, identification and resolution of problems that hinder effective intercultural interaction acquires another, important importance. Among the factors affecting the communication process, the peculiarities of national culture, national consciousness and mentality, cognitive value picture of the world are of primary importance. They determine the communicative behavior of representatives of a particular linguistic and cultural community, directly affect both linguistic (verbal) and non-linguistic (non-verbal) communication. From the point of view of the effectiveness of language communication, mastering the language of the given linguistic and cultural community, which is used to communicate, is of primary importance. We share the opinion expressed in the linguistic literature that the concept of language proficiency is a multi-level structure and cannot be limited only to the linguistic factor. In addition to linguistic knowledge, mastery of the language and the ability to use it in the language, including the processes of speaking (writing) and understanding, implies the mastery of other levels of language knowledge – national-cultural, encyclopedic (background) and situational. In the context of the growing importance of intercultural communication, special attention should be paid to the role of media and information technologies in the formation of international understanding and the promotion of dialogue between cultures. Mass media, such as television, radio, and the Internet, not only reflect the cultural realities and interactions of nations, but also actively influence the formation of stereotypes, ideas, and perceptions about other cultures. Therefore, it is important to conduct research and develop communication strategies aimed at promoting mutual understanding and open exchange of cultural values. Such an approach will help to overcome intercultural barriers and help to build harmonious relations in the modern globalized world.*

Key words: *linguistic communication, linguistic and cultural community, knowledge.*

Вступ. Актуальність дослідження полягає у необхідності подальшого аналізу взаємозв'язку та взаємовпливу людини, мови та культури. Це дослідження спрямоване на виявлення національно-культурної специфіки мовної та комунікативної свідомості, а також на вивчення ступеня впливу категорій та концептів свідомості, концептуальної, мовної та ціннісної картин світу на принципи, норми, стратегії та тактики мовної комунікації. Особлива увага приділяється політичній комунікації, яка має на меті вплив на свідомість та поведінку людини.

Національно-культурний та енциклопедичний (фоновий) рівні передбачають володіння специфічними мовними засобами,

включаючи стійкі словосполучення та обороти, конотації, культурні прецеденти, реалії та культурні коди. Ситуативний рівень володіння мовою передбачає вміння застосовувати ці знання відповідно до комунікативної ситуації. Іншими словами, володіння мовою передбачає наявність соціокультурної та комунікативної компетенцій, культурної грамотності щодо базових соціокультурних та комунікативних категорій та концептів, які не лише відображаються у мовній діяльності представника певної лінгвокультурної спільноти, але й зумовлюють її.

Методологія та методи дослідження. Методологія цього дослідження базується на інтеграції різних наукових підходів для комплексного аналізу національно-культурної специфіки мовної та комунікативної свідомості. Основні методи дослідження включають:

1. Лінгвістичний аналіз: дослідження стійких словосполучень, конотацій, культурних прецедентів та реалій, що відображають національно-культурну специфіку мовного використання.

2. Культурологічний аналіз: вивчення культурних кодів та соціокультурних категорій, що впливають на комунікативну поведінку.

3. Когнітивний аналіз: аналіз когнітивної свідомості, включаючи мовну та комунікативну свідомість, які визначають ефективність мовної комунікації.

4. Соціолінгвістичні методи: вивчення взаємодії мови та соціального контексту, що включає аналіз ситуаційного використання мовних знань.

5. Психолінгвістичні методи: дослідження психологічних аспектів сприйняття та використання мови, особливо в контексті впливу політичної комунікації на свідомість та поведінку.

Застосування цих методів дозволяє детально дослідити етнокультурну специфіку комунікативної поведінки представників різних національно-лінгвокультурних спільнот через аналіз базових соціокультурних та комунікативних категорій і концептів. Це, у свою чергу, сприяє глибшому розумінню принципів, норм та стратегій мовної комунікації в рамках конкретної лінгвокультурної спільноти.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сьогодення, гостро постає проблема дослідження ділової англійської мови, в ній вперше в руслі стратегічного та інтерактивного підходів до комунікації на основі політичного дискурсу проведено аналіз мовних проявів мовознавчих принципів, стратегій та тактик, характерних для англійської політичного дискурсу, способів та механізмів мовного впливу, а також специфічних політичної комунікації методів мовного маневрування. Вперше на основі інтегративного лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного аналізу розглянуто фреймову

структуру базових англійських соціокультурних та комунікативних категорій та концептів у контексті їх впливу на мовну комунікацію. Вперше показано риторичні та стильові особливості англійської політичної комунікації, використання персуазивних методів впливу, у тому числі прийомів мовного маніпулювання, навмисного використання розмовної та метафористичної мови, а також її ідіоматичного, фразеологічного та пареміологічного фондів. Вперше за допомогою семантичного аналізу відтворено фрагменти ціннісного образу світу, детермінуючі норми мовної поведінки та регулюючі речеповедінкові стратегії та тактики у політичній комунікації. Вперше показано функціонально-жанрові та стилістичні особливості політичної комунікації у міжкультурному контексті, особливості прояву культурного, у тому числі мовного коду, використання етнокультурних символів та асоціацій у мовній діяльності.

До останнього часу лінгвістична теорія мовної комунікації характеризувалася наявністю застійних явищ, пов'язаних з домінуючим становищем концепцій механістичної орієнтації, позбавлених антропологічного змісту. Справжня робота є одним із спроб, що робляться у зазначеній галузі знання, подолати зазначені явища, розглянути мовну діяльність у триєдиного зв'язку людини, мови та культури. У будь-якому мовному акті проявляються, взаємодіючи один з одним, принаймні три рівні організації мовної особистості – вербально-семантичний, лінгвокогнітивний (тезаурусний) та мотиваційний (прагматичний). Проте аспекти вивчення мовної особистості перебувають над ієрархічних відносинах, а відносинах взаємодатковості. Отже, з позицій аксіології можна розглядати пізнавальний та поведінковий плани мовної особистості, з позицій концептології – ціннісний та комунікативний аспекти та, відповідно, з позицій мовної взаємодії – цінності та мовну картину світу. При цьому всі ці аспекти співвідносяться з мовними способами їх вираження. Мовна свідомість втілюється у мовній діяльності, яка передбачає як процеси говоріння (письма), і розуміння. Головною причиною нерозуміння при міжкультурному спілкуванні не різниця мов, а відмінність національних свідомостей комунікантів. Носії різних мов «розумітимуть один одного тією мірою, як і образи їх свідомостей перетинаються (володіють спільністю), розбіжність цих образів і буде причиною неминучого нерозуміння при міжкультурному спілкуванні».

Для різних видів мовної діяльності у ситуації спілкування людина використовує низку компетенцій як немовних, і власне мовних. До загальних немовних компетенцій належать так звані декларативні знання, що включають як знання про світ, так і соціокультурні знання.

Картина світу, що сформувалася у дорослої людини, відрізняється складною організацією як у концептуальному, так і в мовному плані і чітко співвідноситься зі словником та граматиною рідної мови. Успішність комунікації залежить від збігу концептуальної та мовної картин світу учасників спілкування.

Тим часом соціокультурні знання стосовно країни мови, що вивчається, найчастіше є для вивчає мову принципово новими, при цьому спроби спертися на вже наявний досвід і стереотипи, що склалися, можуть призвести до формування у вивчає мову спотворених уявлень про мову, що вивчається. Соціокультурні знання про ту чи іншу мовну спільноту можуть охоплювати найрізноманітніші галузі, у тому числі географічні та історичні реалії та персоналії, систему цінностей, переконань, соціально-економічних та політичних відносин, міжособистісні відносини, включаючи поняття влади та солідарності, повсякденне життя, умови життя, традиції, звичаї, правила етикету, виконання ритуалів, мова жестів тощо. Знання про систему цінностей та уявлень, прийнятих у певних соціальних групах інших країн та регіонів (наприклад, про релігійні переконання, табу (заборони), суспільні, історичні факти та ін.) необхідні для здійснення міжкультурної комунікації.

Як психічний процес, мова пов'язана з іншими психічними процесами, які зазвичай розглядаються як когнітивні (пізнавальні): сенсорними відчуттями і сприйняттям, увагою і пам'яттю, мисленням і уявою, тобто. з тими процесами, серед яких мова перебуває, разом із якими розвивається і з яких людина пізнає світ.

В той же час, всі ці процеси не просто впливають на породження та розвиток самої мови, сприяють і поєднують її, але є органічними мовними складовими.

Про промови можна й як особливу форму людського поведінки, тобто. як про мовленнєву поведінку. Поведінка в традиції біхевіоризму розуміється скоріше фізіологічно – це, як зазначають науковці, автор одного з найавторитетніших американських психологічних словників, будь-яка реакція організму, що вимірюється, яка охоплює активність (діяльність): дії, реакції, рухи, процеси, операції тощо [2].

Головною перешкодою в ідентичному розумінні того самого комунікативного акту носіями різних національних культур є так звані системні, знакові властивості культурних предметів. Вони є основною проблемою теорії міжкультурного спілкування. Слабкість теорії міжкультурного спілкування обумовлена недостатньою розробленістю проблем знакових властивостей культурних предметів, шляхів формування спільності свідомостей у носіїв різних національних культур. Різні підходи та концепції до опису мови пояснюються

безперечною складністю аналізованого феномену, а також самою природою його теоретичного пізнання дослідниками різних шкіл та напрямів. Жодну з концепцій не можна, мабуть, розглядати як єдино правильну чи в чомусь неправильну. Всі вони мають свої обґрунтування і по-своєму інтерпретують якісь сторони та зв'язки описуваного явища. Вони визначені як часом розробок та рівнем розвитку науки на той момент, так і різними вихідними точками зору дослідників, їх розуміння психолінгвістичної природи мови. Принаймні при описі моделі мови слід мати на увазі її комплексний, багатосторонній та інтегративний характер, що включає міжкультурний компонент. Головним у комунікації, незалежно від різновидів дискурсу, у якого вона відбувається, є здійснення персонального та масового впливу. У цьому процесі комунікації слід розглядати у тому діалогічному єдності, бо під час мовної взаємодії комунікантів вплив виявляється як адресантом на адресата, а й адресатом на адресанта. Крім того, слід враховувати, що в ході комунікативного акту промовець і слухач можуть періодично змінюватися ролями і адресант у результаті комунікативного акта, зазнавши впливу з боку адресата, може скоригувати свою позицію або змінити її. В даний час одним з актуальних напрямів у лінгвістичних дослідженнях є проблематика найрізноманітніших аспектів мовної діяльності та мовної взаємодії з урахуванням комунікативно-прагматичних факторів, у тому числі найрізноманітніших характеристик мовної/комунікативної особистості. Найчастіше саме комунікативно-прагматичні чинники виявляються причиною комунікативних невдач. Облік комунікативно-прагматичних чинників у сенсі слова може дозволити мовному суб'єкту правильно побудувати своє мовлення і шляхом на респондента досягти очікуваного результату. Комунікація є культурно обумовленим процесом. Крім знання мови спілкування, що є головним чинником успішної комунікації, існує низка інших складових процесу комунікації, які тією чи іншою мірою зумовлені культурою і від яких тією чи іншою мірою залежить успіх комунікації. Кожна з цих складових впливає сприйняття комунікантів, що у своє чергу визначає тлумачення (розуміння) поведінки партнерів [4].

Головною функцією політичної комунікації є боротьба за політичну владу на основі використання комунікативної діяльності: політична комунікація покликана вплинути на розподіл влади (шляхом виборів, призначень, створення громадської думки та ін.) та її використання (ухвалення законів, видання указів, постанов та ін.). Політична комунікація відображає існуючу політичну реальність, змінюється разом з нею та бере участь у її перетворення. Політична комунікація впливає на розподіл та використання влади завдяки

тому, що вона служить засобом впливу на свідомість людей, що приймають політичні рішення (виборців, депутатів, чиновників та ін.). Політична комунікація як передає інформацію, а й надає емоційне вплив на адресата, перетворює існуючу у свідомості людини політичну картину світу [5].

Критичний підхід, що розвивається в руслі так званого критичного дискурс-аналізу, націлений на критичне вивчення соціальної нерівності, вираженої в мові або дискурсі. У роботах представників критичного дискурс-аналізу розглядається проблема використання мови як засобу влади та соціального контролю. Одним із відносно нових дослідницьких напрямів у політичній лінгвістиці є когнітивний підхід, що дозволяє від опису одиниць та структур дискурсу перейти до моделювання структур свідомості учасників політичної комунікації. Моделювання когнітивної бази політичного дискурсу здійснюється через аналіз фреймів та концептів політичного дискурсу, метафоричних моделей та стереотипів, що лежать в основі політичних упереджень. У рамках когнітивного підходу досліджується також взаємозв'язок мови та ідеології. Політичне спілкування завжди ідеологізовано, оскільки комуніканти виступають у ньому не як особистості, які представляють себе, а як представники інститутів і політичних груп. Під ідеологією розуміється система принципів, що лежить в основі групових знань та думок, заснована на групових цінностях. Зумовлені ідеологією ментальні схеми суб'єктів політичного спілкування визначають їхню вербальну поведінку, зокрема, стратегії та риторичні прийоми, імплікації та пресупозиції, мовні ходи та тематичну структуру дискурсу. У цій дисертації дослідження політичного дискурсу поєднує в собі елементи риторичного, критичного, когнітивного та лінгвокультурологічного підходів. У більшості робіт терміни політична комунікація та політичний дискурс використовуються практично як рівнозначні. Однак деякі автори вважають за краще говорити про дискурсивні характеристики політичної комунікації, справедливо зазначаючи, що будь-який текст повинен оцінюватися тільки в дискурсі, тобто з урахуванням конкретних умов його створення та функціонування. Цей дискурс визначає характер авторства тексту, його адресність, наміри автора, які виявляються у комунікативних стратегіях і тактиках, що використовуються. Крім того, важливим елементом дискурсу є його співвідношення з іншими текстами, що становлять відповідний наратив [1].

Активне вживання англіцизмів відзначено під час обговорення інтернет-комунікації та питань поширення інформації в Мережі. Імовірно, цьому сприяє не тільки необхідне для політиків такого рангу щоденне читання світової преси англійською мовою, яке

дозволяє їм бути в курсі останніх новин, а й проведення прес-конференцій для іноземної преси, під час яких необхідно підбирати таку лексику, яка буде перекладена з максимальне збереження задуманого прагматичного ефекту. Наприклад: «Ви ще про fake news не спитали. Це, напевно, також важливо» (Онлайн-конференція з інтернет-користувачами 2019 р.); Це анонімні ресурси, та ті самі анонімні інформаційні канали, Telegram-канали, які, на жаль, найчастіше продукують новини, що не мають під собою жодної фактичної основи (Онлайн-конференція з інтернет-користувачами 2019 р.); Відомий приклад стосується трагедії, що сталася на пожежі, і деякі інші випадки, коли такі фейки були надіслані нам з-за кордону, але вони стали цитуватися цілком респектабельними ЗМІ (Онлайн-конференція з інтернет-користувачами, 2019 р.). Звісно ж, що вибір англіцизмів залежить і від цільової аудиторії: усі вищеперелічені приклади були з інтерв'ю з інтернет-користувачами. Зафіксовано англomовну лексику при обговоренні музичних уподобань самого політика та його сім'ї, що закономірно, оскільки більша частина цієї лексики — прецедентні імена (Deep Purple, Linkin Park, Muse, Thirty Seconds to Mars) або сучасні музичні напрямки («реп», «хіп-хоп») (Онлайн конференція з інтернет-користувачами, 2019 р.). Ймовірно, використання прецедентних імен у паролній функції дозволяє отримати симпатії середнього класу відповідної вікової категорії та працює на створення певного іміджу.

Лексичні кореляції ділової англійської мови у бізнес-дискурсі відображають специфічні мовні особливості, що використовуються в професійному середовищі. Цей аспект мови включає в себе як загальноприйняті слова та вирази, так і вузькоспеціалізовані терміни, що вживаються у конкретних галузях бізнесу. Володіння цими лексичними кореляціями є ключовим для ефективної комунікації та успішного ведення бізнесу на міжнародному рівні.

У фінансовій сфері використовуються такі терміни, як "assets" (активи), "liabilities" (зобов'язання), "equity" (капітал), "revenue" (доходи), "expenses" (витрати) та "profit" (прибуток). Маркетингова мова включає слова та вирази "brand" (бренд), "market share" (частка ринку), "target audience" (цільова аудиторія), "advertising campaign" (рекламна кампанія) та "consumer behavior" (поведінка споживачів). У сфері управління та HR вживаються такі терміни, як "leadership" (лідерство), "team building" (побудова команди), "recruitment" (набір персоналу), "performance evaluation" (оцінка продуктивності) та "corporate culture" (корпоративна культура). Юридичні аспекти бізнесу передбачають використання слів та виразів, як-от "agreement" (угода), "terms and conditions" (умови), "confidentiality"

(конфіденційність), "liability" (відповідальність) та "breach of contract" (порушення контракту).

Практичне застосування цих термінів можна побачити в різних бізнес-документах та комунікаціях. Наприклад, у типовому електронному листі з фінансовими питаннями може бути таке звернення: "Please find attached the Q2 financial report for your review. The report highlights a 10% increase in revenue and a 5% decrease in operating expenses, resulting in a significant rise in our net profit. Additionally, our assets have grown by 15%, further strengthening our financial position. Looking forward to your feedback."

На маркетинговій зустрічі обговорення може виглядати так: "We need to focus on increasing our market share in the next quarter. Our target audience for the new product line is young professionals aged 25-35." Відповідь на це може бути: "Agreed. We'll also need to develop a strong advertising campaign to engage this demographic and analyze consumer behavior to fine-tune our strategy."

Ці приклади демонструють, як лексичні кореляції ділової англійської мови допомагають структурувати та ефективно передавати інформацію в професійному середовищі. Вони забезпечують точність, зрозумілість та ефективність комунікації, що є критично важливим для успіху в бізнесі.

Висновки. У лінгвістичній літературі термін "політичний дискурс" вживається у двох сенсах: вузькому та широкому. При вузькому розумінні політичний дискурс утворює сукупність всіх мовних актів, які у політичних дискусіях, і навіть правил громадської політики, освячених традицією і перевірених досвідом, що обмежує його суто інституційними формами спілкування. У широкому значенні він включає такі мовні освіти та форми спілкування, в яких до сфери політики належить хоча б одна із складових: суб'єкт, адресат або зміст повідомлення. Широке розуміння політичного дискурсу включає також екстралінгвістичні фактори (у тому числі ритуальне використання символів), що впливають на породження і сприйняття політичних текстів. Як показав проведений аналіз, політики нерідко вдаються до англіцизму у своєму професійному дискурсі. Як правило, політик використовує англіцизми при обговоренні питань зі сфери економіки, політики, спорту, музики, при обговоренні сучасних комп'ютерних технологій та новітніх винаходів науки та техніки. Функції англійської лексики у політичному дискурсі зводяться до такого переліку: номінація актуальних понять глобальної економічної та політичної комунікації; мовна економія; створення іміджу сучасного політика; нейтралізація (евфемізація) негативних конотацій слів рідної мови, функція пароля та ідеологічна. З позиції

адаптації англіцизмів у політичному дискурсі домінують ті слова, які завершили фонетико-графічну адаптацію в українській мові. Надалі є перспективним визначити ступінь впливу антропоцентричних параметрів на процес англізації, для чого доцільним буде провести порівняльний аналіз англізації професійного дискурсу політиків залежно від віку та статі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Битко А. Теоретичні засади соціологічного дослідження політичного дискурсу. *Український соціологічний журнал*. 2015. № 1–2. С. 66–70.
2. Буднік А. О. Особливості вивчення дискурсу в письмовій і усній комунікації. *Науковий вісник ДДПУ ім. І. Франка. Філологічні науки*. Дрогобич, 2016. № 5. С. 39–42.
3. Гошко К. О. Когнітивний дисонанс у перекладацькому дискурсі, як показник пошуку адекватного перекладу : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : 0.35.041 / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2021. 92 с.
4. Дегтярьова К. В. Основи теорії мовної комунікації : навч.-метод. посіб. Полтава, 2012. 70 с.
5. Калішук Д. М. Лінгвокультурні особливості перекладу політичного дискурсу. *Вісник Сумського державного університету. Філологічні науки*. Суми, 2006. Вип. 11. С. 153–159.
6. Кіщенко Н., Моргун І. Осмислення критеріїв мудрості у контексті міжнародних відносин. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Київ, 2023. 29 с.
7. Мацюк Г. Теоретичні засади опису мовних ситуацій у контексті прикладної соціолінгвістики. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Ужгород, 2009. Вип. 13. С. 66–70.
8. Петренко В. Політична мова як предмет наукового дослідження. Політичний менеджмент. Київ, 2007. № 5. С. 60–68.

Людмила Крайняк,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій,
Західноукраїнський національний університет
<https://orcid.org/0000-0003-4713-9416>
м. Тернопіль, Україна

Ольга Боднар,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій,
Західноукраїнський національний університет
<https://orcid.org/0000-0002-5453-9859>
м. Тернопіль, Україна

Олександра Дуда,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
та інформаційно-комунікаційних технологій,
Західноукраїнський національний університет
<https://orcid.org/0000-0003-1586-8884>
м. Тернопіль, Україна

Переклад у сфері професійної комунікації: подолання інтерференції

Translation in the professional communication: overcoming interference

Анотація. У статті здійснено аналіз мовної інтерференції, яка нині проявляється у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації під час встановлення міжнародних контактів із зарубіжними партнерами в різних сферах діяльності людини. Розглянуто процес ідентифікації елементів тексту у свідомості перекладача як передумову інтерференції. Встановлено, що ідентифікація може бути недостатньою, надлишковою та нормальною, що зумовлює прояв негативної (деструктивної) і позитивної (конструктивної) інтерференції у професійно орієнтованих комунікації і перекладі. Виокремлено способи подолання інтерференції у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації та встановлено шляхи подолання орфографічної та пунктуаційної інтерференції в письмовому перекладі. Ак-

центовано увагу на неминучості інтерференції як мовного явища і на ролі перекладу у її подоланні у професійній комунікації. Доведено, що подолати інтерференцію можна завдяки перекладацьким трансформаціям трьох типів: структурна, семантична та структурно-семантична трансформації, суть яких полягає в переміщенні, заміні елементів або зміні числа елементів – додаванні або вилученні. Розглянуто залежність інтерференції від професійної компетентності перекладача, який може зменшити її, усвідомлюючи міру розбіжностей між двома мовами, з якими він працює. Інакше міжмовна інтерференція призводить до блокування переданої текстом інформації, яка не буде сприйнята реципієнтом належним чином. Вивчення інтерференції допомагає вирішити багато проблем і звести до мінімуму прояв "негативної" інтерференції під час перекладу. Виявлено та проаналізовано дослівне і структурне відтворення специфічних явищ вихідної мови засобами мови перекладу, що веде до порушення культурних традицій, стилю, норми і узусу, характерного для текстів певного типу в мові оригіналу. Автори роблять висновок, що увага до міжмовної інтерференції викликана тим, що вона являє собою перешкоду для досягнення еквівалентності перекладу. Професійно орієнтована комунікація і переклад тісно пов'язані з культурою або прагматикою в тій чи іншій галузі пізнання, що підтверджується прагмалінгвістичною інтерференцією та інтерференцією культур, які охоплюють простір ще багатьох невивчених явищ.

Ключові слова: професійно орієнтована комунікація, мовна інтерференція, ідентифікація елементів тексту, способи подолання інтерференції, еквівалентність перекладу.

Summary. The article analyzes language interference, which is currently manifested in professionally oriented intercultural communication in the process of establishing international contacts with foreign partners in various spheres of human activity. The process of identifying text elements in the mind of a translator as a prerequisite for interference is considered. It is established that identification can be insufficient, excessive and normal, which leads to the manifestation of negative (destructive) and positive (constructive) interference in professionally oriented communication and translation. Ways to overcome interference in professionally oriented intercultural communication are identified, and ways to overcome orthographic and punctuational interference in written translation are established. Attention is focused on the inevitability of interference as a linguistic phenomenon and on the role of translation in overcoming it in professional communication. It has been proven that interference can be overcome thanks to translation transformations of three types: structural, semantic, and structural-semantic transformations, the essence of which consists in moving, replacing elements, or changing the number of elements – addition or removal. The dependence of interference on the professional competence of the translator, who can reduce it by being aware of the degree of discrepancies between the two languages with which he works, is considered. Otherwise, interlanguage interference leads to blocking of the information transmitted by the text, which will not be perceived properly by the recipient. The study of interference helps to solve many problems and minimize the manifestation of "negative" interference in translation. The article identifies and analyzes the

literal and structural reproduction of specific phenomena of the source language by means of the target language, which leads to a violation of cultural traditions, style, norms and usages characteristic of texts of a certain type in the source language. The authors conclude that attention to interlanguage interference is caused by the fact that it is an obstacle to achieving translation equivalence. Professionally oriented communication and translation are closely related to culture or pragmatics in one or another field of knowledge, which is confirmed by pragmalinguistic interference and interference of cultures, which cover the space of many unexplored phenomena.

Key words: *professionally oriented communication, language interference, identification of text elements, ways to overcome interference, translation equivalence.*

Вступ. Останніми роками зі зміною реалій у нашій країні під впливом процесів глобалізації, інтеграції країни у світову спільноту та переходу економіки на ринкові механізми підвищився інтерес до вивчення іноземних мов, змінилося ставлення до вивчення культур інших народів. Усе це зумовлює різко підвищений інтерес до вивчення взаємодії та взаємовпливу мов і культур, одним із проявів яких є мовна інтерференція.

Долучаючись до світової культури через пряме оволодіння іноземними мовами, студенти відчують на собі вплив мовної інтерференції, яка нині проявляється у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації під час встановлення міжнародних контактів із зарубіжними партнерами в різних сферах діяльності людини. Недооцінка явища інтерференції у професійно зорієнтованій комунікації та перекладі призводить до різних помилок, акценту (фонетичних і фонологічних порушень, неточностей, спотворень) і порушення комунікації.

Уперше інтерес до проблеми інтерференції між мовами виник наприкінці XIX ст. на основі вивчення мов та їхньої «поведінки», коли вчені дійшли висновку про те, що мови впливають одна на одну, «взаємодіють» одна з одною і відбувається їхнє «змішування» [9]. І. А. Бодуен де Куртене висловив думку про те, що під час контакту мов відбувається не тільки запозичення тих чи інших елементів, а й ослаблення ступеня і сили розрізнення, властивої окремим частинам мови, тобто спрощення системи в цілому. Ця думка була продовжена й уточнена Уріелем Вайнрайхом. Дослідження цього напрямку дали змогу американському лінгвісту намітити програму вивчення та опису мовних контактів як процесу інтерференції на прикладі прояву граматичної інтерференції [1, с. 115].

Сам термін «інтерференція» був уведений у лінгвістичний вжиток ученими Празького лінгвістичного гуртка в 30-ті роки 20-го століття шляхом запозичення відомого фізичного терміна на

основі аналогії суті двох явищ. Широкого визнання цей термін набув лише після виходу в світ монографії У. Вайнрайха «Мовні контакти», у якій було закріплено термін «мовний контакт», введений раніше А. Мартіне замість терміна «змішання мов», описано та показано механізм явища і викладено причини інтерференції, інтерференцію було розглянуто на фонетичному, граматичному та лексичному рівнях [1, с. 153]. Внесок У. Вайнрайха у вивчення проблеми двомовності полягає в тому, що він запропонував описати ті мовні системи, які опиняються в контакті одна з одною; виявити відмінності між цими системами, що ускладнюють одночасне володіння ними, і передбачити найімовірніші прояви інтерференції, що можуть виникати в результаті контакту мов, і, нарешті, вказати в поведінці двомовних носіїв ті відхилення від норм кожної з мов, які пов'язані з їхньою двомовністю [1, с. 90].

За монографією В. Вайнрайха з'явилася ціла низка праць, пов'язаних із «мовним контактом» та «інтерференцією» на досліджуваних рівнях, зокрема роботи, що мають значення для практики професійно орієнтованого перекладу [2; 7; 8]. У сучасній лінгвістиці інтерференцію тлумачать як «взаємодію мовних систем в умовах двомовності, що складається або під час контактів мовних, або під час індивідуального вивчення нерідної мови; виражається у відхиленнях від норми і системи другої мови під впливом рідної» [9]. З'явилося поняття «міжмовна інтерференція», яке вживається для проектування спеціальних рис вихідного тексту (ВТ) на перекладений текст (ПТ), що призводить до порушення норм, конвенцій і дискурсу ПТ. На думку Зимовець Г.В, психологічна основа інтерференції проявляється у перенесенні ("transfer") певних елементів з однієї мовної системи в іншу в результаті мовного контакту [5, с. 12]. Перекладач використовує під час перекладу засвоєні лінгвістичні еталони: фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні, які є засобами мови.

Мета нашого дослідження передбачає аналіз мовної інтерференції, яка проявляється у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації під час перекладу. Для досягнення мети нами ставилися такі завдання:

- 1) класифікувати процес ідентифікації елементів тексту у свідомості перекладача як передумову інтерференції; 2) виокремити способи подолання інтерференції у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації; 3) встановити шляхи подолання орфографічної та пунктуаційної інтерференції в письмовому перекладі.

Методологія та методи дослідження. Методологічною основою дослідження є комплексний підхід до аналізу мовної інтерференції, що визначило використання загальнонаукових, емпіричних

та теоретичних методів, а саме: аналіз та синтез – для визначення процесу ідентифікації елементів тексту у свідомості перекладача як передумову інтерференції; узагальнення – для виокремлення способів подолання інтерференції у професійно орієнтованій міжкультурній комунікації; метод супутніх змін – для встановлення шляхів подолання орфографічної та пунктуаційної інтерференції в письмовому перекладі; порівняння – для встановлення відмінностей між різними видами інтерференції у професійно орієнтованих комунікації і перекладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час порівняння сприйманого тексту письмового або усного мовлення зі сформованими (перцептивними) еталонами у свідомості перекладача відбувається процес ідентифікації елементів тексту. Ідентифікація може бути недостатньою, надлишковою та нормальною, що зумовлює прояв негативної (деструктивної) і позитивної (конструктивної) інтерференції у професійно орієнтованих комунікації і перекладі [7, с. 120]. Увага до міжмовної інтерференції викликана тим, що вона являє собою перешкоду для досягнення еквівалентності перекладу. Перекладач-початківець прагне зберегти «структурно-семантичне рівняння» між висловлюванням оригіналу та перекладу. Дослівне і структурне відтворення специфічних явищ вихідної мови засобами мови перекладу веде до порушення культурних традицій, стилю, норми і узусу, характерного для текстів певного типу в мові оригіналу. Іншими словами, інтерференція є втручанням елементів однієї мовної системи в іншу під час мовного контакту, а результат цього втручання може бути негативним, який виражається у відхиленні від норм даної мови, і позитивним, що сприяє адекватному перекладу та набуттю навичок в одній мові під впливом іншої.

Подолання інтерференції стає можливим завдяки перекладацьким трансформаціям, які полягають у переміщенні, заміні елементів або зміні числа елементів – додаванні чи вилученні. Інтерференція може проявлятися на всьому шляху, починаючи від найсильнішого іноземного акценту і до випадкового використання слова або ідіоми з іншої мови. До того ж вона проявляється на всіх рівнях мови. Традиційно її розглядають на трьох (фонетичному, граматичному та лексико-семантичному), чотирьох (фонетичному, морфологічному, синтаксичному та лексико-семантичному) і п'яти рівнях (фонетичному, морфологічному, синтаксичному, лексичному та семантичному) [9]. Ці порушення можуть зачіпати лексичний склад, граматичний лад, предметно-змістовні, лінгвотекстуальні та культурні аспекти тексту.

Волошок І. Ю. зазначає, що у професійно зорієнтованих комунікаціях і перекладі інтерференція проявляється й на інших рівнях,

які ще не описані в лінгвістичній літературі. Так, автор аналізує звукову – репродукційну – інтерференцію, яка доволі часто проявляється у професійно орієнтованих комунікаціях та перекладі [3, с. 82]. Комуніканти та перекладачі потрапляють під вплив знайомого звучання або написання слова, яке може мати термінологічне або якесь особливе значення, і відтворюють (репродукують) неправильний варіант у словах типу: *West – захід, західний*, а перекладають '*схід*', '*східний*' під впливом звучання; *Dutch – голландець, голландський*, а перекладають *данський*'; *obligation – зобов'язання*, а перекладають як '*облігація*'; *decoration – прикраса, відзнака*, а перекладають '*декорація*', *ammunition – боєприпаси*, а не '*амуніція*'.

Багато з цих слів належать до категорії «помилкових друзів перекладача», а з точки зору інтерференції їх можна назвати «звуковими репродукційними інтерферентами». Під інтерферентами розуміють будь-які значущі одиниці (морфеми, слова, вирази, синтагми, речення), які за звучанням/написом і функціями в одній мові нагадують відповідні одиниці або функції в іншій мові. Причому негативні інтерференти відрізняються, а позитивні збігаються в плані змісту [2, с. 53].

Використання правил орфографії та пунктуації мови оригіналу в мові перекладу також призводять до орфографічної та пунктуаційної інтерференції в письмовому перекладі: *appeal – апеляція*, а не *анпеляція*, *agresia – aggression*, *адреса – address* тощо. Також не знайшло висвітлення в спеціальній літературі з точки зору інтерференції копіювання розділових знаків з оригіналу, що часто призводить до порушення норм письмової мови на рівні пунктуації. Так, в англійській мові двозначні числівники прийнято писати через дефіс: *twenty-four*; *seventy-nine*. Україномовні студенти найчастіше припускаються цієї помилки, оскільки в українській мові написання двоцифрових чисел не вимагає дефіса: '*двадцять чотири*', '*сімдесят дев'ять*', тощо.

На лексичному рівні давно помічена термінологічна інтерференція, що призводить до виникнення "фальшивих друзів перекладача". Вона виникає на базі часткової міжмовної омонімії, коли слово мови джерела звучить майже так само, як слово мови перекладу, і перекладач, спираючись на свій мовний досвід, вважає, що обидва слова збігаються у своєму значенні (англ. *expertise* – 'спеціальні знання, уміння та навички, отримані в результаті досвіду, підготовки або навчання' і укр. '*експертиза*' – англ. *assessment*; *evaluation*; *examination*; англ. *prospect* – '*перспектива*', а не *проспект* і укр. '*перспектива*' – англ. *prospect*, а не *perspective*) [7, с. 110].

Порівняльний аналіз перекладів наукових текстів та їхніх оригіналів з англійської мови українською показує, що в деяких словосполученнях

часто з'являється неприродний "український" порядок слів, наприклад: *Генеральний секретар ООН* – *General Secretary of the UNO*, якому відповідає англ. *Secretary General of the UNO*; 'генеральний прокурор' – *Prosecutor General* тощо. Граматична інтерференція в перекладі також трапляється, хоча описана недостатньо повно. Наші спостереження свідчать, що в якості інтерферента, в першу чергу, тут виступає порядок слів простого речення в англійській та українській мовах які слід враховувати під час перекладу. Наприклад: 1. *The pipe burst.* – *Прорвало трубу.* 2. *It occurred to me.* – *Мені спало на думку.*

Відмінною рисою синтаксичного оформлення складових англійського та українського речень є протиставлення Impersonality vs Personality, що виражається у різних способах вираження групи підмета. Для української мови характерне переважання безособових конструкцій (неозначено-особові речення як засіб вираження об'єктивності оповіді: нейтральності та відстороненості мовця від стану речей). В англійській мові для передачі аналогічної ідеї як формального підмета широко використовуються такі засоби-замінники підмета як особисті займенники (не в конкретній вказівній, а в узагальнювальній функції): *it, you, s/he, they, we, one* [3, с. 85]. Наприклад: 1. *У нього висока температура.* – *He is running a high temperature.* 2. *На мою думку... / на мій погляд/ мені здається...* – *I think / believe.*

Під час перекладу українських безособових конструкцій англійською мовою інтерференція структур мови перекладу часто призводить до неідіоматичної для мови перекладу структури. Тому під час такого перекладу слід визначити, яке слово має бути використане для вираження підмета англійського речення: або формальний підмет, або використання одного з фактичних другорядних членів речення у функції підмета. Саме для заповнення відсутнього підмета в англійському реченні досить поширене вживання будь-якого другорядного члена речення як підмета в українському реченні:

1. Підмет – фактична обставина місця, наприклад: *У статті йдеться...* – *The article says...*

2. Підмет – фактична обставина часу, наприклад: *За минуле десятиліття різко знизився рівень життя населення.* – *The past decade has brought much lower level of living standards; На початку 30-х років позначилися перші ознаки кризи.* – *Early thirties signaled the beginning of the decline.*

3. Підмет – фактична обставина причини, наприклад: *У В'єтнамі через пташиний грип загинуло п'ять осіб.* – *The avian flu killed five people in Vietnam.*

Ще однією відмінною особливістю структурного оформлення простого речення у двох мовах є вживання активних і пасивних

конструкцій. Активні конструкції англійського речення не завжди передаються аналогічними структурами української мови, наприклад:

1. *I guess...* – Мені здається... 2. *I lack money.* – У мене / мені не вистачає грошей.

Нарешті, професійно орієнтована комунікація і переклад тісно пов'язані з культурою або прагматикою в тій чи іншій галузі пізнання і, отже, може виникнути питання про прагмалінгвістичну інтерференцію та інтерференцію культур, що становлять собою область ще багатьох невивчених явищ. Всі підводні камені будь-якого виду перекладу в основному зумовлені культурними відмінностями. Доказом цього є інтерференція британського й американського варіантів англійської мови, що виявляється в професійно орієнтованих комунікаціях і перекладі на всіх рівнях. Наприклад, у деяких українських економічних і політичних термінів є різні відповідники в британському й американському варіантах англійської мови: *акціонерне товариство: joint-stock company vs corporation; страхування: insurance vs assurance; Генеральний директор: Managing Director vs President; мійністр закордонних справ: State Secretary vs Foreign Minister* та ін.

Висновки. Таким чином, інтерференція під час перекладу є неминучим явищем. Разом з тим механізм перекладу цілком здатний її подолати. Сама наявність інтерференції залежить від професійної компетентності перекладача, який може зменшити її за допомогою спеціальних поправок, усвідомлюючи міру розбіжностей між тими двома мовами, з якими він працює. Інакше міжмовна інтерференція призводить до блокування переданої текстом інформації, яка не буде сприйнята реципієнтом належним чином. Вивчення інтерференції в цій галузі допомагає вирішити багато проблем і звести до мінімуму прояв "негативної" інтерференції під час перекладу. Подолати інтерференцію можна завдяки перекладацьким трансформаціям трьох типів: структурна, семантична та структурно-семантична трансформації, суть яких полягає в переміщенні, заміні елементів або зміні числа елементів – додаванні або вилученні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вайнрайх У. Мовні контакти: стан і проблеми дослідження / пер. з англ. К.: Вища школа, 1979. 263 с.
2. Валігура О.Р. Фонетична інтерференція в англійському мовленні українських білінгвів: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 288 с.
3. Волошок І.Ю. Інтерференція та її типи на різних мовних рівнях. *Педагогічні науки: збірник наук. праць*. 2012. Вип. 62. С. 81–85.
4. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. К.: Вид. дім «KM Academia», 2000. 218 с.

5. Зимовець Г.В. Міжмовна інтерференція в умовах контактного білінгвізму (на матеріалі мови української діаспори): автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 «Германські мови». Київ, 2003. 20 с.
6. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця: Нова книга, 2002. 380 с.
7. Корунець І.В. Theory and practice of translation. Вінниця: Нова книга, 2003. 380 с.
8. Рибіна Н.В. Білінгвізм та інтерференція як тенденції мовного розвитку сучасного суспільства: проблеми та способи їх вирішення. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. Т. 1. № 59. С. 176–178.
9. Степанков Є.П. БОДУЕН ДЕ КУРТЕНЕ Ян [Електронний ресурс] Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во "Наукова думка", 2003. 688 с.: іл.. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Boduen_K (останній перегляд: 18.07.2024)
10. Труб В.М. Явище “суржику” як форма просторіччя в ситуації двомовності. *Мовознавство*. 2015. Т. 1. № 59. С. 176–178.
11. Шаблій О.А. Міжмовна інтерференція як психолінгвістична універсалія. *Мовні та концептуальні картини світу* : збірник наук. пр. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2004. Вип. 11. Кн. 1. С. 371–375.

Tetiana Lypchenko,

*Lecturer at the Department of Ukrainian Studies
and Intercultural Communication,*

Lviv State University of Life Safety

<https://orcid.org/0000-0003-0173-3372>

Lviv, Ukraine

Grammatical aspects of scientific and technical translation (on the material of the rescue and emergency work instructions)

Граматичні аспекти науково-технічного перекладу (на матеріалі інструкцій оперативно-рятувальних робіт)

***Summary.** Globalization processes have contributed to the intensification of the exchange of scientific knowledge and practical skills in the field of rescue service. This led to increased requirements for translators and set them the task of establishing the process of effective communication between rescue specialists. In modern conditions under martial law, the study of the difficulties that arise during the translation of operational and rescue work instructions is extremely relevant.*

The purpose of the article is to study the peculiarities of the imperative mood translation in the instructions for rescue and emergency work to eliminate the consequences of chemical, biological and radiological pollution.

Achieving the set goal involves performing the following tasks: to collect the illustrative examples of grammatical transformations in the instructions for rescue and emergency work to eliminate the consequences of chemical, biological and radiological pollution in English and Ukrainian translation equivalents; to classify factual material according to the types of translation techniques used by the translator; compare the original text and its translation, carry out a detailed analysis of the applied transformations.

The research material is the imperative mood sentences from the texts of the instructions for rescue and emergency work on the elimination of the consequences of chemical, biological and radiological pollution, with a total volume of 59 examples, as well as their translation.

In the Ukrainian translation of the instructions for the rescue and emergency work, grammatical transformations are used, which are caused by the difference in the grammatical structure of languages and the principles of language reality actualization.

The conducted analysis showed that in the vast majority of cases, in order to achieve adequacy, the Ukrainian translation of rescue and emergency work instructions is carried out using such grammatical transformations as division (44%), sentence combination (11%), replacement (14%), change word order (3%), changing the sequence of parts of a complex sentence (3%), addition (15%), omission (10%).

***Key words:** translation, transformations, instructions, grammatical structure, language norms.*

***Анотація.** Глобалізаційні процеси сприяли активізації обміну науковими знаннями та практичними навичками у сфері оперативно-рятувальних робіт. Це зумовило підвищення вимог до перекладачів і поставило перед ними завдання налагодити процес ефективного спілкування фахівців рятувальників. У сучасних умовах воєнного стану вивчення труднощів, що виникають під час перекладу інструкцій оперативно-рятувальних робіт є надзвичайно актуальним. Метою статті є вивчення специфіки перекладу наказового способу в інструкціях оперативно-рятувальних робіт з ліквідації наслідків хімічного біологічного та радіологічного забруднення.*

Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних завдань: інвентаризувати ілюстративні приклади граматичних трансформацій у інструкціях оперативно-рятувальних робіт з ліквідації наслідків хімічного біологічного та радіологічного забруднення англійською мовою та українські еквіваленти перекладу; класифікувати фактичний матеріал за типами використаних перекладацьких прийомів, якими користується перекладач; порівняти текст оригіналу та його переклад, здійснити докладний аналіз застосованих перетворень.

Матеріалом дослідження є речення наказового способу з тексту інструкції з проведення рятувальних та невідкладних робіт з ліквідації наслідків хімічного, біологічного та радіологічного забруднення, загальним обсягом 59 прикладів, а також їх переклад.

В українському перекладі інструкцій оперативно-рятувальних робіт використовуються граматичні трансформації, що зумовлені різницею у граматичній будові мов та принципах мовної актуалізації дійсності.

Проведений аналіз показав, що у переважній більшості випадків для досягнення адекватності український переклад інструкцій оперативно-рятувальних робіт здійснюється за допомогою застосування таких граматичних трансформацій як членування речень (44%), об'єднання речень (11%), заміна (14%), зміна порядку слів (3%), зміна послідовності частин складного речення (3%), додавання (15%), опущення (10%).

***Ключові слова:** переклад, трансформації, інструкції, граматична будова, норми мови.*

Introduction. The issue of scientific and technical translation remains in the center of attention of both practitioners and theoreticians of translation. Functioning in a foreign culture as a substitute for the original, translation is designed to perform a very important communicative role: to adequately reproduce the message of one language by means of another.

Informativeness of instruction texts, their focus on messages of a special cognitive nature affects sentence structures. The content of English-language sentences in the texts of operational and rescue work instructions is expressed mainly in indefinite-personal and impersonal sentences using constructions of the imperative mood.

In the focus of scientists' attention are the grammatical difficulties of translating English scientific and technical literature (I. Byk [1], V. Karaban [2], A. Kovalenko [3], I. Guslenko [4]) and the peculiarities

of the functioning of the imperative form of the verb in English (D. Biber [6], M. Hewings [9]).

Globalization processes have contributed to the intensification of the exchange of scientific knowledge and practical skills in the field of rescue service. This led to increased requirements for translators and set them the task of establishing the process of effective communication between rescue specialists. In modern conditions under martial law, the study of the difficulties that arise during the translation of operational and rescue work instructions is extremely relevant.

The purpose of the article is to study the peculiarities of the imperative mood translation in the instructions for rescue and emergency work to eliminate the consequences of chemical, biological and radiological pollution. The research material is the English-language text of the instructions for rescue and emergency work on the elimination of the consequences of chemical, biological and radiological pollution [7; 8; 10].

Methodology/methods. The following research methods were used to reach the aim of the article: methods of analysis and synthesis, with the help of which the theoretical material on the researched topic was collected and summarized, as well as the results of the research; the continuous sampling method, which was used to select the material for further translational research; comparative method, thanks to which the original and translated texts are compared, their common and distinctive features are revealed; statistical method of data calculation.

At the first stage of the research, before analyzing the original text and the translation, some features of the original texts were conceptualized, as they have a specific grammatical structure. The main features of scientific and technical style texts are accuracy, clarity and logical presentation. In such texts, as a rule, the form of the present tense is used in a timeless sense, which indicates the constancy of the process, its immutability. The nominal nature of the scientific style is explained by the wide use of prepositions. Taking into account the thematic specificity of the text, the translator must also take into account the terminological features of such messages in order to avoid errors in the perception of the original text.

Considering the above the imperative mood sentences were selected from the text of the instructions for rescue and emergency work on the elimination of the consequences of chemical, biological and radiological pollution, with a total volume of 59 examples, as well as their translation.

After that, a translation analysis was carried out, which involved comparing the original text with the translated text and identifying translation transformations necessary for adequate information transfer. Such a process involved the analysis of translation transformations, which are considered interlanguage transformations, the reconstruction

of the original text or the replacement of its elements in order to achieve equivalence and adequacy of the translation. The correct choice of transformations during translation requires not only the presence of perfect knowledge of the grammar of both languages, but also sufficient analytical skills of the translator.

Results and Discussion. One of the necessary conditions for an adequate translation is the ability to correctly analyze the grammatical structure of foreign language sentences and correctly construct sentences in the translation in accordance with the norms of the language and the genre of the translation.

The analysis of the Ukrainian translation of the texts of the instructions for rescue and emergency work on the elimination of the consequences of chemical, biological and radiological pollution showed that the grammatical transformation of sentence structure is used quite often in the mentioned texts. Sentence division is a method of translation in which the syntactic structure of the sentence in the original is transformed into two or more predicative structures of the receiving language [2, c. 217]. The transformation leads either to the transformation of a simple sentence of the source language into a complex sentence of the target language, or to the transformation of a simple or complex sentence of the source language into two or more independent sentences of the translation language.

English speech is characterized by complex, detailed sentences consisting of several simple ones. This fact makes it somewhat difficult to understand and comprehend, so such sentences are often replaced with a number of simple ones.

Consider the proximity to safe shelter or review the possibility of sheltering in the house in case of a CBRN emergency [8, 67].

Подумайте про потенційні зони ризику та близькість до промислових об'єктів. **Враxуйте** можливі небезпеки ХБРЯ під час переїзду на нове місце.

In the example above the sentence in translation is divided into two separate, individual sentences. Moreover, in the second sentence the word *врахуйте* is added. It is clear done to attract the attention of the reader and it adds emotional expressiveness to the sentence.

There are three reasons for using sentence structure when translating from English to Ukrainian. First, the peculiarities of the grammatical structure of the English sentence, secondly, the peculiarities of the verbal structure of word formations in the English language, and thirdly, the genre-stylistic peculiarities of the English sentence [1, 294].

Most often, when transmitting specific English constructions that have equivalents in the Ukrainian, it is necessary to use this method of

translation. In this case, internal membership is approved. It does not cause any difficulties during translation.

Use dehumidifiers and air conditioners, especially in hot, humid climates, to reduce moisture in the air; but be sure that the appliances themselves don't become sources of biological pollutants [10].

Використовуйте осушувачі повітря та кондиціонери, особливо в жаркому вологому кліматі, щоб зменшити вологість повітря. Переконайтеся, що самі прилади не стануть джерелами біологічних забруднювачів.

When translating, you can resort to segmenting the sentence in connection with the genre-stylistic features of the English sentence and the better transmission of the stylistic features of the original, and even in connection with the belonging of the English text to a certain genre [1]. The need for division may be caused not only by the diversity of thoughts expressed in an English sentence, but also by their arbitrary nature and the fact that each one needs to be distinguished during translation.

Keep listening to the radio and/or watch the television and follow relevant social media until information is issued announcing that conditions are safe or you are directed to evacuate [7].

Продовжуйте слухати радіо та/або дивитися телевізор. Стежте за відповідними соціальними медіа, доки не буде опубліковано інформацію про те, що умови безпечні, або поки вас не попередять про евакуацію.

Quite often, when translating a text from English into Ukrainian, translators use the opposite transformation to division – integration.

The combination of sentences is conditioned during translation by almost the same reasons as the use of the method of division. These reasons are related to grammatical or stylistic peculiarities of the English text.

If a chemical comes in contact with the eyes, it is important to immediately flush the eyes with clear, lukewarm water for a minimum of 15 minutes. Maintain this procedure even if the eye feels normal before 15 minutes have passed [8, p. 59].

Якщо хімічна речовина потрапила в очі, важливо негайно промити очі чистою теплою водою та продовжуйте цю процедуру, навіть якщо око почувається нормально.

Take important personal items with you. It might not be possible to return for some time [7].

Візьміть із собою важливі особисті речі, оскільки через деякий час їх не можна буде повернути.

Follow manufacturer's instructions for cleaning and maintenance. Always disconnect the appliance before cleaning [10].

Дотримуйтеся інструкцій виробника щодо очищення та обслуговування – від'єднуйте прилад перед чищенням.

If we talk about combining sentences as receiving a translation from Ukrainian to English, it is a very common method of translation. In this case, it is necessary to ensure that this combination is logical, and that as a result, the idea of the original was not created. Combining sentences into one not only allows you to shorten the text, but also significantly facilitates the very perception of the text.

When translating into Ukrainian the text of the instructions for rescue and emergency work on the elimination of the consequences of chemical, biological and radiological pollution, no less typical is the use of a transformation called word order reordering or permutation. By changing the word order in the translated sentence, the word order is changed in comparison with the original sentence following syntax norms of the target language [3, p. 118]. The reason for using this transformation is the need to meet the requirements of the Ukrainian language syntax.

Think about potential risk zones and proximity to industrial facilities with possible CBRN hazards when you move to a new place [7].

Під час переїзду на нове місце, подумайте про потенційні зони ризику та близькість до промислових об'єктів з можливою ХБРЯ небезпекою.

Always call the emergency number for the service that deals with cases of poisoning in your country if you suspect that you or anyone else in the vicinity has been contaminated due to exposure to dangerous chemicals [8, p. 39].

Якщо ви підозрюєте, що ви або будь-хто інший поблизу був заражений через вплив небезпечних хімічних речовин, завжди телефонуйте за номером екстреної служби служби, яка займається випадками отруєння у вашій країні.

Changing the order of sentence parts is a transformation, with the help of which the order of words in the translated sentence changes in comparison with the original sentence in accordance with the syntactic norms of the language used for the translation [6, 30]. It can be noted that the translator uses a change in the order of words so that the translation corresponds to the rules of the Ukrainian language syntax.

In the examples below the parts of the sentence in English and Ukrainian are different, which is caused by the syntactical requirements in these languages.

If the contamination comes from household chemicals, keep any cans or containers with the information about the chemicals with you so you can describe it correctly to the emergency operator [8, p. 59].

Для того, щоб ви могли правильно описати це оператору екстреної допомоги тримайте при собі будь-які банки чи контейнери з інформацією про хімікати, якщо забруднення походить від побутових хімікатів.

To prevent chemical accidents from taking place in your home, it is important that hazardous chemicals are out of sight and reach from children and pets [10].

Небезпечні хімікати були поза полем зору та недоступні для дітей і домашніх тварин для того, щоб запобігти хімічним аваріям у вашому домі.

One of the most common cases of translation in the process of translation is a change in the order of words and word combinations in the structure of a sentence [2, с. 310]. It is known that the order of words in the English and Ukrainian languages is not the same; this, of course, cannot fail to be reflected during translation.

Some toxic gases are heavier than air and will therefore gather close to the ground or underground [7].

Деякі токсичні гази збираються поблизу землі або під землею тому, що вони важчі за повітря.

Follow manufacturer's instructions when using any type of disinfection [10].

При використанні будь-якого типу дезинфікатора дотримуйтесь інструкцій виробника.

The purpose of the grammatical transformation, which is called translation in the following example, is, on the one hand, the specificity of the grammatical features of the translated language, and on the other, the obvious desire of the translator to shift the accent for the reader.

This type of word order change or transposition is observed in the following examples:

Replace polluted curtains, or remove them and scrub well with a household cleaner and rinse before re-hanging them [10].

Замініть забруднені фіранки або зніміть їх і добре потріть побутовим миючим засобом і промийте, перш ніж знову повісити їх.

If you have health problems such as asthma, or are allergic, do this and more. Discuss this with your doctor [7].

Зробіть це та багато іншого, якщо ви маєте проблеми зі здоров'ям, наприклад астму, або страждають алергією, можливо, Обговоріть це зі своїм лікарем.

Sometimes the omission of words during translation is observed. Omission is a grammatical and syntactic transformation, as a result of which some words or parts of sentences are removed during translation. This is mainly due to the presence of different principles of construction of English and Ukrainian sentences.

Clean pollution from the surfaces, such as showers and kitchen counters. Remove the pollution from walls, ceilings, floors, and paneling.

Do not **simply** cover mold with paint, stain, varnish, or a moisture-proof sealer, as it may resurface [10].

Очистіть поверхні від забруднень, такі як душові кабінки та кухонні стійки. Видаліть забруднення зі стін, стелі, підлоги та панелей. Не покривайте форму фарбою, морилкою, лаком або вологостійким герметиком, оскільки вона може знову з'явитися на поверхні.

In the analyzed example, the Ukrainian translation uses the technique of translation transformation – omission, since the means of expanding the sentence **simply** has been removed. The sentence does not suffer any loss of content, but the overall expressiveness of the utterance is slightly reduced.

Pay special attention to carpet on concrete floors. Carpet can absorb moisture and serve as a place for biological pollutants to grow [10].

Приділіть увагу ковроліну на бетонній підлозі. Килим може вбирати вологу і служити місцем для зростання біологічних забруднювачів.

Substitution is the most widespread and diverse type of translation transformation. In the process of translation, the following types of grammatical units can be replaced: a) replacement of word forms; b) replacement of parts of speech; c) replacement of sentence members; d) syntactic substitutions in a complex sentence. In the translation of the instructions we often encounter partial language substitution.

Some particles are so small they can pass through vacuum bags and remain in the air: If you are allergic to dust, wear a mask when vacuuming or dusting. [10]

Якщо у вас алергія на пил, надягайте маску під час прибирання пилососом або пилу. Людям із високою схильністю до алергії не слід виконувати ці завдання.

In the given example of translation, we are trying to replace the adjective *allergic* with the noun *алергія*.

Conclusions. In the Ukrainian translation of the instructions for the rescue and emergency work, grammatical transformations are used, which are caused by the difference in the grammatical structure of languages and the principles of language reality actualization.

The conducted analysis showed that in the vast majority of cases, in order to achieve adequacy, the Ukrainian translation of rescue and emergency work instructions is carried out using such grammatical transformations as division (44%), sentence combination (11%), replacement (14%), change word order (3%), changing the sequence of parts of a complex sentence (3%), addition (15%), omission (10%).

REFERENCES

1. Бик І. С. Теорія і практика перекладу. URL: <https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/571239/>
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2008. 576 с.
3. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: [навчальний посібник]. 2001. 290 с.
4. Практикум з науково-технічного перекладу (англійська мова) : [навч. Посібник] ; упоряд. І. Ю. Гусленко. Харків : Вид-во НУА, 2019. 62 с.
5. Яровенко Я., Болдирева А. Граматичні трансформації в процесі перекладу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35, том 6. С. 193–202.
6. Biber D. Longman Grammar of Spoken and Written English. London: Longman. 2007. 1205 p.
7. Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Hazards. URL: <https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-06/20-CBRN-HR.pdf>
8. Health Aspects of Chemical, Biological and Radiological Hazards. Manual. Australian Institute for Disaster Resilience. 2000. 354 p.
9. Hewings M. Advanced Grammar in Use. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 294 p.
10. What can you do about biological pollutants? URL: <https://jenningsheating.com/what-you-can-do-about-biological-pollutants/>

Роксолана Мельничук,

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/0000-0003-1212-2956>

м. Чернівці, Україна

Наталя Цинтар,

доктор філософії,

асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/0000-0002-1014-1347>

м. Чернівці, Україна

Мирослава Шенько,

асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів,

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

<https://orcid.org/0000-0001-6990-6917>

м. Чернівці, Україна

Структурно-семантичні характеристики словотвірних гнізд у звуконаслідуванні на матеріалі німецької мови

Structural and semantic characteristics of word-forming nests in sound analysis based on German Language material

Анотація. У статті проаналізовано структурно-семантичні особливості словотвірних гнізд із вершиною дієсловом, іменником та вигуком. Увагу зосереджено вивченню утворення та функціонування словотвірних гнізд як найбільшого словотвірного потенціалу слова в сучасній німецькій мові. Актуальність цього дослідження обґрунтовується необхідністю систематизації та всебічного дослідження семантики та словотвірної структури вокабуляру мови і демонструє тісний зв'язок звуконаслідувальної системи з загальним лексичним фондом німецької мови. Метою статті є дослідження механізму творення та функціонування словотвірних гнізд із вершиною дієсловами, іменниками і вигуками сучасної німецької мови, які не лише відтворюють додаткову інформацію і підтримують семантичне ядро значення лексичних конститuentів, але і характеризуються досить широкою семантикою і сферою застосування в різних типах мовлення. Засвідчено, що основною сферою функціонування звуконаслідувальних лексем є розмовна мова, що підтверджує кількісний склад стилістично-мар-

кованих одиниць. Наочно продемонстровано, що особливим континуумом лексики із емоційно-семантичним забарвленням, який активно виражає емоційний стан людини та утворюється від повнозначних частин мови, є вигуки. Кількість іменників крізь призму звуконаслідування у словниковому складі німецької мови збільшується за допомогою субстантивації дієслів. На сучасному етапі розвитку німецької мови спостерігаємо тенденцію до утворення необмеженої кількості субстантивованих конверсивів, які володіють чіткою семантичною визначеністю. За результатами аналізу, для переважної більшості словотвірних гнізд серед досліджуваних лексичних одиниць німецької мови характерною є лінійна структура, яка при маркуванні вищевказаних типів гнізд має принципове значення. Пропонована розвідка висвітлює формальну характеристику властивостей мовних одиниць, структурне значення слова. Їх місце в мовній системі визначається крізь призму відношень знаків один до одного та встановлення нових зв'язків між ними.

Ключові слова: деривація, диференційна ознака, лексична одиниця, мовний знак, символічно-звукове значення, словотвір.

Summary. *The article analyzes structural and semantic features of word-forming nests with verb, noun and exclamation vertexes. An attention is focused on the study of the formation and functioning of word-forming nests as the largest word-making potential in modern German. The relevance of this study is justified by the need to systematize and study comprehensively the semantic and word structure of the language vocabulary and demonstrates the close relationship of the symbolic-sound system with the general lexical German language fund. The purpose of this work is to study the mechanism of word-forming nests functioning in modern German, which not only reproduce additional information and support the semantic core of the lexical units meaning, but also are characterized by their wide range of semantics and application in different types of speech. It is confirmed that the main sphere of symbolic-sound units functioning is spoken language, confirming the quantitative composition of stylistically marked units. It is demonstrated that exclamations are a special type of vocabulary with emotional-semantic coloring, which actively expresses the emotional state of a person and is formed from the closed classes parts of speech. The number of nouns with sound-symbolic meaning in German vocabulary increases through the substantiation of verbs. At the present stage of the German language development we observe a tendency to form an unlimited number of substantiated conversions with clear semantic meaning. According to the results of our analysis, the majority of word-forming nests among the studied German lexical units is characterized by a linear structure, which has fundamental importance above marked types of nests. The article highlights the formal characteristics of the linguistic units properties and their structural meaning. Their place in the language system is determined through the relationship of signs to each other and the establishment of new connections between them.*

Key words: *derivation, differential feature, lexical unit, linguistic sign, sound symbolic meaning, word formation.*

Вступ. У сучасній лінгвістиці семантичні проблеми гнізд у однокореневих словах мало досліджені, незважаючи на те, що їх вивчення тісно пов'язане з вирішенням цілого комплексу актуальних теоретичних проблем граматики, словотвору та семасіології. Г. Зіт, зокрема, писав, під час послідовного дослідження принципу живих словотвірних гнізд можуть появлятися цікаві словники, які будуть виявляти частину тієї системи, яку утворює лексика кожної мови» [4, с. 390].

Багато дослідників так чи інакше торкалися проблематики словотвірних гнізд у звуконаслідуванні різних мов. Оскільки у німецькій мові словотвірні гнізда в основному розглядаються із загальними питаннями словотвору, то лінгвісти часто обмежуються двома-трьома прикладами з вказівкою на можливість поповнення гнізда новими лексичними одиницями.

Принцип словотвірних гнізд був частково реалізований Е. Матером у виданні «Німецькі дієслова» (*Deutsche Verben*) у десяти випусках, також В. Шмідтом на матеріалі ряду наступних німецьких дієслів: *beißen, fahren, fließen, heben, schießen, winden* і деяких інших у книзі «Німецьке мовознавство» (*Deutsche Sprachkunde*) з погляду діахронічного аспекта. Крім того, проблеми словотвірних гнізд коротко торкалася Т. Шіппан. Г. Аугст видав словник словотвірних гнізд у 1998 році. О. І. Стеріополо в 2003 році зробила системний опис структурних характеристик словотвірних гнізд на основі звуконаслідувальних вигуків на матеріалі німецької та французької мов [6, с. 139]. Однак у дослідженні не приділялася увага звуконаслідувальним дієсловам і іменникам, які творять найбільш чисельний пласт лексики у звуконаслідуванні німецької мови.

Загальний аналіз літератури з даної проблематики свідчить про одноманітність в тлумаченні терміна «*словотвірне гніздо*», яке визначають як «групу слів, яка походить від одного кореня або об'єднана сучасними морфологічними чи семантичними зв'язками» [1, с. 21]. Результати дослідження П. Брауна також вказують на те, що гніздо творять «однокореневі слова, які в синхронній системі мови мають живі лексичні зв'язки, мотивовані кореневою спільністю» [8, с. 16]. Подібне, проте більш ширше визначення знаходимо в німецькомовній літературі «*Wortfamilien sind Wortverbände, die durch den Bezug auf ein gemeinsames Element charakterisiert sind*» [9, с. 87]. У словниковому мовному складі В. В. Левицький трактує лексичні гнізда як «... сукупність лексичних одиниць, спільність яких за змістом відображена в спільності слів за коренем», а словотвірні – як ту частину структури лексичного гнізда, «... яка зобов'язана словотвірним відношенням, зокрема відношенням похідності» [3, с. 28-29].

Мета статті полягає у дослідженні принципу утворення та функціонування словотвірних гнізд іменників, дієслів і вигуків сучасної німецької мови, які репрезентують додаткову інформацію, підтримують семантичне ядро значення мовних знаків, характеризуються досить широкою семантикою і, відповідно, сферою вживання та застосування в усному і письмовому мовленні.

Методологія та методи дослідження. Досягнення поставленої мети зумовило використання методів семантичного аналізу для вивчення семантичних характеристик досліджуваного масиву та методу компонентного аналізу для розподілу семантичної структури досліджуваних номінативних одиниць на мінімально значущі компоненти. Матеріалом дослідження є 3500 первинно– і секундарно-мотивованих звуконаслідувальних лексем, а саме іменників, дієслів і вигуків сучасної німецької мови, які відібрані шляхом суцільної вибірки з етимологічних, синонімічних і тлумачних словників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зібраний матеріал дозволив встановити, що словотвірні гнізда утворюються більш ніж від 50 вигуків завдяки процесам послідовного і паралельного словотвору, які творять віялоподібну і деревоподібну структуру гнізда з вихідним звуконаслідувальним вигуком. При цьому глибина словотвірного гнізда може варіюватися від одного до трьох дериваційних кроків: *kikeriki*: 1. *das Kickeriki, der Kickeriki*.

Вигук *kikeriki* є похідною основою лише для двох іменників, як видно з наведеного прикладу. Дієслівність тут передається лише словосполученням *kikeriki schreien*.

Подібні випадки не є частотними в звуконаслідуванні німецької мови. Основна маса звуконаслідувальних вигуків утворює словотвірні гнізда в два-три дериваційні кроки: *turr*: 1. *turteln*; *das Turteln, turtelnd, die Turteltaube*; *gack*: 1. *gackeln, gackern, gacksen, 2. die Gackelei, das Gegacker, das Gackeln, das Gackern, das Gacksen, gackelnd, gackernd, gacksend*; *klaff*: 1. *klaffen, kläffen*, 2. *das Kläffen, der Kläffer*; *das Gekläff*, 3. *das Anklaffen, anklaffend, anklaffen, ankläffen*.

Розгалужені гнізда утворюють близько восьми вигуків, які нараховують понад 15 дериватів. Такими, наприклад, є гнізда з вершинами: *bim, bum, happs, platsch, puff, tapptapp, tatsch, zisch* тощо:

klatsch – *klatschen* – *das Klatschen* – *der Klatsch* – *die Klatsche* – *das Geklatsche* – *klatschend* – *klatschnass* – *die Klatschung*;

pip/s – *piepen / piepsen* – *das Piepen* – *das Piepsen* – *der Pip/s* – *der Pipser* – *piepsend* – *piepsig* – *die Piepsigkeit* – *der Piepvogel* – *der Piepmat* – *die Piepsstimme* – *piepegal* – *piep*jung;

quatsch – *quatschen* – *das Quatschen* – *der Quatsch* – *quatschig* – *quatschend* – *quatschnass* – *das Quatschwetter*.

Перший дериваційний крок характеризується утворенням звуконаслідувальних дієслів за допомогою словотвірного форманта -en. Від основи вигука у деяких випадках утворюються декілька дієслів, у тому числі й з розширеним варіантом суфікса -en, тобто -er(n) або -el(n): *gluck – glucken / gluckern*. При цьому похідні дієслова стають абсолютними синонімами без чітких смислових відмінностей,

Утворення префіксальних дієслів, конверсивів, безсуфіксальних і суфіксальних іменників є ознаками другого дериваційного кроку.

Третьюму дериваційному кроку властива поява підгнізда з утворенням конверсивів і ад'єктивованих дієприслівників від префіксальних дієслів.

В окрему групу відносимо вигуки, які не утворюють словотвірні гнізда (наприклад, *duff, hatschi, holterdiepolter, hihi, hick, kladderdatsch, klingling*).

Словотвірні гнізда з вершиною дієсловом багато в чому виявляють велику аналогію зі своєю словотвірною структурою з розглянутим вище типом гнізд, оскільки основна маса похідних утворюється від дієслова. Максимальна глибина словотвірного гнізда складає два дериваційні кроки. У ряді випадків похідна одиниця володіє переносним значенням, утвореним на основі деякої подібності між звуковими типами сприйняття: *fipsen: 1. das Fipsen, der Fips, fipsig, fipsend, 2. die Fipsigkeit*.

Основний масив похідних утворюється в результаті процесів паралельного і послідовного словотвору, що володіє деревоподібною структурою з вершиною звуконаслідувального дієслова.

При цьому здатність останнього до утворення субстантивованих іменників, дієприслівників II і префіксальних утворень практично виключає можливість появи так званих «слів-гнізд» – вершин, які не утворюють похідних: *fauchen: 1) das Fauchen, anfauchend, anfauchen, 2) das Anfauchen, anfauchend; blocken: 1) das Blöcken, blockend, anblöcken, 2) das Anblöcken, anblöckend*.

Як правило, похідні дієслова є багатозначними. Однак явище багатозначності у похідному слові не є передумовою утворення гнізда з розвинутою структурою. Так, наприклад, багатозначне дієслово *bullern* утворює лише один похідний прикметник *bullerig*, крім конверсива *das Bullern* і дієприслівника першого *bullernd*. Водночас однозначне дієслово *lachen* має більш ніж 15 похідних: *lachen: 1) an/auß'aus/be/ver/zulachen, die Lache, das Lachen, der Lacher, die Lacherin, lächerlich, die Lächerlichkeit, lachbar, lachhaft, lachend, das Gelächter, das Lachgas, die Lachlust, lachlustig, 2) das Gelache*.

Ряд інших звуконаслідувальних дієслів творять також розгалужені словотвірні гнізда (наприклад: *sausen – durchsausen – das*

Gesäuse – säuseln – das Gesäusel – der Säusler – durchsäuseln – der Sausewind, а теж *babbeln, brummen, donnern, flüstern, klopfen, plappern, rauschen, schnaufen*.

Хоча структура представлених вище гнізд є достатньо розгалуженою, їх максимальна глибина складає два дериваційних кроки і залишається незмінною.

Словотвірні гнізда з вершиною іменником. Даний тип словотвірних гнізд у звуконаслідуванні німецької мови представлений небагатьма прикладами. Вихідними словами є іменники, які позначають назви різних музичних інструментів: *die Geige, das Klavier, die Orgel, die Trompete* або знаряддя праці: *der Hammer – hämmern, die Trommel – trommeln* тощо.

Як правило, словотвірні гнізда з вершиною іменником мають деревоподібну структуру з глибиною в два дериваційні кроки, що пояснюється відсутністю в переважній більшості звуконаслідувальних лексем, які утворені від вищевказаних іменників, здатності до створення префіксальних утворень, які, в свою чергу, служать похідними основами для нових лексичних одиниць.

При першому дериваційному кроці утворюється звуконаслідувальне дієслово, яке тісно пов'язане з похідною основою і позначає звук, який видає конкретний музичний інструмент. Далі звуконаслідувальне дієслово виступає похідним для дієприслівника І, конверсивів, суфіксальних іменників, які позначають осіб за професією і супроводжуються конкретними звуками, а також ряду композитивів: *die Trommel: 1) trommeln, 2) trommelnd, das Trommeln, der Trommler, die Trommelei, das Trommelfell, der Trommelwirbel, die Trommelwaschmaschine*.

У тих випадках, коли в семантичній структурі похідного дієслова виникає переносне значення, воно може присднувати до себе префікси, що збільшує глибину гнізда до трьох дериваційних кроків. Однак, такі випадки загалом не характерні для цієї групи дієслів: *die Flöte: 1) flöten, 2) anflöten, das Flöten, flötend, 3) das Anflöten, anflötend, flötenartig, der Flötenbläser*.

Окремі приклади словотвірних гнізд з вершиною іменником мають глибину в один дериваційний крок при збереженні деревоподібної структури самого гнізда: *das Akkordeon: 1) der Akkordeonist, die Akkordeonistin, akkordeonistisch, der Akkordeonspieler*.

Як видно з наведеного прикладу, гніздо з вершиною *das Akkordeon* включає два іменники з суфіксами *-er / -in*, які позначають осіб за професією, один прикметник з суфіксом *-isch*, який вказує на співвіднесеність певного об'єкта безпосередньо і грі на акордеоні, та одне складне слово, яке означає особу за професією. При цьому

самого дієслова немає. Дієслівність передається лише за допомогою словосполучення: *Akkordeon spielen*.

Словотвірне гніздо характеризується рядом наступних ознак, які полягають у:

- експліцитно вираженій формальній будові;
- системному характері словотвірних значень;
- наявності відношень словотвірної мотивації;
- впорядкованості словотвірних відношень однокоренових слів гнізда.

Центральним поняттям всієї словотвірної системи є синхронна виводимість одного слова з іншого однокоренового слова, яка постає першим пунктом. Питання відношення похідності в окремих випадках володіє досить суперечливим характером і може вирішуватись мовознавцями по-різному.

Г. Зіттьв, який розглядав проблеми подвійної спрямованості словотвірної похідності на матеріалі німецької мови, розрізняє наступні три види спрямованості словотвірної мотивації [8, с. 59]:

1) основи з одним напрямком похідності (*Ras-erei, Zier-erei*);

2) основи з подвійним напрямком похідності (тут виділяють п'ять різновидів):

– «непохідна субстантивна основа + -ei/-erei» (*Schleuder, schleudern – Schleuderei; Schuster, schustern – Schusterei*) , модель «непохідна основа дієслова + -ei/-erei»;

– «похідна субстантивна основа + -erei» (*Rede, reden – Rederei*), модель «непохідна основа дієслова + -erei»;

– «непохідна субстантивна основа + -elei» (*Witz – Witzelei; witzeln – Witzelei*), модель «похідна основа дієслова + -ei»;

– «похідна субстантивна основа + -ei» (*denken, Denker – Denkeri*), модель «непохідна основа дієслова + -erei»;

– «похідна субстантивна основа + -ei» (*Fleisch – Fleischerei; Fleischer – Fleischerei*), модель «непохідна субстантивована основа + -erei»;

3) основи з трьома напрямками похідності (*Schmutzer – Schmutzerei, Schmutz – schmutzen*).

У німецькомовній літературі А. Штедье торкається проблеми словотвірної мотивованості і відзначає, зокрема, три можливих напрямки похідності [5, с. 33]:

1) дієслово – іменник (*schauen – Schau*);

2) іменник – дієслово (*Fisch – fischen*);

3) іменник – дієслово (*Ruf – rufen*).

Т. Фрідріх слова типу *Fischerei, Räuberei* розглядає як похідні від *Fischer* і *fischen*, від *Räuber* і *rauben* відповідно [4, с. 122].

Як демонструє короткий огляд літератури щодо даного питання, основна складність у встановленні похідності виникає у кореневих іменниках, які утворені від дієслів шляхом віднімання словотвірних формантів, а також у дериватів із суфіксами *-ei* / *-erei* / *-elei*. При цьому дослідники співвідносять їх або з іменниками, або з дієсловами.

Як впливає із вищезазначеного, для звуконаслідувальної німецькомовної системи складність становлять такі іменники як *Brausererei*, *Babbelei*, *Plapperei*, *Quackelei*, *Schnatterei*, для яких можливість подвійного напрямку словотвірної мотивованості є не виключеною (наприклад: *babbeln* – *Babbelei* чи *Babbel* – *Babbelei*).

Отже, сема процесуальності присутня в іменників на *-ei* / *-erei* / *-elei* і той факт, що дієслова становлять найбільший пласт звуконаслідувальної системи німецької мови, є достатнім підґрунтям, щоб вважати природу звуконаслідувальних дієслів словотвірною мотивованою, а похідні такого типу –віддієслівними утвореннями.

Наступні критерії є загальноприйнятими для встановлення похідної основи:

1) не може бути мотивованим слово, яке не є стилістично нейтральним, якщо слово, яке йому протиставляється, є стилістично нейтральним;

2) мотивованим словом при розрізненні лексичних значень слів, які зіставляються, буде те, яке характеризується більш формальною складністю;

3) при розрізненні лексичних значень цих слів і однаковій кількості звукових відрізків у слові мотивованим буде слово з більшою семантичною складністю.

Розроблені класифікації словотвірних гнізд за напрямком похідності в той чи інший час були використані в дисертаційному дослідженні О. І. Стеріополо, у якому дослідниця виділяє п'ять типів словотвірних гнізд на матеріалі німецьких звуконаслідувальних вигуків [7, с. 138]:

1) гнізда-дерева (результат послідовного і паралельного словотвору: *klaps* – *klapsen* – *der Klaps* – *klapsig*);

2) гнізда-слова (кореневі слова, які не проявляють словотвірної активності і не стали похідними);

3) гнізда-ланцюги (результат послідовного словотвору *klirr* – *klirren* – *klirrend*);

4) гнізда-пари (кореневе слово і його єдине похідне слово *bimbam* – *das Bimbam*);

5) гнізда-віяло (результат паралельного словотвору: *schwupp* – *Schwup* – *Schwups* – *Schwupper*).

Структура гнізд перш за все привертає увагу, оскільки постає питання, чи варто виділяти такі типи гнізд, як «гнізда-слова» та «гнізда-пари», які мають або лише один дериват, або взагалі не утворюють похідних. А. М. Гінзберг зазначає, що мова про словотвірне гніздо йде лише в тому випадку, коли є щонайменше два похідних [7, с. 138]. Однак у мовознавстві існує ще й інша точка зору. Зокрема, Б. М. Головін виділяє так звані однослівні типи гнізд із вершиною звуконаслідування, тобто це слова, які не володіють словотвірним потенціалом типу «бом», «бум» тощо [5, с. 211]. Незважаючи на це, виділення такого типу гнізд, на наш погляд, є невиправданим, оскільки не відповідає загальноприйнятому визначенню словотвірного гнізда перш за все як групи слів, а не окремо взятого слова.

Під сумнів попадає і наявність гнізд-ланцюгів у звуконаслідувальній системі німецької мови, які є результатом послідовного словотвору. Так, словотвірне гніздо, компоненти якого виникли в результаті процесів послідовного словотвору (*klirr – klirren – klirrend*), могло би бути доповнене щонайменше п'ятьма лексичними одиницями, що, таким чином, дозволило б віднести його до типу «гнізда-віяло»: *klirr – klirren – erklirren – klirrend – erklirrend – das Klirren – das Erklirren – der Klirrfaktor*.

У підсистемі звуконаслідування німецької мови, на наш погляд, правомірно можна виділити тільки два типи словотвірних гнізд: гнізда-віяло та гнізда-дерева.

Для виявлення специфіки словотвірних і семантичних відношень між вихідними і похідними лексичними одиницями звуконаслідувального слова, які виступають вершиною гнізда, вигуки було поділено на два класи: неподільні і змінювані. До першого відносяться лише звуконаслідувальні вигуки: *bum!*, *gluck!*, *ritsch!*, *schwupp!*, *tatsch!* тощо. До другого належать слова, які змінюються за словотвірною парадигмою: *donnern*, *fauchen*, *lispeln*, а теж іменники *Trompete*, *Geige* тощо.

Звуконаслідувальні дієслова, вигуки і невелика група іменників виступають організовуючою одиницею для словотвірних гнізд, що дозволяє стверджувати про наявність у звуконаслідувальній системі німецької мови трьох основних структурних схем, які утворюють його дериваційно-семантичну структуру:

- 1) вигук → дієслово, вигук → іменник, вигук → прикметник;
- 2) іменник → дієслово → іменник, іменник → дієслово → прикметник;
- 3) дієслово → дієслово, дієслово → іменник, дієслово → прикметник.

Висновки з дослідження. Підсумовуючи, відзначимо, що формальна та семантична структура словотвірних гнізд із вершиною звуконаслідувальним вигуком, дієсловом і іменником виявляє велику аналогію, що проявляється у співпадінні кількості дериваційних кроків незалежно від того, до яких частин мови належать вершини гнізда, а також у їх якісному наповненні, що включає три основні частини мови: іменники, дієслова та вигуки, які творять звуконаслідувальну систему німецької мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вакуленко М. О. Методологічні засади вивчення наукової термінології. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2 (2). С. 17–24.
2. Кушнерик В. І. Фоносемантизм: гіпотези і факти. Чернівці: Книги – XXI. 2008. 420 с.
3. Левицький В. В. Історія німецької мови. Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2007. 216 с.
4. Мельничук Р. І. Фоносемантичні явища у сучасній німецькій мові (теоретико-експериментальне дослідження): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Запоріжжя, 2018. 241 с.
5. Огуй О. Д. Лексикологія німецької мови. Вінниця: Нова книга. 2003. 416 с.
6. Рудківський О. П. Особливості реалізації деяких диференційних ознак німецьких приголосних у мовленні. *Вісник КНЛУ*: зб. наук. праць. Серія «Філологія». Київ. Т. 8, № 1. 2005. С. 33–37.
7. Стеріополо О. І. Парадигматика і синтагматика диференційних ознак фонем української та німецької мов. Сучасні тенденції фонетичних досліджень: збірник матеріалів круглого столу. Київ: Міленіум. 2017. С. 137–145.
8. Becker T. Einführung in die Phonetik und Phonologie des Deutschen. Darmstadt: WBG. 2012. 130 S.
9. Bußmann H. Lexikon der Sprachwissenschaft. 4. Aufl. Stuttgart: Kröner. 2008. S. 86–87.

UDC 81'255.5+32:070

DOI <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2024.26.98-107>

Halyna Onyshchak,

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Philology
State University "Uzhhorod National University"
<https://orcid.org/0000-0002-5133-4313>
Uzhhorod, Ukraine*

Kateryna Nykytchenko,

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory and Practice of
Translation from the English Language
Kyiv National Linguistic University
<https://orcid.org/0000-0003-4938-5290>
Kyiv, Ukraine*

Yevheniia Popovych,

*Lecturer at the Department of English Philology
State University "Uzhhorod National University"
<https://orcid.org/0000-0003-2279-2750>
Uzhhorod, Ukraine*

The linguo-pragmatic aspect of translating political media discourse

Лінгвопрагматичний аспект перекладу політичного медіадискурсу

Summary. *The translation of political media discourse presents significant challenges due to its complex, persuasive nature and the critical role of linguo-pragmatics. Political language often carries implicit meanings shaped by cultural and socio-political contexts, requiring translators to navigate these aspects while maintaining the original message's integrity. The paper explores the intricacies involved in translating political media, particularly TED Talks, to demonstrate how linguistic choices and expressive means impact the conveyance of political ideas across languages. The study employs a range of research methods, including continuous sampling of English and Ukrainian TED Talks speeches, comparative and contextual analyses, and the descriptive method. They were used to examine the translation strategies and their effectiveness in preserving the original media discourse's ideological and pragmatic implications. The obtained results reveal that translating political discourse involves more than linguistic accuracy. It requires careful consideration of ideological and cultural contexts. Translators must handle lexico-semantic choices, gendered language,*

stylistic devices, and intertextuality with precision to avoid unintended bias and preserve the intended impact. The study also highlights the impact of translation strategies on the reception of political messages. Translators' decisions, such as the use of feminitives or the preservation of metaphors and rhetorical questions, influence how audiences understand and engage with political content. The research emphasizes the importance of balancing fidelity to the source text with ethical considerations and the potential ideological effects of translation choices. Thus, the role of linguo-pragmatics in preserving the integrity and effectiveness of political communication across languages and cultures is of paramount importance.

Key words: *political media discourse, linguo-pragmatics, translation, lexico-semantic choices, stylistic devices, translation strategies.*

Анотація. *Переклад політичного медіадискурсу створює значні виклики для перекладачів через свою складну природу та лінгвопрагматичні особливості. Політична мова часто несе в собі приховані значення, що формуються культурними та соціально-політичними контекстами і вимагають від перекладачів розуміння цих аспектів для збереження цілісності оригінального повідомлення. У пропонованій статті досліджуються труднощі перекладу політичного медіадискурсу, зокрема промов TED Talks, для того щоб показати, як вибір лексичних одиниць та засобів виразності впливають на передачу політичних ідей у різних мовах. Дослідження використовує ряд методів, включаючи метод суцільної вибірки з промов TED Talks в англійській та українській мовах, порівняльний та контекстуальний аналіз, а також описовий метод. Вони були застосовані для визначення перекладацьких стратегій і їхньої ефективності у збереженні ідеологічних та прагматичних аспектів оригінального медіадискурсу. Отримані результати свідчать, що переклад політичного дискурсу охоплює не лише мовну відповідність, але й вимагає врахування ідеологічних та культурних контекстів. Перекладачі повинні з точністю добирати лексико-семантичні еквіваленти, гендерну мову та стилістичні прийоми, щоб уникнути небажаного упередження і зберегти задуману мовцем інтенцію. Дослідження також підкреслює вплив перекладацьких стратегій на сприйняття політичних повідомлень. Рішення перекладачів, такі як використання фемінітивів або збереження метафор і риторичних питань, впливають на те, як глядачі розуміють і взаємодіють з політичним контентом. Дослідження підкреслює необхідність досягнення точності перекладу вихідного тексту з урахуванням етичних аспектів та можливих ідеологічних впливів перекладацьких рішень. Отже, роль лінгвопрагматики у забезпеченні ефективної політичної міжмовної та міжкультурної комунікації є надзвичайно важливою.*

Ключові слова: *політичний медіадискурс, лінгвопрагматичні особливості, переклад, лексико-семантичні еквіваленти, стилістичні прийоми, перекладацькі стратегії.*

Introduction. *The translation of political media discourse presents unique challenges, particularly within the linguo-pragmatic framework. Although «understanding the source language and target language*

linguistic and cultural norms is a decisive factor in the process of translation» [1, p. 12], the former also focuses on the intended communicative effect and the socio-political context in which the discourse occurs.

Given the persuasive and often complicated nature of political language, a translator must navigate both the explicit and implicit meanings embedded in the discourse to accurately convey the intended message to a target audience. E. Gumul claims that «explicitation might be a powerful tool in the hands of translators and that seemingly innocent and neutral operations involved in language mediation might in certain cases have a considerable ideological impact» [4, p. 109]. Thus, the translator's responsibility is to maintain not only linguistic accuracy but also the ideological integrity of the source text, as any misinterpretation or alteration could potentially influence the perception of the political message by the target audience.

J. Archibald maintains that translators serve as «rewriters of texts» [2, p. 4], highlighting their critical role in reshaping political discourse through the translation process. This responsibility demands that translators not only comprehend the underlying ideologies of political texts and the intentions and communicative strategies embedded within them [2, p. 4], but also consider the ethical implications of their work. Furthermore, translators wield a significant degree of power in «selecting frames from the source text, although mostly indirectly under the influence of the agency manual or overarching framing of a society» [5, p. 130]. Thus, translators must maintain the delicate balance between fidelity to the source text and the ethical considerations of their role.

The current article aims to explore the challenges and strategies involved in translating political media discourse, emphasizing the crucial role of linguo-pragmatics in maintaining the integrity and impact of the original message across different languages and cultures.

Methods and material. To achieve the stated aim, a variety of research methods have been employed. Firstly, continuous sampling was used to compile a corpus of media matter in both the source and target languages, which was further subjected to comparative analysis. The latter enabled the identification of similarities and differences in the transmission of politically embedded meanings within the media landscape. Secondly, the contextual analysis was indispensable for examining the linguistic, cultural, and discursive features that underpin politically framed communicative acts. Lastly, the descriptive method played a crucial role in systematically observing the data and drawing generalizations from the obtained findings.

A carefully selected corpus of TED Talks speeches on politics in English and Ukrainian was assembled, providing a critical resource for

analyzing the linguo-pragmatic dimensions of political media discourse. Given the political climate in Ukraine, the research was primarily conducted on speeches delivered by political analysts, activists, and human rights lawyers addressing the war in Ukraine. The former allowed for an in-depth examination of the translators' decision-making processes and the impact of these choices on the overall quality of the interpretation, which is very important in the translation process since «the essence of translation is nothing but decision making» [1, p. 13]. Finally, the corpus facilitated a thorough textual analysis, enabling a detailed exploration of the translation strategies employed by translators and their effects on the translation outcomes.

Results and discussion. In the realm of political media discourse, the translation of political texts presents a complex challenge due to their abundant use of «culturally significant lexical units revealing universal and specific features of national cultures» [7, p. 387]. The sensitivity of political language, as emphasized by E. Gumul, further complicates the translator's task, requiring careful consideration of the linguo-pragmatic implications embedded within the source language text. Moreover, as J. Milton and S. Cobelo point out, translation capacity often emerges as «the biggest bottleneck» [6, p. 95], limiting the ability to convey intricate meanings effectively across languages.

Over the recent years TED Talks have emerged as a significant object of research in the field of political media discourse translation due to their unique position at the intersection of public communication, education, and global influence. These speeches, often delivered by thought leaders and politicians, are «concise, logically thought out, transparent, clear, authoritative, dialogic, and persuasive» [3, p. 313]. Furthermore, they encapsulate a blend of culturally embedded references and ideologically charged content. The translation of TED Talks speeches, therefore, offers valuable insights into the challenges and strategies involved in conveying complex political ideas to a worldwide audience, highlighting the role of translation in shaping global political narratives.

Lexico-semantic choices play a critical role in political media reporting. The former profoundly impact the tone, precision, and overall impression of the narratives presented. Each word chosen, along with its connotation, has the potential to shape how audiences perceive events, comprehend political matters, and develop their viewpoints.

A key lexical characteristic of political media discourse is the frequent use of political, legal and military terminology. English-language TED Talks speeches are replete with terminology like *chancellor*, *defense policy*, *national security*, *infrastructure*, *president*, *rule of law*, *democracy*, *domestic policy*, *opponent*, *negotiation*, *foreign minister*, *humanitarian*

corridors, civilians, invasion, disarmament, the disposition of troops, to retaliate, a no-fly zone and diplomacy [9]. These terms do not merely convey the legalities and policies at play. Moreover, they also influence public perception by framing the current conflict between Russia and Ukraine within the context of international laws and norms.

The incorporation of proper nouns in TED Talks speeches enhances precision, clarity, and specificity in political communication. The former, distinctly identifying particular individuals (*Olaf Scholz, Emmanuel Macron, Putin, Zelenskyy*), places (*Europe, the United States, Poland, Bulgaria, China, Brazil, Hungary*), or institutions and political bodies (*Eurasia Group, the NATO, the European Union, the Democratic and Republican Party*), play a crucial role in preventing ambiguity, thereby improving the overall coherence and effectiveness of political media discourse.

Intertextuality plays a pivotal role in political media reporting. The former enables the embedding of media texts within a broader network of cultural, historical, and political references. This technique not only enhances the persuasive power of political reporting but also fosters a sense of continuity and legitimacy by linking present developments to established ideologies or historical precedents.

For instance, the following TED Talk on War in Ukraine contains numerous intertextual elements to convey a powerful message about the significance of recent geopolitical events: *I'll start by saying that in my lifetime, the most important geopolitical artifact is the fall of the Berlin Wall. I mean, you see it if you go into the new NATO headquarters in Brussels, just built a few years ago ... I think that in 30 years' time, and I fear that in 30 years' time, if we look back, a second most important geopolitical artifact will be a piece of the rubble of the Maidan in Kyiv* [9].

The reference to the «*fall of the Berlin Wall*» serves as a potent intertextual anchor, evoking a well-known historical event that symbolizes the end of the Cold War and the triumph of democratic ideals over authoritarianism. This allusion to a universally recognized moment in history sets the stage for the comparison with the current situation in Kyiv, thereby framing the Ukrainian struggle within a broader narrative of freedom and resistance against oppression. Consequently, the reference to the «*new NATO headquarters in Brussels*» further reinforces the intertextual connection, as the NATO is historically associated with the defense of democratic values in Europe, particularly in the post-Cold War era. Thus, the speaker links the current conflict in Ukraine to the broader mission of the alliance, suggesting that the events in Kyiv are not just of local or regional importance but have significant implications for the entire Western world.

Finally, the phrase «*the rubble of the Maidan in Kyiv*» introduces a direct intertextual reference to the Euromaidan protests of 2013-2014,

which took place in Ukraine's recent history. This comparison between the Berlin Wall and the rubble of Maidan implies that the Maidan is another landmark event in the struggle for freedom and democracy, similar to the fall of the Berlin Wall. The speaker's fear that this rubble will become the «*second most important geopolitical artifact*» in 30 years highlights the potential historical significance of the Ukrainian conflict, positioning it as a defining moment in contemporary geopolitics. Thus, intertextuality serves as a rhetorical strategy that can subtly influence public opinion, as it guides the interpretation of events through the lens of familiar narratives, ultimately shaping the collective understanding of political realities.

The translation of the political media discourse presents several challenges, especially considering its intricate nature. Political language is often sensitive, and the translation process must focus on the message's pragmatic value. The translator's choices can either preserve the neutrality of the media text or infuse it with unintended bias. For instance, the use of feminines in translation is a complex issue, particularly when it comes to rendering titles or professions in languages that have grammatical gender, like Ukrainian.

In the examples provided, the translation choices reflect different approaches to gendered language in the target text: *I have traveled here from Kyiv, where I am a human rights lawyer* [8]. – *Я приїхала сюди з Києва, де я адвокатеса з прав людини* [12]. *As a human rights lawyer, I found myself in a weird position* [8]. – *Як адвокат з прав людини, я опинилася в дивному становищі* [12]. In the first case, the translator chose to use *адвокатеса*, which reflects a growing trend in Ukrainian to create and use feminine forms of traditionally male-dominated professions. Its use specifically highlights the speaker's gender, aligning with feminist linguistic practices that emphasize visibility and recognition of women in various professions. This choice enhances the sentence's relevance in this context where the speaker's gender is important for social and political reasons. However, in the second sentence the word *адвокат* is used in its masculine form, which maintains a more neutral tone, focusing on the profession itself rather than the gender of the person holding it. Both options are acceptable, but they serve different purposes and resonate differently with the audience. However, their inconsistent use can create confusion or distract from the message being conveyed.

In political media discourse, stylistic devices and expressive means are essential tools for creating pragmatic effects. They shape how messages are received, interpreted, and emotionally processed by audiences. TED Talks speeches often use metaphors to create a specific tone or style, which can be lost if metaphors are not preserved in translation.

The metaphor *shrouded in a sort of fog* in the following sentence is evocative, capturing the audience's imagination and conveying the idea of war as an event that is difficult to fully understand: *It's difficult to think clearly of the Russian invasion of Ukraine, because wars, while they unfold, they're kind of shrouded in a sort of fog* [9]. The translator's choice to render this metaphor into Ukrainian as *оповиті туманом* successfully preserves the original imagery and emotional impact: *Важко осмислити російське вторгнення в Україну, адже війни, поки вони тривають, ніби оповиті туманом* [13]. In this case, the metaphor contributes to a tone of caution and reflection, underscoring the uncertainty of the ongoing conflict. The translator's choice to retain the metaphor ensures consistency in tone and style, maintaining the integrity of the speaker's message in the translated text.

Rhetorical questions are used in TED Talks speeches on politics to engage the audience, provoke thought, or emphasize a point without expecting an answer: *How we people, in the 21st century, will defend human beings, their lives, their freedom and their dignity? Can we rely on the law? Or does only brutal force matter?* [8]. They are designed to make the audience reflect on the contemporary state of human rights and the efficacy of legal resolutions versus the use of force. Translating these questions into Ukrainian as *Як ми, люди, у XXI столітті, будемо захищати людей, їх життя, їхню свободу та гідність? Чи можемо ми покладатися на закон? Або має значення лише жорстока сила?* [12], the translator effectively retains the original's evocative power and ensures that the Ukrainian audience is equally engaged and provoked to consider the gravity of the issues presented.

Repetition is another powerful stylistic device in political media discourse, serving multiple functions that enhance the effectiveness of communication. The analysis of TED Talks speeches has shown that speakers frequently employ repetition of various types. For instance, anaphora in the sentences *Because this is not just a war between two states. This is a war between two systems: authoritarianism and democracy* [8] serves to underscore the gravity of the conflict being discussed. The speaker emphasizes that the conflict transcends a mere territorial dispute between two nations. On the contrary, it is framed as a fundamental clash between opposing ideological systems – authoritarianism and democracy.

The Ukrainian translation successfully preserves this anaphoric structure, ensuring that the emphasis and rhythm of the original are retained: *Тому що це не просто війна між двома державами. Це війна між двома системами: авторитаризмом і демократією* [12]. Furthermore, the translation preserves the original's intent, ensuring that the audience is similarly engaged and the gravity of the message is effectively communicated.

The use of linking in the sentence *I thought it was just like the movies, but the movies had not conveyed them in the powerful image that I was seeing, full of bright, red and orange and gray, and a full circle of explosion* [10] serves to connect various sensory impressions and thoughts, creating a vivid and cohesive narrative. The phrase *but the movies had not conveyed them* establishes a contrast between the speaker's expectations, shaped by cinematic portrayals of war, and the stark reality they are witnessing.

The translation of the sentence into Ukrainian preserves the linking of sensory impressions and thoughts effectively, achieving a similar pragmatic effect as the original text: *Я подумала, що все це як в кіно – тільки от в кіно не показують такого вражаючого видовища, котре постало перед моїми очима: весь палаюче-червоний оранжевий, сірий круг вибуху* [11]. The translator's choice to render *I thought it was just like the movies* as *Я подумала, що все це як в кіно* maintains the initial link between the speaker's expectations and the reality they encounter. The continuation with *тільки от в кіно не показують такого вражаючого видовища* mirrors the contrast established in the original sentence between the cinematic portrayals and the actual experience.

To conform to the linguistic norms of the target language and ensure the desired pragmatic effect in translation, it is often necessary for the translator to employ syntactic translation transformations. Thus, to interpret the sentence into Ukrainian, the translator employed syntactic replacement and outer partitioning, while still effectively preserving the original linking: *«War,» a friend of mine said, «is not about sound at all. It is actually about silence, the silence of humanity»* [10]. – *Один мій друг сказав: «Війна – це не лише звуки. Насправді, це тиша. Тиша людяності»* [11]. Such transformations are crucial for maintaining the meaning and emotional impact of the original text, thereby enhancing the overall coherence and faithfulness of the translation.

The use of framing in the sentence *Everything in my room was shaking – my heart, my windows, my bed, everything* [10] serves to emphasize the intensity and all-encompassing nature of the experience. The repetition of *everything* at the beginning and end of the sentence creates a sense of closure and reinforces the overwhelming impact of the event on the speaker, highlighting that the entire environment, as well as their emotional state, was affected. However, it is not preserved in the Ukrainian translation. The latter instead focuses on a more detailed description of the elements that were shaking and then emphasizes the speaker's heart with a vivid phrase: *В кімнаті все тряслось – вікна, ліжко – моє серце шалено калатало* [11]. The omission of framing could be attributed to the translator's aim to enhance clarity in the target language.

Conclusions. The translation of political media discourse, particularly in the context of TED Talks, necessitates a comprehensive approach due to the intricate nature of political language and its culturally embedded lexicon. The role of proper nouns and specific terminology in maintaining precision and clarity in political media discourse further emphasizes the need for choosing meticulous translation strategies.

Moreover, the analysis of stylistic devices and expressive means reveals their key role in shaping the pragmatic effect of political media discourse. TED Talks, with their blend of authoritative and persuasive language, illustrate the importance of preserving these rhetorical techniques to maintain the integrity of the speaker's message. The use of metaphors and rhetorical questions serves to engage audiences and provoke thought, while repetition and framing reinforce key points and emotional impact. Translators must navigate these stylistic elements carefully to ensure that the translated text conveys the same level of engagement and impact as the original, thus preserving the overall communicative effectiveness of political media discourse.

The prospects for further research lie in the detailed comparative translation analysis of media discourse on diverse topics, regarding its linguo-pragmatic peculiarities.

REFERENCES

1. Altarabin M. The Routledge Course on Media, Legal and Technical Translation: English-Arabic-English. London – New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2021. 245 p.
2. Archibald J. Translating Politically Sensitive Texts in Multilingual Contexts. *Language for Specific Purposes: Research and Translation across Cultures and Media* / ed. by G.E. Garzone, D. Heaney, G. Riboni. Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2016. P. 2–17.
3. Boyko Y., Kupchyshyna Y., Tarasova O., Dolynskiy I., Roskvas I. Current Trends in English Public Speech Translation (Based on TED Talks Platform). *Amazonia Investiga*. 2023. № 12 (62). P. 312–318.
4. Gumul E. Explicitating Political Discourse. *Political Discourse, Media and Translation* / ed. by C. Schäffner, S. Bassnett. Cambridge : Cambridge Scholars Publishing, 2010. P. 94–115.
5. Liu N.X. News Framing through English-Chinese Translation: A Comparative Study of Chinese and English Media Discourse. New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2019. 138 p.
6. Milton J., Cobelo S. Translation, Adaptation, and Digital Media. New York : Routledge Taylor & Francis Group, 2023. 286 p.
7. Onyshchak H., Liutko N., Yarova A., Povoroznyuk R., Kolomiets I., Gontsa I. Pragmatic Competence in Political Discourse Interpreting. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2023. № 15(3). P. 376–399.

LIST OF ILLUSTRATIVE SOURCES

1. The ordinary people doing extraordinary things in Ukraine: веб-сайт. URL: https://www.ted.com/talks/oleksandra_matviichuk_the_ordinary_people_doing_extraordinary_things_in_ukraine/transcript?language=en (дата звернення: 10.03.2024).
2. War in Ukraine – and what it means for the world order: веб-сайт. URL: https://www.ted.com/talks/ian_bremmer_war_in_ukraine_and_what_it_means_for_the_world_order/transcript?subtitle=en (дата звернення: 10.03.2024).
3. Women, wartime and the dream of peace: веб-сайт. URL: https://www.ted.com/talks/zainab_salbi_women_wartime_and_the_dream_of_peace/transcript?subtitle=en&language=en (дата звернення: 10.03.2024).
4. Зайнаб Селбі: Жінки, воєнний час і мрія про мир: веб-сайт. URL: https://www.ted.com/talks/zainab_salbi_women_wartime_and_the_dream_of_peace/transcript?subtitle=en&language=uk (дата звернення: 10.03.2024).
5. Звичайні люди в Україні роблять надзвичайні речі: веб-сайт. URL: https://www.ted.com/talks/oleksandra_matviichuk_the_ordinary_people_doing_extraordinary_things_in_ukraine/transcript?language=uk (дата звернення: 10.03.2024).
6. Що війна в Україні означає для світового порядку: веб-сайт. URL: https://www.ted.com/talks/ian_bremmer_war_in_ukraine_and_what_it_means_for_the_world_order/transcript?subtitle=en&language=uk (дата звернення: 10.03.2024).

Роксолана Поворознюк,

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри ТПП з англійської мови,

Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

<https://orcid.org/0000-0003-3418-6651>

м. Київ, Україна

Методологічні засади еквівалентного відтворення й прагматичної адаптації англomовної науково-популярної прози в царині медицини

Methodological grounds of equivalence and pragmatic adaptation of English nonfiction in medical field

***Анотація.** Сьогодення демонструє дедалі більший попит на науково-популярну літературу медичного спрямування, що зумовлено війнами, глобальною реструктуризацією медичної системи, міжнародним медичним співробітництвом та потребою людини якомога довше залишатися на піку продуктивності. У нашому дослідженні ми розглядаємо методологічні засади еквівалентного відтворення й прагматичної адаптації науково-популярних текстів на прикладі книги Л.Ф. Баррет "7 ½ уроків про мозок". Ми припускаємо, що адаптація необхідна через відмінності в медичних системах, читачьких очікуваннях і стратегіях, яким віддають перевагу окремі перекладачі. За допомогою системного підходу, що включає методи дедукації та індукції, суцільної вибірки та порівняльного аналізу, ми дійшли висновку, що наше дослідження підтверджує початкову гіпотезу. Отримані результати підкреслюють важливість врахування очікувань цільової аудиторії при виборі найдоцільніших стратегій перекладу, а також підходу до таких текстів в цілому, на більш глобальному рівні, а не занурення в компаративний аналіз. Теоретичні засади цієї роботи створюють підґрунтя для майбутніх досліджень у досліджуваній царині, зокрема для розробки комплексних рекомендацій для перекладачів, які працюють з науково-популярними текстами в медичному контексті, що допоможуть ухвалювати обґрунтовані рішення, які сприятимуть підвищенню читабельності та доступності перекладеного матеріалу. Підводячи підсумки, можна стверджувати, що актуальним постає завдання результативного обміну науковою інформацією. Саме для цього й використовується науково-популярний підстиль. Він займає важливе місце в сучасній літературі. Завдяки своїй привабливості для читачів, цей підстиль вимагає подальшого дослідження в аспекті медичної тематики. Адже саме через синтез наукового та публіцистичного стилів, виникають труднощі при перекладі подібних текстів, які потрібно вивчати.*

Ключові слова: еквівалентне відтворення, прагматична адаптація, науково-популярні тексти, медичний переклад, очікування читачів, цільова аудиторія.

Summary. *An increasing interest is shown in popular-science literature on medical topics, which is grounded by the wars, global medical system restructuring, international medical cooperation, and individuals' need to stay on peak of productivity. Our study explores methodological grounds of equivalent rendering and pragmatic adaptation involved in such texts, using L.F. Barrett's "Seven and a Half Lessons About the Brain" as a case study. We suggest that these adaptations arise from differences in medical systems, reader expectations, and the preferred strategies of individual translators. Using a systematic approach that included methods of deduction and induction, continuous sampling, and comparative analysis, we found that our research supports the initial hypothesis. The findings underscore the importance of considering target audience expectations when selecting the most appropriate translation strategies, and specifically approaching such texts as a whole, on a more global level, rather than just diving deep in contrastive explorations. The theoretical framework lays ground for future inquiries into this area, such as developing comprehensive guidelines for translators working with scientific-popular texts in medical contexts, which will assist in making informed decisions that enhance the readability and accessibility of the translated material. Summing up, it can be stated that the task of effective exchange of scientific information is becoming urgent. It is for this purpose that the popular science sub-style is used. It occupies an important place in modern literature. Due to its appeal to readers, this sub-genre warrants further research in the medical field. After all, it is precisely because of the synthesis of scientific and journalistic styles that difficulties arise when translating similar texts that need to be studied.*

Key words: *equivalent rendering, pragmatic adaptation, popular-science texts, medical translation, reader expectations, target audience.*

Вступ. Глобалізаційні процеси вимагають нових запитів соціуму щодо якості перекладу науково-популярних текстів, зокрема у галузі медицини, важливості врахування очікувань цільової аудиторії при виборі найдоцільніших стратегій перекладу, а також підходу до таких текстів в цілому [2; 3]. Неадекватний переклад може стати причиною помилок, неточного розкриття наукових здобутків в іноземній періодиці тощо. Відтак, наразі у сьогodнішній науково-популярній літературі, а саме у галузі медицини, є нагальна потреба в якісному англо-українському перекладі текстів досліджуваної галузі [3, с. 184].

Метою дослідження є розглянути методологічні засади еквівалентного відтворення й прагматичної адаптації науково-популярних текстів на прикладі книги Л.Ф. Баррет «7½ уроків про мозок» (пер. з англ. Ярослава Лебеденка) [1].

Наша **дослідницька гіпотеза** полягала в тому, що адаптація необхідна через відмінності в медичних системах, читацьких очікуваннях

і стратегіях, яким віддають перевагу окремі перекладачі (у нашому випадку – Я. Лебеденко).

З метою адекватного відтворення в перекладі англосмовної лексики, граматики та стилістики у прагматичному аспекті необхідно не лише досконало володіти обома мовами (вихідною та цільовою), але й вміти відчувати емоції, думки та настрої автора першотвору [6]. Загальною тенденцією при відтворенні англосмовного науково-популярного тексту українською мовою є вища експресивність, вищий ступінь інтенсивності порівняно з оригіналом. Розгляньмо детальніше способи еквівалентного відтворення англосмовної науково-популярної прози, представлені короткими нарисами американської письменниці Л.Ф. Барретт “Seven and a Half Lessons About the Brain” [5] («7½ уроків про мозок», пер. з англ. Ярослава Лебеденка) [1].

Методологія та методи дослідження. Методи дослідження зумовлені метою, завданнями та проаналізованим в роботі матеріалом: *зіставний метод*, що полягає у співвіднесенні лексико-семантичних, морфологічних, синтаксичних та стилістичних засобів мовою оригіналу та їх українських відповідників у науково-популярній книзі Л. Ф. Барретт; *контекстуально-інтерпретаційний*, що полягає у з’ясуванні специфіки значення слів та словосполучень у тексті оригіналу та його перекладі; *описовий*, за допомогою якого було обґрунтовано використання певного типу трансформацій; *метод трансформаційного аналізу*, що полягає у дослідженні різних видів трансформацій, а саме: лексичних, лексико-граматичних та граматичних.

Виклад основного матеріалу дослідження. Еквівалентом слід вважати постійну рівнозначну відповідність, яка не залежить від контексту [3; 6]. Випадки повної відповідності слів двох мов, тобто повного збігу їх лексичного значення у повному обсягу, трапляються відносно нечасто. До цієї групи належать такі лексико-семантичні розряди слів:

1. Власні назви (особові та географічні), наприклад: «*This brain is like a collection of specialized tools that work together, so we’ll call it **Pocketknife Brain***» [5, с. 38]. – «*Цей мозок схожий на набір спеціалізованих інструментів, що працюють разом, тому ми назвемо його **Кишеньковим ножем***» [1, с. 58]. У вищенаведеному фрагменті власна назва входить до складу метафоричного порівняння, коли мозок людини нагадує складаний ніж. На наш погляд, перекладач відтворив це словосполучення досить вдало, зберігши стиль оригіналу і не суперечачи при цьому контексту вихідного твору.

2. Терміни (у нашому випадку, біологічні), наприклад: «*A newborn garter snake can slither on its own almost instantly*»

[5, с. 42]. – «Новонароджена **підв'язкова змія** майже одразу може повзати сама» [1, с. 66]. У фрагменті тексту *підв'язкова змія* або *вуж* становить рід змій родини *вужеви*. Вони є доволі поширеними на переважній частині території Північної Америки і Центральної Америки.

Потрібно розпізнавати повні та часткові еквівалентні відповідники. У тому випадку, коли відповідник охоплює повністю значення англійської лексеми, його називають повним еквівалентом: «*A single dog might develop its own social rules, like that a particular grassy area is for playing with humans or that **pooping** is not allowed inside the house*» [5, с. 88]. У фрагменті лексема «*poop*» є дуже поширеним в англійській культурі сленгізмом, який позначає «фекалії». Воно є набагато прийнятнішим, ніж, скажімо, «*crap*» та «*shit*» («лайно»). Задля того, щоб не викликати відторгнення в читача, та аби не відволікати фокус уваги на інтимні фізіологічні процеси, перекладач вдався до дещо пом'якшеного еквіваленту: «*Один-єдиний собака може виробити свої соціальні правила, скажімо, що конкретна ділянка трави призначена для гри з людьми чи що **гидити** в будинку не можна*» [1, с. 153].

Проілюструймо функціонування та відтворення в перекладі за допомогою еквівалентного відповідника наступного маркованого словосполучення: «*Here's a quick demonstration that your memory is a critical ingredient in what you see. Take a look at the following three **line drawings***» [5, с. 54]. – «*Ось швидка демонстрація, що ваша пам'ять – дуже важливий компонент того, що ви бачите. Погляньте на три **замальовки** на с. 92*» [1, с. 89]. У фрагменті тексту двокомпонентне термінологічне словосполучення з міжпредметної царини образотворчого мистецтва «*line drawings*», утворене за моделлю N+N, вживається у значенні штрихового малюнку. Під цим поняттям розуміють техніку образотворчого мистецтва, що ґрунтується на використанні множини паралельних ліній, нанесених з різною щільністю.

З погляду стилістики, варто виокремити абсолютні та відносні еквіваленти. Так, до першого різновиду належать такі еквіваленти, які мають відношення до одного й того ж самого функціонального стилю [4, с. 62-64]. Інакше кажучи, ці відповідники мають подібну до англійського висловлення експресію. Наприклад: «*When one neuron receives a signal to change its firing rate, all the other neurons eventually change in kind, because they are all connected. We'll call this one **Meatloaf Brain** because its structure is so uniform*» [5, с. 38]. – «*Коли один нейрон отримує сигнал змінити його швидкість активації, решта нейронів рано чи пізно змінюють її теж, бо вони всі зв'язані. Назвемо цей **мозок Тефтелькою**, через однорідність його структури*» [1, с. 57].

У фрагменті тексту в ролі власної назви виступає сполучення «*Meatloaf Brain*», яке за зовнішніми даними нагадує м'ясний рулет або тюфтельки. Останні є стравою кулеподібної форми, яку готують із м'ясного або рибного фаршу. До її складу входять, як правило, цибуля, м'якуш хліба, борошно, яйця, сир тощо. Англomовний тлумачний словник визначає «*meatloaf*» як «*meat, herbs, and other foods mixed and baked together in the shape of a loaf*». Українською мовою існує два варіанти написання цієї страви: «тефтели» і «тюфтельки». Це слово походить від німецького «*Téfteli*», і в одному з варіантів норми зберігається наголос на першому складі, як у мові-джерелі. Як видно, збереження при перекладі емоційно-експресивних ознак висловлювання шляхом використання слів з відповідним конотативним значенням є важливим при досягненні еквівалентності [7, с. 340-359]. У перекладі речення з різним денотативним значенням функціонують як синоніми.

Відносними еквівалентами вважають такі, що різняться за стилістикою та експресивними рисами [4, с. 62-64]: «*Pavlov won a Nobel Prize for discovering this effect, which became known as Pavlovian or classical conditioning, but he didn't realize that he was discovering how brains predict. His dogs were not reacting to the sound by drooling*» [5, с. 60]. – «*Павлов здобув Нобелівську премію за відкриття цього ефекту, який став відомим як павловський, або класичний умовний рефлекс, але він так і не зрозумів, що відкрив механізм передбачення мозку*» [1, с. 95]. У фрагменті тексту перекладу термін «*conditioning*» перекладач відтворив як «*умовний рефлекс*», тобто такий, який людина набуває протягом усього свого життя. Інакше кажучи, кожен умовний рефлекс є результатом певного досвіду або звички.

У випадку, коли англійському однозначному слову чи одному значенню багатозначного слова відповідає кілька українських відповідників у двомовному словнику, їх називають варіантними відповідниками, наприклад: «*These tiny visitors travel inside of bacteria and other critters and affect the brain in ways that scientists are only beginning to understand*» [5, с. 43]. – «*Ці крихітні гості подорожують усередині бактерій та інших тваринок і впливають на мозок способами, які науковці ще тільки починають розуміти*» [1, с. 67].

У фрагменті тексту лексема «*critter*» належить до неформального стилю американської англійської мови і вживається зі значенням «*a creature, especially an animal*» (укр. «істота, створіння, тваринка»). Перекладач, як бачимо, вдався до більш експресивного демінутиву «*тваринка*».

Найбільш розповсюдженим типом варіантних відповідників є часткові. Іншими словами, вони наявні тоді, коли одному слову

англійської мови відповідають два чи більше слів в українській мові або навпаки. Сюди належать явища включення та пересічення: «*As neuroscientists like to say, “Neurons that **fire** together, wire together”* [5, с. 44]. – «*Як полюбляють повторювати неврологи, нейрони, які **активуються** разом, налаштовуються разом»* [1, с. 68]. У фрагменті тексту багатозначне дієслово «*fire*» набуває значення «to activate», що наразі часто вживається в царині лінгвістики, нейролінгвістичного програмування та інформаційних технологій.

Зазначмо, що більш поширеним виявилось все ж таки явище перетину. У цьому випадку між двома лексемами спостерігається частковий збіг значень, при якому коло значень англійського слова не може цілковито включатися у коло значень українського слова через те, що відповідні слова мають як однакові, так і різні смисли: «*It's the source of our strengths and our **foibles**. It makes us simply, imperfectly, gloriously human*» [5, с. 93]. – «*Він – джерело нашої сили й наших **слабкостей**. Він просто робить нас людьми, неідеально, але чудово»* [1, с. 159]. У фрагменті вихідного тексту лексема *foibles* має наступні словникові відповідники: «слабкість, уразливе місце, вада, недолік». Водночас, перекладач вдався до одного з контекстуальних еквівалентів, а саме «*слабкості*».

Маємо підкреслити, що крім різної класифікації значень у межах слова в англійській та українській мовах, ще однією причиною виникнення варіантних відповідників є нерівномірний семантичний розподіл слів у двох мовах (англійській та українській). Суть цього явища полягає в тому, що значення слова в одній мові виявляється нерозчленованим, порівняно із значенням його еквівалентів в другій мові. Інакше кажучи, одному слову англійської мови, яке виражає більш широке поняття, в українській мові відповідають два чи більше слів з вужчим класом денотатів.

Шляхом суцільної вибірки з науково-популярного твору американської письменниці, а саме: англійських коротких нарисів медичної тематики Л. Ф. Барретт «*Seven and a Half Lessons About the Brain*» [5] та його українськомовного відповідника «*7 ½ уроків про мозок*» [1] (пер. з англ. Ярослава Лебеденка), нами було відібрано 100 текстових фрагментів на позначення особливостей використання різних мовних засобів оригіналу і перекладу у прагматичному аспекті. Розподіл за прийомами перекладу виявився досить неоднорідним (табл. 1).

Прагматичні аспекти використання прийомів перекладу (на матеріалі англійських та україномовних коротких нарисів Л. Ф. Барретт «*Seven and a Half Lessons About the Brain*» [5] («*7½ уроків про мозок*»)) [1].

Першу групу серед найбільш поширених прийомів адекватного перекладу у прагматичному аспекті, відібраних нами з англійських

та українськомовних текстів коротких нарисів американської письменниці Л.Ф. Барретт “Seven and a Half Lessons About the Brain” [5] (“7½ уроків про мозок”) [1], становлять функціональний аналог (9%) та морфологічна заміна (9%). Друга група представлена віднайденням словникового еквіваленту (7%), цілісним перетворенням (7%) та перестановкою (7%). Третю групу перекладацьких трансформацій становлять, головним чином, лексико-граматичні та власне граматичні заміни: декомпресія (6%), вилучення (6%) та описовий переклад або експлікація (6%).

До четвертої групи входять лексична трансформація калькування (5%), а також лексико-граматичні заміни, такі як: компресія (5%), компенсація (5%) та антонімічний переклад (5%). До того ж, менш розповсюдженими, але не менш важливими стали транскрипція і транслітерація (4%), конкретизація (4%), модуляція (4%), додавання (4%) і синтаксичне уподібнення (4%). Лексико-семантична перекладацька трансформація генералізації складає лише 3% від загальної кількості відібраних мовних засобів.

Цікаво, що серед безпосередньо лексичних трансформацій найбільш поширеними виявилися цілісне перетворення та калькування.

Таблиця 1

№	Спосіб перекладу	Кількість %
1.	Аналог	9
2.	Заміна	9
3.	Еквівалент	7
4.	Цілісне перетворення	7
5.	Перестановка	7
6.	Декомпресія	6
7.	Вилучення	6
8.	Описовий переклад	6
9.	Калькування	5
10.	Компресія	5
11.	Компенсація	5
12.	Антонімічний переклад	5
13.	Транскодування	4
14.	Конкретизація	4
15.	Модуляція	4
16.	Додавання	4
17.	Синтаксичне уподібнення	4
18.	Генералізація	3
	Разом:	100

Водночас лексико-граматичні трансформації представлені переважно декомпресією та описовим перекладом (експлікацією). Адже в перекладі англійською мовою з української часто спостерігається збільшення кількості лексичних одиниць, згідно правил англійської граматики та стилістики. Характерно, що транскодування і калькування вказують на намагання автора оригінального тексту та перекладача українською зберегти колорит та конотативне забарвлення вихідного науково-популярного твору у перекладі. Тоді як морфологічна заміна полягає, наприклад, у модифікації частини мови або зміні множини іменника на однину і навпаки.

Висновки з дослідження. Розглянувши різні способи перекладу мовних одиниць у науково-популярному тексті з погляду прагматики, можна зробити висновок, що вони є досить різноманітними. Вибір засобів передачі інформації з англійської мови українською залежить від самого перекладача. Відтак, через використання наближеного перекладу можна зберегти національний колорит твору-джерела в перекладі, тоді як за допомогою калькування зазвичай перекладач намагається відтворити індивідуально-авторський стиль.

ЛІТЕРАТУРА

1. (БУМ) Барретт Л. Ф. 7 ½ уроків про мозок. / пер. з англ. Ярослава Лебенка. Харків: КСД, 2021. 165 с. URL: <https://knigogo.com.ua/chitati-online/7-1-2-urokiv-pro-mozok/> (дата звернення: 20.07.2024).
2. Литвиненко Н. П. Український медичний дискурс: монографія. Харків: Харківське історико-філологічне товариство, 2009. 302 с.
3. Поворознюк Р. В. Медичний переклад: теорія та практика : монографія: у 2 т. Київ: Заславський О. Ю., 2019. Т. 1 : Теоретико-методологічні засади діяльності медичного перекладача. 2019. 367 с.
4. Худолсева С.П. Про варіантність і синонімічність термінів. *Мовознавство*. 1980. 4. С. 62–64.
5. (BLB) Barrett L. F. 7 ½ lessons about the brain. Boston – New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2020. 182 p. URL: https://books.google.com.ua/books/about/Seven_and_a_Half_Lessons_about_the_Brain.html?id=ZVDUyweACAAJ&redir_esc=y#:~:text=Lisa%20Feldman%20Barrett,%D0%91%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D1%88%D0%B5%20C2%BB (date of access: 20.07.2024).
6. Nida E.A. *Towards a Science of Translation, with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: Brill, 2003. 331 p.
7. Povoroznyuk R., Hakharia K., Shymanska V., Formanuk O., Hnatyuk M., Popovych A. Features of Epidemiology as Discourse and Formation of Secondary Naming in Linguistics: Neuropragmatic and Comparative Aspects. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2022. 13(3). P. 340–359. URL: <https://doi.org/10.18662/brain/13.3/371> (date of access: 20.07.2024).

Тетяна Почепецька,

*старший викладач кафедри англійської філології,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0003-0156-8792>
м. Ужгород, Україна*

Наталія Драбов

*викладач кафедри теорії та практики перекладу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0001-7332-6309>
м. Ужгород, Україна*

Мовні засоби вираження комунікативної стратегії ввічливості у сучасній англійській мові

Language means of expressing the communicative strategy of politeness in Modern English

***Анотація.** В останні роки в лінгвістиці зростає інтерес до вивчення її антропоцентричної перспективи взагалі, і категорії ввічливості, зокрема. Вона вивчається на матеріалі однієї мови в межах єдиної мовної та культурної спільноти, а також на матеріалі кількох мов у різних мовних і культурних спільнотах у працях великої кількості вчених.*

Запропоновані класифікації ввічливості показують залежність вербального предствлення ввічливості від широкого кола факторів. Кожна класифікація, розвиваючи різні аспекти цього явища, має на меті визначити, чим повинні керуватися співрозмовники для успішної реалізації своїх комунікативних намірів. Ці класифікації акцентують увагу на тому, що різні види ввічливості мають різні способи вербальної реалізації в залежності від ситуації, міжособистісних відносин між мовцем і адресатом, крос-культурних факторів.

Актуальність досліджуваної проблеми полягає в тому, що у зв'язку з розширенням меж міжнародного співробітництва і зростанням ролі міжкультурної комунікації існує велика потреба в знанні і дотриманні мовленевих стратегій, що ведуть до успішного процесу спілкування.

Виходячи з визначення ввічливості як явища, що передбачає соціально прийнятну поведінку, засновану на увазі до почуттів оточуючих, спрямовану на забезпечення успішної, неконфліктної взаємодії, пов'язаною з оцінкою поведінки мовця слухачем, що реалізується в мові за допомогою певної стратегії, можна припустити, що мовні засоби вираження комунікативної стратегії ввічливості є складним явищем, що має свої причини і реалізується за допомогою цілого набору лінгвістичних прийомів, які називаються

даунтонерами. Серед них можна виділити три основні групи: лексичні, граматичні та дискурсальні даунтонери.

Ключові слова: категорія ввічливості, мовні засоби, лексичні, граматичні та дискурсальні даунтонери.

Summary. *In recent years there has been a growing interest in linguistics to the study of its anthropocentric perspective in general, and the category of politeness, in particular. It is being studied on the material of one language within the limits of a single linguistic and cultural community, as well as on the material of several languages in various linguistic and cultural communities in the works of a great number of scholars*

The classifications of politeness offered show the dependence of the verbal representation of politeness on a wide range of factors. Each classification, developing different aspects of this phenomenon, aims to determine what the interlocutors should be guided by to successfully realize their communicative intentions. These classifications focus on the fact that different types of politeness have different ways of verbal realization depending on a situation, the interpersonal relationship between the speaker and the addressee, cross-cultural factors.

The topicality of the problem under investigation lies in the fact that due to the expansion of the boundaries of international cooperation and the increasing role of intercultural communication, there is a great need to know and follow speech strategies leading to successful communication process.

Proceeding from the definition of politeness as a phenomenon implying socially acceptable behaviour based on the attention to the feelings of others, aimed at ensuring a successful, non-conflict interaction associated with the assessment of the behaviour of the speaker by the listener being realized in speech through a certain strategy, we can suggest that language means expressing communicative strategy of politeness is a complex phenomenon having its own reasons, strategies, and is being realized through the whole set of linguistic devices, called downtoners. Among them can be singled out three main groups: lexical, grammatical and discursal downtoners.

Key words: *the category of politeness, linguistic devices, lexical, grammatical and discursal downtoners.*

Вступ. Кожен, хто довгий час жив у двох різних країнах, знає, що в різних країнах люди говорять по-різному – не тільки тому, що використовують різні лінгвістичні коди, залучаючи різні лексикони та різні граматичні системи, а й тому, що їхні способи використання кодів різні. Деякі з цих відмінностей настільки стабільні і настільки систематичні, що не можливо не провести межу між різними кодами і різними способами використання коду; або між різними «граматиками» та різними «етнографіями говоріння» [24, с. 67].

Метою нашого дослідження є вивчення загальних лінгвістичних передумов та інших принципів, що регулюють спілкування між співрозмовниками, що мають естетичний, соціальний або моральний

характер, одним з таких принципів є принцип ввічливості, або, інакше, принцип такту, вплив якого часто відіграє вирішальну роль у стилістиці висловлювань і в підборі мовних засобів у неформальному спілкуванні.

Щоб підкреслити складність визначення **ввічливості** з термінологічної точки зору в різних мовах, ми припускаємо, що у всіх людських культурах ми зустрічаємо форми соціальної поведінки, які члени класифікують як взаємно спільну увагу до інших [12, 8, 13, 4]. Р. Д. Уотс до прикладу, вважає, що конструктивна соціальна взаємодія і прояв уваги до інших є універсальними характеристиками кожної соціокультурної групи [23, с. 14].

На нашу думку, носії будь-якої мови мають індивідуальні уявлення про те, яка поведінка, що позначається лексичним терміном ввічливий, їм доступна, і дуже часто вони можуть не погоджуватися один з одним. В цілому, однак, ми повинні допустити, що, швидше за все, існує ядро згоди щодо приблизних обрисів того, що мається на увазі. Як і у випадку з англійськими лексемами ввічливий і ввічливість, терміни в інших мовах, якщо вони взагалі існують, можуть відрізнятися в значеннях і конотаціях, пов'язаних з ними, від однієї групи мовців (навіть від одного окремого мовця) до іншої.

Методологія. Теоретичну основу дослідження складають праці сучасних вчених, які вивчають мовні та культурні прояви ввічливості в різних лінгвальних парадигмах з точки зору механізмів соціальної комунікації та її прояву. Особливу увагу в роботі приділено аналізу мовного етикету як інструменту ввічливого та ефективного спілкування.

Концептуальні засади. Як зазначає А. Вежбіцька, пошук універсалій у вживанні мови за рахунок культурної специфіки є особливістю впливового дослідження «феноменів ввічливості» П. Браун та С. Левінсон. Вона вважає, що не було б нічого поганого в тому, щоб зосередитися на універсаліях, а не на специфічних для певної культури аспектах використання мови – якщо пошук універсалій здійснюється з справді універсалістської культурно-незалежної позиції. Але, як показав ряд недавніх досліджень, основні введені концептуальні інструменти на які спираються П. Браун і С. Левінсон, зокрема поняття «негативне і позитивне обличчя» насправді мають сильний англоцентричний ухил [24, с. 197].

Ця точка зору може бути підтверджена цікавим дослідженням способів, за допомогою яких греки та англійці сприймають ввічливість у своїх культурах, проведеним М. Сіфіану. Вона стверджує, що в обох випадках поштивне ставлення до іншої особи розглядається як невід'ємна частина ввічливості, але, схоже, те, що тлумачиться

як поштиве ставлення, має різні варіанти значень в обох мовах [21, с. 89].

Грецькі інформанти вважають, що прояв турботи і уваги до адресата є основною характеристикою ввічливості. Грецьке сприйняття ввічливості наголошує на вираженні інтимності та прояві теплоти та дружелюбності як на найважливішому аспекті. З іншого боку, англійські поняття ввічливості, як правило, ширші, ніж поняття грецьких підданих. В англійській мові також наголошується на повазі до інших, але для англійців важливіше формальність, дискретне дотримання дистанції, бажання не нав'язувати адресатам своєї думки [20, с. 88].

Дуже схожою до грецького сприйняття ввічливості є македонська культура, що віддає перевагу позитивній ввічливості, яка цінує солідарність і дружбу. Носії македонської мови цінують почуття приналежності і використовують більш ввічливу мову до членів своєї групи (близькі друзі, батьки) і до людей з вищим статусом, ніж до людей поза їхньою групою. [11] Ще однією культурою, яка цінує близькість і приналежність до групи, є болгарська культура. Як підтверджує П. Христов [9], болгарська мова – це мова, орієнтована на позитивну ввічливість.

Культури, які демонструють більшу різницю в понятті ввічливості, – це азійські культури, які є високо ієрархічними, наголошують на гармонії та уникають загрозливих дій. У східних культурах виділяють два основних чинники, що впливають на поведінку: релігійний і соціальний. Людина повинна зберігати баланс між цими двома установками. З одного боку, релігія каже проявляти смирення у відносинах з іншими людьми. З іншого боку, суспільство настійно рекомендує людині поважати самого себе. [10, с. 101].

Конфлікт між цими двома протилежними факторами часто ставить людину в складну ситуацію. Отож, у традиціях східних народів розрізняють індивідуальну і колективну ввічливість. Під індивідуальним тактом розуміється внутрішній інтуїтивний такт розумної людини. Колективна ввічливість – це зовнішня ввічливість, яка впливає з правил поведінки, якими людина повинна керуватися в суспільстві, наприклад, людина ввічлива, оптимістична, турботлива і так далі в залежності від комунікативної ситуації. Ввічливість включає в себе манери, ввічливість, песимізм, оптимізм, повагу, похвалу тощо.

На думку Альмагуль Мамбетніззової [16], якщо розглядати поняття ввічливості в англійській та узбецькій мовних і культурних традиціях, то можна сказати, що обидві культури трактують ввічливість як повагу до інших учасників спілкування, що є універсальною

рисою цього поняття. При цьому кожна з традицій має своє культурне розуміння цього явища: в узбецьких традиціях ввічливість існує у двох аспектах – це внутрішня, інтуїтивна і зовнішня ввічливість, що впливає з правил поведінки в суспільстві.

Дослідження, проведене S. Ide та ін. «Концепція ввічливості: емпіричне дослідження американської англійської та японської мов» [22] була спрямована на оцінку того, наскільки прикметники «ввічливий» і «дружній» в ряді більш-менш ввічливих ситуацій корелюють або не корелюють в японському і американському суспільстві. З'ясувалося, що японські прикметники, що позначають ввічливість, оцінювалися згідно зовсім інших аспектів, ніж ввічливі і дружелюбні. У той час як в американській культурі «ввічливість» досить добре корелює з «дружелюбністю», в японській мові немає очевидного зв'язку між цими двома поняттями. Вона вважає, що є переконливі докази того, що японське поняття ввічливості дуже відрізняється від американського.

Треба визнати, що американська культура, віддає перевагу більшій прямоті в типах мовленнєвих актів, які можуть являти собою загрозливі дії. Однак, безумовно, вона не є винятковою в цьому аспекті. Наприклад, Ю. Гу [6] припускає, що в китайському суспільстві висновок про рівень ввічливості особи можна зробити тільки через його відношення до групи. Як наслідок, такі мовленнєві акти, як прохання, пропозиції та критика, не є настільки загрозливими для обличчя чи нав'язливими, як у британському чи навіть грецькому суспільстві. Такої ж точки зору дотримується і С. М. Лі-Вонг [14], який підкреслює що китайці надають явну перевагу прямоті.

Цікаве дослідження було проведено також С. Блюм-Кулькою в книзі «Сучасний іврит». Вона вважає, що існує різниця між ввічливістю в публічній і приватній сфері. Вона допускає, що скарги на недостатню уважність та відсутність індивідуальної стриманості в громадських місцях свідчать про відсутність чітких умовностей щодо ввічливості як соціокультурного кодексу [3, с. 259]. У сфері сім'ї, однак, існує культурне поняття *lefargen*, що приблизно означає потурати, підтримувати, а не жалкувати [3, с. 260]. Таким чином, хоча ізраїльська культура схожа на американську культуру в її наповненні на прямоті, тут все ж існують групові обмеження на спільну соціальну поведінку, подібні до китайської культури, хоча і на більш локалізованому рівні згуртованих груп, таких як сім'я.

Отже, дане дослідження припускає, що універсальність ввічливості існує в схожості між мовами. Воно полягає в соціальній взаємодії людини в різних культурах, але одна і та ж передбачувана функція ввічливості не завжди відповідає семантичній формулі, яка

використовується для вираження ввічливого мовного акту в різних мовах. З іншого боку, культурні відмінності призводять до прагматичної трансформації, оскільки різні форми пов'язані з різними цінностями в різних культурах. І ці трансформації можуть стати причиною прагмалінгвістичного збою під час спілкування.

Проте, ввічливість, які б терміни не використовувалися в будь-якій мові для її позначення, означає взаємно спів – працюючу поведінку, уважність до інших, відточену поведінку тощо. Її можна розглядати як осередок соціальної боротьби за дискурсивні практики.

Дослідження та результати. Лексичний рівень сучасної англійської мови передбачає велику кількість одиниць, використання яких сприяє вираженню ввічливих намірів у процесі спілкування [1]. Уміння ними управляти являє собою важливий комунікативний навик, оволодіння яким передбачає вивчення особливостей їх функціонування. До них можна віднести наступні:

1. звертання, із зазначенням статусу, професії, віку співрозмовника, які можуть виражатися іменниками, субстантивованими прикметниками, власними іменами або поєднанням прикметника та іменника типу: пан, пані, ваша честь, величність, високість (Mr, Mrs, Ms, Your Honour, Majesty, Highness) тощо. *Dr. Petrescu, how nice to hear from you again. I hope you are well? – I am, thank you, Nakamura-san* [2, p. 267];

2. абсолютні маркери ввічливості як: *просити, вибачатися, перепрошувати, вибачати, дякувати, вітати, поздоровляти (please, sorry, apologize, excuse, thank, welcome, congratulate)*, характер яких можна пояснити за допомогою теорії Дж. Ліча, диференціюючи ввічливість на відносну (в залежності від контекстуальних параметрів ситуації спілкування) і абсолютну (спочатку властиву тому чи іншому типу мовленнєвого акту) [13, с. 10]. *Rosmertha, please, send a message to the Ministry* [19, p. 582];

3. компліментарні прикметники: *дивовижний, вірний, величний, чудовий, блискучий, божественний, розкішний (amazing, loyal, magnificent, marvelous, brilliant, divine, gorgeous)*, які ми визначаємо як прикметники, що передають значення прийняття та оцінки співрозмовника (або інших предметів, які безпосередньо пов'язані з ним відповідно до контексту) мовцем. – «*No, you are easily the most beautiful... desirable woman I've ever... there couldn't be ...*» [18, p. 21];

4. лексичні мовні одиниці, що акцентують увагу на почуттях відправника повідомлення: *сподіватися, передбачати, прагнути, чекати, вірити, споглядати, розраховувати, схрещувати пальці, бажати, очікувати, пророчити, довго, чекати, покладатися, довіряти (hope, anticipate, aspire, await, believe, contemplate, count on,*

cross one's fingers, desire, expect, foresee, long, look forward to, rely, trust), які дозволяють мовцю висловити суб'єктивну тривогу з приводу адресата. – “*I'm sorry, Helen,*” drawled Sally. *He checked Paul's face then turned back to me. “I took advantage of you when you were vulnerable. I have no excuse. My behaviour was indefensible. I hope you can find it in your heart to forgive me”* [7, p. 60];

5. вживання прикметника «ні» “no” в різних сталих виразах, спрямованих на уникнення конфлікту. – “*I've come out without any money,*” Tina blurted, and then waited for a string of expletives to follow. – “*No problem,*” muttered the driver, who jumped out of his cab to open the door for her [2, p. 106];

6. лексичні даунтонери, до яких відносяться модальні слова: *можливо, імовірно, мабуть (perhaps, maybe, possibly), мінімайзери трохи, цілком, просто, ледве, скоріше, незначно/трішки, тільки, досить (a little bit, quite, just, hardly, rather, slight/slightly, only, enough),* слова та словосполучення, що позначають невизначеність *дещо, якимось, у певному сенсі, зовсім ні (somewhat, somehow, in a sense, not at all).* Наприклад: *You don't believe in impressions?* – “*Oh, yes, I do, in a sense*” [5, p. 45].

Реалізація комунікативної стратегії ввічливості на морфологічному рівні передбачає аналіз категорій граматичної структури англійської мови. Вважаємо, що відповідними граматичними категоріями тут є категорія стану, категорія способу дії і категорія модальності. До них можна віднести наступні:

1. модальні дієслова так як граматизація установок і думок мовців є найбільш поширеним способом послаблення іллокутивної сили висловлювання. *I thought we might take him back with us and give him a spot of lunch* [7, p. 11];

2. категорія способу дії, що виражає відношення номінативного змісту висловлювання до реальності, і реалізується в рамках стратегії ввічливості. *Otherwise I'd have gone into the army like my father* [7, p. 22];

3. форма «to be going to», яка служить для позначення майбутньої дії. *What are you going to do now?* she asked quietly [7, p. 31];

4. конструкції пасивного стану, як специфічні граматичні конструкції, які використовуються для досягнення ефекту опосередкованості, що в свою чергу є ознакою ввічливості, що досягається за рахунок ухильності. *I suppose you've been told you're good-looking?* [7, p. 22];

До синтаксичних даунтонерів належать: риторичні питання, диз'юнктивні питання, засоби, що позначають імперсонізацію (вживання безособових займенників), які вживаються щоб показати соціальну дистанцію, подвійне заперечення, заперечення присудка,

псевдо умовні речення та вирази, а також вирази, що закінчуються на «але». Основне повідомлення, яке слідує за цими даунтонерами, як правило, невігідне для адресата і тому піддається пом'якшенню. *'Why don't you put the money back in the bank tomorrow, and forget about her?'* [15, p. 33]

Засоби дискурсу можуть бути представлені наступними групами: синтаксичні прийоми (незакінчені висловлювання) і лексичні засоби як:

1. лексичні одиниці що відносяться до модальної рамки висловлювання *я думаю, припускаю, боюся, здогадуюсь, вірю, підозрюю, уявляю (I think, I suppose, I'm afraid, I guess, I believe, I suspect, I imagine);*

2. вступні слова *Цікаво, Ти не проти, Ти знаєш (I wonder, Do you mind, you know);*

3. словосполучення типу *до речі (by the way).*

Висновки з дослідження. Підводячи підсумок, можна сказати, що різнорівневі мовні засоби вираження ввічливості, лексичні, граматичні, синтаксичні та дискурсивні тісно взаємодіють один з одним, утворюючи комунікативні одиниці, які є стійкими стереотипними комплексами, що забезпечують успіх комунікації і не існують поза дискурсом. Крім того, вони складають структуровану систему, розкриваючи специфіку її основних компонентів. Отже, можна зробити висновок, що категорія ввічливості залежить від структури мови і культури, до якої вона належить. Мовець не може досягти бажаної мети, якщо засоби її вираження використовуються неправильно.

Дане дослідження, побудоване на основі теорії мовних рівнів, дозволяє представити різноманітні засоби вираження ввічливості в англійській мові як структуровану систему, що розкриває специфіку її основних компонентів лексики, граматики, синтаксису та тексту.

Таким чином, варіативність використання мовних засобів стратегії ввічливості підтверджує актуальність досліджуваних понять для представників англomовного суспільства і може розглядатися як одна з фундаментальних складових англійського менталітету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Почепецька Т. М. Лексичні засоби вираження ввічливості в англійській мові. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. Вип. 15. Ужгород: ПП «Аутдор Шарк», 2017. С. 123–128.
2. Archer J. *False impression*. New York: St. Martin's Press, 2006. 375 p.
3. Blum-Kulka S. The metapragmatics of politeness in Israeli society. In *Politeness in Language: Studies in its history, theory and practice*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1992. P. 255–280.
4. Brown P., Gumperz J. J., & Levinson S. C. *Politeness: some universals in language usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 345 p.

5. Christie A. The mystery of king's abbot. New York: Harper, 2011, 286 p.
6. Gu Y. Politeness phenomena in modern Chinese. *Journal of Pragmatics*, 14(2), 1990. p. 237–257. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(90\)90082-o](https://doi.org/10.1016/0378-2166(90)90082-o)
7. Harper A. P. Housewife up. London: Pan Macmillan, 2006. 325 p.
8. Holmes J. Women, men and politeness. London– New York: Longman, 1995. 254 p. <https://doi.org/10.4324/9781315845722>
9. Hristov P. B. Politeness in requests in English and Bulgarian. Oxford: Oxford University Press, 2008. 80 p.
10. Косева Ана. The variability of linguistic politeness. *Годишен зборник Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип*, 2023. С. 99-105.
11. Kusevska M. Меѓукултурна прагматика, Несогласување во усната комуникација: англиски и македонски. *Intercultural pragmatics. Disagreement in oral communication: English and Macedonian*. Skopje: Akademski pecat, 2012. 120 с.
12. Lakoff R. T. Broadening the horizon of linguistic politeness. *Pragmatics & beyond New Series*. Amsterdam; Philadelphia: Benjamin, 2005. 335 p.
13. Leech G. The pragmatics of politeness. – Oxford: Oxford University Press, 2014. 343 p.
14. Lee-Wong S. M. Politeness and face in Chinese culture. Frankfurt: Peter Lang, 2000. 344 p.
15. Lewycka M. A Short history of tractors in Ukrainian. London: Penguin Books, 2006. 296 p.
16. Mambetniyazova Almagul. Linguistic and cultural analysis of the concept “politeness”. *Semiotica* 2024; 258: pp. 73–91. De Gruyter Mouton. <https://doi.org/10.1515/sem-2023-0141>
17. Maugham W. S. Theatre. Penguin Random House, 2001. 288 p.
18. Osborne J. A patriot for me; and, a sense of detachment. London: Faber and Faber, 1983. 158 p.
19. Rowling J. K. Harry Potter and the Half-Blood Prince. London: Faber and Faber, 2005. 158 p.
20. Sifianou M. Politeness phenomena in England and Greece: A cross-cultural perspective. Oxford – New York: Clarendon Press, 1992. 254 p.
21. Sifianou M. The use of diminutives in expressing politeness: Modern Greek versus English. *Journal of Pragmatics*, 17(2), p. 55–173. [https://doi.org/10.1016/0378-2166\(92\)90038-d](https://doi.org/10.1016/0378-2166(92)90038-d)
22. The concept of politeness: An empirical study of American English and Japanese. *Politeness in language*. Berlin: Mouton de Gruyter, 1992. pp. 281–297. <https://doi.org/10.1515/9783110886542-014>
23. Watts R. J. Politeness. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2009. 304 p.
24. Wierzbicka A. Cross-cultural pragmatics: The semantics of human interaction (2nd ed.). New York: Mouton de Gruyter, 2003. 502 p.

Наталія Русських,
аспірантка,
асистент кафедри мов і літератур
Далекого Сходу та Південно-Східної Азії,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0001-8653-2806>
м. Київ, Україна

Згадки про Україну у в'єтнамському інтернет-ЗМІ перед повномасштабним вторгненням

Mentions of Ukraine in Vietnamese online media before the full-scale invasion

***Анотація.** Іншомовні медійні дискурси є важливим фактором для успішного розвитку двосторонніх відносин між державами. Тема образу України в іноземних ЗМІ вже досить давно привертає увагу українських дослідників. Проте, динаміка зміни образу України у сучасних в'єтнамських електронних ЗМІ все ще залишається недостатньо вивченою, і тому ця стаття є послідовним кроком до заповнення цієї прогалини. Метою наукової розвідки є виявлення ключових лексичних особливостей та найчастотніших слів на матеріалі заголовків новин, пов'язаних з Україною в окремому електронному в'єтнамськомовному ЗМІ за визначений період: з початку 2021-го року і до 23 лютого 2022-го року. Для досягнення цієї мети було проведено комплексне дослідження, що поєднувало кількісні та якісні методи аналізу. Розвідка усього охопила 180 заголовків новин за вказаний період. Щодо динаміки виходу новин: спостерігався короткостроковий невеликий спалах кількості новин у квітні, інформаційна тиша у наступні пів року та поступове зростання кількості публікацій про Україну наприкінці 2021 року та на початку 2022 року. За допомогою якісного аналізу були проаналізовані 23 новини за квітень. Ключові лексичні особливості новин того періоду: емоційно забарвлені слова, а також, дієслова, що відображають напруженість у відносинах між країнами, і деяка військова лексика. Кількісний (частотний) аналіз проводився за допомогою програми «AntConc», яка дозволила виявити найчастотніші словосполучення, слова чи складоморфемми. Серед усього міні-корпусу зі 180 заголовків були виділені найбільш частотні слова та найчастотніші кластери зі словом «Україна». Практичне значення цієї розвідки полягає в можливості застосування її результатів в освітньому процесі, зокрема, на заняттях з в'єтнамсько-українського письмового перекладу. Отримані дані сприятимуть глибшому розумінню сучасних тенденцій у формуванні іміджу України у в'єтнамському інформаційному просторі. Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до вивчення образу України. Поєднання якісного та кількісного аналізу, а також аналіз даних у новому, раніше недослі-*

дженому контексті, дозволяє отримати більш повну та детальну картину формування іміджу України у в'єтнамському суспільстві.

Ключові слова: в'єтнамська мова, медіадискурс, частотний словник, суспільно-політична лексика, імідж, образ, концепт, вербалізація.

Summary. Foreign media discourses are a crucial factor in successfully developing bilateral relations between states. The image of Ukraine in foreign media has been a subject of interest for Ukrainian researchers for quite some time. However, the dynamics of changes in Ukraine's image in contemporary Vietnamese electronic media remains insufficiently studied, and therefore this article is a consistent step towards filling this gap. This scientific research aims to identify key lexical features and the most frequent words in the headlines of news related to Ukraine in a specific Vietnamese-language electronic media outlet for a defined period: from the beginning of 2021 to February 23, 2022. To achieve this goal, a comprehensive study was conducted combining quantitative and qualitative analysis methods. The research covered a total of 180 news headlines over the specified period. Regarding the dynamics of news releases, there was a short-term, small surge in the number of news items in April, followed by an information lull for the next six months and a gradual increase in the number of publications about Ukraine in late 2021 and early 2022. Through qualitative analysis, 23 news items from April were analyzed. The key lexical features of the news in that period were emotionally charged words, verbs reflecting the tension in relations between the countries, and some military vocabulary. Quantitative (frequency) analysis was conducted using the "AntConc" program, which allowed for identifying the most frequent word combinations, words, or morphemes. Among the entire mini-corpus of 180 headlines, the most frequent words and clusters with the word "Ukraine" were identified. The practical significance of this research lies in the possibility of applying its results in the educational process, particularly in Vietnamese-Ukrainian written translation classes. The obtained data will contribute to a deeper understanding of current trends in shaping Ukraine's image in the Vietnamese information space. The scientific novelty of the work lies in a comprehensive approach to studying the image of Ukraine. The combination of qualitative and quantitative analysis, as well as the analysis of data in a new, previously unexplored context, allows for a more complete and detailed picture of the formation of Ukraine's image in Vietnamese society.

Key words: Vietnamese language, media discourse, frequency dictionary, socio-political vocabulary, image, image, concept, verbalization.

Вступ. Швидкий розвиток інформаційних технологій та зростання ролі медіа в сучасному світі призвели до того, що дослідження медіадискурсу стало актуальним завданням сучасної лінгвістики, оскільки дозволяє зрозуміти механізми впливу медіа на суспільство та розробити ефективні стратегії комунікації. Медіадискурс – це каталізатор мовних змін, це середовище для розвитку мови, де вона постійно збагачується новими лексичними одиницями.

Дослідження іншомовних медійних дискурсів є особливо важливим для розвитку двосторонніх відносин між державами. Наприклад, для двосторонніх відносин між Україною та В'єтнамом.

Тема образу України в іноземних ЗМІ вже досить давно привертає увагу українських дослідників. Проте, динаміка зміни образу України у сучасних в'єтнамських електронних ЗМІ все ще залишається недостатньо вивченою. Ця стаття є послідовним кроком до заповнення цієї прогалини.

Медіадискурс, наприклад, цікавив таких учених, як Рябокін та Капіталова [6], які дослідили його як сферу суспільної комунікації.

Науковиця Ходикіна [7] заповнила прогалину щодо алгоритму якісного аналізу новинних публікацій. Вона виділила три етапи такого аналізу, за різними рівнями мови: лексичний, граматичний, синтаксичний.

Тема образу України в іноземних ЗМІ розкривалася, наприклад, у роботах Літяги, Рижкова, Ворончук та Полумисної [2; 4; 1; 3].

Попередня розвідка [5] щодо образу України у в'єтнамськомовних електронних медіа охоплювала 2014–2019-й рік, тобто, більш ранній період ніж нинішня розвідка. Найбільш частотними словами/складоморфемами поруч зі словом «Україна» у той період були «Росія», «війна», «президент».

Об'єктом дослідження є в'єтнамськомовний інтернет-медіадискурс. Предметом – ідентифікація основних асоціацій з Україною.

Мета статті – виявлення ключових лексичних особливостей та найчастотніших слів на матеріалі заголовків новин, пов'язаних з Україною в окремому електронному в'єтнамськомовному ЗМІ за визначений період: з початку 2021-го року і до повномасштабного вторгнення (до 23 лютого 2022-го року включно).

За допомогою кількісного та якісного аналізу публікацій можна буде зрозуміти, які асоціації виникали у в'єтнамців, коли вони стикалися з інформацією про Україну.

Методологія та методи дослідження. Кількісний аналіз емпіричних даних відбувався за допомогою програми для обробки корпусів «AntConc» для виявлення сполучень між словами, та частотного аналізу даних.

Метод узагальнення використовувався для виділення головних ознак досліджуваного матеріалу.

За допомогою вибіркового якісного аналізу, зіставлення та спостереження була проаналізована частина публікацій з метою визначити деякі засоби емотивного забарвлення на різних рівнях мови: лексичному, граматичному, синтаксичному.

Виклад основного матеріалу дослідження. Швидкий розвиток інтернету у В'єтнамі стимулює динамічні зміни в медіасекторі. Аби визначити найбільш репрезентативні для нашого дослідження електронні медіа, ми звернулися до онлайн-рейтингу. Із

Интернет-рейтингу «SimilarWeb» [11] можна дізнатися про п'ять найпопулярніших новинних в'єтнамських сайтів. І новинний сайт tuoitre.vn станом на першу половину 2024-го року все ще залишався у топі новинних сайтів В'єтнаму, і був там третім.

Для цієї розвідки були зібрані заголовки новин, пов'язаних з Україною на сайті tuoitre.vn у розділі «Chiến sự Nga-Ukraine» («Російсько-українські воєнні новини»).

У розділі «Chiến sự Nga-Ukraine» більшість публікацій зосереджена на військовому конфлікті та політичних подіях, пов'язаних з Росією та Україною. Це свідчить про те, що саме ці аспекти є найбільш цікавими для в'єтнамської аудиторії.

За допомогою тлумачного в'єтнамського онлайн-словника [10] дізнаємося значення виразу «Chiến sự»:

«*việc chiến đấu, giao tranh giữa các lực lượng quân sự (nói khái quát)*»

Тобто, це слово, що позначає військові дії та бої між військовими силами (загалом). Приклад вживання: *tin chiến sự* – воєнні новини.

Також, у словнику Glosbe [9] *chiến sự* має такі варіанти перекладу як «війна, бійка, сутичка».

Розділ «Chiến sự Nga-Ukraine» на сайті tuoitre.vn має публікації від квітня 2021-го року і до нинішнього часу.

Усього було зібрано та проаналізовано 180 одиниць заголовків новин за період з 1 квітня 2021-го року по 23 лютого 2022-го року:

- 23 новини були опубліковані у квітні 2021-го року,
- 6 новин за листопад і грудень 2021-го,
- 34 новини за січень 2022-го,
- 117 новин за лютий 2022-го (до 23 лютого включно).

Спостерігалось значне зростання кількості публікацій про Україну, особливо в останні місяці 2021 року та на початку 2022 року. Це свідчить про підвищення інтересу в'єтнамської аудиторії до подій в Україні на той час. І це зростання кількості публікацій безпосередньо пов'язане з посиленням напруженості навколо кордонів України в кінці 2021 – на початку 2022 років.

Емоційне забарвлення тексту – це багаторівневий процес, який включає в себе використання різних мовних засобів. Ці засоби дозволяють автору не лише описати події, а й висловити до них своє ставлення, підштовхуючи читача до певної емоційної реакції. Такий вплив особливо характерний для медійного дискурсу, де тексти спрямовані на широку аудиторію. Ходикіна [7] цікавилася способами дослідити емоційне забарвлення тексту. За Ходикіною, емоційне забарвлення тексту можна виразити за допомогою лексичних, граматичних і синтаксичних засобів. На рівні лексики це досягається

підбором слів з певним емоційним забарвленням. Граматика дозволяє використовувати різні частини мови та їх поєднання для створення потрібного ефекту. Синтаксис впливає на сприйняття тексту завдяки використанню різних типів речень і розділових знаків [7].

Спочатку зосередимося на публікаціях за квітень 2021-го року. Ці новини є найдавнішими з тих, які наразі можна знайти у розділі «Chiến sự Nga-Ukraine» («Російсько-українські воєнні новини»). І до того ж, події квітня 2021-го року посеред в'єтнамських новин про Україну були відносно великим спалахом уваги, після якого було аж декілька місяців інформаційної тиші. Тож, про це варто знати.

За квітень 2021-го року на сайті було опубліковано 23 публікації. Ці публікації є досить важливими, бо показують як на цьому новинному ресурсі було представлено загострення між Україною та Росією у той період. І тому, їх можна у рамках цієї статті розглянути детальніше, ніж ті, які будуть з'являтися вже наприкінці 2021-го та на початку 2022-го.

Новина за перше квітня [8]:

Ngoại trưởng Nga cảnh báo xung đột mới sẽ 'hủy hoại' Ukraine

Глава МЗС Росії попереджає, що новий конфлікт «знищить» Україну

Ми бачимо точку зору російської сторони конфлікту. Серед лексичних особливостей особливу увагу викликає слово 'hủy hoại' («знищити»), яке застосовано у лапках і дає оціночне судження. Україна у цьому заголовку новини виступає скоріш об'єктом, а не суб'єктом дії, речення складнопідрядне. Також, ми можемо звернути увагу на слово *cảnh báo* («попереджати»). Це слово ще декілька разів буде зустрічатися у новинах за квітень 2021-го року.

Наступні дві публікації вже за друге квітня того ж року [8]:

Ukraine: Nhiều xe tăng, khí tài quân sự Nga áp sát biên giới, Mỹ cảnh báo Matxcova

Україна: багато російських танків і військової техніки біля кордону, США попереджають Москву

Nga cảnh báo đáp trả nếu phương Tây đưa quân vào Ukraine

Росія попереджає про заходи у відповідь, якщо Захід введе війська в Україну

Ми бачимо вже ніби дві точки зору: українську та російську. У обох новинах вживається слово *cảnh báo* («попереджати/застережати»). Але у першій новині попереджає США, а у другій застерігає країна-агресор. Україна знову виступає більше як об'єкт дій інших, а не суб'єкт.

Початок загострення між двома країнами у квітні 2021-го року розпочався з гучних пропагандистських заяв країни-агресора, які

транслявались на інші країни, і, зокрема, на жаль, і на в'єтнамську аудиторію теж.

Новина за шосте квітня [8]:

2 lính Ukraine tử trận, Nga tố Kiev khiêu khích trước

Загинули 2 українських військових, Росія першою звинуватила Київ у провокації

Можна звернути увагу на порядок подання інформації: спочатку інформація про загиблих українських військових, а вже потім інформація про те, що Росія намагається звинуватити Україну. Це особливість на синтаксичному рівні, і вона теж дає трохи емотивного забарвлення: співчуття.

Публікація за сьоме квітня [8]:

Nga đưa khí tài tới biên giới, Ukraine hỏi thúc NATO kết nạp thành viên

Росія направила зброю до кордону, Україна закликала НАТО прийняти її в члени

У заголовку цієї новини представлені дві країни, і вони у реченнях виступають суб'єктами своїх дій. На лексичному рівні можна виділити такі слова як, наприклад, *biên giới* («кордон»). У новинах про Україну та про російсько-український конфлікт за 2021-й та початок 2022-го року слово «кордон» є одним із найчастотніших слів, і це через загрозу повномасштабного нападу. Також, можна звернути увагу на дієслова: *hỏi thúc* («закликати/спонукати/не допускати зволікань») та *kết nạp* («прийняти/офіційно визначити членом організації/спілки»).

Новина за восьме квітня [8]:

Tổng thống Nga Putin quan ngại về gia tăng căng thẳng biên giới với Ukraine

Президент Росії Путін стурбований зростанням напруженості на кордоні з Україною

Лексична особливість – *căng thẳng* («стрес/напруга/напруженість»).

Дві публікації за дев'яте квітня [8]:

1) *Nga – Ukraine bên bờ chiến tranh 'nóng'*

Росія – Україна на порозі «гарячої» війни

2) *Mỹ nói binh sĩ Nga 'đông chưa từng thấy' ở biên giới với Ukraine, Đức yêu cầu rút quân*

США заявили про «безпрецедентну кількість» російських військових на кордоні з Україною, а Німеччина попросила відвести війська

Дев'ятого квітня у заголовку з'являється слово *chiến tranh* («війна»). Також, підкреслюється, що над двома державами висить

загроза саме «гарячої» ('nóng') війни. У другій новині за цей день суб'єктами закликів та повідомлень є США та Німеччина.

11 квітня [8]:

Anh, Mỹ kêu gọi Nga giảm căng thẳng ở Ukraine

Велика Британія та США закликають Росію зменшити напругу в Україні

13 квітня [8]:

G7 tố Nga huy động quân đến biên giới với Ukraine mà không báo trước

G7 звинуватила Росію в мобілізації військ біля кордону з Україною без попередження

Помітні лексичні особливості: *kêu gọi* («закликати»), *tố* («звинувачувати»), *huy động quân* («мобілізувати війська»).

Три новини за 20 квітня [8]:

1) *Nga tập trung 150.000 quân ở biên giới Ukraine, Mỹ kêu gọi hàng không 'thận trọng'*

Росія сконцентрувала на кордоні з Україною 150 тисяч військових, США закликають авіацію бути "обережною"

2) *Mỹ khẳng định Nga triển khai nhiều quân đến Crimea hơn năm 2014*

США підтвердили, що Росія ввела до Криму більше військ, ніж у 2014 році

3) *Ukraine: Nga sẽ đưa hơn 12 vạn quân đến gần biên giới*

Україна: Росія відправить до кордону понад 120 тисяч військових

Основною лексичною особливістю новин за 20 квітня є слово «quân» («війська/військові»). Зосередження військ у Криму згадується окремо від загальних повідомлень про зосередження військ на кордоні з Україною.

Чотири новини за 21 квітня [8]:

1) *Tổng thống Ukraine mời Tổng thống Putin ra tiền tuyến gặp nhau*
Президент України запросив президента Путіна на передову для зустрічі

2) *Vấn 'nóng' biên giới Nga – Ukraine*

На українсько-російському кордоні все ще «гаряче».

3) *Ảnh vệ tinh tiết lộ khí tài Nga triển khai gần Ukraine*

Супутникові знімки показують російську військову техніку, дислоковану поблизу України

4) *Căng thẳng với Nga, Ukraine huy động quân dự bị không cần báo trước*

Напруженість у відносинах з Росією, Україна мобілізує резервні війська без попереднього повідомлення

У новинах за 21 квітня Україна трохи частіше постає вже суб'єктом дій. Помітні вирази: *mời ... ra tiền tuyến gặp nhau* («запросити ...

на передову для зустрічі»), *'nóng' biên giới* (««гаряче» на кордоні»), *huy động quân dự bị* («мобілізувати резервні війська»).

Три новини за 22 квітня [8]:

1) *Mỹ thông qua dự luật tài trợ 300 triệu USD cho Ukraine để tự vệ trước Nga*

США ухвалили законопроект про надання Україні 300 мільйонів доларів на захист від Росії

2) *Bộ trưởng Quốc phòng Nga tới Crimea giám sát tập trận lớn*
Міністр оборони Росії прибув до Криму для спостереження за великими військовими навчаннями

3) *Nga tuyên bố rút quân, Ukraine lập tức hoan nghênh*
Росія оголосила про відведення військ, Україна це одразу привітала

Лексико-граматичні особливості: *để tự vệ trước* («щоб самостійно захистити себе від»), *lập tức hoan nghênh* («одразу привітати»).

Можна звернути увагу, що впродовж кількох днів 20-22 квітня була опублікована найбільша кількість новин про російсько-українське протистояння у квітні 2021-го: по 3-4 новини на день. Як для в'єтнамського ЗМІ на той час, це було відносно багато новин про Україну. Після 22-го квітня напруга пішла на спад, і вже за пару днів знову настала інформаційна тиша, яка тривала десь до кінця листопада того ж року.

Публікація за 23 квітня [8]:

Nga ra lệnh rút quân, nhưng vẫn để lại vũ khí gần Ukraine
Росія наказала відвести війська, але все одно залишила зброю біля України

Помітна лексика: *ra lệnh rút quân* («наказати відвести війська»). Граматична особливість: конструкція *nhưng vẫn* («але все ще/але все одно»).

Заголовок за 24 квітня [8]:

Trợ lý Nhà Trắng: Kết quả trừng phạt Nga 'gần với' kỳ vọng của Mỹ
Помічник Білого дому: результати антиросійських санкцій «близькі» до очікувань США

Лексична особливість: застосування лапок у виразі *'gần với' kỳ vọng* («близькі» до очікувань).

Після 24 квітня на сайті tuoitre.vn була перерва у новинах про російсько-українське протистояння, наступна публікація з'явилася аж 24 листопада.

За допомогою програми «AntConc» ми можемо дізнатися найчастотніші слова у новинах про напруженість біля українського кордону за квітень 2021-го року:

21 раз згадувалась *Nga* («Росія»).

19 вживань слова *Ukraine* («Україна»).

10 разів була вжита складоморфема *quân* («військо/військові»).

8 разів – слово *biên giới* («кордон»).

7 разів – *Mỹ* («Америка/США»).

Також, можна додати, що частка майбутнього часу *sẽ* була використана 4 рази (за 23 новини).

Все ж таки, можна сказати, що у якісного аналізу є недоліки у вигляді великого об'єму роботи. Якісний аналіз надає більш детальні, але суб'єктивні результати, тоді як кількісний – більш об'єктивні, але і більш поверхневі. Обидва методи мають свої переваги та недоліки, тому часто використовуються разом для отримання більш повної картини.

Серед усього міні-корпусу зі 180 текстів найбільш частотні слова:

135 згадок – *Ukraine*,

121 – *Nga* («Росія»),

61 – *Mỹ* («Америка/США»),

34 – складоморфема *quân* («військо/військові»),

28 – *ông* («пан»),

26 – складоморфема *công*,

наприклад:

tấn công («атакувати») – 12,

công dân («громадяни») – 9.

Найчастотніші кластери на три слова зі словом «Україна»:

biên giới ukraine («кордон України») – 7 згадок,

tấn công ukraine («атакувати Україну») – 7,

khủng hoảng ukraine («українська криза») – 6,

tổng thống ukraine («Президент України») – 6,

vấn đề ukraine («проблеми України») – 6,

giới với ukraine («межує з Україною») – 5,

miền đông ukraine («схід України») – 5,

tình hình ukraine («ситуація в Україні») – 5.

Висновки з дослідження. Розвідка усього охопила 180 заголовків новин за вказаний період. Спостерігався короткостроковий невеликий спалах кількості новин у квітні, інформаційна тиша у наступні пів року та поступове зростання кількості публікацій про Україну наприкінці 2021 року та на початку 2022 року.

Ключові лексичні особливості новин за квітень 2021-го року – це, наприклад, емоційно забарвлені слова: *'hủy hoại'* «знищити», *chiến tranh 'nóng'* «гаряча війна», *căng thẳng* «напруженість/напруга». Дієслова, що відображають напруженість у відносинах між країнами: *cảnh báo* «попереджати/застерігати», *kêu gọi* («закликати»), *tố* («звинувачувати»), *hủy động quân* («мобілізувати війська»). Військова лексика: *quân* «війська», *biên giới* «кордон».

Найчастотніші значущі слова серед заголовків новин за квітень 2021-го року: *Nga* («Росія»), *Ukraine* («Україна»), *quân* («військо/військові»), *biên giới* («кордон»), *Mỹ* («Америка/США»).

Серед усього міні-корпусу зі 180 заголовків найбільш частотні слова:

135 згадок – *Ukraine*,

121 – *Nga* («Росія»),

61 – *Mỹ* («Америка/США»),

34 – складоморфема *quân* («військо/військові»).

Найчастотніші кластери на три складоморфemi зі словом «Україна»:

biên giới ukraine («кордон України») – 7 згадок,

tấn công ukraine («атакувати Україну») – 7.

Практичне значення цієї розвідки полягає в можливості застосування її результатів в освітньому процесі, зокрема на заняттях з практичного курсу в'єтнамської мови, лінгвокраїнознавства та в'єтнамсько-українського письмового перекладу. Отримані дані сприятимуть глибшому розумінню сучасних тенденцій у формуванні іміджу України у в'єтнамському інформаційному просторі.

Результати дослідження, також, можуть бути ефективно використані для розробки ефективних стратегій комунікації та формування позитивного іміджу України у в'єтнамському суспільстві. Отримані дані можуть бути використані як політиками та дипломатами, так і представниками бізнесу та громадських організацій, які працюють на в'єтнамському ринку.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному підході до вивчення образу України. Поєднання якісного та кількісного аналізу, а також аналіз даних у новому, раніше недослідженому контексті, дозволяє отримати більш повну та детальну картину формування іміджу України у в'єтнамському суспільстві.

Перспективою подальших досліджень є аналіз динаміки згадок про Україну у в'єтнамських інтернет-ЗМІ вже після початку повномасштабного вторгнення. Такий аналіз дозволить виявити та відстежити довгострокові тенденції, що впливають на зміну сприйняття України в'єтнамською аудиторією.

Дослідження контенту в'єтнамських медіа може сприяти кращому розумінню в'єтнамського суспільства та його ставлення до України, що є важливим для розвитку співпраці між нашими країнами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ворончук С. Образ України у ЗМІ Франції. *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*. 2019. Випуск 46. С. 364–370.

2. Літяга В.В. Образ України в дискурсі міжнародних відносин французьких ЗМІ: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, М-во освіти і науки України. Київ, 2018. 235 с.
3. Полумисна О. Образ України у французьких медіа (на прикладі «Le Figaro»). *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2020. Вип. 48. С. 237–244.
4. Рижков А. Аналіз образу України в медіапросторі Мексики: липень 2016 р. – червень 2017 р. / А. Рижков, Роча Н. Лопес // *Схід*. 2017. № 3. С. 76–83. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2017_3_14.
5. Русських Н.Ю. З якими словами асоціювалася Україна в електронних в'єтнамськомовних ЗМІ у 2014-2019– х роках. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* № 54. Том 2, 2022. С. 174–179.
6. Рябокінь Н. О., Капіталова Т. І. Медійний дискурс як сфера суспільної комунікації. *Нова філологія*, 2023. Випуск 87. С. 62–66. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-87-10>.
7. Ходикіна І. Лексико-семантичні засоби емоційного забарвлення німецькомовних текстів на воєнну тематику. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2023. Випуск 1 (23). DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.23.161-170>
8. Chiến sự Nga-Ukraine URL: <https://tuoitre.vn/chien-su-nga-ukraine-e755.htm> (дата звернення: червень 2024)
9. Glosbe Dictionary URL: <https://glosbe.com/> (дата звернення: червень 2024).
10. Rừng Từ điển trực tuyến URL: <https://www.rung.vn/> (дата звернення: червень 2024).
11. SimilarWeb URL: <https://www.similarweb.com/top-websites/vietnam/news-and-media/> (дата звернення: червень 2024).

Volodymyr Tymofeiev,

*Professeur au département de la philologie étrangère et de la traduction
de l'Université Nationale des Sciences du Vivant
et de l'Environnement d'Ukraine
<https://orcid.org/0000-0001-6977-6454>
Kyiv, Ukraine*

Prononciation de la consonne finale instable des chiffres *cinq* et *huit* devant des mots commençant par une consonne (le cas de la liaison)

Вимова нестійкого кінцевого приголосного числівників *cinq* та *huit* перед словами, що починаються на приголосний (різновид зв'язування)

Анотація. У статті розглядається маловивчене явище французької фонології, яке ми характеризуємо як «приголосневе зв'язування». На відміну від фонетичного зв'язування, що має місце під час зіткнення слова з ним кінцевим приголосним зі словом з початковим голосним, і виявляється у вимові названого приголосного, феномен «приголосневого зв'язування» полягає у випадку зустрічі слова із кінцевим нестабільним приголосним, який зазвичай вимовляється не лише перед словом з початковим голосним, але й перед паузою, та словом, що починається з приголосного. Наші дослідження, зокрема вивчення спеціальної літератури, консультації з носіями французької мови та аналіз мовленнєвого корпусу, підтвердили нашу гіпотезу щодо тенденції вимови кінцевого нестабільного приголосного у числівників *cinq* та *huit* у випадку акцентуації на їхньому числовому значенні, а також виявили факт переважання вимови форми з кінцевим приголосним у числівника *cinq* навіть під час його нейтральної реалізації. Причину такої асиметрії у вимові між цими двома числівниками ми вбачаємо у наявності великої кількості омонімів у числівника *cinq*, а відтак бажанням і потребою носіїв уникнути її шляхом вимови кінцевого нестабільного приголосного навіть перед словами з початковим приголосним. Зменшення випадків вимови кінцевого приголосного числівника *huit*, за нашим припущенням, може також пояснюватися зниженням рівня ознайомлення сучасної молоді з етимологією французької лексики, тобто її латинськими прототипами. Варіанти форм з реалізацією «приголосневого зв'язування» та без нього ми називаємо алолексами. Після розгляду всіх типів фонетичних змін, що відбуваються між словами під час реалізації мовного потоку (у тому числі елізії та зчеплення), ми зіставили особливості «приголосневого зв'язування» із фонетичним і виявили відсутність у першого типу забороненого зв'язування. Крім того, вимова кінцевого приголосного під час «приголосневого зв'язування» не залежить від форми числівника – проста чи у складі з десятками, тобто кількості складів слова.

Ключові слова: фонологія, французька мова, зв'язування, числівники *cinq* та *huit*, мовленнєвий корпус, алалекс.

Summary. *The article deals with a barely studied phenomenon of French phonology, which we characterize as "consonantal liaison". In contrast to the phonetic liaison, which occurs when a word ending in a mute final consonant meets a word with an initial vowel and is realized in the pronunciation of the consonant, the phenomenon of "consonantal liaison" occurs when a word with a final unstable consonant, which is usually pronounced not only before a word with an initial vowel but also before a pause, meets a word beginning with a consonant. Our research, including the study of specialized literature, consultations with native French speakers, and analysis of the speech corpus, confirmed our hypothesis about the tendency to pronounce the final unstable consonant of the numerals *cinq* and *huit* when emphasizing their numerical value, and revealed the fact that the pronunciation of the form with the final consonant of the numeral *cinq* is preferred even in its neutral realization. We see the reason for this asymmetry in pronunciation between these two numerals in the presence of a large number of homonyms for the numeral *cinq*, and thus the desire and need of speakers to avoid a confusion by pronouncing the final unstable consonant even before words with an initial consonant. The decrease in the pronunciation of the final consonant of the numeral *huit*, in our opinion, can also be explained by the decrease in the level of familiarization of young people with the etymology of French vocabulary, i.e. its Latin prototypes. We call the variants of the forms with and without the realization of the "consonantal liaison" *allolexes*. After considering all types of phonetic changes that take place between words during the realization of speech flow (including elision and enchainement), we compared the features of "consonantal liaison" with phonetic liaison and found that the former type does not have a prohibited version. In addition, the pronunciation of the final consonant with "consonantal liaison" does not depend on the form of the numeral – simple or complex, i.e. the number of syllables in the word.*

Key words: *phonology, French, liaison, numerals *cinq* and *huit*, speech corpus, *allolex*.*

Introduction. «La liaison en français a longtemps été un terrain d'expérimentation privilégié pour les théories phonologiques, ce qui s'explique sans doute par la complexité du phénomène, impliquant notamment les domaines phonologie/syntaxe, phonologie/morphologie, phonologie/lexique. Traiter de la liaison nécessite d'entrer dans toutes les composantes de la grammaire, tout en tenant compte de maintes des variations» [5, p. 33]. «La liaison est un phénomène complexe dont la phénoménologie est encore aujourd'hui sujette à recherches et à débats» [6, p. 1].

Notre travail a pour objet d'attirer l'attention des phonologistes à un phénomène de la prononciation française qui a de nombreux points communs avec la liaison, à savoir l'apparition des consonnes finales instables des chiffres *cinq* et *huit* devant des mots commençant par consonne. Nous nous donnons pour tâche d'analyser et synthétiser les particularités d'une

espèce d'alternance optionnelle qui touche aux consonnes finales instables.

Les chercheurs sur qui nous nous appuyons sont: Durand J., Lyche Ch., Eychenne J., Lacks B., Gougenheim G., Komirna E. V., Dauzat A., Companys E., Joseph J. S., Ranson D. L., Bybee J., Hutin M., Weng C., Adda-Dekker M., Lamel L., Bennett W., Morin Y. Ch., Soum-Favaro Ch., Coquillon A., Chevrot J.-P., Côté M.-H., El Fenne F.-Z., Booij G., Jong D., Pomino N., Stark E.

Methodology/Methods. Pour atteindre le but de notre recherche nous avons (1) étudié les travaux phonologiques des auteurs ci-dessus; (2) interrogé et consulté des Français natifs: Mme M. Duffey (formatrice de FLE –Français Langue Étrangère, qui réside à Aix-les-Bains, Auvergne-Rhône-Alpes), Ph. Genet (président de CPCU, qui réside à Smarves, la Nouvelle Aquitaine) et Jean-Louis Langlois (journaliste, qui réside à Paris); (3) laissé les locuteurs ci-dessus enregistrer leur parole qui a été analysée à partir de sa idiosyncrasie phonologique.

Results and Discussion. «La liaison était la conséquence pure et simple de la loi de prononciation des consonnes finales» [7, p. 33]. Comme nous verrons, il s'agit d'une liaison avec un mot qui commence par une *voyelle*. Dans notre travail, on parle d'une «liaison» avec un mot qui commence par une *consonne* et cette altération de la prononciation se manifeste surtout chez les chiffres *cinq* et *huit*. Jusqu'à présent, il n'existe pas d'un terme adopté pour décrire cette espèce de liage occasionel (sandhi externe). Habituellement, les francophones ne lient pas un mot qui se termine par une consonne éphémère (latente / épenthétique / supplétive [6]) avec un mot qui commence par une consonne (*les étudiants* [leZetudiâ] mais *les personnes* [leperson]). Cependant, ce n'est pas le cas des chiffres *cinq* et *huit*, par exemple, et plusieurs autres mots monosyllabiques comme *plus*, *but*, *sus*, dans lesquels la consonne finale a tendance à s'entendre devant un mot qui commence par consonne. C'est pourquoi nous proposons d'utiliser le terme «*liaison consonantique*» (utilisé aussi par E. V. Komirna [1, p. 157] comme opposé à la *liaison vocalique*, au moins dans le cadre de notre recherche, pour désigner le liage (terme générique) d'un mot qui se termine par une consonne instable avec un mot qui commence par consonne. Voilà une classification des liages phonétiques que nous complétons par notre «*liaison consonantique*» (voir le tableau 1).

Maintenant désignons les origines de la liaison phonétique en des termes traditionnels. Chronologiquement, la liaison remonte aux temps de la chute des consonnes finales, qui a commencé dans le moyen français : «On observe aussi l'effritement des consonnes finales (par exemple *grand* prononcé [grant] devint [gran]) ...» [2, p. 122]. Il faut bien noter que cette chute suivait la place du mot dans la phrase et se gérait du

groupe rythmique (de souffle ou de sens). La consonne finale muette d'un mot pouvait réapparaître dans un groupe de souffle plus souvent que dans celui de sens. C'est au cours du XVIe siècle que toutes les consonnes finales après la syllabe tonique disparaissent dans le parler populaire [4]. D'après quelques linguistes historiens (A. Dauzat), les grammairiens médiévaux (comme Laurent Chiflet) ont commencé une "bataille" afin de remettre en vigueur les consonnes chues. Leurs essais n'ont abouti à un succès partiel qu'au XVIIIe siècle quand on a réussi à "sauver" les consonnes finales dans des mots monosyllabiques pour arrêter la croissance de l'homonymie lexicale (cf. *cing*, *saint*, *ceint*, *sein*, *seing*) et grammaticale (cf. *parle*, *parles*, *parlent* ou *livre*, *livres*). Pourtant, les consonnes finales n'ont été restaurées que dans certaines positions : isolées, devant la pause et intervocaliques. C'était dû à ces distributions phonétiques ci-dessus que les chiffres *cing*, *six*, *sept*, *huit*, *neuf* et *dix* ont retrouvé leurs consonnes finales. Les liaisons des chiffres se sont étendues surtout aux cas de leur utilisation dans des contextes particuliers ayant à faire à l'argent : *cing pour cent* [sɛ̃kɥrsã] ou *cing francs* [sɛ̃kfrã].

Il y a encore une raison de la réapparition de la consonne finale – la liaison permet d'éviter une rencontre de deux voyelles consécutives, ce qui entraîne l'apparition inéluctable du hiatus qui est considéré par des phonologues comme la cacophonie dans un discours enchaîné. Ici, à notre avis, il s'agit de la liaison comme un outil de l'euphonie, c'est pourquoi elle est si répandue dans le langage scénique.

En plus, les réformistes grammaticaux du siècle des Lumières ont essayé de restaurer les consonnes finales de mots monosyllabiques sans

Tableau 1

Types de Liage	
Élision	Chute d'une voyelle devant un mot qui commence par une voyelle : <i>le + oiseau > l'oiseau</i>
Liaison vocalique	Prononciation douce enchaînée de deux voyelles qui appartiennent à deux mots différents : <i>il a été</i>
Enchaînement	Attachement de la consonne finale prononcée d'un mot à la voyelle initiale d'un autre mot avec une répartition en syllabes comme résultat : <i>il a [i-la]</i>
Liaison phonétique	Prononciation occasionnelle d'une consonne muette ou instable à la fin d'un mot devant un autre qui commence par une voyelle : <i>les amis [lezami]</i>
«Liaison consonantique»	Prononciation occasionnelle d'une consonne instable à la fin d'un mot devant un autre qui commence par une consonne : <i>cing bouteilles [sɛ̃kbutɛj]</i>

égard pour la position phonologique, prenant des mesures préventives pour déshomonymiser l'ensemble lexicale (*sens* [sãs] – *sans* [sã]).

Par conséquent, la liaison et la restauration des consonnes finales ont suspendu le démarche de la désintégration phonétique rendant la langue inutilisable à l'oral, et démarré la mise à jour du statut indépendant des mots monosyllabiques.

En générale, nous somme d'accord avec E. Companys qui a repéré «le caractère très lié du français» où les éléments sonores sont plus joints que dans d'autres langues (espagnol, anglais, portugais) [3, p. 21].

En ce qui concerne la fonctionnalité de la liaison phonétique, on peut en distinguer les particularités suivantes (voir le tableau 2).

En comparant les conditions dont dépendent la liaison phonétique et la «liaison consonantique» on retrouve les traits distinctifs suivants (voir le tableau 3).

Résumons la modalité de la «liaison consonantique» à partir de sa fonctionnalité.

La consonne finale de la «liaison consonantique» n'est jamais un morphème à exprimer une valeur grammaticale dans un énoncé ni un élément à assurer une euphonie. La «liaison consonantique» est un outil de précision du chiffre ou de la valeur lexicale du mot, elle a tendance à mettre en valeur l'élément numérique dans un syntagme. Les interrogations des témoins natifs ont révélé que l'interlocuteur / l'interlocutrice a recours à la prononciation plus complète du chiffre lorsque la valeur chiffrée est essentielle pour lui / elle, ce qui suggère un statut hors-phonétique de la «liaison consonantique» dans la fonction précisante. Dans le cas de la liaison phonétique, par contre, le liage n'est pas réalisé : cf. *c'est une fille* [sɛTɥnfij] au niveau d'une intonation non-chalante, et [sɛ || ɥnfij] pour accentuer le nom [d'après les témoignages fournis par les locuteurs natifs]. Dans cette optique, la «liaison consonantique», ainsi comme la liaison phonétique, est hétérogène – dépend de la situation de communication et même peut varier d'une région à l'autre (d'après le témoignage de M. Langlois et les études de J. S. Josephs et D. L. Ranson [8]).

Selon nous, c'était à partir des fonctions qu'on a vu l'émergence des trois catégories de la liaison phonétique – *obligatoire*, *interdite* et

Tableau 2

Fonctions de la liaison phonétique

Liaison		
euphonique	grammaticale	distinctive
assurer le confort articuloire : <i>les écoles</i> [lezekol]	indiquer des liens grammaticaux : <i>les enfants</i> [lezãfã] (signe du pluriel)	faire distinguer le sens des mots monosyllabiques : <i>cent hommes</i> [sãntõm] – <i>sans hommes</i> [sãnzõm]

facultative [1, P. 153–161] que nous voudrions afficher par l'exemple du liage des chiffres *cinq* ou *huit* (voir le tableau 4).

Comme on voit, par rapport à la liaison phonétique, la «liaison consonantique» des chiffres ne fait pas preuve d'un liage interdit.

Tableau 3

**Analyse comparative de la liaison phonétique
et de la «liaison consonantique»**

Liaison phonétique	«Liaison consonantique»
«se fait entre une consonne latente et un mot débutant par une voyelle» [1, p. 153] : <i>les _amis</i> [lezami]	se fait entre une consonne instable et un mot débutant par une consonne : <i>cinq _livres</i> [sɛ̃klivʁ]
se fait dans un groupe syntagmatique (au sein d'unités prosodiques): <i>ils _étudient</i> [ilzetydi]	se fait si la valeur chiffrée est importante pour le locuteur / la locutrice : <i>huit () *haricot</i> [yi(t)aviko] (à partir des témoignages des Français natifs)
la consonne latente ne se prononce pas dans une position isolée du mot ou avant la pause : <i>je compte sur eux</i> [ø] mais <i>eux-aussi</i> [øzosi]	la consonne finale instable se prononce dans une position isolée ou avant la pause) : <i>la page cinq</i> [sɛ̃k]
se fait plutôt dans le style formel (surtout récitation de la poésie)	n'a pas tendance à se faire dans le style parlé (expression orale récurrente)
n'a pas tendance à se faire pour préciser la valeur lexicale du mot (voir l'exemple de <i>c'est une fille</i> ci-dessous)	se fait pour préciser la valeur du chiffre
conditionnée par le degré d'affinité syntactico-sémantique entre les mots à lier : <i>prêt-à-porter</i> [pʁɛʒTapɔʁte]	conditionnée par des facteurs hors-linguistiques : l'envie de mettre en valeur un sens

Tableau 4

**Catégories de la prononciation de la consonne finale
des chiffres *cinq* et *huit***

	Catégories de la prononciation de la consonne finale des chiffres <i>cinq</i> et <i>huit</i>		
	obligatoire (catégorique)	interdite (absente)	facultative (variable)
<i>cinq / huit</i>	devant un mot commençant par une voyelle : <i>cinq _arbres</i> [sɛ̃Kavʁ] / <i>huit _arbres</i> [ɥi(T)avʁ]	-	devant un mot commençant par une consonne ou un <i>h</i> aspiré : <i>cinq () haricots</i> [sɛ̃(K)aviko] / <i>huit () haricots</i> [ɥi(T)aviko]

En général, quand il s'agit d'un liage des chiffres avec un mot qui commence par une consonne ou un *h* aspiré, la « liaison consonantique » porte le caractère d'un liage facultatif dont la mise en œuvre diminue au fur et à mesure de l'élévation du taux de locuteurs jeunes qui sont moins influencés par leurs connaissances scolaires du latin (d'après un témoin natif). «La tranche la plus âgée affiche le plus haut taux de liaison» [8, p. 2].

Par ailleurs, il y a une asymétrie phonologique entre ces deux chiffres dans la mise en œuvre de la «liaison consonantique».

Dans le but de bien décrire l'état actuel de la «liaison consonantique» des chiffres *cinq* et *huit*, nous avons enregistré et analysé un petit corpus de parole spontanée de 3 locuteurs natifs du français qui viennent de différentes régions de la France [https://drive.google.com/file/d/1IT_Uw-Qv53hBH6wR-UiIVj6_AAnAQDDi/view?usp=sharing]. Les interviewés lisent les dates composées de *cinq* et *huit*: *le 5 janvier, le 5 février, le 5 mars, le 5 mai, le 5 juin, le 5 juillet, le 5 septembre, le 5 novembre, le 5 décembre; le 8 janvier, le 8 février, le 8 mars, le 8 mai, le 8 juin, le 8 juillet, le 8 septembre, le 8 novembre, le 8 décembre; le 25 janvier, le 25 février, le 25 mars, le 25 mai, le 25 juin, le 25 juillet, le 25 septembre, le 25 novembre, le 25 décembre; le 28 janvier, le 28 février, le 28 mars, le 28 mai, le 28 juin, le 28 juillet, le 28 septembre, le 28 novembre, le 28 décembre.*

Pour le corpus de parole on a choisi des mois commençant par consonne.

Conclusions. Premièrement, il faut noter que la prononciation de la consonne finale ne dépend pas de la quantité de syllabes – monosyllabique (*cinq* / *huit*) ou polysyllabique du chiffre (*vingt-cinq* / *vingt-huit*), s'ils sont prononcés isolément. Par contre, d'après un des interviewé, à savoir Ph. Genet, la prononciation du *t* finale du chiffre *huit* peut «se perdre» plus facilement au cas d'un chiffre composé, s'il est placé au milieu d'un adjectif numéral, par exemple *mille-huit-cents personnes* [milʁisã] mais *mille-huit personnes* [milʁi(T)pʁɛʁson] [https://www.youtube.com/watch?v=QhzFC3G_zNc].

Deuxièmement, la prononciation de la consonne finale des chiffres ne dépend pas du type de la consonne initiale du mot qui suit. Néanmoins, tous les locuteurs interrogés sont conscients des différences régionales en ce qui concerne la liaison en général. J-L. Langlois prétend qu'en ayant des origines lorraines, sa prononciation de la consonne finale des chiffres en question est plus systématique s'ils sont suivis par des mots commençant par *m*, un fait phonologique qui nécessite une vérification expérimentale.

Troisièmement, on aboutit à deux formes phonologiques des chiffres en question: en tant qu'un mot indépendant avec son propre accent, la

prononciation de la consonne finale mise en œuvre (*la page cinq / huit*), et en tant qu'une forme proclitique faisant corps avec le mot suivant (*cinq pages* [sɛ̃Kpaʒ] ou [sɛ̃paʒ] avec une préférence pour la première version / *huit pages* [ɥiTraʒ] ou *huit pages* [ɥipaʒ] avec une préférence pour la seconde version).

Quatrièmement, par opposition à la liaison phonétique, au cas de la «liaison consonantique», il n'y a pas de répartition phonétique, c'est-à-dire le locuteur n'agglutine pas la consonne finale à la consonne initiale du mot qui suit.

Cinquièmement, à notre avis, la réalisation de la «liaison consonantique» plus fréquente du chiffre *cinq* s'explique par le grand nombre de ses homonymes (si l'on ne prononce pas la consonne finale): *saint, ceint, sein, seing*, ce qui n'est pas le cas du chiffre *huit* (sans la prononciation de la consonne finale). Or, dans l'ensemble, il s'agit de la fonction distinctive de la liaison.

Sixièmement, toute réflexion faite, par analogie avec les termes *allophone* et *allomorphe*, nous proposons d'utiliser le terme *allolex* pour désigner les variantes [sɛ̃] / [sɛ̃k] ou [ɥi] / [ɥit], dont le choix dépend de l'entourage phonique et dont l'un peut être plus courant que l'autre en fonction de beaucoup de facteurs mentionnés ci-dessus.

Nos recherches à venir porteront sur l'étude de la phonologie d'autres chiffres français, à savoir l'enregistrement et l'analyse d'un plus grand corpus de parole comportant des différences individuelles, régionales, stylistiques etc.

RÉFÉRENCES

1. Комірна Є. В. Теоретична фонетика французької мови (Phonétique théorique du français) : Навч. посібник. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2011. 421 с.
2. Морошкіна Г. Ф. «La langue et la civilization française à travers des siècles»: Історія французької мови. Вінниця: Нова Книга, 2011. 320 с.
3. Companys E. (1968). Les Jonctions. *Le français dans le monde*, n° 57. pp. 20–24.
4. Dauzat A. (1930). Histoire de la langue française. Paris: Payot. 588 p.
5. Durand J., Lyche Ch. (2008). French liaison in the light of corpus data. *Journal of French language studios*. Volume 18, Issue 1. P. 33–66.
6. Eychenne J., Lacks B. (2017). La liaison en français contemporain : normes, uses, acquisitions. *Journal of French Langage Studies* 27. P. 1–12.
7. Gougenheim G. (1951). Grammaire de la langue française du seizième siècle. Paris – Lyon: IAC. 258 p.
8. Josephs J. S., Ranson D. L. (2020). La liaison variable chez les locuteurs français septentrionaux et méridionaux. *Congrès Mondial de Linguistique Française 78*. URL : https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2020/06/shsconf_cmlf2020_09012.pdf (дата звернення: 07.07.2024).

Олег Тищенко,

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов та перекладознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
<https://orcid.org/0009-0009-0811-2123>
м. Львів, Україна*

Станіслав Коваль,

*викладач кафедри
іноземних мов та перекладознавства
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
<https://orcid.org/0000-0001-5245-4889>
м. Львів, Україна*

**Особливості лексико-граматичних трансформацій
в кіноперекладі (на матеріалі перекладу британського
телесеріалу «Айтїшники» українською та польською мовами)**

**Features of lexical and grammatical transformations in film
translation (based on the translation of the television series
“The IT Crowd” into Ukrainian and Polish)**

***Анотація.** У пропонованій статті представлено переклад фільмонімів та прагмем в британському комедійному телесеріалі «Айтїшники» як знаків комунікативних і прецедентних ситуацій.*

Їхній розгляд крізь призму фатичної комунікації, співвіднесеної з вербалізованими прагматичними ситуаціями – звинуваченнями, обіцянками, погрозами, застереженнями, схваленнями – та іншими мовленнєвими актами дає змогу з'ясувати засоби вираження різних емоцій, витівок, реальних або удаваних конфліктних ситуацій, і передусім девіантні поведінкові стереотипи героїв телесеріалу «Айтїшники». Об'єктом розгляду виступають комунікативні формули та прагмеми, номінативні та дискурсивні одиниці, що вживаються в діалогах і репліках персонажів, і набувають своєрідного відтворення у цільових текстах, зокрема українською та польською мовами.

В наративно-семіотичній площині фільму чимало образливих і лайливих висловів, субстандартної і обценної лексики, представленої стилістично зниженими експресивами, які здебільшого репрезентують негативний імідж учасників комедійного сценарію.

З точки зору міжмовних еквівалентів і перекладних трансформацій на різних мовних рівнях розглядаються аналогові конструкції для передачі етнокультурного змісту, т.зв. «адаптивне транскодування» (реалії, непов-

ні відповідники, синонімічні компенсації, лексико-семантичні заміни), звертається увага на дослівний та описовий переклад одиниць, особливості передачі мовної гри, визукової фразеології, словотворчих okazіоналізмів, евфемізмів. З іншого боку, з'ясовуються засоби відтворення алюзій і натяків, інтертекстуальних зворотів, живих і стертих метафор, індивідуально-авторських порівнянь як складників прецедентного тексту.

Ключові слова: переклад фільмів, трансформація, фатична комунікація, інвектива, жаргонізм, мовленнєвий акт, гра слів, фразеологічна одиниця

Summary. *The proposed article presents the translation of filmonism in the British comedy television series "The IT Crowd" as signs of communicative and precedent situations.*

Their consideration through the prism of phatic communication, related to verbalized pragmatic situations such as accusations, promises, threats, warnings, approvals, and other speech acts, allows us to clarify the means of expressing various emotions, antics, real or pretended conflict situations, and primarily the deviant behavioral stereotypes of the characters of the television series. The focus of the study is on communicative formulae and pragmemes, nominative and discursive units used in dialogues, which acquire a unique reproduction in target texts, specifically in Ukrainian and Polish.

In the narrative-semiotic plane of the film, there are many offensive and abusive expressions, substandard and obscene vocabulary, represented by stylistically lowered expressives, which mostly portray the negative image of the participants in the comedic script.

From the perspective of interlingual equivalents and translation transformations at different language levels, analogous constructions for conveying ethnocultural content are considered, such as "adaptive transcoding" (realia, partial equivalents, synonymous compensations, lexical-semantic replacements). Attention is paid to literal and descriptive translation of units, features of conveying language play, exclamatory phraseology, word-forming occasionalisms, euphemisms. On the other hand, means of reproducing allusions and hints, intertextual expressions, live and dead metaphors, individual author comparisons as components of precedent text are explored.

Key words: *filmonim translation, transformation, phatic communication, invective, jargonism, speech act, wordplay, phraseological unit.*

Вступ. Дослідники зазвичай розглядають переклад прагматичних елементів фільмодискурсу як знаки культурних ситуацій, а кінопереклад при цьому потрактовується як різновид художнього перекладу з його ціннісними і когнітивними настановами.

Серед провідних зарубіжних науковців, що займаються теорією аудіовізуального перекладу, слід відзначити Х. Діас-Сінтаса, Дж. М. Льюїкена, П. Ореро, А. Сербанта та ін. У дослідженнях українських науковців розглянуті загальнометодичні, технічні та окремі лінгвістичні проблеми кіноперекладу (А. В. Безверхня, А. Л. Кулікова, О. В. Мазур, Н. В. Скоромислова, М. С. Снеткова), труднощі,

які при цьому виникають. Зазначена проблематика стає надзвичайно актуальною для перекладознавства, адже «розвиток кінематографу та передових технологій посприяли тому, що переклад аудіовізуальної продукції стає найпоширенішим видом перекладу з огляду на найбільшу кількість цільової аудиторії (М. Савко, Р. Агост, Г. Адерман, Ф. Чауме, Х. Діаз-Сінтас, І. Гамбліер, Г. Готліб, І. Іварсон, Ф. Карамітлоглу, Г. Люйкен)» [4, с. 1] .

Методологія дослідження. У пропонованій розвідці послідовно залучені семіотичний, структурно-семантичний, контекстуально-інтерпретаційний та почасти когнітивний методи аналізу тексту. Прийом перекладацьких трансформацій та функціональних еквівалентів є наскрізним.

Дослідники звертають увагу на такі категоріальні ознаки кінодискурсу як креалізованість тексту, цілісність, зв'язність, інформативність, комунікативно-прагматична спрямованість, медійність (А. М. Зарецька), синтаксичність, вербально-візуальна єдність елементів, інтертекстуальність, множинність адресанта, контекстуальність значень, іконічна точність, синтетичність; реалізація в міжмовному та міжкультурному просторі за допомогою засобів кіномови (Ю. В. Сургай). Дехто вирізняє кінодискурс і кінотекст. Кінодискурс розглядається деякими дослідниками як семіотично-ускладнений динамічний процес взаємодії автора і кінорецептора, а процес взаємодії, між автором і реципієнтом у кінодискурсі відбувається за допомогою перекладача [8, с. 13]. Під кінотекстом розуміють зв'язне, цілісне і завершене повідомлення, яка виражене за допомогою вербальних (лінгвальних) та невербальних (іконічних та/чи індексних) знаків [6, с. 408].

За свідченням багатьох дослідників кінодискурс становить «зв'язний текст, який є вербальним компонентом фільму в сукупності з невербальними компонентами – аудіовізуальним рядом цього фільму та іншими цінними для смислової довершеності фільму екстралінгвальними чинниками [8, с. 14].

В низці робіт здійснено перекладознавчий аналіз англійських фільмонімів (Іваницька Н. Б., Гнедкова О. Г., Олефіренко К. А.). Такий підхід, на думку Н. Б. Іваницької, «актуалізовано низкою чинників, з-поміж яких – зацікавленість мовознавців у процесах номінації кінофільмів як специфічної позамовної реалії, активізація типологічних досліджень фільмонімів з урахуванням кращих традицій та інновацій перекладознавчої науки та кіноіндустрії» [5, с. 103].

Дослідники зазвичай розглядають три види кіноперекладу – субтитрування, закадрове озвучування та дублювання, кожен з яких має свої настанови та прескриптивні особливості. Зауважимо, що у

пропонованій розвідці використано власний аудіовізуальний аналіз дубляжу тексту шляхом перегляду серіалу трьома мовами і декодування на вербальному рівні реплік героїв в тих чи інших релевантних для нашого дослідження комунікативно-прагматичних ситуаціях при пошуку формальних, семантичних та прагматичних еквівалентів. Субтитрування та скрипти фільму не застосовувались, позаяк окремі з них взагалі відсутні або подані у дуже зредукованому або спотвореному вигляді.

Як відомо, дубляж – це спосіб перекладу та озвучки фільмів, мультфільмів та серіалів, коли змінюють мову оригіналу та повністю накладають іншу на відео.

Наголосимо, що в нашому випадку український дубляж фільму «Айтішники» озвучений різними акторами, польський – одним. Закадровий переклад взагалі відсутній.

Об’єкт дослідження – лексико-граматичні трансформації та засоби їх відтворення при перекладі британського телесеріалу «Айтішники» з англійської мови українською та польською мовами у прагматичному річизі з огляду на фатичні елементи комунікації.

Предмет дослідження – структура, семантика та образність перекладних еквівалентів, пов’язаних з ілокутивним наміром висловлювань, їх прагматичною настановою та синтаксичною організацією (модальність, конотація, культурні пресуппозиції, ціннісні концепти, реалії).

В статті пропонується вирішення таких **завдань**: розглянути способи перекладу індивідуального мовлення персонажів, вираженого через їхні репліки, діалоги з точки зору фатичної комунікації та концептуалізації емоцій; описати засоби вираження інвективів, лайливої, обценної та ін. пластів стилістично зниженої лексики в трьох мовах з огляду на типи трансформацій у перекладі; простежити інтертекстуальну та семіотичну складову кіноперекладу як особливого виду прецедентного тексту (стійкі порівняння, метафори, фраземи, алюзії, прийоми мовної гри, словотворчі неологізми, евфемізми) з точки зору можливих лексико-семантичних заміни, образності і специфіки передачі еквівалентів в англійській, українській та польській мовах та представити особливості відтворення окремих національно-культурних реалій.

В центрі уваги передовсім перебувають діалоги, пов’язані зі стереотипами поведінки й девіантними комунікативними ситуаціями героїв телесеріалу «Айтішники». Під мовленнєвою девіацією, що реалізується в різних за жанрами комунікативних висловлюваннях розуміємо «різноманітні типи порушень, аномалій, відхилень від власне мовних норм, мовленнєвих конвенцій, стратегій мовлення, імплікацій та імплікатур дискурсу» [1, с. 18].

Щодо типології фатичних мовленнєвих актів [2], то дослідники ідентифікують дві групи фатичних мовленнєвих актів підтримки контакту в англійській та українській мовах: 1) спеціалізовані (звертання, емотиви, риторичні запитання, контролюючі запитання, вигуки, перепитування, повтори, підтакування, прагматичні маркери) й 2) неспеціалізовані (комплімент, похвала, жарт, образа, лайання, прокльони) [7, с. 7].

Аналізований фільмодискурс пропонується розглянути крізь призму категорії емотивності та інтерсеміотичності на різних мовних рівнях. Привертають увагу наявні в текстах фільму деякі евфемізми, прецедентні імена і okazіонально-дериваційні неосемантизми (неологізми), семантичне термінотворення одиниць, зокрема пов'язаних з ІТ-технологіями, метафоричних і фразеологічних номенів, представлених в діалогах та репліках героїв фільму в оригіналі та цільових текстах.

«*Айтишники*» (також «Комп'ютерники», англ. *The IT Crowd* – «Люди з інформаційних технологій» польськ. – *Technicy-magicy*) – британський телесеріал комедійного типу, знятий за сценарієм Грехема Лайнхена і спродюсований Ешем Аталлой для телеканалу Channel 4. Випущено 4 сезони по 6 серій в кожному та спеціальний випуск. Дія «*The IT Crowd*» відбувається в офісах «Рейнхолм Індастріз» – вигаданій британській корпорації, розташованій в центрі Лондона. Сюжет розвивається навколо витівок команди технічної підтримки, що складається з 3-х чоловік, яка працює в брудному підвалі. Це своєю чергою сильно контрастує з блиском сучасної архітектури та прекрасними видами Лондона, доступних решті працівників організації.

Мосс і Рой, двоє технічних фахівців, зображені у фільмі як цілковиті нездари і непрофесіонали. Не зважаючи на надзвичайну залежність компанії від їх послуг, решта працівників їх зневажає. Джен, новий член команди, є безнадійно відсталою в технічному плані, не зважаючи на заяву в своєму резюме, що у неї «великий досвід роботи з комп'ютерами».

Наскільки можна судити з реплік персонажів, у тексті фільму домінують такі їхні інтенціональні стани як самопрезентація, відхилення звинувачень, самовиправдання, дискредитація супротивника, звинувачення, критика дій суперника, погрози, обіцянки, схвалення (про специфіку подібних прагматичних інтенцій [див: 1, с. 36].

Інтертекстуальність як жанрова ознака будь-якого прецедентного тексту [див. 10, с. 177–178] до певної міри виявляється і в розглядаєних транслятологічних версіях фільму як ознака різного трансферу імен та їх культурно-історичної символіки.

Останнім часом у перекладознавстві фігурує таке поняття, як «адаптивне транскодування», яке передбачає пошук аналогічних прийомів в іншій природній мові, які створюють ефект, який справляє оригінальний твір на читача своєї культури. Це вповні стосується будь-якого прецедентного тексту, зокрема і кіноперекладу, який ми розглядаємо у трьох лінгвокультурних і семіотичних просторах. З цього приводу дослідники зазначають про «релевантність обрання однієї із стратегій перекладу фільмонімів: доместикації чи форенізації. Прихильники доместикації наголошують на складності пошуку релевантних за змістом та культурним фоном ідентичних відповідників у різномовних системах та важливості подолання культурних бар'єрів через звернення до національних реалій» [5, с. 103].

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначалось, учасники телесеріалу потрапляють у різні сміхотворні комічні ситуації ситуації, часто провокують скандали і конфліктні ситуації. Проаналізуємо зазначені аспекти детальніше. Найбільш часто в тексті фільму «Айтїшники» представлена субстандартна, жаргонна і народно-розмовна лексика, часто-густо у поєднанні з різноманітними експресивними висловами та стилістично зниженими фігурами, інвективами, лаянням. Порівняймо: англ. *Standard nerds!* – укр. *Звичайні задроти*. При ширшому контексті в польській мові «*Z kim będe pracowała? – Z typowymi świrami!*»; українській зневажливій оціночній лексемі – *Tu zanuđa* – в польському перекладі відповідає нейтральна конструкція, без будь-якої стилістичної конотації – «*To się nigdy nie uda!*»; в англomовному оригіналі ужито типову лайку – *crazy*: «*It can't be done! You're crazy!*». Деякі з розглянутих вербальних ситуацій співвідносяться с актом погрози або застереження: укр. «*Припиніть копати під мене, валіть до себе*» – польськ. «*Nie podkopuj tu mojej pozycji, do kobiety!*»; в англійсьому оригіналі наявна конструкція з переносним значення міни, підриву: «*Will you stop trying to undermine me!*».

Як зазначає Ю. О. Дем'янова, «через вживання лайливих формул відбувається порушення комунікативної рівноваги, пониження соціального статусу адресата, послаблення його комунікативних позицій, підсилення негативних емоцій через їх «викрикування», поглинання емоції, що її переживає адресант тощо. [цит за: 7, с. 207].

Що стосується польської лайливої лексеми *świr*, то в словнику Б. Дуная вона фіксується з таким значенням 'про когось, хто виглядає або веде себе дивно, ненормальний, викликає здивування, szaleneć, wariat' [12, с. 702]. „*Świrem nazywamy najczęściej osobę zwariowaną, krejzi i w ogóle*». Do młodzieżowego slangu trafił z odmiany przestępczej, w której oznaczał człowieka głupiego, psychicznie chorego

albo symulującego taką chorobę» – Ми найчастіше так називаємо людину божевільну, *крейзі*. Це слово увійшло в молодіжний сленг з кримінального жаргону, де воно означало дурну або психічно хвору людину або ж особу, що симулює таку хворобу. Це слово фіксується з такими помітками, як «rotoczne», розмовне, образливе (słownik *miejski.pl*). Повернімося до інших згадуваних жаргонних висловів, зокрема *задроти*.

В українському перекладі актуалізовано словотворчий сленгізм, який, ймовірно, становить віддієслівний дериват, співвідносний з дієсловом *дрочити*. Словники подають цю сленгову номінацію як префіксальне утворення, корінь якого лежить у дієслові неозначеної форми «дрочити», тобто часто повторювати якусь дію [3, с. 21]. Цей незвичний дериват може співвідноситися і з іншою мотивуючою основою дієслова *задрати* жаргонного походження «дуже набриднути комусь, утомити когось» [9, с. 143].

Можемо виявити деякі трансформації, зокрема, лексичні додавання інвективного типу у звертаннях в українському тексті (*брехлива корова*) та заміну прикметника на іменник з негативним емотивом (*śmierdząca*) – в польському [сезон 1. Серія 5 Привид Білла Круза – *Klątwa Billa Crousea* – досл. Прокляття Білла Круза].

Оціночно-кваліфікаційні прізвиська можуть бути практично еквівалентними за структурою, але вирізнятися за значенням і прагматичною тональністю. Так, в оригіналі ужито типово англійський лайливий вислів – *loser* – «*Spend some time with a big fat loser*». Щодо відповідників в інших лінгвокультурах, то вони представлені субстантивними словосполученнями, в яких основну експресивну функцію виконують прикметники. Так, в польській та українській мовах останні виявляють приблизну коннотативно-значеннєву еквівалентність *gruby* – *гладкий*, на відміну від іменників як компонентів словосполучення, *nevdaха* – *paszczur*). Порівняймо: польськ. «*Spędz wieczór z grubym paszczurem*» – укр. «*Проведи час із гладким невдахою*». Щодо польського експресивно-зниженого позначення *paszczur*, то йдеться про когось дуже потворного, брудного, огидного.

Іноді простежується своєрідне нанизування кількох образ і вигуків обурення чи здивування, які представлені у різко-обірваному вигляді (недомовки або перепитування, фонетична пролонгація як спосіб вираження обурення): укр. «Ідіот! Що ти *ро-о-бши*?! Тупий нед...о-умку... Думаєш ти... Ти просто... крут...» – польськ. «*Ty, idiota! Co robisz?! Ty mały-y wredny!* [Сезон 1 серія № 2 Халепа Джен – *Miss katastrofa*]. Оригінальний текст також пронизаний дисфемізмами і брутально-лайливими висловами, з пропусками замість вульгаризмів : «*You f...(ucking) idiot!! You stupid old f...(uck)! You f...(ucking)*

t....(wat)! and your big m...(otherfucking) shoes! Oh you're not! You're nothing! But a f...(ucking) w...(anker)!».

Принагідно звернімо увагу на переклад назви самої серії в різних мовах (*Calamity Jen – Халена Джен – Miss katastrofa*), при цьому польський переклад є ближчим до оригіналу; українське *халена* у цьому разі передає лише експресивність і образний заряд за допомогою адаптованого пейоратива. Така інтерпретація назви серії може вважатися досить вільною.

Образливі номінації можуть вирізнятися своєю образністю в трьох мовах, при цьому в англійській актуалізується знижена лайка, близька до вульгаризму (*bastard*), а в польській синтагматично відмінний образний контекст, зумовлений перенесенням тварини на оцінну номінацію людини: «*It's Jen! Stop telling everyone I slept with you! You bastard!*» – «Це Джен, не бреш, що я переспала з тобою, негідник», польськ. – «*Ty, świnio!*»

Наведемо ще кілька прикладів, що відтворюють максимальну близькість до оригіналу разом із загальною тональністю інвективи чи обценізму: укр. «*Стули пельку, Наплювати, він не знає, що це, Мовчи, штовхай!*» – польськ. «*Zamknij się i pchaj!*»; англ. «*Have you tried sticking it up your arse?*» – укр. «*А загнути його собі в зад!*» – польськ. «*A próbowała Pani jego sobie w tyłek zatknąć?*» Придивімося ближче до таких перекладних контекстів: «Тобі не властиво такі слова вживати – Моос: *Пишла ти*», якому в польській версії маємо такий відповідник «*Nigdy nie używałeś takich słów – Odchrzań się*». В англomовному оригіналі маємо інше прочитання: *Flip off!*, яке можна вважати евфемізмом на лайливу фразу «*fuck off!*»

Деякі інвективи пов'язані з маркуванням етичних норм та стереотипів і порушують принцип політкоректності.

Так, у діалозі, де Моос і Рой скаржаться на те, що ніхто не цінує їхньої праці, і щойно їм поладять принтер чи інші комп'ютерні пристрої, про них тут же відразу забувають, особливо жінки. Цей наратив передається в такий спосіб: англ. «*Yeah, I mean they've no respect for us up there, no respect whatsoever!*», укр. «*Ніякої поваги, ніякої, ані крапельки. Ми для них наче ті раби*» – польськ. «*Zero szacunku do naszej pracy, kompletnie zero. Mają nas za tanich chińskich parobasów*». Ці контексти дають підставу стверджувати, що крім експресивних прізвиськ, в текст вводиться кілька порівнянь зі спеціальною прагматичною метою, одне з яких і стає алюзією на назву цієї серії (пор. «*Зіпсоване варення*» – «*Wczorajszy dżem*»). Про це, до речі, свідчить і модальність ствердження, і повтори, які увиразнюються в репліках героїв: укр. «*Нас викидають, немов зіпсоване варення*. Так, зіпсоване варення. Ось насправді, хто ми є для них...» – польськ. «*A gdy*

naprawimy sprzęt, wyrzucają nas, jak *wczorajszy dżem* ... Właśnie, jak *wczorajszy dżem*, tyle dla nich znaczymy».

Іноді застосовується компенсаційна лексична заміна з оціночним і національно-культурним еквівалентом при порівнянні, звинуваченні (з додаванням експресивних лексичних кваліфікаторів – *старих язикатих відьом*, звичайно, в оригіналі відсутніх): укр. «*Ви мов та парочка старих язикатих відьом*».

В польському еквіваленті стилістична тональність зберігається, але експресивність стереотипної оцінки дещо загасає: «*Zachowujecie się jak dwie stare baby*». У цьому разі польські перекладачі зберегли максимальну близькість до оригіналу: «*I cannot believe you're going to tell on me. You're like a pair of horrible old women*».

Заслужують на більш детальний розгляд елементи трансадаптивного кодування деяких оціночних експресивів, близьких до колективних прізвиськ. Пор. англ. «*It's all right for you two. You're used to being social piranhas...*» – укр. «Правду про Вас кажуть: Ви, як соціальні піранії». У цьому разі пейоративне порівняння (в українському тексті воно максимально близько і практично дослівно збігається з прототипом) зазнає образної трансформації в польській адаптації: «*Przywykliście do tego, że jesteście społecznymi wyrzutkami*» – дослівно ‘суспільними покидьками’. Як бачимо, у цьому разі відбулася лексична заміна назв.

Різна типологія мовленнєвих актів також може по-різному вербалізуватись в цільовому і вихідному тексті і, зокрема, в переносних реалізаціях. Порівняймо прагматику попередження на межі декларативу в українському варіанті перекладу: «Скажи їм щось, бо мій крихтливий вразливий мозок вибухне!» – польськ. «*Ci dwaja doprowadzają mnie do szalu*» – констативний мовленнєвий акт з прямим значенням, що становить практично дослівний відповідник в англомовній версії фільму.

Трапляються в розгляданому тексті когнітивні ціннісні метафори, співвіднесені із доменами почуттів, верху і низу, війни, агресивного нападу, руйнівного фізичного впливу (вони реалізують відому когнітивну модель Лакоффа-Джонсона «психіка – крихкий предмет»), наприклад, англ. «*I myself have been subject to terrible rages*» – польськ. «*Doświadczyłem wiele ataków szalu*» – укр. «Я сам зазнав нападів гніву» (з метафоричного погляду гнів виступає у цьому разі як фізична істота з агресивними намірами).

Пор. польську метафору психічного стану «*czuje się przybity*» – укр. «Але в мене депресія», «*czuje się kruchy, rozdrażniony*», укр. «що я вразливий, роздратований», «ні, кажу вам, я стою на краю безодні». Натомість у польському відповіднику реалізується прагматика байдужості, пор., «*там cholernego doła i wszystko jest do chrzanu*»;

зовсім інша праметна символіка, натяк на небезпеку, близьку до стану самогубства, наявні в англомовному оригіналі: «*I'm at the end of my flipping tether!*» – дослівно: Чому? Чому ні? Кажу вам, я на кінці своєї клятої мотузочки!

Метафорична технічна термінологія, пов'язана з ІТ-сферою, представлена тільки в українському перекладі: «Тепер скажіть, Ви робили гаряче перезавантаження?»; при цьому польський перекладач вдався до адаптації англомовного запозиченого термінологічного словосполучення на позначення процесу: «*Został Pan zmuszony do zrebootowania komputera?*» – англ. «Have you tried forcing an unexpected reboot?»

Ще одним аспектом, на який варто звернути увагу на формально-граматичному рівні, є передача деяких словотворчих неологізмів, або потенційно-оказіональних дериватів, які здебільшого представлені в українському дубляжі телесеріалу. Так, в одній із серій, де йдеться про боротьбу зі стресом, стресу оголошено війну; причому ті, що не будуть справлятися зі стресом, будуть негайно звільнені. Цей фрагмент фільму в оригіналі пронизаний сексуально-еротичною лексикою, вульгаризмами, а в інших мовах їм відповідають нейтральні перекладні відповідники іншими лексичними замінами: англ. «*What am I declaring war on? My bollocks?*» (дослівно – моїм яйцям?) – укр. «Війна чому? – Брехні « – «*Stress! – Стресу*». В польському варіанті напрапляємо на інший аналог: «*Czemu wupowiadam te wojnę – Mojej ripie*». Далі в тексті фільму йдеться про необхідність запрошення *стреспертів*. Цей okazіоналізм виник шляхом словотвірної контамінації: *стрес*+*експерт*. Така модель зберігається в оригіналі, а в українському перекладі передається буквально: «*Any other ideas? – Це ідеї?*» «*They call them «Stressperts»!* – дослівно: Вони називаються *стреспертами*. В польському цільовому тексті це слово взагалі зазнало вилучення.

Розгляньмо ще спосіб відтворення деяких евфемізмів, пов'язаних з фізіологічним станом людини. Так, в одній із серій (серія 6 *Vizit timitki Irmi*) героїня Джен скаржиться на свій стан (у неї місячні). Вона усіяко натякає про це своїм колегам Моосу і Рею (у цьому разі оригінал і український текст повністю збігаються): укр. «Ви розумієте, ну... в мене червона дата». Героїня вживає також ключову фразу, яка й лягла в основу назви цієї серії: «*До мене титка Ірма приїхала*» – польськ. «*Ciocią Irma przyjedzie*» – англ. «*I've got Aunt Irma visiting*». «Це я так називаю певний період місяця... Та ні, зараз приплив... Моос: *Ми ж не на морі... Я зачинена на ремонт... Я перейшла на бік комуністів*» – польськ. «*Jestem po stronie komunistów...*» (натяк на червоний колір, червону символіку). Подібними є і польські евфемізми: «*Mam niedługo te dni... mam czerwone dni w kalendarzu*»;

водночас актуалізуються і натяки на період часу, «*księżyc przeciał mnie na rób*» – дослівно: *Місяць мене перерізає навпіл* і под.

Придивімося ближче до засобів відтворення деяких порівнянь. Порівняння може актуалізуватися в одній із цільових мов перекладу на тлі його відсутності в інших текстах, зокрема й оригіналі (заперечення і перепитування як елементи фатики тут переважають): англ. «*Sick? Me? No! I couldn't be better, I've just won Employee of the Month*» – дослівно: *Захворіла? Я? Ні, я ніколи не почувалася здоровішою! Я щойно стала працівником місяця!*

В українському тексті йому відповідає стійкий порівняльний зворот: «*Здорова як бик! Я ж працівник місяця*».

Порівняння може експлікуватись тільки в польській адаптативній версії тексту: «*Obawiam się, że nie może się z tobą zobaczyć*» – укр. «*Відвали, виродку. Ця леді зайнята, особливо для тебе*» польськ. – «*Zajęta jak turecka święta*». Наголосимо, що вислів *jak turecka święta* можна вважати римованою грою слів, що співвідноситься в польській мові з видозміненим стійким порівнянням *góły jak święty turecki* «*nagi lub bez grosza – голій, без жодної копійки*».

Джерелом цього порівняння, ймовірно, слугує «мандрівка на Святу Землю Міколая Радзивілла в XVI ст., а сам вислів – це калька з латинської мови, відома також німцям» [11, s. 54].

Трапляються і випадки втрати порівняльного звороту в одній із порівнюваних мов, як, наприклад, в польській. Порівняймо: укр. «*Та ми працюємо без перерви, як очманілі*» – польськ. «*światnie się dogadujemy*». Якщо порівняти з англійською, то можна спостерегти принципово іншу прагматичну модальність оригіналу з іншою мотиваційною складовою: «*We are getting on like a big house on fire!*» – дослівно: *Ми діємо так, ніби горить великий будинок!* До речі, тема пожежі, пожежогашіння і рятувних акцій, звернення до спеціальних рятувальних служб у фільмі об'єктивується досить часто. Так, Моос не може впоратитися із пожежею і невправно користується вогнегасником.

Оказіональним, нетиповим виявляється порівняння, відтворене в українському тексті: «*Та я дивно відчуваюся. Я метюкаюся, як той портовий вантажник*». Натомість в польському цільовому тексті перекладачі відтворюють частину стійкого порівняння з трансформаційним додаванням компонента: «*Nie wiem. Dziwnie się czuje. Przeklinam dziś, jak chrzaniiony szewc*».

В словнику В.Банько це стійке порівняння фіксується на тлі інших подібних порівнянь *klnie ktoś jak szewc*, де еталонами порівняння виступають також слова (*klnie jak*) *marynarz, dorożkarz, furman* [11, s. 65]. Додавання *chrzaniiony* в польській версії дубляжу лише підсилює експресивно-емоційний заряд трансформованого порівняння.

Незвичним відображенням авторського ідіостилю можна вважати і таке дієслівне порівняння: «*Robimy codziennie to samo. Usycham jak paczka chipsów na dachu*» – дослівно: Щодня робимо одне й те ж саме. Я засихаю як пачка чіпсів на даху [Сезон 2 серія №3 Моос і Niemiec]. Якщо порівняти ці наративи з англійським оригіналом, то можна зауважити практично повну подібність: «We just seem to do the same thing day in, day out. I'm stagnating, *Jen, like a packet of crisps on the roof*». Одначе в українському дубляжі підібрано аналог з іншою образністю: «Ми з ним щоденно робимо одне і те ж саме. Ми зависли Джен, як пакетик на дереві. Образність польського та українського еквівалентів є відмінною: в першому випадку актуалізована метафора *сухого* на позначення фізичного стану суб'єкта, в другому – представлена просторова семантика через асоціативний зв'язок і вторинне значення дієслова *visciti*, як і в просторі Інтернету.

Типовим стилістичним прийомом в аналізованому дискурсі фільму є така стилістична фігура, як гра слів, що ґрунтується на полісемії або на фразеологічному каламбурі. Про це свідчать такі приклади: укр. «А все тому, що парочці бухгалтерів все набридло, вони на все *наклали* і поїхали на море; Моос: – На яке море? Вони *наклали на себе руки*, Рою». Якщо уважно придивитися до цього діалогу, то можна бачити гру слів, яка відбувається унаслідок взаємодії між висловом *накласти на все* «байдуже ставитись до оточуючих і до своїх обов'язків, бути байдужим до когось або чогось» і *накласти на себе руки* «причинити собі смерть». Наголосимо, що в польському кіноперекладі такого мовного прийому гри не виявлено: «*Roj: Nie rozumiem, po co zatrudnili psychiatrę? Tylko dlatego, że dwaj księgowie się pomylili? Moos: – Oni się nie pomylili, tylko się powiesili.* У цій ситуації в другій репліці Мооса експлікується натяк на самогубство, причинення собі смерті.

На ґрунті полісемії лексем (англ. *button*, укр. *кнопка*, польськ. *guzik* на комп'ютері і *кнопка* як *гудзик на одязі*) виникає непорозуміння в процесі телефонної розмови Роя з клієнткою, яка, врешті, призводить до цілковитого роздратування Роя: «А та *кнопка* збоку світиться, чи ні, так, треба її ввімкнути. *Кнопка* вмикається? Так, Ви ж знаєте принцип роботи кнопок... Ні, *Ні не на одязі!*» – польськ. «*Wie Pani, jak działa guzik, Nie, nie przy koszuli*». Як видно з діалогу, в польському перекладі наявні лексико-семантичні заміни родо-видового типу (*кнопка на одязі* (українське перекладне рішення) – і *на сорочці* (польський варіант). Порівняймо оригінал: «*The button on the side, is it glowing? Yeah, you need to turn it on. The button turns it on? You do know how a button works, don't you? No, not on clothes!*»

Практично дослівно передається омонімічна гра слів в оригіналі та перекладі (ці контексти можна інтепретувати зокрема і як різновид паронімічної атракції слів в англійській мові *five – fire* і пошуком римування для передачі подібного смислу в українській мові *мережа – пожежа*): «*Oh, four! I mean, five! I mean, fire!*» – «*Мережа, не так, пожежа*» .

Шляхом трансформаційної зміни форми при іменуванні назви країни виникає обігрування в оригіналі («*Welcome to the United Queendom! United Quendom! He can't say that, can he?*»). В польському дубляжі спостерігаємо лексичну заміну (лексемою *Purytania*): «*Witajcie w Wielkiej Purytanii! Wielka Purytania! Tak nie wolno mówić!*» [сезон 2. Серія 1 – *Randka korporacyjna*]. Натомість в українській версії власна назва взагалі опущена і замінена словотворчим неологізмом, що постав унаслідок контамінації слів *королівство* і *гей*. Адже в цій серії тема нетрадиційної сексуальної орієнтації одного із героїв виявляється основною: «Ласкаво просимо до об'єднаного *корогейства*».

Зауважимо, що декодування зашифрованої засобами інтертекстуальності інформації та пошук адекватних способів передачі всієї повноти прагматематичного спектру тексту-оригіналу засобами цільових мов є релевантним для лінгвокультурологічної інтерпретації лінгвокультурем, міфологем, обрядових реалем. Останні здебільшого можуть функціонувати як алюзивні звороти, які апелюють до персонажів фільмів жахів, історичних персонажів, традиційних обрядодій. Прикладами таких інтертекстем у телесеріалі є прецедентні імена і міфологічні постаті на кшталт *Дракули*, *Годзілли*. Так, (у серії №6 *Vizum timku Irmi*) в польському тексті з'являється фраза: «*E-meil Moosa rozchodzi się jak wirus... Wypuścili Dżina z butelki, pisząc o ciotce Irmie*» – укр. «*Ви випустили монстра з тією тіткою Ірмою*». Цілковитий збіг українського з оригіналом очевидний: «*Moss's e-mail's spreading like a virus! You've unleashed a monster with that aunt Irma business*». Наведемо приклади інших подібних контекстів: укр. «*Так, думки про темні речі, Темна темрява, ніч, нічні явища, Дракула*» – англ. «*Yes. Thoughts about dark things... Things that are dark... Darkness... night... Things of the night... Dracula...*» – польськ. «*Nie będzie znowu siedział w zliwie! Książniczka na grochu!*» [Сезон 2 серія № 3 *Moos i Niemiec*]. Вислів *Książniczka na grochu* (*Принцеса на горошині*) як адаптована версія польського перекладу містить конотацію на позначення примхливої, вередливої, розбещеної, людини. Йдеться про алюзію на казку Г. Х. Андерсена «Принцеса на горошині». В українському тексті таке перекладацьке рішення відсутнє, пор. «*Моос: Я більше не сидітиму у раковині... Добре, принцесо*». Хоча в обох випадках іронічно-глузлива конотація збереглася.

В українському перекладному тексті актуалізується культурно-обрядова реалія *дівич-вечір* («Рой: Що Ви робили, аби розслабитися – Ми влаштували *дівич-вечір*») [Сезон 1 серія № 6 *Vizit títki Ірми*]. В польському перекладі представлено синонімічну заміну з виразним розмовно-просторічним забарвленням і експресивним зарядом: «Wychodziłiśmy na *wielką babską imprezę*», яка може вважатися частковим перекладом оригіналу: «We'd have a *big girls' night* out. I'd love that actually. A *big girly night* out!»

Фразеологізми у перекладних версіях фільму досить часто представлені аналогами з різною образністю. Часто при їх відтворенні трапляються і різні компенсаційні синонімічні заміни. Найчастіше таке явище відбувається в польській мові. Наведемо кілька прикладів з відповідниками в українській мові, позаяк ідіоми в англomовному тексті взагалі відсутні: польськ. «*Ma bzika na punkcie butów*» – укр. «Ти знаєш *жінку без заскоку* на взутті» (фразема на позначення психічного емоційного стану) [Сезон 1 серія № 2 Халепа Джен] – англ. «...*She's shoe mad!*» Придивімося ще до кількох фразеологічних паралелей: польськ. «*Moos, musimy zachować zimną krew*» – укр. *Головне зберігати спокій* [Сезон 1 серія № 1 Зіпсоване варення] – англ. «*We... we need to stay calm*»; укр. «*Це наші квиток* просто в місто в'язнів, Тікати вже пізно...» – польськ. «*Dostaniemy wilczy bilet, i to w jedną stronę*» [Сезон 1 серія № 2 Халепа Джен]. Добре видно, що образна внутрішня форма стійких сполук слів в українській та польській мовах вирізняється. Цікавим є і такий польський вислів: «*Roj: Będę siedział, jak mysz pod miotłą*», в українському варіанті перекладу обзність цілком нівельована – укр. «Ти мене і не помітиш»; польськ. «*Moos: Masz jaja, Roj*» [1 сезон 6 серія Візит тітки Ірми] – укр. «*Ти справжній мужик, Рой*».

Щодо інших відмінностей на рівні субстандартних одиниць, то варто наголосити на вилученнях і синонімічних замінах, як це маємо в польському варіанті (*great story* – *крута історія*) – англ. «*Yeah yeah yeah! Oh it's brilliant! Oh this a great story, you're gonna love it!*»; укр. «*Та як можна говорити про всі ці комп'ютери, про комп'ютерні прибамбаси, нічого не згадавши про наших юристів*». Незвичній синтагматиці словосполучення *комп'ютерні прибамбаси* відповідає в польській версії перекладу аналогічна за прагматикою розгорнута метафорична конструкція «*cały niezrozumiały informatyczny belkot*». В Словнику Л.Ставицької жаргонізм *прибамбас* засвідчено зі значеннями «додаткові, надлишкові, орнаментальні деталі, що надмірно прикрашають і часто підвищують вартість чогось»; з *прибамбасами* «з надлишковими деталями» [Ставицька 2005: 273]. В оригіналі маємо такий контекст «*all... of that computer gobbledegook...*»

(*gobbler*, де *гоблер* пов'язане зі звуконаслідуванням, імітацією звуків, що видає індик).

Висновки з дослідження. Окреслено можливі стратегії та тактики дослідження фільмонімів та усного мовлення персонажів, їхніх реплік в діалогах у трьох мовах з огляду на комунікативно-прагматичний, структурно-семантичний та інтертекстуальний вимір лексико-граматичних засобів оригіналу та перекладу. Спостережено, що в розглянутому телесеріалі функціонують різні типи експресивів, співвіднесених з прагматичними ситуаціями в рамках фатичної комунікації. Представлено своєрідні образні засоби передачі стійких словосполучень. Незвична синтагматика термінологічних словосполучень і вживання специфічного професійного сленгу викликають потребу неабиякої майстерності перекладачів задля збереження функційного навантаження та стилістичної тональності мовних засобів.

З'ясовано, що в українському перекладі фільмів частіше використовується народно-розмовна лексика і жаргонізми, ніж в оригіналі та польському перекладі, натомість польські перекладачі частіше вдаються до використання фразем і стійких висловів.

З огляду на структуру і типи мовленнєвих актів (складні, прості і складені, за Н. Павлик), розглянуто засоби їх відтворення в оригіналі та перекладі з точки зору наявних лексико-граматичних особливостей та замін у цільовій мові перекладу. Виявлено такі типи замін, як додавання, вилучення, зокрема в межах прийому мовної гри. Встановлено роль полісемії і фразеологічного каламбуру, обігрування деяких топонімів, хрононімів та інших формальних і структурно-сміслових трансформацій одиниць, з'ясовано випадки втрати метафоричної образності при перекладі. В дискурсі телесеріалу найчастіше функціонують різні концептуальні метафори, співвіднесені з емоційними когнітивними моделями, переживаннями героїв фільму, їхніми комунікативно-прагматичними і ціннісними настановами, що є суттєвим при перекладі реалій і культурем.

У цьому разі найчастіше застосовується компенсаційний або описовий переклад. З цією метою в перекладознавчу теорію вводиться **прийом адаптивного транскодування знаків прецедентного тексту**, зокрема індивідуально-стилістичних ідіоетнічних порівнянь, що є здебільшого маркерами специфічного ідіостилію перекладачів певної лінгвокультури. Зрідка при перекладі трапляється і заміна метафоричних домен концептуальних метафор або втрата метафоричності порівняльного звороту. Набагато частіше в цільових мовах актуалізуються різні порівняльні звороти, ніж в англomовному оригіналі. Цікавими також є практично ізоморфні засоби передачі

евфемізмів з незначними національно-культурними відтінками їхньої семантики.

Наше дослідження показало, що до перекладу за допомогою фразем і ідіом (при наявності вільних безобразних конструкцій в оригіналі та українській мові) найчастіше вдаються при польському дубляжі фільму. Такі перекладні рішення відображають смаки і уподобання, етнокультурні особливості певної лінгвоспільноти, зокрема й мовну компетенцію перекладачів певної агенції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної девіатології. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2000. 236 с.
2. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної генології. Навчальний посібник. Київ: Академія, 2006. 248 с.
3. Берест Р.В. Молодіжний контент. Словник комп'ютерного сленгу: Проблеми укладання та редакційної підготовки (https://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/nmc.nd/student_nauka/2017-2018/roboty_peremozhchiv/molod-kontent.pdf)
4. Бухольц Н.А. Відтворення ідіолекту персонажів анімаційних фільмів у перекладі. Автореферат дисертації... канд. філол. наук /10.02.16 – перекладознавство. Херсонський державний університет, Херсон, 2016. 19 с.
5. Іваницька Н.Б. Англomовні фільмоніми в українському перекладі // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Том 32 (71). № 4. Ч. 2. 2021. С.103–111.
6. Кропінова Т. В. Переклад кінотексту: специфіка кінотексту як перекладацького об'єкта // Теорія і практика перекладу. 2009. № 6. С. 407–411.
7. Павлик Н.В. Комунікативна та структурно-семантична організація фатичних мовленнєвих актів в англійській та українській мовах (на матеріалі драматичних творів). Дис.... кандидата філологічних наук /10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ: НППУ імені М.П. Драгоманова, 2017. 257 с.
8. Полякова О.В. Стратегії добору ліпсінк-відповідників в українському дубляжі англomовних анімаційних фільмів. Дис... канд. філол. наук /10.02.16 – перекладознавство. Національний авіаційний університет Одеса. 2015. 186 с.
9. Ставицька Л. Український жаргон. Словник. Київ: Критика, 2005. 496 с.
10. Чорновол-Ткаченко Р.С. Прецедентний текст як основа лінгвостилістичної реалізації категорії інтертекстуальності (на матеріалі казок Льюїса Керрала). Автореф. дис.... канд. філол. наук / 10.02.04 – германські мови. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків, 2007. 21 с.
11. Wańko M. Słownik porównań. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2004. 268 s.
12. Dunaj B. Słownik języka polskiego. Warszawa: Wilga, 2005. 902 s.

LITERATYPOZHABCTBO
LITERATURE STUDIES
LITERATURWISSENSCHAFT
ÉTUDES LITTÉRAIRES

Оксана Барбіл,
старший викладач кафедри романських мов
та зарубіжної літератури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/0000-0002-2016-6804>
м. Ужгород, Україна

Наталія Шена,
старший викладач кафедри романських мов
та зарубіжної літератури
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
<https://orcid.org/000-0002-8198-2469>
м. Ужгород, Україна

Латиномовна поезія Василя Довговича

Latin-language poetry of Vasyl Dovhovych

Анотація. Відомо, що латинська мова, припинивши функцію живої мови, ще досить тривалий період використовувалась як офіційна мова у Центральній Європі, в тому числі й на деяких українських землях, зокрема в Закарпатті. Це пояснюється тим, що в умовах, коли літературні норми власної мови ще не сформувалися, її роль виконує іноді чужа чи навіть «мертва мова». Крім того, значною мірою впливали і традиції ще з часів Середньовічної Європи, коли латинь була єдиною мовою науки, освіти, релігії, діловою мовою тогочасного суспільства, засобом спілкування інтелектуальних кіл. Цією мовою на території сучасного Закарпаття, яке впродовж тисячоліття входило до складу Угорського королівства, написано багато документів різного характеру, зокрема, постанови та розпорядження місцевих органів влади, протоколи судових засідань і винесені на них вироки, церковні метрики про народження і одруження, описи церковного майна і т.ін. Латинською мовою написано ряд важливих історичних праць, які проливають світло на складні та малодосліджені періоди життя нашого краю, яка є невід'ємною складовою частиною України. У статті розглядається латиномовна поезія закарпатського культурного діяча Василя Довговича, який у 1832 році уклав рукописний збірник, де серед віршів, написаних угорською та рідною мовою, міститься 131 латиномовна поезія. Розглянуто тематику, жанровість та вішовані розміри творів. Поезії, написані угорською та рідною мовами, мають здебільшого інтимний зміст. Латиномовні вірші представлені одами, елегіями, епіграмами. Автор добре обізнаний з античною метрикою. Залежно від жанру поезії використовує різні вішові розміри. Серед його творів переважають дистих елегійний і гекзаметр дактилічний. Дослідження показало, що латиномовна поетична

спадщина Василя Довговича займає гідне місце в історії української літератури як невід'ємна частка.

Ключові слова: латиномовні вірші, новолатинська мова, антична метрика, Закарпаття, творча спадщина, Угорщина.

Summary. *It is known that the Latin language, having ceased to function as a living language, was still used as an official language in Central Europe for quite a long time, including in some Ukrainian lands, in particular in Transcarpathia. This is explained by the fact that in conditions where the literary norms of one's own language have not yet been formed, its role is sometimes performed by a foreign or even a "dead language". In addition, traditions from the time of Medieval Europe, when Latin was the only language of science, education, religion, the business language of the society of that time, and the means of communication of intellectual circles, had a significant influence. Many documents of various kinds were written in this language on the territory of modern Transcarpathia, which for a millennium was part of the Kingdom of Hungary, including resolutions and orders of local authorities, court records and verdicts, church records of births and marriages, inventories of church property etc. A number of important historical works have been written in Latin, shedding light on the complex and poorly understood periods of life in our region, which is an integral part of Ukraine. The article examines the Latin-language poetry of the Transcarpathian cultural figure Vasyl Dohvych, who in 1832 compiled a handwritten collection containing 131 Latin-language poems among poems written in Hungarian and his native language. The theme, genre and poetic dimensions of the works are considered. Poems written in Hungarian and native languages are mostly intimate. Latin-language poems are represented by odes, elegies, and epigrams. The author is well acquainted with ancient metrics. Depending on the genre of poetry, he uses different verse sizes. His works are dominated by the elegiac distich and the dactylic hexameter. The study showed that the Latin-language poetic heritage of Vasyl Dohvych occupies a worthy place in the history of Ukrainian literature as an integral part.*

Keywords: Latin-language poems, New Latin, ancient metric, Transcarpathia, creative heritage, Hungary.

Постановка проблеми та її визначення. Протягом XVIII–XIX ст. на значній частині України, зокрема в Закарпатті, використовувалася як офіційна – латинська мова в силу різних історичних причин, а також під впливом європейських традицій. Ця латиномовна спадщина є цінною для вивчення історії та культури не тільки закарпатського краю, а й усієї України. Це документи різного характеру, історичні праці, поезії та ін.

Актуальність статті зумовлена недостатнім вивченням творів, написаних новолатинською мовою.

Методологія та методи дослідження – послужив рукопис «Роёмата Basilii Dóhovits» від 1832 року, у якому міститься 131 вірш латинською мовою, 41 – угорською і 18 – рідною. В процесі

дослідження ми використовували біографічний, та історико-порівняльний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. На початку березня 2024 року виповнилося 241 рік від дня народження Василя Довговича, визначного діяча закарпатоукраїнського культурного життя позаминого століття. Він відомий як автор українських, латинських і угорських віршів. Поряд з цим, він був і філософом, і прогресивним громадським діячем.

Василь Довгович заслужено привернув до себе увагу ще при житті. Уся його діяльність є доказом вольової, неспокоїної, а у ставленні до життя і критичної натури, яка виросла з міцного селянського коріння. Він був філософом, письменником, церковним, громадським діячем, і передусім невтомним трудівником, для якого діяльність була вираженням людського існування. Тому, що він вибився в люди із селянських низів, завдячував тільки впертій вольовій натурі, допитливому розуму і наполегливості на шляху до мети.

Василь Довгович був одним із шести визначних діячів закарпатської культури доби поширення ідей Просвітництва (1770–1830) у багатонаціональній Угорщині як складовій частині ще більш багатонаціональної Австрійської імперії, серед населення якої в ту добу переважав слов'янський елемент. Це історик Йоаннікій Базилевич (1742–1821), мовознавець Іван Фогарашій (1786–1834), історик і мовознавець Михайло Лучкай (1789–1843), педагог і освітній діяч Іван Чургович (1791–1862) і найстарший з них, їхній покровитель і натхненник Андрій Бачинський, греко-католицький єпископ (1732–1809).

В. Довгович народився у селі Золотареві, Марамороського комітату поблизу Хуста у сім'ї закріпаченого селянина-хлібороба Довговича, на початку березня 1783 року.

Рідної мови навчався у рідному селі та в сусідньому селі Кевешлігеті. Закінчив угорсько-латинську початкову школу у м. Хусті, будучи прислугою плебана Івана Терека. Вищі класи закінчив у Сигеті у 1805 р., одразу після студій у Сигеті вивчав філософію у Варадині, теологію у Трнаві та Ужгороді. Закінчивши школи, був висвячений на священника Михайлом Брадачем, помічником мукачівського єпископа 1811 року.

Одружився з Ганною Ляхович, дочкою ужгородського пароха Івана Ляховича, з якою жив у злагоді, хоч вона завжди шкодувала, що вийшла за нього заміж. Взагалі мав восьмеро дітей, з яких залишилося в живих тільки троє. Смерть сина Адама переживав дуже важко.

Як священник згодом був призначений парохом у села Довге (у Мараморосі) навесні 1811 року, де спочатку був катехітом, потім

окружним нотарем, і нарешті, 1813 року став замісником архідиякона. Тут виконував обов'язки до весни 1824 року, коли його призначили парохом у с. Лучки і восени став помічником заступника мукачівського архідиякона.

Навесні 1828 р. його призначено парохом у Мукачеві і водночас також дійсним заступником архідиякона.

Був засідателем суду комітату Мараморош 1822 року, комітату Берег – 1825, комітату Унг – 1830р., засідателем святої єпископської консисторії 1828р. Нарешті, 1831р. став членом-кореспондентом Угорської академії наук. Із усіх титулів цим гордився найбільше.

Вже в ранній молодості мав потяг до малювання, літератури та музики. Проте понад усе любив поезію. Займався нею уже в школі граматики і користувався нею як покровительскою своєї долі, поки не став священником. Завдяки їй отримав посаду вчителя у барона Перені в Сигеті, так само у Варадині спочатку у сім'ї Почі, а потім у каноніка Роталлера. У Трнаві був у ласці професорів, ректорів семінарії, каноніків, і, зокрема титулярного єпископа графа Чакія. В Ужгороді здобув собі популярність серед своїх завдяки поезії, яку написав як панегірик на смерть єпископа Бачинського.

Згодом у Довговича з'явився потяг до вивчення філософії, і він став домінуючим на все життя. Цей потяг почав проявлятися ще у Варадині, а в Трнаві перетворився в пристрасть. У Трнаві, щоб зрозуміти Канта, дуже плідно вивчав німецьку мову, вдень і вночі студіював філософську систему Канта, продовжував вивчати її на парафії у с. Довгім, поки нарешті сам не надав перевагу системі Фіхте, а згодом системі Шелінга. Ці системи він вивчав протягом майже 10 років, а потім почав обмірковувати створення власної філософської системи.

Його увагу привернула антропологія, а також теорія світла, електрики, астрономія.

Сільське господарство ніколи не зміг полюбити, хоч сварлива дружина постійно йому в цьому дорікала. Проте парафіальні землі ніколи не занедбував. Турбувався про садівництво, бджільництво та будівництво. Не спромігся ніколи на якесь майно, хоча для утримання сім'ї завжди усе необхідне мав.

Він був незвичайним цінителем часу. Дуже переживав, коли доводилося марнувати час, відведений для свого вдосконалення. Любив годинники.

Важко переживав втрату сина Адама, похороненого у 1825 році, якого любив понад усе за подібність до батьківського розуму та за надзвичайні дарування, які проявлялися в дитячій душі.

Будучи парохом у Довгім протягом 13-и років збудував муровану церкву, у Лучках – завершив будівництво занедбані

мурованої церкви, а в Мукачеві, за його власним визнанням, протягом 12-и років зробив більше, ніж його попередники за 30.

У автобіографії, яку В. Довгович написав на прохання Угорської Академії наук, пише, що «завжди байдуже ставився до кар'єри, і нічого так не прагне, як мати досить вільного часу, щоб займатись літературою» (3, с. 226). Помер 13 грудня 1849 р.

З творчої спадщини, яку залишив Василь Довгович, найбільш цінним є рукописний збірник «*Poëmata Basilii Dóhovichs*». Цей збірник спочатку був у власності Василя Ляховича, потім – Августина Волошина. Деякий час вважалося, що рукопис загубився, але на початку 60-х років, Іван Мадинський, словацький літературознавець, знайшов його у бібліотеці Праги, передав пряхівській дослідниці Олені Рудловчак, заслуга якої в тому, що вірші нарешті надруковано, дуже велика. Українські вірші до друку підготував професор Віталій Маслюк, латинські – проф. Віталій Маслюк і доц. Юрій Сак. Доцент Юрій Сак переклав ще й автобіографію автора, написану латинською мовою. Угорські вірші переклали Любиця Бабота та Іван Мадинський.

Як згадано вище, збірник містить вступ і автобіографію (написані латинською мовою) 131 вірш, написаний по-латині, 41– по-угорськи і 18-рідною мовою.

Напевно, Василь Довгович написав значно більше віршів, ніж є у збірнику. Дещо, можливо, при переїздах загубилося, а дещо відкинув сам автор, вважаючи, що воно не заслуговує на увагу. Уклав цей збірник у 1832 році. Поштовхом до укладання збірника, можливо, була азіатська холера, яка в той рік нещадно косила людей. Василь Довгович на всякий випадок вирішив зібрати докупи вірші, щоб зберегти їх для нащадків.

Укладаючи рукописний збірник Василь Довгович сподівався продовжувати свою поетичну творчість, бо наприкінці залишив кілька чистих аркушів, щоб згодом дописати ті вірші, які ще з'являться. Проте жодної нової поезії Довгович після 1832 року до збірника не додав. Тільки через 8 років після укладання збірника (точніше 20 серпня 1840 р.) Василь Довгович дописав на прикінцеві вільні сторінки нову автобіографію угорською мовою, яка містить біографічні дані за 1832–1840 рр. У збірнику, як уже зазначалося, переважають вірші, написані латинською мовою.

Перед тим як перейти до етапів поетичної творчості, які пов'язані з певними періодами навчання, треба дещо сказати про систему навчання в Угорщині. Реформа Марії Терезії, проведена у 1777 р., яка увійшла в історію під назвою «*Ratio educationis*» (повна назва – «Система виховання і шкільної справи в Угорському королівстві і

приєднаних до нього провінцій.)). Ця система передбачала корінну перебудову всієї шкільної справи в Угорщині. Школи були поділені на: 1) елементарні; 2) латинські; 3) гімназії; 4) академії і 5) університети. Елементарні школи могли бути трьох типів: а) в селах – однокласні з одним учителем; б) в селищах і містечках трикласні з двома учителями; в) «нормальні школи» – чотирикласні в окружних центрах. Останні готували учителів для шкіл попередніх типів. В елементарних школах навчання мало проводитись рідною мовою, але діти повинні були знати також і угорську та німецьку мови. Латинські або граматичні школи готували учнів до вступу у вищі школи. При такому поділі різко визначався класово-становий характер шкіл. Для дітей селян та ремісників вступ був відкритий тільки до елементарних шкіл. Що ж до таких вищих шкіл, як академії та університети, то їх на території Закарпаття у той час не було. Вся Угорщина була поділена на 9 шкільних округів, директори яких підлягали учбовій комісії Королівської намісницької ради. Усе Закарпаття складало один шкільний округ з центром в Ужгороді. Згідно закону школи формально були виведені з-під компетенції церкви і мали утримуватися за рахунок населення. Проте насправді було не так. Поміщики, яких закон зобов'язував матеріально підтримувати школи, ставилися до цієї справи байдуже. Формально реформа «Ratio educationis» передавала керівництво школи в руки держави, але на практиці вона залишалася надалі в руках духовенства. На школи Закарпаття духовенство впливало теж значною мірою, зокрема у кінці XVIII – поч. XIX ст. єпископ Андрій Бачинський. Про це залишилося багато документів-листів, послань, інструкцій.

Цей період ще звикли називати «добою Бачинського» (з 1773 по 1809 перебував на престолі), але це не зовсім правильно, бо у всій Австро-Угорщині це була передусім доба Просвітництва. Однак на закарпато-українському ґрунті наклав на освіту печать своєї міцної особистості саме Андрій Бачинський. Такого подібного періоду в історії закарпатських українців до самого закінчення Габсбурзької монархії наприкінці першої світової війни більше ніколи не було. І в цьому значна особиста заслуга А.Бачинського.

Як уже було сказано вище, В. Довгович вивчив писемність рідної мови, в рідному селі у дяка в Золотареві, потім закінчив три класи елементарної школи у Драгові, а, можливо, за іншими даними, цю школу закінчив у Хусті. Чи писав вірші у цей період невідомо. У 1800-1805 р. закінчив 5 граматичних класів латинської школи у Сигеті.

Із сигетського періоду навчання ми маємо 3 латинські вірші. У Сигеті йому було 19–20 років. Латинською мовою писати вірші

В. Довгович почав під керівництвом директора школи Інокентія Шимончина, про що він сам говорить у своїх пізніших латинських віршах. Віршування відбувається також під впливом поезики і художнього слова поетів Стародавнього Риму.

Перший вірш із збірника – «Привітання єпископу Андрію Бачинському з нагоди нового 1803 року». Можливо, були і більш ранні вірші, але у збірнику їх немає.

Як уже згадувалося, Довгович займався і малюванням, і музикою, але покинув ці заняття, бо не вистачало часу. І в автобіографії пише: «що понад усе любив поезію, займався нею з незвичним успіхом уже в школі граматики і користувався нею як покровителькою своєї долі, поки не став священником» [3, с. 123].

У тому факті, що В. Довгович займаючись віршуванням, віддає надмірну дань латинській мові, треба бачити передусім засилля латини в тодішній школі, з якою Йосиф II в 90-х роках XVIII століття боровся передусім у громадсько-політичному і державному житті, правда, без успіху, бо запроваджена ним у 1784 році німецька мова замість латини в громадському письмовому спілкуванні викликає в Угорщині опір і розпалює боротьбу угорського дворянства на заміну німецької мови угорською. Це, однак не стосувалося школи, і «Ratio educationis», запроваджуючи рідну мову в початкові-елементарні школи, навчання в середній школі залишає на латинській викладовій мові. І, власне, В. Довгович з 1800 по 1811 рік вивчав і слухав виклад шкільного матеріалу латинською мовою. В Угорщині в цей час розгорнулася просвітительська боротьба за культуру на базі угорської народної мови, а з 1806 р. в середніх школах була обов'язковою також угорська, з чого, однак, не випливає факт рівноправного співіснування латини та угорської мови в середньо-шкільній практиці, бо угорська мова тут була тільки як предмет. Намагання Просвітництва в Угорщині наражалось на певний опір консервативних церковників. До того ще латинська мова «була мовою освіченого класу Угорщини в останню чверть XVIII ст. та на початку XIX ст. аж до 1839 р., коли національні збори проголосили угорську мову офіційною мовою Намісницької ради і Угорської канцелярії.» [1, с. 38]. У зв'язку з цим не зайве сказати, що після викриття 1794 року і наступних страт угорських якобінців, угорське Просвітництво значно ослабло і цю прогалину в літературній творчості угорською мовою знову заповнюють поети так званої латинської школи, що теж було співзвучне з мовою віршування Василя Довговича. Роки шкільного навчання В. Довговича припадають саме на період між першим і другим етапом угорського Просвітництва, тобто на роки його кризи.

Василь Довгович – останній латиномовний поет в українській літературі поділив свої поезії у збірнику на 8 циклів: сигетський

(3 вірші), варадинський (36 віршів), трнавський (71 вірш), ужгородський (20 віршів), золотаревський (5 віршів), довжанський (1 вірш), луччанський та мукачівський [3, с. 128]. Ряд дослідників, зокрема Іван Мацинський, ділять на два періоди: а) роки навчання (1800–1811), б) період незалежного практичного життя будучи священником (1811–1832).

У роки навчання, які охоплюють сигетський, варадинський, трнавський, ужгородський та «золотаревський» цикли, переважає у віршах латинська мова. Як уже кілька разів було сказано ця мова була викладавкою мовою середніх шкіл, трнавської католицької та ужгородської уніатської богословських семінарій. А. Бачинський самовільно перевів навчання в ужгородській богословській семінарії на викладання рідною мовою. Проте в ужгородсько-золотаревський період в поезії Довговича теж переважає латина, як і в попередні періоди, в чому, безперечно відзеркалюється засилля латини в письмовому і офіційному спілкуванні передусім духовенства тодішньої доби, в тому числі й вищого закарпатоукраїнського уніатського духовенства, зокрема в Ужгороді. Не має причин не вірити авторові, що він «У Сигеті натхненний директором і за його допомогою написав багато латинських і угорських віршів, але частина їх зникла внаслідок безтурботності, а частина під час переїздів. У цей період В. Довгович був ще підлітком, улюбленцем директора. Про це свідчить хоч би той факт, що В. Довгович написав вірш директору і зранку у день його іменин почепив біля дверей його спальні з тією метою, щоб він (директор) поздоровлений дотепно таким способом, зробив цей день вільним від навчання. Латинські вірші цього періоду є талановитим наслідуванням хрестоматійних латинських віршів римських поетів, про що поет і нагадує, підкреслюючи «оригінальність стилю юнака, який ще не вивчав у школі правила поезії, а набув їх тільки своєю старанністю, захоплюючись поезією.»

У вірші «Привітання мукачівському єпископу...» він пише:

Про це ось співає перо того сигетського поета,
який щойно слухає школу граматики
якому грецька віра дала початки життя,
але латинська муза, захищаючи, поведе далі.
(Переклад В. Маслюка)

Під впливом класичної латинської поезії у Довговича з'являються такі штампи поезії Давнього Риму як Аполлон, Феб, Вакх, Венера, Купідон, Мінерва, Аврора, Юпітер, Марс, Орфей, Евридіка, Геркулес, титан, музи, зефір, німфа, фмур, епікурієць, фалернське вино, Олімп, Пінд, Феб, ліра, кіфара, Вулкан, Парнас.

І в Сигеті, і у Варадині Довгович весь віддався вивченню класиків римської поезії та латинської мови.

Висновки з дослідження. Серед латиномовних творів, писаних закарпатськими культурними діячами XVIII–XIX ст., поезія Василя Довговича займає особливе місце. Лінгвістичний аналіз засвідчує високий рівень володіння латинською мовою, вміння користуватися усіма її мовними ресурсами, глибокими знаннями античного віршування, використання різних віршових розмірів при написанні панегіриків, елегій, епіграм, епітафій тощо. Латиномовна поезія Василя Довговича проливає світло на життя тогочасного суспільства і є важливою та невід’ємною частиною нашої багатогранної української літератури як один з її етапів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ігнат А.М. Загальноосвітня школа на Закарпатті в XIX ст. Ужгород, 1971. 69 с.
2. Лучкай Михайло. Граматика слов'яно – руська/М.Лучкай/пер.з лат. П.М. Лизанця та Ю.М.Сака/акад. наук УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. Потебні. – Фототип. вид. 1830 р. К. : Наук. думка, 1989. 192 с.
3. Мацинський І.М. Кінець XVIII першої половини XIX ст. та життя і діяльність Василя Довговича//*Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*. Пряшів, 1982. Т. 10.
4. Микитась В.Л. Давні рукописи і стародруки. Опис і каталог. ч. II. Львів, 1964. 83 с.
5. Bartal Antal. A Magyarországi Latinság szótára. Budapest, 1901. p. 722.
6. Kniezsa I. A magyar helyesírás története. I.Kniezsa. Budapest, 1953. p. 35.

Тетяна Ботвин,

доктор філософії,

*доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації
Факультету психології та соціального захисту,*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

<https://orcid.org/0000-0001-8590-8664>

м. Львів, Україна

Оксана Пилипець,

викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації

Факультету психології та соціального захисту,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

<https://orcid.org/0000-0002-6083-3325>

м. Львів, Україна

Тетяна Пундик,

викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації

Факультету психології та соціального захисту,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

<https://orcid.org/0009-0006-7221-8043>

м. Львів, Україна

Надія Саламін,

викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації

Факультету психології та соціального захисту,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

<https://orcid.org/0000-0003-3403-9918>

м. Львів, Україна

Особливості перекладу лексичних лакун у збірці поетичних творів Тараса Шевченка «Кобзар»

Features of translation of lexical lacunae in Taras Shevchenko's collection of poetry “Kobzar”

Анотація. Стаття присвячена вивченню особливостей перекладу лексичних лакун у збірці поетичних творів Тараса Шевченка "Кобзар". У роботі розглядаються переклади низки лексичних лакун у поетичному дискурсі з використанням зіставного, порівняльного та перекладацького аналізів. Переклад літературних творів, особливо поезії, завжди викликає безліч труднощів для перекладачів, адже мовні засоби поезії – це не просто набір

слів, а складна система, що передає глибину змісту, емоційність і стильові особливості автора. Сучасний читач, оточений світом візуальної інформації, готовий до сприйняття зорової поезії, оскільки мислить синтезованими поняттями, а також має багатий культурний досвід естетичного сприйняття. Усе це підкреслює необхідність аналізу специфіки читачького сприйняття візуальних текстів. Збірка поетичних творів Тараса Шевченка "Кобзар" становить особливий інтерес і виклик для перекладачів, оскільки містить значну кількість лексичних лагун, які є ключовими елементами, що впливають на сприйняття твору, створюють особливу атмосферу та ефект. Переклад лексичних лагун в поетичних творах Тараса Шевченка вимагає глибокого розуміння як мови оригіналу, так і мови перекладу, а також культурного контексту обох мов. У статті досліджуються проблеми перекладацьких трансформацій під час передачі лагун на іншу мову та окреслюються можливі шляхи їхнього відтворення для досягнення семантичної та емоційної ефективності, максимального збереження експресивності й автентичності оригінального твору. Окрема увага приділяється аналізу того, як перекладачі справляються з викликами передачі культурно специфічних елементів, що має важливе значення для розуміння контексту та змісту поетичних творів Шевченка. Порівняльний аналіз засобів і прийомів, характерних для перекладу поезії, дає змогу наголошувати на органічності поезії людському сприйняттю, а також виявляє позитивні перспективи подальшого розвитку української поезії.

Ключові слова: лексичні лагуни, поетичний дискурс, мовні засоби, «Кобзар», перекладацькі трансформації.

Summary. The article is devoted to the study of the peculiarities of translation of lexical lacunae in the collection of poetic works by Taras Shevchenko 'Kobzar'. The paper examines the translations of a number of lexical lacunae in the poetic discourse using comparative, contrastive and translation analyses. The translation of literary works, especially poetry, always causes many difficulties for translators, because the linguistic means of poetry are not just a set of words, but a complex system that conveys the depth of meaning, emotionality and stylistic features of the author. The modern reader, surrounded by a world of visual information, is ready to perceive visual poetry because he or she thinks in synthesised terms and has a rich cultural experience of aesthetic perception. All of this emphasises the need to analyse the specifics of the reader's perception of visual texts. The collection of poetry by Taras Shevchenko 'Kobzar' is of particular interest and challenge for translators, as it contains a significant number of lexical lacunae, which are key elements that influence the perception of the work, create a special atmosphere and effect. The translation of lexical lacunae in Taras Shevchenko's poetic works requires a deep understanding of both the source and target languages, as well as the cultural context of both languages. The article investigates the problems of translation transformations in the process of transferring lacunae into another language and outlines possible ways of their reproduction in order to achieve semantic and emotional effectiveness, as well as to preserve the expressiveness and authenticity of the original work. Particular attention is paid to the analysis of how translators cope with the challenges of conveying culturally specific elements, which is important for understanding the

context and content of Shevchenko's poetry. A comparative analysis of the means and techniques typical of poetry translation makes it possible to emphasise the organic nature of poetry to human perception, and reveals positive prospects for the further development of Ukrainian poetry.

Key words: *lexical gaps, poetic discourse, linguistic means, "Kobzar," translational transformations.*

Вступ. У сучасній літературі та лінгвістиці лексичні лакуни є важливим елементом вивчення мови та культури. Вони представляють собою невизначеності або прогалини у мові, що можуть виникати з різних причин, таких як історичні зміни, експресивність, стилістичні особливості та інші фактори. Українська мова – це мова, яка має багату історію та культурне значення. Один з найвідоміших поетів, які прославили українську мову, – Тарас Шевченко. Його збірка поетичних творів «Кобзар» стала скарбницею української літератури, яка містить значну кількість лексичних лакун, що стає причиною виникнення труднощів при перекладі на іноземну мову.

Переклади творчого надбання Т. Г. Шевченка викликають інтерес лінгвістів. Одним із найбільш активно досліджуваних аспектів є відтворення стилістичних фігур, оскільки саме вони є потужним джерелом створення образності у творах письменника [7]; перекладацькі стратегії, які забезпечують максимально адекватне та наближене відтворення оригінальних поетичних творів Тараса Шевченка та стали ще одним напрямком активного дослідження науковців [2].

Методологія та методи дослідження. Творчість відомого українського поета Тараса Григоровича Шевченка, який має світову славу, була предметом різноманітних досліджень. Поезії автора є найбільш досліджуваними з лінгвокультурологічного, соціального, художнього та інших аспектів. Особливу увагу дослідників привертає переклад творів Тараса Шевченка на іноземні мови, оскільки перекладені твори мають значний вплив на сприйняття української мови, літератури, культури та їхню роль у світовому культурному контексті, зокрема англomовному. Як символ української ідентичності, творчість Шевченка перебуває в полі зору багатьох перекладачів, як: Петро Фединський, Олександр Івах, Джон Вейр та ін. Однак найбільший вплив на поширення творів Шевченка серед англomовної аудиторії, на думку Р. Зорівчак, [4, с. 221; 5] мали Віра Річ, Етель Ліліан Войнич та Джон Вейр.

Незважаючи на відмінності у структурі української та англійської мов, які призводять до певних труднощів у процесі перекладу, зазначені перекладачі вміло зберегли бездоганну художню форму оригіналів, стилістичне розмаїття та ритміко-інтонаційну виразність автентичних поезій. Перекладачі прагнули максимально точно

відтворити український текст, використовуючи різні стратегії, такі як компенсація та трансформація. Ці стратегії були спрямовані на передачу українського художнього світу, який був створений автором у поетичних творах.

Дослідження показали, що перекладачі зуміли зберегти характерні риси художнього та інтонаційного стилю поета, незважаючи на те, що переклад Шевченкової поезії має свою складність, пов'язану з мовною картиною світу та реаліями, які багаті в його творчості. Крім того, переклади творчого спадку Т. Г. Шевченка також цікавлять вчених, особливо відтворення стилістичних фігур та лексичних лакун, які є важливим джерелом образності в творах письменника. Т. Зарицька звертає увагу на подальші кроки в освоєнні поезії Т. Г. Шевченка через переклади Віри Річ, яка успішно зберегла бездоганну художню форму оригіналів, стильове розмаїття і ритміко-інтонаційне звучання оригінальних творів [3]. Н. Кушина фокусується на аналізі перекладів творів Т. Г. Шевченка, зокрема на відтворенні стилістичних фігур, таких як повтори, паралельні конструкції та інверсії [7]. Д. Дроздовський досліджує шевченківський дискурс у перекладацькому і літературно-критичному доробку Віри Річ, чия перекладацька стратегія спрямована на адекватне та наближене відтворення оригіналу Т. Г. Шевченка англійською мовою [2].

Мета статті – провести порівняльний аналіз та визначити особливості перекладу лексичних лакун в збірці «Кобзар», задля встановлення їхнього впливу на семантику та експресивність іншомовного реципієнта, а також глибокого розуміння поетичного світу Т. Шевченка. Відповідно до мети здійснено порівняння автентичних українських лакун з англійськими перекладами в поетичному дискурсі. (за основу взяті переклади Петра Фединського [12]).

У ході проведення дослідження було застосовано різноманітні методи, включаючи: метод перекладацького аналізу, семантико-стилістичний метод, метод зіставлення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Лексичні лакуни – це недостатня кількість слів у тексті, що ускладнює його розуміння. Це може бути зумовлено відсутністю відповідного слова в мові, несумісністю між словом та його значенням, або використанням архаїчних слів. В збірці «Кобзар» лексичні лакуни відіграють важливу роль у розумінні твору та його емоційному впливі на читача.

Одним з прикладів лексичної лакуни в збірці творів Тараса Шевченка є фразеологічна одиниця «чумаки-чумаки», яка зустрічається в поезії «Іван Підкова». Ця лакуна не є зрозумілою для сучасного читача, оскільки надто специфічна та відноситься до вже зниклого ремесла та побуту. Аналогом цієї лакуни в англійській мові може

бути фраза «*cobblers-cobblers*», однак її розуміння також викликатиме труднощі для розуміння у не носія мови [10].

В збірці «Кобзар» можна виділити кілька видів лексичних лагун. Першим з них є діалектні лагуни. У творах Шевченка можна знайти багато слів та виразів, які вживаються тільки в певних регіонах України. Наприклад, у поемі «Наймичка» зустрічається слово «*щебече*», що означає «*співає*», а також «*кухоль*», який позначає «*кухлю*» або «*гличик*». Такі лагуни додають тексту автентичності та надають йому національного колориту, проте стають причиною труднощів для розуміння в англomовного читача.

Історизми, ще один важливий елемент творів Шевченка. У збірці можна знайти багато слів та виразів, які не вживаються у сучасній українській мові. Наприклад, у поемі «Катерина» можна зустріти слово «*дощечки*», яке означає «*дошки*», а також слово «*кінь*», яке вживається замість слова «*коник*». Такі лагуни дають можливість краще зрозуміти та оцінити історичний контекст та культурне надбання українського народу, у якому власне і було створено твір. Дані лагуни перекладені шляхом транслітерації, адже не містять аналогу в англomовному просторі.

Технічні терміни також зустрічаються у збірці «Кобзар». Наприклад, у поемі «Княжна» можна знайти слово «*карега*». В англійській мові, а точніше в англійських перекладах таке структурування лексеми «карега» відсутнє. Тому при перекладі на англійську вживається у значенні «*фургон*». Такі лагуни зазвичай зумовлені технічними особливостями того часу, у який було створено твір. Такі терміни можуть викликати труднощі при перекладі для іншомовних реципієнтів [7].

Порівняння лексичних лагун у збірці «Кобзар» та їх англійський переклад. Однією зі значущих проблем поетичного перекладу є передача структури поетичного тексту, що вимагає використання рим. Саме поетична структура завдає низку труднощів при створенні ідеального «відображення» оригіналу іншою мовою. Мова перекладу та культурні характеристики можуть значно відрізнятися від тих, які містяться у вихідній мові, як за стилем, так і за мовними конструкціями, і це ставить перед перекладачем завдання змінити ідеї та образи автора, щоб адаптувати їх до форми досліджуваної мови [1, с. 12].

Основна складність у поетичному перекладі – поєднати первинний зміст із необхідною формою, і слід зазначити, що точний і дослівний переклад зустрічається вкрай рідко. Головний акцент слід зробити на передачі основної ідеї та настрою оригіналу. Одне з найскладніших завдань теорії та практики перекладу – відтворити ритм оригіналу.

При перекладі творів Шевченка на англійську мову часто виникає потреба відтворити українські лексичні лакуни за допомогою англійських еквівалентів. Проте, не завжди можна знайти точний відповідник українського слова або виразу. Наприклад, у поемі «Іван Підкова» зустрічається слово «*отаман*», яке означає ватажок війська козацького. У перекладі на англійську мову це слово може бути перекладене як «*chieftain*», але такий еквівалент не відобразить повного уявлення про те, що саме мав на увазі автор, тому П. Фединський застосовує транслітерацію та залишає незмінність даної лакуни, задля максимального збереження автентичності твору та культурного коду нації. Наприклад, у поемі «Катерина» зустрічається слово «*чумаченьки*», що історичною українською назвою торговця сіллю. У перекладі це слово може бути перекладене як «*merchant*» чи «*trader*» але такий переклад може не передати повного значення слова, з огляду на значення такої професії в період написання даного твору. З огляду на це Петро Фединський перекладає таку лакуну шляхом транслітерації «*Chumak*», передаючи весь колорит поеми. Окрім цього у поезіях Шевченка можна зустріти деякі вирази, які важко перекласти на інші мови, оскільки вони мають певний культурний чи історичний контекст. Наприклад, назва вірша «Перебендя», що означає дивак, а в творчості Шевченка це образ кобзаря як народного співця, проте саме слово «*перебендя*» не є зрозумілим для англомовного простору та складним для його вимови, і тут Фединський застосовує вільний переклад та вживає «*Rambler*», що дещо видозмінює вихідний текст, однак дещо спрощує фонетичне навантаження. Ще одним вартим уваги прикладом є вираз «*на Голгофу*» в поемі «Марія», який вживається у значенні «*на каторгу*». У перекладі цей вираз може бути перекладений як «*to Siberia*», але це не передає повного значення та глиби змісту оригінального тексту поезії та посилу автора, задля досягнення такої мети Петро Фединський доречно здійснює переклад шляхом транслітерації слова «*Golgotha*».

У збірці «Кобзар», окрім лакун, що пов'язані зі словниковим запасом, можна знайти й ті, які пов'язані з місцевою термінологією та відтворенням різних діалектів української мови. Наприклад, у поемі «Чигрине, Чигирине» зустрічається слово «*переліг*», що означає необроблена, заплучена земельна-цілина, але для осіб, незнайомих з діалектною лексикою, це слово може здатися незрозумілим [7], та створює не аби які труднощі при його перекладі на англійську мову. В цьому контексті П. Фединський використовує еквівалент «*field*», що звісно передає зміст твору для англомовного читача, проте втрачається автентичність та колорит вірша.

Наведемо ще один приклад: «*Ой на горі женці гуляли, женці гуляли, молодії.*», що англійською звучить як «*On the hill the maidens*

frolicked, frolicked, the young ones." Лексема «женці», що має значення «той, хто жне хлібні рослини» при перекладі на англійську звучить як «maidens». Таке використання не є доцільним оскільки «maidens» – це «дівчина, діва», а «женці» можуть бути як жіночої так і чоловічої статті. Такий переклад не є коректним та доцільним в даному контексті [7].

Ще один приклад лакуни можна спостерігати у наступних рядках: «Якби ви знали, паничі, як важко в світі жити.» – *"If you knew, gentlemen, how hard it is to live in this world."* Тут лакуною являться лексема «паничі», що англійською звучить як «gentlemen». Такий переклад не є адекватним, оскільки тут лексему «паничі» виражено за допомогою гіперболи, що вказує на негативне значення.

Проаналізуємо ще один приклад з твору Шевченка «Мені тринадцятий минало»: «Уже прокликали до паю.» – «*They had called us in to get our helpings.*» Лакуна «пай», що в українській мові має значення: «внесок кожного учасника підприємницького проекту, що здійснюється шляхом передачі грошей або іншого майна» англійською звучить як «*in to get our helpings.*» Таке використання не є доцільним, оскільки втрачається зміст лексеми.

Наведемо ще один приклад: «Не був би в світі юродивим, людей і бога не прокляв!» – «*I'd not be an outcast in that world Cursing man and God!*» Тут лакуна «юродивий», що в українській має значення – «божевільний» англійською звучить як «*outcast*»– «ізгой». Такий переклад є не точним та порушує зміст твору.

Ще один приклад лакуни спостерігаємо у творі Шевченка «Не гріє сонце на чужині»: «Блукав собі, молився богу та люте панство проклинав» – «*I just wandered, prayed to God and cursed the cruel gentry.*» У цих рядках лакуною є лексема «панство», що англійською звучить як «*the cruel gentry*» – «жорстока шляхта». Використання такого перекладу є недоцільним, де втрачається зміст лексеми.

Проаналізуємо ще один рядок з вірша «Іван Підкова»: «Свідок слави дідівщини з вітром розмовляє». – «*The witness to grandfathers' glory, converses with the wind.*» В українській мові лакуна дідівщина означає – нестатутні відносини між військовослужбовцями в колишній радянській армії, що полягають у пануванні тих, хто прослужив довше над тими, хто прослужив менше. При перекладі на англійську це звучить як «*grandfathers' glory*» – слава дідусів. Такий переклад повністю знищує значення українського слова та не передає його змісту.

Важливим аспектом перекладу лексичних лакун є дотримання адекватності та еквівалентності перекладу. Наприклад, в англійській мові для перекладу слова "грізний" можна використовувати слова

"terrible", "fearsome" або "threatening", але кожне з цих слів може виражати різні значення, в залежності від контексту.

Проаналізуємо наступні рядки: «*Не хотілося в снігу, в лісі. Козацьку громаду з булавами, з бунчугами збирає на пораду...*» – «*Amid the snows, amid the woods, It wanted not to summon. The advice of sceptered Kozak...*» У цьому прикладі лакуною є «булава» та «бунчуки», що при перекладі на англійську упущено. Такий переклад є недоцільним, оскільки втрачається український колорит та зміст вірша.

Наведемо ще один приклад: «*Та розкаже по-нашому, про свої гетьмани*» – «*And tells us in our language, about his glorious hetmans*», де лакуною є лексема гетьмани, що англійською звучить як «*hetmans*». Тут при перекладі використано прийом транслітерації. Вважаємо такий переклад недоцільним. Лакуна відображає український колорит та історію проте є незрозумілою для іншомовного читача.

У вірші Шевченка «На вічну пам'ять Котляревському» спостерігаємо такий вислів "*Вітер віє, гори гоїдає*", де лакуною є «*гоїдає*». Англійською це звучить як "*sway*." Такий переклад є достатньо точним, оскільки передає основну ідею лакуни. Англійська версія відображає ідею нестабільності, що може бути пов'язано з непередбачуваністю життя, яку передає українська лакуна.

Наведемо ще один приклад: «*Сини мої, гайдамаки!*» – «*My sons, O haidamaks!*» Тут лакуною є «*гайдамаки*», що при перекладі на англійську передано способом транслітерації – «*haidamaks*». Такий переклад не є доцільним, оскільки лакуна є незрозумілою для іншомовного читача.

Висновки з дослідження. Підсумовуючи, варто зазначити, що лексичні лакуни виникають через культурні, історичні та мовні відмінності між українською мовою та мовами перекладу. Особливо складними є переклади культурно специфічних термінів, історичних понять, емоційних відтінків і стилістичних прийомів, а також фонетичних та ритмічних особливостей поезії Шевченка.

Отже, провівши зіставний та перекладацький аналіз, тим самим систематизувавши низку вибраних лакун, та їх англійський переклад, зі збірки Тараса Шевченка «Кобзар», можна вважати, що переклад поданих лексичних трансформацій, є багаторівневим та комплексним і вимагає постійного вдосконалення та високого рівня майстерності від перекладача. Такий підхід адаптовуватиме збірку для кращого розуміння та врегулює емоційний вплив на читача.

Тож, для того аби знайти баланс між збереженням оригінального змісту і художньої цінності твору та передачею його зрозумілою для читачів мовою перекладу, важливо звертати увагу на відтворення не лише лексичного складу, а й контекстуальних та культурних нюансів

при перекладі поетичних творів. Наприклад, в перекладі лакуни "Кожен куля, як сльоза, аж з серця лине" – "Every bullet, like a tear, is drawn from the heart's sorrow." збережено та підкреслено метафоричність і передано емоційний заряд оригіналу.

А також, важливо застосовувати різноманітні підходи для якісного перекладу, які як: калькування, транскрипція та адаптація.

Збереження культурного та історичного контексту при перекладі «Кобзаря» є ключовим завданням для перекладача, що дозволяє читачам інших культур і мов краще зрозуміти і оцінити багатство української літературної спадщини. Успішний переклад лексичних лакун сприяє не лише збереженню значення оригіналу, але й збагаченню культури мови перекладу новими поняттями та образами.

Таким чином, переклад лексичних лакун у «Кобзарі» є не просто технічною задачею, а мистецтвом, яке потребує не лише лінгвістичної компетенції, але й глибокого розуміння української культури та історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрієнко Т. П. Стратегії відтворення іншомовних елементів у мовленні персонажів художнього твору // *Філологічні трактати*. 2012. Т. 4, № 1. С. 11–16. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2012_4_1_4
2. Дроздовський Д. Віра Річ: ...in Memoriam: до дня пам'яті перекладачки української літератури, члена Міжнародної ради журналу «Всесвіт». *Всесвіт: Журнал іноземної літератури*. 2010. № 1/2. С. 227–231. URL: <http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/691/41/>
3. Зарицька Т. Новий етап освоєння поезії Тараса Шевченка: переклади Віри Річ. *Шевченкознавчі студії*. 2013. Вип. 16. С. 283–291. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ShS_2013_16_35
4. Зорівчак Р. Сприйняття особистості та творчості Тараса Шевченка у Великій Британії (Частина 1). *Всесвіт*. 2011. № 3-4. С. 211–215. URL: <http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/862/41/>
5. Зорівчак Р. Сприйняття особистості та творчості Тараса Шевченка у Великій Британії (Частина 2). *Всесвіт*. 2011. № 5–6. С. 215–227. URL: <http://www.vsesvit-journal.com/old/content/view/862/41/>
6. Копильна О.М., Відтворення авторської алюзії в художньому перекладі (на матеріалі українських перекладів англомовної прози ХХ століття) : Автореф. дис... канд. філол. наук / О. М. Копильна; Київ: нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2007. – 20 с. – укр. Косів Г. Віра Річ. Творчий портрет перекладача. Львів, 2011. 264 с. URL: <https://uacademic.info/ua/document/0407U001922>
7. Кушина Н. І. Поезія Тараса Шевченка в перекладах Віри Річ. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. Вип. 3. С. 146–156. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/2464/Kushina.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
8. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О. В. Ребрій. Х. : Харк. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с. URL: <https://foreign-languages.karazin.ua/resources/a28dc3bfe2522ad80245ccd52ad02789.pdf>

9. Poems of Taras Shevchenko translated into English by John Weir URL: <https://taras-shevchenko.storinka.org/poems-of-taras-shevchenko-translated-into-english-by-john-weir.html>
10. Kobzar. Ukrainian Poetry of Taras Shevchenko. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/18385/file.pdf>
11. Reiss K. Translation Criticism – The Potentials & Limitations. Categories and Criteria for Translation Quality Assessment, Manchester: St. Jerome, in Target 14:2 (2002), 422-424 URL: https://www.academia.edu/33477031/_Translation_criticism_The_potentials_and_limitations_by_Katharina_Reiss
12. Schevchenko T. The complete Kobzar. The poetry of Taras Schevchenko. / Tr. from the Ukrainian by Peter Fedynsky, engraving by Vasyl IvanovychShtemberg,–UnitedKingdom,London:GlasgowPublicationLtd.,2013.451p.URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/0000831>

Альона Кундій,
аспірантка кафедри мов і літератур
Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Навчально-наукового інституту філології
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0000-0003-2686-7553>
м. Київ, Україна

Особливості гендерної ідентичності в ліриці китайських принцес

Main characteristics of gender identity in the Chinese princesses' poetry

Анотація. У даній статті наведена на проаналізована творчість китайських принцес, що жили за часів Західної Хань (西汉, III ст. до н.е. – I ст. н.е.) – Лю Сі-Цзюнь (刘细君公主, II ст. до н.е.), а також епохи Тан (唐代, VII–VIII ст.) – Чень-Лю (陈留公主, ? – ?) та І-Фан (宜芳公主, ?–745). Як зазначають вітчизняні дослідники, гендерна ідентичність автора художнього твору не залежить від його статі, а так як маскулінна та фемініні ідентичності найяскравіше проявляються в ліриці [2, с. 64], саме тому, дослідження лірики китайських жінок може висвітлити особливості Я-концепції жіночої лірики давнього Китаю. Феміністичні мотиви сестринства, бунту та жаги до свободи від патріархального гніту – є основним тематичним наповненням лірики більшості китайських поетес давніх часів. І хоча проблематика становища жінки в тогочасному патріархальному соціумі піднімалося й чоловіками-поетами у своїй творчості, проте вони є виключно поверхневими й стереотипними. Жіноча палацова лірика аристократок давнього Китаю – це унікальне явище китайської літератури, який викликає особливий інтерес у сфері дослідження природи походження та особливостей даного феномену. Соціальне положення особливим чином розкриває феміністичний дискурс лірики емансипованої жінки аристократичного походження. Це в свою чергу забезпечить ґрунтовний аналіз поезії китайських принцес, що жили за часів конфуціанського суспільства. Через відсутність будь-яких вітчизняних та недостатню кількість зарубіжних досліджень феномену жіночої палацової лірики часів конфуціанського Китаю, ми вважаємо доцільним проаналізувати поезію аристократок того часу. Виокремлення особливостей використання китайськими поетесами характерних символів, що притаманні лише жінкам-поетам та визначення фемініної ідентичності ліричного героя у проаналізованих творах допоможе глибше проаналізувати феномен даної лірики. А у окремих випадках – показати тяжіння ліричної героїні до більш маскулінних рис її лірики. Зважаючи на особливість соціального положення

китайських аристократок конфуціанського суспільства їх самотність лірика є унікальним надбанням китайської літератури, що характерним чином розкриває жіночу ідентичність. Авторки поетичних творів наголошують на особливостях свого соціального положення, як емансипованої жінки патріархального суспільства, про що яскраво свідчить їх лірика. У давній китайській поезії лірична героїня, виявляючи солідарність до почуттів іншої може свідомо переймати більш маскулітні риси, вдаючись до уподібнення чоловікові.

Ключові слова: жіноче питання, лірика китайських принцес, феміністичний дискурс, палацова поезія, китайська література, конфуціанське суспільство, жіноча поезія.

Summary. This article provides an analysis of the Chinese princesses poetry who lived during the Western Han (西汉, III century BC – I century AD): princess Liu Xijun (刘细君公主, II century BC) and the Tang era (唐代, VII–VIII centuries): princesses Chen-Liu (陈留公主, ? –?) and Yi-Fang (宜芳公主, ?-745). According to the definition of Ukrainian researchers, the gender identity of the author does not depend on his gender; moreover, the masculine and feminine identities are most clearly manifested in lyrics [2, c. 64]. That is why the study of Chinese women's poetry can highlight the peculiarities of the Chinese ancient women's lyrics self-concept. Feminist motifs of sisterhood, rebellion and longing for freedom from patriarchal oppression are the main thematic content of the Chinese ancient women writers. Although the issue of women's status in the patriarchal society of that time was also raised by male poets, but such kind of poetry was exclusively superficial and stereotypical. The Chinese palace poetry of aristocratic women is an unique phenomenon. That is why it is the reason of the huge interest in the field of research into the nature of the origin and peculiarities of this phenomenon. The social status of poets who are the part of noble families may reveals the feminist discourse of woman's poetry. Due to the lack of Ukrainian studies and insufficient number of western works in this field, we consider it expedient to analyze the poetry of Chinese aristocratic women of that time. Identification the peculiarities of the certain symbols usage by Chinese poets, which are inherent only to female poets and to determine the feminist identity of the lyrical hero in the analyzed works are the main purpose of this article. According to the peculiarity of the social situation which Chinese aristocrats had, their original poetry is unique heritage of Chinese literature, which characteristically reveals the female identity. The authors of poetry emphasize on the peculiarities of their social position as an emancipated woman of a patriarchal society. It is clearly evidenced by their lyrics. The lyrical hero of ancient Chinese poetry may show the solidarity with the feelings of another woman. That is why we may see how poetesses consciously adopt more masculine features and try to act like a man.

Key words: women's issue, Chinese princesses poetry, feminist discourse, palace poetry, Chinese literature, Confucianism society, women's poetry.

Вступ. Серед зарубіжних дослідників, що у своїх дослідженнях торкалися питання жіночого поетичного слова принцес давнього Китаю, можемо виділити статтю Девіда Райта «Життя та

діяльність китайських принцес-наречених в період східних тюрків: 580–593 рр. н.е.» [8].

Дослідник аналізує творчість деяких найвідоміших принцес VI століття, однак не акцентує увагу на феміністичному дискурсі зазначеної лірики, а також не розкриває ремінісценції та наслідування інших поетес, що яскравим чином характеризують дану лірику.

Китайський дослідник Цзян Лян-Фу (姜亮夫) у своїй праці «Словник характеристики лірики доцінської доби» (“先秦诗鉴赏辞典”) хоч і наводить короткі біографічні дані життя і творчості принцес, однак не дає характеристик феміністичного дискурсу їх лірики [11].

Методологія та методи дослідження. У ході проведення дослідження були використані такі методи як:

– біографічний – задля виявлення особливостей життя поетес, що вплинуло на тематику їх творчості;

– культурно-історичний, що допоможе визначити вплив культурних та історичних обставин на формування особливостей поезії китайських принцес;

– текстового аналізу – задля виявлення символіки текстів оригіналу, що відображає специфіку китайської поезії, написаної жінками;

– У ході дослідження також були використані такі загальнонаукові методи дослідження як: тлумачення, опис, узагальнення, аналіз, синтез та порівняння.

Виклад основного матеріалу дослідження. У творчості майже всіх представлених мисткинь основним мотивом їх лірики є образ нещасливої жінки, що стала заручницею трагічної долі: принцеса, як представниця правлячої династії, видається заміж за чужинця (як правило це ватажок кочового племені), аби зміцнити положення держави на політичній арені, заручившись підтримкою нового союзника.

Як зазначають зарубіжні дослідники, традиція дипломатичних шлюбів в давньому Китаї бере свій початок з III ст. до н.е., коли перший ханський імператор Гао-Цзу (高祖) видав заміж одну з принцес за *шанью* (单于) – правителя племені *сюнну* (匈奴) [8, с. 39].

Зважаючи на постійність нестабільного положення династій, особливо в період з V–VI століття, дипломатичні шлюби стають нормою тогочасної дійсності і тривають аж до династії Сун (宋代, IX–XIII ст.). Дане соціально-політичне явище знаходить своє яскраве відображення у ліриці китайських принцес тих часів [8, с. 42].

Однак, варто зазначити, що масове укладання таких шлюбів, загалом, бере свій початок ще з часів Воюючих держав (战国时期, V–III ст. до н.е.) – буремного етапу в історії давнього Китаю. У ті

часи принцеси правлячих династій виходили заміж за правителів інших держав, аби зміцнити положення своєї батьківщини, створивши політичний альянс. Лірика доціньських принцес Чжуан Цзян (庄姜) та Сюй Му (许穆) є яскравим прикладом відображення характерної тематики та образів, які є притаманними для поезії жінок певної соціальної категорії та життєвих обставин [1].

Варто зазначити, що хоча в ліриці китайських аристократок доціньської доби, так і в поезії принцес, що представлена у цій роботі ми не побачимо активних закликів до боротьби за свої права, однак тематична наповненість їх лірики є досить відвертою та «нетиповою» для жінки патріархального суспільства.

Зважаючи на ідентичність соціального положення доціньських поетес та мисткинь, представлених у даній статі, ми вважаємо доцільним розглядати жіночу палацову лірику китайських аристократок як окремий вид поезії, що особливим чином розкриває та порушує проблематику жіночого питання у патріархальному суспільстві через призму неканонічної лірики китайської літератури, написаної жінками-поетами.

В українському китаєзнавстві під терміном палацова лірика зазвичай розуміють *гунтіши* (宫体诗) – вірші у палацовому стилі [3, с. 54].

Що стосується зарубіжних досліджень, під стилем *гунтіши* мають на увазі *palace-style poetry*, тобто – поезію в палацовому стилі [4].

Китайський дослідник Лю Шипей (刘师培) у своїй праці «Коментарі до історії китайської літератури давнини та середніх віків» (《中国中古文学史讲义》) зазначає, що даний стиль поезії сформувався набагато раніше, ще за часів династій Цзінь (晋朝, 265–420) та Південна Сун (南朝宋, 420–479 рр.), а своєї популярності досяг за часів династії Лян [12].

Відомо, що стиль *гунтіши* набув активного розвитку саме завдяки Сяо Гану (萧纲, 503–551рр.), який після сходження на престол став імператором У династії Лян (梁武帝) [4].

Дана лірика також відома своєю завуальованою особливістю зображення еротики та сексуальних зв'язків [4].

Описуючи вроду жінки, автори-чоловіки передають своє захоплення нею через оголені частини тіла, які собі уявляє митець: обличчя, зап'ястя рук, ступні ніг тощо. Акцент на поясі, наприклад, який тримає одяг – компенсаторний еротичний сигнал, до якого вдавалися митці свого часу: адже коли пояс розв'язується, жінка постає оголеною [4, с. 12].

Поширена тематика – зображення лінії кохання між заможним паном та куртизанкою із публічного дому, що чекає на свого коханого, сподіваючись що той ошчасливить її новою зустріччю у майбутньому.

Також для цього стилю є характерним вживання символіки лампади або свічки, що плавиться. Таким чином полум'я та тінь, яке з'являється в процесі горіння часто є символом чоловіка та покинутої ним жінки [7].

Таким чином, стиль палацової лірики – *гунтіши* в китайській літературі є виключно чоловічим каноном палацової лірики, яка є продуктом відображенням патріархального світосприйняття. Цей стиль характеризується певним набором образів, частим зображенням чоловіками взаємозв'язків між чоловіком та жінкою, еротизацією образу жінки тощо.

Прикметним є те, що ми розглядаємо поезію конфуціанського суспільства, авторами якої є жінки аристократичного походження. Тобто, йдеться про *жіночу палацову поезію*, а не лірику в палацовому стилі – *гунтіши*. Попри те, що жінки були вкрай безправними в ті часи, ми не можемо не врахувати їх походження та соціальний статус, адже він безпосередньо впливає на характер та тематичне наповнення лірики китайських поетес.

Принцеса Лю Сі-Цзюнь – племінниця ханського імператора У (武帝), яка згідно з його наказом була видана заміж за одного з ватажків народності *усунь* 乌孙, аби ті стали союзниками ханської імперії проти кочовиків *гунну* 匈奴. У розпачі від цього дівчина написала вірша під назвою «Лемент скорботної печалі» («悲愁歌») [6, с. 168]:

Лемент скорботної печалі

*Сім'я відправила мене в краї далекі
У землі, до правителя усунів*

*Покоями їх юртою тепер служить
Знамена ці – тепер мої вже стіни*

*М'ясне лише як їжу споживаю
Кумис єдиним зробився напоєм*

*А як про край свій рідний я згадаю
Так моє серце вмить стає тяжким від
болю*

*Якби ж могла я лебедем постати
Щоб повернутися назад, до свого дому.
(переклад Кундій А. С.)*

悲愁歌

吾家嫁我今天一方，
远托异国兮乌孙王。
穹庐为室兮旃为墙，
以肉为食兮酪为浆。
居常土思兮心内伤，
愿为黄鹄兮归故乡。
[13, с. 1225].

Тема жіночої туги за рідним краєм є популярним мотивом у ліриці китаянок свого часу, коли принцеса, яку видали заміж в чужий край за політичним розрахунком, стає заручницею свого безвихідного положення. Своїм корінням дана поезія сягає часів авторської лірики жінок доціньської доби [1].

Цікавим у цьому вірші є останні рядки: ліричної героїня хоче постати лебедем, щоб повернутися в рідний край. Такий мотив можна розглядати як непокору та завуальованого бунту проти реальності, в якій опинилася жінка.

Образ лебедя в китайській давній поезії зустрічається доволі часто, однак саме в жіночій ліриці по-особливому розкривається персоніфікація ліричної героїні, що говорить про свої життєві потрясіння.

До прикладу, у вірші «Пісня лебедя» (“黄鹄歌”) доціньської поетеси Тао Ін (陶嬰) лірична героїня, ставши вдовою у молодому віці, асоціює себе з лебедем, виражаючи глибоку скорботу через смерть чоловіка. Поетка демонструє глибоку відданість своєму покійному обранцю, не бажаючи більше брати шлюб з іншим чоловіком. Головний мотив цього твору звучить в останніх рядках: (дослівно: «*і хоча є достойний самець [чоловік], але ні в якому разі не літати знову [разом з іншим]*») (虽有贤雄兮，终不重行) [11, с.966].

Лірична героїня Тао Ін яскраво акцентує на своїй гендерній приналежності, що яскраво підтверджує метафора: самиця лебедя проливає сльози за померлим самцем-чоловіком.

Принцеса Лю з перших рядків теж ідентифікує себе як жінка: «Сім'я відправила мене в краї далекі, У землі, до правителя усунів» (吾家嫁我今方一，远托异国兮乌孙王。). Особливо чітко це видно в оригіналі, де авторка використовує ієрогліф *цзя* – 嫁: вийти заміж.

Іншим прикладом зображення жіночої скорботи у чужому краї є вірш «Пишу на ширмі під-час зупинки в Хьюйчи» (“虚池驿题屏风”), написаний принцесою І-Фан.

І-Фан була видана заміж за ватажка кочового племені *кумосі* (库莫奚), які ще відомі під назвою *татаби* – монголомовні племена на території Південно-Західної Манчжурії [9].

Пишу на ширмі у заїзді Хьюйчи

*В час заміжжя свого полишаю ці рідні краї,
Як ніколи раніше постало воно тяжким болем.
Імператорська милість, що дарована була мені
Є шляхом неблизким, і моїм тихим горем.*

*У дорозі німа: тихо сльози свої проливаю,
Бо за тою межею мене вже чекає лише:
Пустелі пісок, що безжально прикрасу пудрову
Й фарб красу всю собою умить зіпсує.*

*І не знаю, чи скоро скорбота скінчиться?
Моє серце страждення чи зможе колись не плекати
Ту надію, щоб якось настала хвилинка,
І Чанань своїм поглядом знову могла обійняти?
(переклад Кундїї А. С.)*

虚池驿题屏风

*出嫁辞乡国，由来此别难。
圣恩愁远道，行路泣相看。
沙塞容颜尽，边隅粉黛残。
妾心何所断，他日望长安。 [13, с.
1233].*

Китайські дослідники зазначають, що поетеса під словом 由来 (дослівно: з *самого початку*) у цьому вірші має на увазі незмінність тяжкої долі всіх дівчат, яких видавали заміж проти власної волі [13, с. 1234].

Цей рядок відображає феміністичний настрій ліричної героїні, адже принцеса звертає увагу на проблему гендерної нерівності та неможливості жінки належати самій собі в тогочасному китайському суспільстві. «*Як ніколи раніше постало воно [заміжжся] тяжким болем.*» (由来此别难).

В оригіналі й тут бачимо ієрогліф *цзя*: вийти заміж, отже, гендерна ідентифікація ліричної героїні принцеси І-Фан є очевидним.

Незвичайним чином фігурує в поезії образ піску пустелі, якому лірична героїня приписує фатальні для власної долі якості, які, фактично, прирівнюються зі смертю: «*Пустелі пісок, що безжально прикрасу пудрову й фарб красу всю собою умить зінсує.*» (沙塞容颜尽, 边隅粉黛残).

Напрочуд цікавим є інтерпретація «пудри» – *фень* (粉) та «фарбаи для брів» – *дай* (黛), що несуть в собі подвійну конотацію. Спершу може здатися, що йдеться про косметику на обличчі дівчини, яка змішалася із подорожнім пилом та піском. В більш загальному сенсі ці рядки дають зрозуміти, що лірична героїня не просто давно в дорозі. Перед нею вже видніються кордони чужої землі, а краса рідних країв, як і косметика на її обличчі тьмянішає по мірі того як вона віддаляється від рідного дому.

Не зважаючи на те, що китайські принцеси були представницями аристократичних сімей, однак вони теж ставали жертвами конкуренції традиційного патріархального суспільства.

Так, наприклад, принцеса Чень-Лю є авторкою вірша «Відповідаю натомість» («代答诗»), який вона написала замість свого чоловіка Ван Су (王肃, 464–501 pp.) у відповідь на любовну лірику від його колишньої дружини із роду Сьє, що походить із повіту Чень 陈郡谢氏 [13, с. 1078].

Покинута дружина надіслала вірша «Присвячую лірику Ван Су» («赠王肃诗»), у якому вона звертається до почуттів свого все ще коханого чоловіка, з надією пробудити в ньому минуле кохання. Поетеса апелює до образів шовкопрядів, які сплітають нитки в кокони, перед тим як їх розпускають і зроблять шовк. Дана алегорія – це звичайно ж натяк на їх колишній сімейний союз, коли подружжя, мов ті дві нитки були зіткані для того, щоб назавжди поєднатися разом у пряжі. Останні рядки виголошують головне послання ліричної героїні до свого коханого: «//Прекрасні полотна із них поробил.,//Чудові тепер ці зіткані нитки.//Та може іще він таки пригадає// Як разом

із нею його заплели?// (本为箔上桑， 今作机上丝。 得路逐胜去， 颇忆缠绵时?) [13, с. 1077].

Ми не можемо стверджувати напевно що стало причиною такого вчинку принцеси Чень-Лю, яка була не просто далекою родичкою імператора Сяо-Веня (孝文帝) династії Північна Вей (北魏朝, IV–VI ст.) а його молодшою сестрою. Не зважаючи на своє шляхетне походження, принцеса замість свого чоловіка надіслала пані Сьє листа у поетичній формі «Відповідаю натомість» (“代答诗”) [13, с. 1077].

Принцеса пише вірш замість чоловіка, а тому, її лірична героїня уподібнюється до чоловічого стилю, хоче ми не побачимо і яскраво виражених маскулінних рис в її поезії.

Чень-Лю наслідує манеру лірики покинутої дружини. Особливо цікавими є рядки пані Сьє (得路逐胜去), який переймає принцеса Чень-Лю (得常继新去), дублюючи вираз – (得... 去) [13, с. 1077].

У сучасному світі такий прийом назвали б плагіатом, але для китайської лірики давніх часів це вважалося родзинкою, особливою манерою наслідування в листуванні двох поетів. Так, наприклад, суєська поетеса Тан Вань (唐婉, 1130–1156) використала рефрен у своєму однойменному вірші, наслідуючи манеру лірики свого колишнього чоловіка Лу Йоу (陆游, 1125–1210) «Шпилька у вигляді фенікса» (“钗头凤”) [4, с. 812; 11].

Звертаючись до тієї ж самої символіки, лірична героїня намагається донести іншій авторці поетичного послання, певну закономірність логічної послідовності подій: нитки, створені шовкопрядами, не просто розплітаються з коконів, а використовуються далі у інших технологіях виробництва, де з ниткою в парі використовують голку. А, отже, нема сенсу згадувати про те, як ця сама нитка була сплетена з іншими в коконі, адже зараз її заправили у вушко голки. Основний мотив даного поетичного твору: не варто катувати себе спогадами, пройшов час і порядок речей змінився, слід відпустити минуле і не хапатися за примау того, що вже не повернеш.

Таким чином, принцеса виявляє солідарність іншій знедоленій жінці, адже скоріше за все Ван Су навряд чи відповів би пані Сьє самостійно. Саме тому, Чень-Лю, вочевидь, робить це за свого чоловіка аби його колишня дружина отримала хоч якусь відповідь, і, можливо, це би допомогло їй заспокоїтися.

Звернемося до ключового символу лірики обох поетес – шовкової нитки – *си* (丝), що була одним з найпопулярніших символів класичної китайської поезії. Шовкові нитки використовувалися авторами лірики на позначення *си* (思): думок чи любовних переживань, часто ностальгії за рідним краєм. Омонімічні пари є розповсюдженим явищем класичної китайської лірики, що допомагали авторам

завуалювати та надати ширшої змістовності певним явищам у своїх творах [3, с. 111].

Шовкова нитки – давній символ, що берез свій початок з китайської міфології. За китайськими віруваннями Ткаля (织女) вважається богинею-покровителькою ткацького мистецтва, закоханих, а також духом, що оберігає дітей та пастухів; вона є небесною ткалею, що створює хмари [10].

Романтична легенда про Ткалю та Пастуха (织女牛郎) є однією з найбільш впливовіших мотивів китайської міфології, а головні герої, такі як сама Ткаля та Пастух стали символами закоханої пари. І хоча в цій історії шовкові нитки не фігурують як любовна атрибутика, однак образ самої богині тісно переплітається із ткацтвом та темою кохання [10].

Ще один небожитель – Юе Лао-Є (月老爷) – Місячний дідусь є не просто покровителем любовних пар, а тим, хто їх об'єднує. Прийнято вважати, що він сплітає руки закоханих *червоною ниткою шлюбу* (姻缘红线) [14].

Як бачимо, образ нитки, що пов'язує пару є сакральним символом шлюбу та любовних почуттів в китайській культурі. Сплести руки разом за допомогою шовкової нитки означає стати подружжям навіки.

Висновки з дослідження. Таким чином, провівши раціональне дослідження лірики китайських принцес, можемо стверджувати, що їх творчість є самотнім та унікальним явищем. Саме ця особливість, часом, ставала причиною прояву солідарності до страждання своєї суперниці, що прагнула прихильності свого вже тепер колишнього коханого. Поезія китайських принцес показує всю гамму багатогранності й чуттєвості жіночого світосприйняття, а відтак і характерну реакцію на тогочасну реальність у якій опинялися жінки. Звертаючись від імені свого чоловіка до його колишньої дружини, принцеса Чень-Лю демонструє солідарність до страждань іншої, а тому присвячує їй вірша. Лірика принцеси І-Фан сповнена завуалювано-патріотичного характеру, коли лірична героїня, накладаючи свої почуття на оточуючі її красиви пише своєрідну оду-прощання рідним краям. Поезія принцеси Лю Сі-Цзюнь – уособлення любові до свободи та особливого патріотизму. Беручи свій початок ще з часів виникнення «Книги пісень» (“诗经”, XI–VI ст.), лірика жінок шляхетного походження розкриває свою самотність та специфіку тематичного наповнення. Лірика принцес Чень-Лю, І-Фан та Лю Сі-Цзюнь стає ключем до глибшого розуміння особливостей феміністичного дискурсу китайської лірики жінок шляхетного походження, розкриваючи через гамму поетичних образів

самоідентичність мисткинь, що мали певний соціальний статус. Отже, поезія принцес є самотнім явищем китайської літератури, що розкриває гамму почуттів та страждання емансипованої жінки давнього Китаю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кундій А. С. Тематичні парадигми лірики Чжуан Цзян та Сюй Му як джерело зародження особливостей китайської поезії. *Kelm*. 2021. Т. 1, № 2 (38). С. 126–136.
2. Шаф О. В. Гендерно-психологічні аспекти української лірики ХХ століття : монографія. Київ : Досконалий друк, 2019. 606 с.
3. Шекера Я. В. Хрестоматія китайської літератури (III–VI ст.). Київ : ВПЦ "Київ. ун-т", 2008. 196 с.
4. Birrell A. M. *New song from a jade terrace: an anthology of early Chinese love poetry, translated with annotations and an introduction*. London, Boston, Sydney : George Allen & Unwin, 1982. 374 p.
5. Chang K.-i. S., Haun S. *Women writers of traditional china: an anthology of poetry and criticism*. Stanford, California : Stanford University Press, 2000. 928 p.
6. Lily Xiao Hong Lee, Stefanowska A. *Biographical dictionary of chinese women: antiquity through sui 1600 B.C.E.-618 C.E*. New York, London : M.E. Sharpe, 2007. 405 p.
7. Tian X. F. *Illusion and Illumination: a new poetics of seeing in Liang dynasty court literature*. *Harvard journal of asiatic studies*. 2005. Vol. 65, no. 1. P. 7–56.
8. Wright D. C. *A chinese princess bride's life and activism among the eastern türks, 580-593 c.e*. *Journal of asian history*. 2011. Vol.45, No.1/2. P. 39–48.
9. Xu E.-Q. *Historical development of the pre-dynastic khitan*. Helsinki: Multiprint Oy, 2005. 300 p.
10. Yuan Ke. *Stories from chinese mythology / trans. from Chinese by Ke Wen-li, Hou Mei-xue*. Nankai : Nankai University Press, 1993. 438 p.
11. 姜亮夫. 先秦诗鉴赏辞典. 上海 : 上海辞书出版社, 1998. 1090 页.
12. 刘师培. 中国古代文学史讲义. 中国近三百年学术史论. 北京: 时代文艺出版社, 2009. 312 页.
13. 沈立东, 葛汝桐. 历代女性诗词鉴赏辞典. 北京: 中国妇女出版社, 1992. 1878 页.
14. 王亦铮. 閩南月老信仰的歷史與現狀. *國文天地*. 2015. Т. 31, № 4. 頁. 31–38.
15. 张晶婧. 翻译美学视角下的绍兴景观介绍研究. *浙江: 现代语言学*. 2023. Т. 11, № 2. 頁. 601–607.
16. 徐陵. 玉台新咏. URL: <http://m.dianjiwu.com/m.php?action=list&id=2776> (date of access: 11.01.2024).

Victoria Lipina,

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Head of the Department of Comparative English
and Oriental Philological Studies,
Oles Honchar Dnipro National University
<https://orcid.org/0000-0001-9089-5159>
Dnipro, Ukraine*

Glib Lipin,

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Literature,
Oles Honchar Dnipro National University
<https://orcid.org/0000-0003-2341-548X>
Dnipro, Ukraine*

Theoretical challenges in the study of the fantastic literature

Теоретичні виклики у вивченні фантастичної літератури

Summary. *The article is intended to outline the critical interest in the literature of the fantastic in two ways: by outlining the challenges in a theoretical understanding of its generic specificity in the wider field of literature by exemplifying analytic approaches to the study of the fantastic. Some of them are traditional and connected with the body of SF scholarship, inasmuch they have greatly helped in forming critical opinions. Another way is to highlight not so much a genre of the fantastic, but controversial theses that emerged within a new critical direction concerning the “moments of truth” found in fantastic writings that emerged with New Wave and encouraged the dynamics of critical awakening. It is noticeable that critics of the fantastic move away from the criterion of reality, then return to it again as a saving milestone. The goal of the article is not so much to name any of them as the most correct and comprehensive but to consider some of the many challenges that pertain to the criticism of the fantastic and that are still left unanswered in Western mainstream criticism. Critics, like E. Rabkin, N. Ruddick, H. Bretnor, L. Fiedler, T. Todorov, S. Lem, B. Aldiss, espoused a new vision of the fantastic not only within a historical context and generic variety of the precursors of the fantastic genre as an area of active artistic consciousness but also as a reader’s experience of the fantastic. As the title implies, the article describes how the study of the fantastic elucidates authoritative judgments on challenging issues and the most unexpected solutions, inasmuch since discussions on the definition and designation of genres of fantastic literature can be endless. The variety of emerging modifications of the fantastic is just as limitless. In addition, some new theoretical challenges are visible as a consequence of this*

study. The science-centrism is largely discredited now, and the process of the birth of new fantastic genres is underway in critical assessment.

Key words: *science fiction, fantasy, the fantastic, generic criticism, intergeneric boundaries, structuralism.*

Анотація. *Стаття має на меті окреслити науковий інтерес до літературної фантастики двома способами: шляхом аналізу викликів у теоретичному розумінні її родової специфіки та шляхом вивчення найважливіших проблемах в оцінках нових експериментів, які нині є резонансними в британській та американській фантастичній літературі. Деякі з них є традиційними, пов'язаними з науковою фантастикою, оскільки вони значною мірою допомогли у формуванні критичних думок. Інший спосіб полягає в тому, щоб висвітлити не стільки жанри фантастики, скільки суперечливі тези, які виникли в новому критичному напрямі щодо «моментів істини», виявлених у різноманітних фантастичних творах, які виникли разом із Новою хвилею та сприяли динаміці критичного пробудження. Помітно, що критики то відходять від критерію реальності, то знову повертаються до нього як до рятівної віхи. Мета статті полягає не стільки в тому, щоб назвати будь-який із них як найбільш правильний і вичерпний, а в тому, щоб розглянути деякі з багатьох викликів, які стосуються критики фантастичного і які досі залишаються без відповіді в західній мейнстрімній критиці. Критики, такі як Е. Рабкін, Н.Руддік, Х.Бретнор, Л.Фідлер, Т.Тодоров, С.Лем, Б. Олдісс, відстоювали нове бачення фантастичного не лише в історичному контексті та родовій різноманітності жанру фантастики як області активної художньої свідомості, але і як читацького досвіду фантастичного. Стаття описує, як дослідження фантастичного висвітлює авторитетні судження про складні питання та найнесподіваніші рішення, оскільки дискусії щодо визначення та позначення жанрів фантастичної літератури можуть бути нескінченними. Крім того, деякі нові теоретичні проблеми є очевидними як наслідок цього дослідження. Зараз наукоцентризм у вивченні наукової фантастики значною мірою дискредитований, а у критичній оцінці йде процес висвітлення нових фантастичних жанрів.*

Ключові слова: *наукова фантастика, фентезі, жанрологія, міжродові межі, структуралізм.*

Introduction. At the end of the 20th century, the contradictory picture emerged in Anglo-American criticism regarding the science fiction boom. On the one hand, there was the enormous popularity of science fiction, the emergence of New Wave science fiction (M. Moorcock, B. Aldiss, J. Ballard, V. Vova, H. Ellison, T. Pynchon, W. Le Guin, etc.), the success of SF magazines (“Extrapolation”, “Algol”, “Vector”), published by science fiction writers, and amateur publications – fanzines. On the other, the polarity in the dynamics of critical awakening in the assessments of science fiction – from denying its significance [12] to equating it with sacred prophecies. The problem was getting more complicated because

the entire huge body of science fiction writings was either studied in isolation from other genres of fantastic literature, or all literature was classified as science fiction. Much problematized is a negative attitude toward science fiction [12].

The objective of the article is to consider some of the many challenges that pertain to the criticism of the fantastic that are still left unanswered in Western mainstream criticism. Ukrainian genre criticism of the fantastic has grown to be one of the prolific academic fields (T. V. Kyrpyta, A. Niamtsu, O. Stuzhuk, O. Kovtun, O. Stuzhuk, Yu. Zaichenko, S. Khorob, Ye. Shkurov, etc.). However, there is still insufficient knowledge of the main trends in the development of foreign science fiction.

It is assumed that advancing a general definition of the fantastic poses immense terminological problems. Scholars are striving to develop a definition that would cover all specific intergeneric manifestations of the fantastic literature. However, the horizons of fiction are vast, and each new work invariably shifts the definitions once worked out. A connoisseur of fantastic literature E. Bleiler notes that even after he compiled what seemed to be the most comprehensive reference book on the fantastic, proposing his universal definition [4], he soon had to doubt the correctness of the proposed theory, since any working definition of the fantastic inevitably makes it possible to fit several thousand very different books under its label.

In the authoritative reference source «A Dictionary of Modern Critical Terms» it is attested that the fantastic cannot exist without the notion of a clear dividing line (which the text transgresses) between things possible according to the laws of nature and things supernatural and impossible [10, p. 83].

Much disputation has begun to spring in academic evaluation of the fantastic. Not only critics but also writers tried to solve the problem. R. Silverberg suggests distinguishing the fantastic from that of the sub-literature in which there is all action and no content [25]. Another argument promotes understanding of the fantastic as an unexpected invasion of the inexplicable into the real world [23].

A great number of studies on genre criticism of the fantastic have already been launched. Some books resonate strongly among them: a monograph of the French structuralist T. Todorov [27], numerous monographs of the leading experts in this field, such as E. Rabkin [19], R. Scholes [23], the collective monographs “Anatomy of Wonder” (1976) [2], “Science Fiction: The Other Side of Realism” (1971) [24], “Coordinates” (1983) [9], “Exploring Fantasy Worlds” (1985) [11], “Contrary Modes” (1985) [8], and “Fantastyka i Futurologia” by S. Lem [17] and

others. The main attention is centered on theoretical, poetological problems of the fantastic and generic grouping of this literature. However, it is obvious that more often than not their generalizations, much problematized, are substantially indefensible of the real complexity of the fantastic.

Our goal is to raise some of the many challenges that seem still to be left unanswered when addressing the theoretical as well as historic-literary problems of the fantastic.

Methodology/Methods. Research methodology is theoretically and historically oriented on the study of Anglo-American fantastic literature, its theoretical and critical assessment in the history of mainstream criticism. The methodological backgrounds of contemporary generic criticism as well as Structuralist criticism (T.Todorov) outline academic discussion in the article.

Results and discussion. Critics have found the solution in identifying the fantastic as a broad class of phenomena that have common generic features. The fantastic is considered not a homogeneous genre of literature, but a class with recognizable common features and boundaries, with a center and periphery, thus embracing science fiction, fantasy, horror stories, uncanny, fairy tales, etc. [27]. There has been a main tendency to study science fiction in the context of general problems of defining the fantastic. The desire for a clear division of genres of fantastic literature has given way to the study of differences in genesis, landmarks, and volume.

It is enough to identify the range of issues associated with it to see the difficulty of any definition. Among the many problems, we will highlight only the most important ones related to science fiction, with which the fantastic is often associated. However, some critics are convinced that fantasy is the progenitor of the science fiction genre (“a parent genre of SF” [5, p. 117–137]).

The discussion calls attention to whether the scientific basis of the genre of science fiction is the core of this literature or is only the starting point of the plot [3], whether writers deal with science or the influence of science on man and society [24], what place science occupies in science fiction, whether science fiction is a genre of literature [6] or a “kind” (A. Fowler), how science fiction relates to the genres of “fantasy”, gothic novel [17], romance, how the origin of science fiction is traced in criticism [13].

The main criterion in defining science fiction is the “scientific plan” of the work (“explanatory scientific content”). R. Filmus [13] suggests considering science fiction as a phenomenon, along the perimeter and outside of which there is realistic literature, re-presentational literature, and literature about the supernatural, which does not need any scientific explanation.

The critic stresses the relativity of this criterion, its dependence on historical conditions and the attitude of the reader, and that the definition of “scientific” (fiction) cannot be considered universal and exhaustive in defining the genre of the fantastic. R. Filmus is trying to develop a structural model of the genre, considering it according to its components: theme, structure, modality, and myth. The “mythical” context of the genre includes a division into mythopoetic, mythomorphological, and demythological components of content. “Modality” covers satirical, ironic, naive, and serious modes of presentation. However, no scheme can cover the entire diversity of this literature.

The Structuralist approach, being an emerging theoretical perspective, stimulating and fruitful, though marked by dogmatism (as S. Lem proclaimed [17]), presented possibilities for revolutionizing approaches to the fantastic outside “content-topical” descriptions.

The fantastic is often characterized not only by genre parameters, but also as a “process”, or an “attitude”. The definition proposed by J. Bailey is widespread in science fiction criticism today: “The touchstone for scientific fiction, then, is that it describes an imaginary invention or discovery in the natural sciences [3, p. 11].

The search for an accurate definition of science fiction is associated with an appeal to the history of science fiction literature in general. Critics associate the history of science fiction with the beginning of the twentieth century, and not with the end of the nineteenth century when H. G. Wells' classic science fiction novels were written. Such myopic critical viewpoint cannot but cause surprise.

The period between 1926–1937 is viewed as the period of a heyday of fantastic literature and is referred to as the “Gernsback Era”. This was the period when the “father of science fiction” Hugo Gernsback, an electrical engineer, published his first science fiction novel “Ralph 124 41+: A Romance of the Year 2660” (1911). He launched the magazine “Amazing” Stories” (1926), and writers whose first stories he published include John W. Campbell, Isaac Asimov, Howard Fast, Ursula K. Le Guin, Roger Zelazny, and Thomas M. Disch.

Gernsback created an entire school within the framework of fiction, in which the technical authenticity of the environment was as significant as the artistic authenticity of the character [20, p. 79–117]. During this period, the first masterpieces of science fiction were created: the novels of Stapledon and Huxley, and Tolkien (“The Hobbit, or There and Back Again”, 1937).

Critics associate the main feature of this stage in science fiction with the process of popularizing scientific ideas. A. Rogers calls this period a transition from the old scientific romances to the new style of science

fiction, which culminated in the 40–60s. An artistic feature of science fiction of this period is the development of a realistic method of describing non-realistic plots. Against the background of this literature I. Azimov's style is defined as a grey style of prose [20, p.79]). However, in this deliberate stylistic roughness, seen by critics as a lack of stylistic skill, one can also notice the literary technique of stylization, the recognizable criticism on the clumsiness of technical descriptions.

The problem of the origins and influence of American fiction on world literature is considered in the work of J. Turner [30, p. 79–112]. The critic is trying to comprehend the history of American science fiction in the context of social, aesthetic, and psychological problems of the era. Special consideration is paid to the analysis of the state of science fiction in the post-war period when the sonorous voice of the Hugo era began to weaken.

It should be noted that strong opposition to the technocratic literature of the 1930s appeared not in the USA, but in Britain. The main figure was H. G. Wells who created a spectacular event British prose.

In the course of the ongoing discussion, a new direction in the study of the fantastic has been crystallized. The focus was on a comparative study of national variants of fantastic literature. It has already become commonplace to mark the difference between commercially oriented American science fiction and the recognized high artistic status of British fantastic literature. Recently, this interest in studying the national aspects of the development of science fiction has become increasingly obvious. Besides, a comparison of American and Japanese science fiction can be of no less interest for clarifying the nature of the fantastic worldwide. It can contribute to a more accurate and objective understanding of the extra-national basis of the fantastic common to all literatures and cultures.

Perhaps this affirmation of the specificity of British science fiction was largely facilitated by the classic science fiction epic of the 1930s – Olaf Stapledon's "The Last and First Man": "One thing is certain. Man himself, at the very least, is music, a brave theme that makes music also of its vast accompaniment, its matrix of storms and stars. Man himself in his degree is eternally a beauty in the eternal forms of things. It is very good to have been man" [26, p. 317].

In defining science fiction as a genre, the well-known stereotypes have been overcome. Science fiction is no longer associated exclusively with robots and machines (hardware) or reduced to an encyclopedia of space. This was facilitated by the historical and critical understanding of science fiction as a significant phenomenon that has its masterpieces. Critical interest should be attracted to the important milestones in the development of the genre: the novels "Childhood's End" by A. Clark (1953),

“The Left Hand of Darkness” (1969) by W. Le Guin, and Th. Sturgeon’s “More Than Human” (1953) where the situation of human development is modeled according to the laws of not physical, but mental evolution.

Science fiction is gaining more and more space for itself, going beyond the boundaries of the SF ghetto. Critics observe that science fiction problematic is spiritualized. Instead of the concept of scientism, the artistic ideas on the spiritual meaning of scientific discoveries are pursued. The humanitarian pathos of science fiction is obvious in A. Clark’s novels. He was among the first to reject the Darwinian concept of evolution, showing that humanity is moving into a new era of world unity – World State. “The stars are not for man only to have man grow, under the rule of evolution, into a mind thing that can inhabit the stars, with perfect ease” [7, p. 53]. Thus, the problem of the status of science fiction could not but be considered in terms of the artistic possibilities of this literature. However, some scholars still believe that science fiction is not centered on people, does not have interesting complex characters, and deals predominantly with a critique of society or a scientific experiment, thus denying the right to belong to fiction.

There is an opinion that in science fiction character, as a rule, is conventional and schematic. Major masters of science fiction are criticized for the fact that their characters are flat – two-dimensional [14]. However, it seems that this quality of science fiction is explained not by a lack of talent on the part of the writers, but by the conventions of the fantastic genre itself, the poetics of which is aimed at developing models of the world, and not at delineating individual psychology. Any deviation towards psychological detail can destroy the main principle of the structure of the text.

M. Green, studying the scientific and literary basis of science fiction, believes that it is precisely this property of science fiction that dismayed the talented writers. However, he still finds in this genre not only the inherent contradiction between the conventions of form and the artistic capabilities of the writer but also a hidden artistic potential capable of development.

At one pole of the assessment of science fiction, there is doubt about the literary merits of this form, at the other, there is recognition of its artistic power and capabilities, and that its status is in the part with great literature.

Thus, the analysis of science fiction criticism makes it possible to identify five different approaches to defining and assessing the fantastic.

1. Science fiction is defined as literature that is based on thinking about science and technology [6].

2. Narration is centered on imaginary inventions [3].

3. A class of stories contains situations that are unrealistic today, but which can develop based on discoveries in science (as, for example, in Heinlein's famous novel "The Door to Summer" (1957) [16].

4. The "fantasy" section creates an atmosphere of scientific probability [19]. (Le Guin's novel "Rocannon's World")

5. Search for our human origin (R. Heinlein's novel "Stranger in a Strange Land") [1, p. 31].

These approaches seem to be all about identifying the place of science in the genesis of the science fiction genre. Science and its social, mental, and general cultural impact are at the center of such theoretical reflections. But still, another attitude is visible – an attempt to trace how it is connected with great literature, and with other genres of the fantastic.

Furthermore, the academic awakening of genre criticism of the fantastic is marked by an interest in the origins of fantastic literature, associated with the study of myth, fairy tale, fantasy and "Gothic" novel, as well.

Another challenge is the assessment of the fantastic in terms of values. Scholarly attention focuses on the analysis of the artistic merits. And here the approaches to the problem are very different: from recognizing any text as fantastic, created by the writer's imagination (in fact, neither *Pickwick* nor *Madame Bovary* existed in life), to clarify the "fantastic degree" of the text: «as genres they may be related according to the degree and kind of their use of the fantastic» [19, p. 73].

Suffice it to recall the talking rose in Exupery's "The Little Prince". The fantastic details create the image of the hero's inner and outer world. And this world exists and is perceived completely differently than the fantastic universes of Le Guin, where everything, it seems, can be palpable.

Not only critics, but writers themselves strive to penetrate the artistic nature of fantastic fiction. The most striking example is the reasoning of the master of the fantastic literature J.R.R. Tolkien in the essay "On Fairy Stories". The writer believes that the goal of literature is to create internal fundamental laws ("ground rules"), which he classifies as "subconscious" (possibly by analogy with another term – subcreation – subconscience). The effect of the fantastic is achieved, Tolkien believes [28, p. 55], only as a result of violating this main law of logic, since not every text provides grounds for attributing it as "fantastic." "Creative Fantasy is found upon the hard recognition that things are so in the world as it appears under the sun; on a recognition of fact, but not a slavery to it" [28, p. 55].

Another critical challenge is to evolve a conceptual apparatus for analyzing the fantastic with an emphasis on the nature of perception. Here a variety of approaches is observed. One of them is to identify the psychological mechanism of the birth of the awareness that everything described is fantasy, but not reality.

E. Rabkin introduces two concepts for the analysis of this phenomenon: “the unexpected” and “the irrelevant” [19, p. 8], examining them in relation to the categories of not-expected, and dis-expected, delving into the semantic differentiation of these conceptual series. The scholar insists that only what is created contrary to our expectations (anti-expected) introduces the reader to the fantastic. E. Rabkin proposes to gradate the degree of the fantastic (rotate by 90 and 180 degrees), distinguishing between the texts “flavored by the fantastic”, and “the fantastic” [19, p. 12]. The scholar defines the main criterion of the fantastic as the presence of this “dis-expected” moment [19, p. 9]. “The implied author behind the text is reminding us today that flowers are preconceived as mute” [19, p. 4]. As soon as the text has made us inclined to think that flowers cannot speak, their conversation will shock us with its fantastic nature.

E. Rabkin continues to differentiate the concepts necessary to comprehend the fantastic, trying to clarify the blurring meanings. He introduces the following group of characteristics: “non-normal, irrelevant”, which in turn is divided into “apparently irrelevant” and “truly irrelevant”.

Despite all the semantic-receptive novelty of this approach, the same focus on two main factors is evident here: reality and the reader’s perception, which, as has already been shown, is characteristic of countless surveys of the fantastic. Moreover, the very artistic nature of fantastic improbability is left unexplained – the semantic shades here are of little help to clarify.

Identifying the main problem of “real world truth”, E. Rabkin seeks to approach it from new positions. He proposes to consider it as the so-called “grapholect” – the projection of the “written voice” coming from a certain time, place, or social group. These “grapholectal signals of the fantastic,” proposed by the scholar by the analogy with the dialectal existence of speech [19, p. 17], should provoke the reader to believe. Thus, the mechanism of perception of the fantastic is reduced to a speech model: the norm (traditional thinking) and deviation from the norm – grapholect, or the fantastic, – activate the process of perception and understanding of this literature. What is important here is that the fantastic is viewed not as something directly opposite to reality, but as a phenomenon directly related to it. This is felt not only in his theories of “gradated” fiction but also in the concept of fiction: “the old world as a new world” [19]. Science fiction is seen as literature that is also capable of expressing “the truth of the human heart.” Much earlier N. Hawthorne also noted this value of the fantastic [15].

However, the study of the nature of the fantastic within the “real – fantastic” scale may endlessly expand the boundaries of research, including myth, fairy tale, satire, science fiction, and fantasy. This displays how the fantastic is associated with different modes of depicting reality.

Another comprehension of the fantastic that is less designated embraces the verisimilar pattern of occurrences or “an unexpected invasion of the inexplicable into the real world” [30]. N. Ruddick, like C. S. Lewis and K. Hume, regards any violation of verisimilitude to be an aesthetic law of fantastic literature, without accepting the concept of “state of doubt” initiated by the resonant structuralist study of T. Todorov. N. Ruddick connects the origins of British science fiction with the era of Darwin’s discovery, and not, as B. Aldiss, with Mary Shelley’s “Frankenstein”, and the essence of fantasy he conceives in its ability “to present and consider the fantastic” [20, p. 46].

However, such poetic-theoretical study of the problems of fantastic literature, where theories gave birth from the analyzed literary works, and not as fruits of purely theoretical reasoning, is, regrettably, very rare. Critics, as a rule, do not go further than Tolkien’s articles (“On Fairy Stories”), even though the critical reflections of writers on their art are of undoubted academic interest: they knew far more [16].

It is noticeable that critics of the fantastic either move away from the criterion of reality, or return to it again as a saving milestone. Thus, R. Schmerl believes that if the main law of realistic literature is the rejection of the incredible, then the law of the fantastic is to “dispense with attempts at credibility” and to resort to all sorts of “tricks” and “evasions” [22].

Comparing it to the fairy tale, the scholar emphasizes that the depicted miracles in the fantastic do not create fantasy as a literary genre. In a fairy tale, as in “Alice,” there is no very important “frame” indicating fictionality, the work of active imagination. Tolkien also noticed this trait: the element of sleep is not a simple machinery of beginning and end, but an organic part of actions and transformations [29, p. 38–57]. “Wonder” is interpreted as a central feature of the fantasy genre. Tolkien believed that wonder is “the realization, independent of the conceived mind, of imaginary wonder [29, p. 40].

Conclusions. In the second half of the 20th century, fantastic literature finally acquired the status of fiction and began to be studied in the aspect of problems of great literature.

Criticism of the fantastic confronted two basic theoretical challenges. The first one was of an epistemological and methodological nature. It relates to the way the critic was to approach literary material, to decide if a certain event or phenomenon belongs to reality or imagination. It is therefore the category of the real that has outlined a basis for the definition of the fantastic.

There have been several approaches to the definition and differentiation of genres of fantastic literature. The attention of scholars was focused on the main problem – the problem of imagination and the peculiarities

of perception of the fantastic world. In the works of recent years, the focus of the attention of scholars is on new artistic concepts of reality and consciousness created by W. Le Guin, J. Ballard, H. Ellison, T. Pynchon M. Moorcock, and others. Obviously, in their definitions and interpretations, scholars proceed from the fact that the worlds created in the fantastic are not the elements of the writer's unlimited imagination, but a special model of another world, which has its logic and its laws.

The desire for a clear division of genres of fantastic literature has given way to settle on another challenge – an analysis of points of contact and the study of differences in genesis, landmarks, and aesthetic values.

The article elucidates authoritative judgments on challenging issues in the study of fantastic literature. We wanted not so much to name any of them as the most correct and comprehensive but to analytically highlight “moments of truth” found in a variety of works, as well as consider the controversial theses that encourage further reflection. Besides, some new theoretical challenges are visible as a consequence of this study.

REFERENCES

1. Aldiss B., Wingrove D. Trillion Year Spree. L.: Paladin Grafton Books, 1988. 204 p.
2. Anatomy of Wonder: Science Fiction. Ed. by Neil Barron. N.Y.: Xerox Educational Company, 1978. 167 p.
3. Bailey J. Pilgrims Through Space and Time. Trends and Patterns in Scientific and Utopian Fiction. L.; N.Y.: Argus Books, 1947. 167 p.
4. Bleiler E.F. A Checklist of Modern Fantastic Literature. Chicago: Shasta Publishers, 1948. 123 p.
5. Bolt Joe de and Pfeiffer J. The Modern Period, 1938 – 1975. Anatomy of Wonder: Science Fiction. Ed. by Neil Barron. N.Y.: Xerox Educational Company, 1978. P. 117–137.
6. Bretnor H. Science Fiction Today and Tomorrow. L., 1979. 341 p.
7. Clarke A.C. Childhood's End. N.Y.: Ballantine, 1972. 112 p.
8. Contrary Modes. Proceedings of the World Science Fiction Conference. Melbourne: University of Newcastle, 1985. 155 p.
9. Coordinates: Placing Science Fiction and Fantasy. Ed. by G.Slusser, E. Rabkin. Illinois: Southern Illinois University Press, 1983. 356 p.
10. A Dictionary of Modern Critical Terms. L: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1987. 253 p.
11. Exploring Fantasy Worlds. Ed. by Michael Moorcock. Bernardine: Borgo Press, 1985. 116 p.
12. Fiedler L. The Criticism of Space Fiction. *Coordinates: Placing Science Fiction and Fantasy*. Ed. by G. Slusser, E. Rabkin. Illinois: Southern Illinois University Press, 1983. P. 3–29.
13. Philmus R. M. Science Fiction from its Beginning to 1870. *Anatomy of Wonder: Science Fiction*. Ed. by Neil Barron. N.Y.: Xrox Education Company, 1978. P. 3–35.
14. Green M. Science and the Shabby Curate of Poetry: Essays About Two Cultures. N.Y.: Norton, 1965. P. 12–45.

15. Hawthorne N. *The House of Seven Gables*. N.Y.: Dover Publication, 1937. 189 p.
16. Heinlein R. *Science Fiction: Its Nature, Faults and Virtues. The Science Fiction Novel: Imagination and Social Criticism*. Chicago: Adventures, 1959. P. 3–24.
17. Lem S. *Fantastyka i Futurologia*. Krakow: Wydawnictwo Lit., 1970. T. 1–2. 293 p.
18. Moskowitz S. *Explorers of the Infinite: Shapes of Science Fiction World*. L.; N.Y.: Hyperion, 1963. 134 p.
19. Rabkin E. S. *The Fantastic in Literature*. Princeton University Press. New Jersey, 1977. P. 232.
20. Rogers I. A. The Gernsback Era, 1926-1937. *Anatomy of Wonder: Science Fiction*. Ed. by Neil Barron. N.Y.: Xrox Educational Company, 1978. P. 79–117.
21. Ruddick N. *Ultimate Island. On the Nature of British Science Fiction*. L.: Greenwood Press, 1993. 197 p.
22. Schmerl R.B. *Fantasy as Technique. Science Fiction: The Other Side of Realism. The Essays on Modern Fantasy and Science Fiction*. Ed. by Clareson Th. D. Ohio: University Popular Press, 1971. P. 105–148.
23. Scholes R. *Fabulation and Metafiction*. New Jersey: Princeton University Press, 1977. 222 p.
24. *Science Fiction: The Other Side of Realism. The Essays on Modern Fantasy and Science Fiction*. Ed. by Clareson Th. D. Ohio: University Popular Press, 1971. 356 p.
25. Silverberg R. *The Mirror of Infinity*. L.: Harper Collins Publishers, 1972. 234 p.
26. Stapledon O. *Last and First Man. A Story of the Near and Far Future*. L.: Methuen, 1930. 237 p.
27. Todorov T. *The Fantastic. A Structural Approach to a Literary Genre*. N.Y.: Cornell University Press, 1970. 180 p.
28. Tolkein J.R.R. *On Fairy Stories. The Tolkein Reader*. N.Y.: Ballantine, 1966. P. 55–76.
29. Tolkein J.R.R. *Tree and Leaf*. N.Y.: Allen and Unwin, 1964. P. 38–57.
30. Turner G. *National Accents in Science Fiction: An Australian Perspective. Coordinates: Placing Science Fiction and Fantasy*. Ed. by G. Slusser, E. Rabkin. Illinois: Southern Illinois Press, 1983. P. 79–112.
31. Vax Lois. *L'art et la Literature Fantastique*. Paris: Presses Universitaire de France, 1960. 320 p.

Ольга Олексин,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики
імені Григорія Кочура,
Львівський національний університет імені Івана Франка
<https://orcid.org/0009-0009-3994-1709>
м. Львів, Україна

Соціологічні аспекти українських перекладів п'єс В. Шекспіра у XXI ст.

Sociological aspects of Ukrainian translations of W. Shakespeare's plays in the 21st century

***Анотація.** У статті зроблено спробу проаналізувати українські переклади п'єс В. Шекспіра у XXI ст. з погляду соціології агентів перекладу, а саме учасників, задіяних у процесі перекладу від вибору твору до його рецензії. У XXI ст. вийшли друком п'єси «Гамлет», «Ромео і Джульєтта», «Король Лір» у перекладі поета, прозаїка, перекладача, представника постмодернізму в літературі Ю. Андруховича, «Антоній і Клеопатра» у перекладі перекладачки, редакторки і відомої шекспірознавчині М. Габлевич та двотомник «В. Шекспір. Трагедії та хроніки» у перекладі поета та перекладача О. Грязнова, куди увійшли п'єси «Гамлет», «Отелло», «Макбет», «Король Генріх IV. Частина I», «Король Генріх IV. Частина II» та «Король Лір». Процес перекладу розпочинають агенти-ініціатори перекладу, які можуть бути самими перекладачами чи іншими особами, зацікавленими у створенні перекладу (наприклад, керівник театру чи художник-ілюстратор). Інтерпретації Ю. Андруховича привернули найбільшу увагу критиків, викликавши дискусію про перекладацьку стратегію Ю. Андруховича та зумовивши появу низки перекладознавчих досліджень. Переклади М. Габлевич та О. Грязнова ще потребують детального аналізу шекспірознавців. Поки що про стратегію перекладу М. Габлевич переважно робимо попередні висновки з її багатолітньої шекспірознавчої праці як дослідниці («Світло і Сутинь Шекспірового храму: статті та переклади»), перекладачки («Генріх VIII») та редакторки (переклади Шекспірових сонетів Д. Павличка та Н. Бутук). Ще одним важливим агентом перекладу є видавництво. Висока художня, естетична та поліграфічна якість книги, її активна реклама на форумах та презентаціях, зручний веб-сайт, власна інтернет-книгарня – усе це допомагає перекладу потрапити до рук читача. У XXI ст. вагомими інструментами популяризації є наявність аудіоверсії книги та інформаційно-освітніх подкастів на різних інтернет-платформах. Успішна взаємодія усіх агентів (ініціаторів, перекладачів, видавництва, критиків, дослідників та читачів) веде до створення якісного перекладу, який займатиме важливе місце в українській шекспірані.*

Ключові слова: українська шекспіріана, шекспірознавство, п'єси В. Шекспіра, соціологія перекладу, агенти перекладу, стратегія перекладу.

Summary. The article attempts to analyze Ukrainian translations of Shakespeare's plays in the 21st century from the viewpoint of the sociology of agents, namely the participants involved in the translation process from the selection of the work to its reception. The 21st century has seen the publication of translation of "Hamlet", "Romeo and Juliet", "King Lear" done by the poet, novelist, translator, representative of postmodernism in literature Yu. Andrukhovych, "Antony and Cleopatra" by the translator, editor and Shakespeare studies scholar M. Hablevych and the two-volume book "W. Shakespeare. Tragedies and Chronicles", which includes the plays "Hamlet", "Othello", "Macbeth", "King Henry IV. Part I", "King Henry IV. Part II" and "King Lear", by the poet and translator O. Hriaznov. The translation process is started by initiating agents, who may be the translators themselves or others parties interested in creating the translation (for example, a theater director or an illustrator). The interpretations of Yu. Andrukhovych attracted the greatest attention of critics, provoking a discussion about Yu. Andrukhovych's translation strategy and leading to the appearance of a number of translation studies articles. Translations by M. Hablevych and O. Hriaznov still need scholars' detailed analysis. So far, we draw preliminary conclusions about M. Hablevych's translation strategy from her work as a researcher ("Svitlo i Sutin Shekspirovoho Khramu: Statti ta Pereklady") ("Light and Dusk of Shakespeare's Temple: Articles and Translations"), translator ("Henry VIII") and editor (translations of Shakespeare's sonnets by D. Pavlychko and N. Butuk). Another important agent of translation is the publishing house. The high artistic, aesthetic and polygraphic quality of the book, its active advertising on forums and presentations, a convenient website, its own online bookstore – all this helps the translation get into the hands of the reader. In the 21st century the availability of the audio version of the book and informative and educational podcasts on various Internet platforms have become important popularization tools. The successful interaction of all agents (initiators, translators, publishers, critics, researchers and readers) leads to the creation of a high-quality translation that will occupy an important place in Ukrainian Shakespeareana.

Key words: Ukrainian Shakespeareana, Shakespeare studies, W. Shakespeare's plays, sociology of translation, agents of translation, translation strategy.

Вступ. Україномовна шекспіріана – невід'ємна частина українського художнього перекладу. Її значення у нашій культурній полісистемі значно більше, ніж у інших європейських, адже українські переклади В. Шекспіра мали на меті не тільки ознайомити із творчістю драматурга, а й виконували важливу націєтворчу функцію. Вони уможлилювали пряме, без посередників, спілкування української культури з іноземними літературами [17], відігравали роль зберігача духовних цінностей, були виховним засобом та засобом самовиразу нації та збагачення спроможностей рідної мови [8]. Знаково, що і в XXI ст. п'єси В. Шекспіра отримують нові інтерпретації,

адже, за висловом М. Габлевич, «Література – вічна. Якщо ви поновлюєте її потік, передруковуєте, опрацьовуєте, перекладаєте – автори живуть» [19].

Поява нових перекладів активізувала розвиток українського шекспірознавства, що має міждисциплінарний характер та поєднує напрацювання з різних галузей науки. Актуальність перекладознавчих розвідок зумовлена важливістю подальшого розширення діапазону дослідницьких стратегій, а також необхідністю наукового осмислення місця та значення нових українських перекладів В. Шекспіра, що з'явилися у ХХІ ст. Мета цієї статті – розглянути соціологічні аспекти українських перекладів п'єс драматурга.

Методологія та методи дослідження. Дослідження виконано у межах соціології перекладу із використанням загальнонаукових методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення) та перекладознавчого аналізу. Соціологія перекладу почала розвиватися у 80 рр. на хвилі «культурного повороту» у перекладознавстві, який розширив рамки дослідження та поставив у центрі уваги культурні та соціальні аспекти перекладу. Біля витоків соціології перекладу стоять перекладознавці С. Баснет, Т. Германс, І. Івен-Зогар, А. Лефевр, М. Снел-Горнбі, соціологи П. Бурдьє, Б. Латур, Н. Луман, Е. Гідденс, М. Фукс [27, с. 337-343]. Важлива роль у формуванні цього підходу належить М. Вольф, яка на початку 2000-х років доклала значних зусиль до визначення місця соціології перекладу у межах перекладознавства та разом із іншими дослідниками випрацьовувала його методологічні основи. Одним із результатів такої співпраці став збірник наукових праць із промовистою назвою “Constructing a Sociology of Translation” (2007 р.) [26]. Соціологія перекладу трактує переклад як соціально зумовлену діяльність та поділяється на соціологію агентів перекладу, соціологію перекладацького процесу та соціологію культурного продукту [26, с. 14–16]. У нашому дослідженні зосередимося на соціології агентів перекладу, тобто учасниках, задіяних у процесі перекладу, починаючи з вибору твору і закінчуючи його рецепцією.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українська шекспіріана ХХІ ст. починається у 2000 р. із появою у часописі «Четвер» перекладу «Гамлета», виконаного Ю. Андруховичем. Окремою книгою переклад вийшов у 2008 р. у видавництві «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» [21], започаткувавши трилогію перекладів В. Шекспіра у виконанні цього перекладача: у 2016 р. з'явилася друга книга – «Ромео і Джульєтта» [22], а у 2021 р. третя – «Король Лір» [23]. Окрім того, у 2008 р. вийшов двотомник «В. Шекспір. Трагедії та хроніки» у перекладі О. Грязнова, куди увійшли п'єси «Гамлет», «Отелло», «Макбет»,

«Король Генріх IV. Частина I» та «Король Генріх IV. Частина II», «Король Лір» [24; 25]. А в 2013 р. опубліковано переклад «Антонія і Клеопатри» М. Габлевич [19]. Отже, над новими інтерпретаціями В. Шекспіра у XXI ст. працювали доволі різні автори: поет, прозаїк, перекладач, есеїст, представник постмодернізму в літературі Ю. Андрухович, поет і перекладач О. Грязнов (1940–2021) та перекладачка і відома шекспірознавчиня М. Габлевич.

Процес перекладу розпочинають ініціатори або перекладачі, які можуть бути як різними особами, так і однією. Завдяки інформаційній доступності в XXI ст. маємо можливість довідатися про нюанси роботи від самого перекладача. Отже, з інтерв'ю Ю. Андруховича каналу «Суспільне» [1] та С. Жадану [7] дізнаємося, що ініціатором перекладу «Гамлета» виступив художній керівник Київського Молодого театру С. Мойсеєв, який хотів поставити цю п'єсу в іншому, свіжому, не в академічному перекладі. Ініціатором перекладу «Ромео і Джульєтти» став сам перекладач, а «Король Лір» з'явився великою мірою завдяки ілюстратору перших двох творів – художнику В. Єрку, адже був його улюбленим твором і він мав вже готові повноцінні ілюстрації до нього. До цього додався ще один несподіваний зовнішній чинник – пандемія і карантин, який суттєво вплинув на соціальне життя, вивільнивши Ю. Андруховичу час на переклад. Щодо ініціаторів інших перекладів, можемо припустити, що ними були самі перекладачі. М. Габлевич є не тільки відомою шекспірознавчинєю, авторкою численних праць про драматурга, серед її найостанніших – «Світло і Сутінь Шекспірового храму: статті та переклади» (2019 р.) [4], а й перекладачкою: у повне видання творів В. Шекспіра (1986 р.) увійшов її переклад «Генріха VIII». У 1998 р. М. Габлевич працювала над Шекспіровими сонетами разом із Д. Павличком, як коментаторка, а у 2011 р. була редакторкою нового перекладу сонетів В. Шекспіра, виконаного поетесою Н. Бутук [28]. Вона також авторка багатьох досліджень, присвячених темі філософії любові та її розуміння, зокрема в добу Ренесансу, а тому переклад «Антонія і Клеопатри» є закономірним продовженням її наукової та редакторської діяльності. Очевидно, В. Шекспір посідав важливе місце і у творчому житті поета та перекладача О. Грязнова, крім опублікованих перекладів, в останні роки життя він переклав ще вісім творів драматурга: «Юлій Цезар», «Антоній і Клеопатра», «Річард II», «Річард III», «Король Джон», «Дванадцята ніч», «Багато галасу з нічого» та «Венеціанський купець», однак не опублікував їх за життя.

Переклади Ю. Андруховича, особливо «Гамлет», викликали найбільший резонанс серед критиків перекладу та шекспірознавців. Справжня полеміка відбулася на порталі літературної критики

«ЛітАкцент» між шекспірознавцем М. Соколянським («У полоні гротескової стратегії» [16]), та поетом, перекладачем та літературознавцем А. Савенцем («Не така гротескова стратегія, як її малюють» [14]), що є частиною ширшої дискусії між М. Соколянським «Криза в українському шекспірознавстві?» [15] та Н. Торкут «Український шекспірівський проект – бути чи не бути?» [18] і Д. Наливайком «Потрібен Шекспірівський центр» [13]. Ця полеміка не лише про адекватність перекладу, а передусім про важливість першочергового визначення загальної стратегії перекладу конкретного твору, випрацювання критеріїв його оцінювання з подальшим аналізом відповідності перекладацьких рішень цій стратегії. На цьому зокрема акцентує А. Савенець, зазначаючи, що «зіставлення Андруховичевого «Гамлета» з попередніми версіями має відбуватися з урахуванням театральної націленості останньої хронологічно версії на противагу книжному характерові попередніх» [14]. До цього висновку також доходимо проаналізувавши відгук М. Соколянського, який вважає, що Ю. Андрухович зловживає сучасною, розмовною лексикою та фразеологією, що порушує стилістичну цілісність та індивідуальність персонажів, та занадто вільно поводиться зі змістом шекспірівських слів [16]. Ця критика – певною мірою наслідок того, що М. Соколянський застосовує критерії оцінювання класичного перекладу (адже серед усіх версій «Гамлета» він особливо виділяє переклад Г. Кочура), як от універсальність, «золота середина», яка враховує естетичні потреби усієї сучасної читацької та театральної публіки, до перекладу, який Л. Коломієць визначає як «наступну постмодерністську за духом, українську інтерпретацію найвідомішого Шекспірового твору», в якій Ю. Андрухович виступив реформатором необарокової традиції перекладу та стратегічним союзником І. Костецького [9, с. 314–315]. Крім того, М. Соколянський критикує перекладача за сам вибір перекладацької стратегії, хоча Ю. Андрухович чітко зазначає, що згідно з замовленням режисера твір мав «звучати по-вуличному, по-хуліганськи, по-теперішньому», тому й актор на сцені був панком з ірокезом та величезною сережкою у вусі [7], та додає, що у перекладі «зазвичай дуже тягну ковдру на себе, і тому мої переклади мають певне авторське тавро чи знак. А це суперечить тому, що повинен робити хороший перекладач. Хороший перекладач тому і хороший, що його в перекладі не видно» [1]. Аналіз перекладів «Ромео і Джульєтти» та «Короля Ліра» підтверджує, що Ю. Андрухович продовжив втілювати свою стратегію і надалі [10; 11]. Отже, сучасні перекладачі, не маючи нагальної потреби створення канонічного перекладу, орієнтованого на універсального читача, адже повне видання творів В. Шекспіра існує та ще зовсім

не застаріле, можуть експериментувати, показувати драматурга з нового ракурсу і така множинність перекладів збагачуватиме українську шекспіріану та розширюватиме коло читачів.

На відміну від перекладів Ю. Андруховича, інтерпретація «Антонія і Клеопатри» М. Габлевич ще потребує свого критичного осмислення та детального аналізу перекладознавців. Перекладачка вважає, що В. Шекспіра потрібно збагнути в оригінальному контексті шекспірового тексту, знявши із нього сучасне значення колишніх слів та бачення сучасних шекспірознавців: «Його треба лише вчитувати з давніх текстів, коли ці значення ще були живі. І тоді побачимо, що втратили. [...] У наш час масової освіти й інформації дедалі більше читачів і режисерів покладаються не тільки на власне спонтанно-інтуїтивне сприйняття, а й на тлумачення Шекспірових творів спеціалістами (явище, зовсім не характерне для сцени минулого століття, коли успіх п'єси повністю забезпечували яскраві акторські особистості). Відповідальність спеціалістів зростає пропорційно до потуги інформаційних засобів і відповідного наступу масової культури, з її тенденцією до спрощення і стереотипізації» [19]. Тому переклад «Антонія і Клеопатри» зроблено з оригіналу в його найпершому виданні 1623 р. Багатолітня шекспірознавча праця М. Габлевич допомагає їй у глибинному прочитанні тексту драматурга. Переклад доповнено примітками перекладачки з поясненням образного Шекспірового слововжитку та завершальною статтею Є. Гулевича, в якій осмислюються причини викривлення образу останньої цариці Єгипту в її наративних історіях наступних віків. Грунтовного перекладознавчого аналізу потребують і переклади О. Грязнова.

Ще одним важливим агентом перекладу є видавництво. Роль сучасного видавництва у публікації книги та її подальшій популяризації важко переоцінити. Яскравим прикладом цього є успішна співпраця «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» в особі І. Малковича з Ю. Андруховичем. Перша книга «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» побачила світ у 1992 р. і з того часу видавництво завоювало собі заслужену репутацію одного з найкращих дитячих видавництв, книги якого мають високу художню, естетичну та поліграфічну якість, до якої зокрема доклався і художник В. Єрко. З його інтерв'ю дізнаємося, що ««Гамлет» з'явився з того, що я намалював маленьку деталь [5], а ««Ромео і Джульєтта» якось дуже довго зрїла. Я мучився, що в мене нічого не виходить, всі музи кудись відлетіли, абсолютна порожнеча в голові. Андрухович горює, Малкович сумує, і це якось до непристойності далеко зайшло. Але раптом, з абсолютно незрозумілих причин книга дуже швидко пішла, і ця робота добігла кінця» [12]. І хоча неможливо точно визначити частку «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» у

популярності перекладів Ю. Андруховича, вона безсумнівно велика. Багато читачів обирають переклади Ю. Андруховича, оскільки вони зростали на книгах цього видавництва. Крім того, видавництво активно популяризує їх на форумах та презентаціях, має власний веб-сайт та інтернет-книгарню, де можна переглянути частину книги, погортавши її онлайн.

Літературна агенція «Піраміда» (генеральний директор В. Гутковський) працює з 1995 р. та має декілька проєктів, зокрема серію «Приватна колекція» В. Габора, у межах якої вийшов переклад «Антонія і Клеопатри». Письменник та літературознавець В. Габор розпочав цей орієнтований на освіченого читача проєкт у 2002 р. з метою знайомити з творчістю українських письменників-прозаїків та есеїстів кінця ХХ ст., а також майстрів українського перекладу. Серія одержала чимало премій і відзнак та стала невід'ємною частиною видавництва. Переклади О. Грязнова вийшли у видавництві «Задруга», що видає літературу для дорослих і дітей, але на відміну від «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГИ» та «Піраміди» не має власного веб-сайту та інтернет-книгарні. Проте, ці переклади доступні безкоштовно на веб-сайті О. Грязнова [6] чи у Бібліотеці української літератури «УкрЛіб» [2].

Важливий інструмент популяризації книг у ХХІ ст. – наявність її аудіоверсії. Аудіокнигарня «Абук», що також існує у формі мобільного додатку, пропонує «Гамлета» Ю. Андруховича, озвученого професійними акторами і дикторами. Для реклами книжкових видань та проведення просвітницької роботи активно використовуються різноманітні інтернет-платформи. Наприклад, на початку 2024 р. суспільно-політичне інформаційне інтернет-видання «Суспільне Культура» підготувало подкаст із серії «Книгосховище» під назвою ««Гамлет» Шекспіра: як читати твір у воєнній реальності?», в якому, зокрема, обговорюють переклад Ю. Андруховича.

Висновки з дослідження. Отже, кожне нове покоління знову звертається до творчості В. Шекспіра та прагне інтерпретувати його по-своєму. Соціологічний підхід до аналізу української шекспірані ХХІ ст., яка поповнилася новими перекладами п'єс драматурга у виконанні Ю. Андруховича, М. Габлевич та О. Грязнова, дозволяє подивитися на об'єкт дослідження з іншого ракурсу, а саме агентів перекладу. Важливість активності агентів, їхньої продуктивності бачимо на прикладі перекладів Ю. Андруховича. Завдяки вдалому поєднанню кількох чинників (три найвизначніші трагедії перекладено відомим сучасним письменником та опубліковано одним із найпопулярніших видавництв) ці переклади найперше привертають увагу перекладознавців та читачів. І те, що дослідники можуть

вважати за недолік (надто сучасне звучання тексту, додавання нових, чи, навпаки, експлікація Шекспірових значень, які приховані у класичних перекладах у повному виданні творів, яке ми вважаємо за канон), сприймається сучасними читачами, не обізнаними з тонкощами перекладу, як перевага, стимул побачити, як може Шекспір звучати по-сучасному. Подальшу перспективу дослідження вбачаємо в аналізі перекладів М. Габлевич та О. Грязнова, які потребують такої ж прискіпливої уваги критиків та читачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агаджанова А. Чому потрібні сучасні переклади Шекспіра та як Андрухович став перекладачем. Інтерв'ю. URL: <https://suspilne.media/culture/175851-comu-potribni-sucasni-perekladi-sekspira-ta-ak-andruhovich-stav-perekladacem-intervu/> (дата звернення: 14.01.2024).
2. Бібліотека української літератури «УкрЛіб». URL: <https://www.ukrlib.com.ua> (дата звернення: 19.07.2024).
3. Габлевич М. Дещо про методологію досліджень в сучасному шекспірознавстві. URL: <https://shakespeare.znu.edu.ua/uk/gablevich-m-deshho-pro-metodologiju-doslidzen-v-suchasnomu-shekspiroznavstvi/> (дата звернення: 20.01.2024).
4. Габлевич М. Світло і Сутінь Шекспірового храму : статті та переклади. Львів : Terra Incognita, 2019. 542 с.
5. Гончарова О. Про те, як народжуються ілюстрації до славнозвісних книг. URL: https://zn.ua/ukr/personalities/scho-snitsya-hudozhnikov-i_.html (дата звернення: 22.01.2024).
6. Грязнов О. Веб-сайт. URL: <https://olangr.wixsite.com/poetry/knigi-prihov> (дата звернення: 19.07.2024).
7. Жадан С. Юрій Андрухович – Сергію Жадану: «Є конфлікт, але він продуктивний». URL: <https://craftmagazine.net/yuri-andruhovich-sergyu-zhadanu/#> (дата звернення: 14.01.2024).
8. Зорівчак Р. Український художній переклад як націєтворчий чинник // *Літературна Україна*. 2005. 13 січ.
9. Коломієць Л. В. Перекладознавчі семінари : методологічно-стильові орієнтири в українському поетичному перекладі від кінця XIX до початку XXI століття (на матеріалі перекладів англомовної поезії та поетичної драми) : навч. посіб. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. 495 с.
10. Кравцова М. О. Перекладознавчий аналіз нового українського перекладу Шекспірового «Короля Ліра» в інтерпретації Ю. І. Андруховича. *Молодий вчений*. 2021. № 9 (97). С. 28–33.
11. Малафай Ю. В. «Ромео і Джульєтта» як постмодерністський проект Ю. Андруховича: від перекладу мікропоетики до мікропоетики перекладу. *Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки*. 2018. № 1 (52). С. 82–88.
12. Миськів К. Любов і смерть, і фатум... Ромео і Джульєтта говорять українською. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/1976763-lubov-i-smert-i-fatum-romeo-i-dzuletta-govorat-ukrainskou.html> (дата звернення: 14.01.2024).

13. Наливайко Д. Потрібен Шекспірівський центр! URL: <https://litakcent.online/2008/03/20/dmytro-nalyvajko-potriben-shekspirivskiy-centr/> (дата звернення: 22.01.2024).
14. Савенець А. Не така гротескова стратегія, як її малюють. URL: <https://litakcent.online/2009/10/30/ne-taka-hroteskova-stratehija-jak-jjji-maljujut/> (дата звернення: 14.01.2024).
15. Соколянський М. Криза в українському шекспірознавстві? URL: <http://litakcent.com/2008/01/31/mark-sokoljanskyj-kryza-v-ukrajinskomu-shekspiroznavstvi/> (дата звернення: 13.01.2024).
16. Соколянський М. У полоні гротескної стратегії (нотатки про книгу «Вільям Шекспір. Гамлет, принц данський»: літературна критика). URL: <https://litakcent.online/2008/12/12/u-poloni-hroteskovoji-stratehiji/> (дата звернення: 13.01.2024).
17. Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націстворенням. Київ : Факт-Наш час, 2006. 344 с.
18. Торкут Н. Український шекспірівський проект – бути чи не бути? URL: <https://litakcent.online/2008/02/27/natalija-torkut-ukrajinskyj-shekspirivskiy-proekt-buty-chy-ne-buty/> (дата звернення: 13.01.2024).
19. Худицький В. «Сонети Шекспіра діють як ліки!». Про українські переклади Великого Барда. Інтерв'ю з М. Габлевич. URL: https://zn.ua/ukr/ART/soneti_shekspira_diyut_yak_liki_pro_ukrayinski_perekladi_velikogo_barda.html (дата звернення: 14.01.2024).
20. Шекспір В. Антоній і Клеопатра / пер. з англ. М. Габлевич. Львів : Піраміда, 2013. 186 с.
21. Шекспір В. Гамлет, принц Данський / пер. з англ. Ю. Андруховича. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2008. 240 с.
22. Шекспір В. Ромео і Джульєтта / пер. з англ. Ю. Андруховича. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2016. 208 с.
23. Шекспір В. Король Лір / пер. з англ. Ю. Андруховича. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2021. 240 с.
24. Шекспір В. Трагедії та хроніки. Книга I. / пер. з англ. О. Грязнова. Київ : Задруга, 2008. 368 с.
25. Шекспір В. Трагедії та хроніки. Книга II. / пер. з англ. О. Грязнова. Київ : Задруга, 2008. 305 с.
26. Constructing a Sociology of Translation / ed. by M. Wolf, A. Fukari. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins, 2007. 230 p.
27. Handbook of Translation Studies. Volume 1 / ed. by Y. Gambier, L. van Doorsler. Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins, 2010. 458 p.
28. Shakespeare's Sonnets. Шекспірові сонети / пер. з англ. Н. Бутук; ред. М. Габлевич. Дрогобич : Коло, 2011. 154 с.

Liudmyla Popova,

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian and Foreign
Languages and their Teaching Methods in Primary
and Preschool Education,
Ukrainian State University named after Mykhailo Drahomanov
<https://orcid.org/0000-0003-3764-3870>
Kyiv, Ukraine*

Linguocultural approach to the study of the Middle Ages literature as a means of understanding the discourse of the modern English language

Лінгвокультурний підхід до вивчення літератури середньовіччя як засіб розуміння дискурсу сучасної англійської мови

***Summary.** Studying Early Middle Ages literature through a linguistic and cultural approach can offer valuable insights into the evolution of the English language and its discourse. By examining the language, themes, and cultural context of texts from this period, scholars can better understand the ways in which English has developed over time. Analyzing the linguistic features of Early Middle Ages literature, such as vocabulary, grammar, and syntax, can shed light on how the language has changed and evolved. For example, studying Old English texts can reveal the origins of modern English words and structures, as well as the influences of other languages on English throughout history. Furthermore, exploring the cultural context of Early Middle Ages literature can provide a deeper understanding of the values, beliefs, and social structures of the time. By examining the themes and motifs present in these texts, researchers can gain insight into the mindset of people living during this period and how their worldview influenced the language they used. Overall, approaching the study of Early Middle Ages literature from a linguistic and cultural perspective can help us appreciate the rich history of the English language and gain a greater understanding of the discourse that has shaped modern English.*

A linguocultural approach integrates linguistic analysis with cultural studies to explore how language both reflects and shapes cultural identity, values, and social norms. This methodology is particularly effective for examining Middle Ages literature, as it allows researchers to contextualize linguistic features within the broader cultural milieu of the medieval period. By analyzing the language used in medieval texts, scholars can uncover the cultural assumptions, societal structures, and historical contexts that underpin these works.

Key words: literature, English literature of the Middle Ages, discourse, peculiarities of lexical and grammatical structures of the language, etymology of English words.

Анотація. Вивчення літератури раннього середньовіччя за допомогою лінгвістичного та культурологічного підходу може запропонувати цінне уявлення про еволюцію англійської мови та її дискурсу. Вивчаючи мову, теми та культурний контекст текстів цього періоду, науковці можуть краще зрозуміти шляхи розвитку англійської мови з часом. Аналіз мовних особливостей літератури раннього середньовіччя, таких як лексика, граматики та синтаксис, може пролити світло на те, як мова змінювалася та розвивалася. Наприклад, вивчення староанглійських текстів може виявити походження сучасних англійських слів і структур, а також вплив інших мов на англійську протягом історії. Крім того, вивчення культурного контексту літератури раннього середньовіччя може забезпечити глибше розуміння цінностей, вірувань і соціальних структур того часу. Вивчаючи теми та мотиви, присутні в цих текстах, дослідники можуть отримати уявлення про мислення людей, які жили в цей період, і про те, як їхній світогляд вплинув на мову, якою вони користувалися. Загалом, підхід до вивчення літератури раннього середньовіччя з лінгвістичної та культурної точки зору може допомогти нам оцінити багату історію англійської мови та отримати краще розуміння дискурсу, який сформував сучасну англійську мову.

Лінгвокультурологічний підхід поєднує лінгвістичний аналіз із культурологічними дослідженнями, щоб дослідити, як мова відображає та формує культурну ідентичність, цінності та соціальні норми. Ця методологія є особливо ефективною для дослідження середньовічної літератури, оскільки дозволяє дослідникам контекстуалізувати лінгвістичні особливості в ширшому культурному середовищі середньовіччя. Аналізуючи мову, яка використовується в середньовічних текстах, вчені можуть виявити культурні припущення, суспільні структури та історичні контексти, які лежать в основі цих творів.

Ключові слова: література, англійська література раннього середньовіччя, дискурс, періоди англійської літератури середньовіччя, порівняння лексичних та граматичних структур мови, етимологія слів англійської мови.

Introduction. The study of Middle Ages literature offers a rich and nuanced perspective on the historical and cultural evolution of the English language. By employing a linguocultural approach, scholars can delve into the intricate relationship between language and culture, revealing how medieval texts have shaped and continue to influence contemporary English discourse. This approach not only enhances our understanding of linguistic development but also provides valuable insights into the cultural and social dynamics that have persisted or transformed over time.

Understanding how medieval literature has influenced modern English discourse involves tracing the continuity and transformation of linguistic and cultural elements from the Middle Ages to the present. Themes of heroism, chivalry, morality, and social justice prevalent in medieval literature continue to resonate in contemporary literature, media, and everyday language. Additionally, the evolution of the English language

from its Old and Middle English forms to Modern English is marked by significant lexical, syntactical, and phonological changes that are rooted in medieval linguistic practices.

The primary objective of this study is to investigate how a linguocultural approach to Middle Ages literature can enhance our understanding of modern English discourse. By examining the linguistic features and cultural contexts of medieval texts, this research aims to: *trace linguistic evolution* (explore the development of the English language from Old and Middle English to Modern English, highlighting key linguistic changes and their cultural implications); *analyze cultural continuity* (identify and analyze cultural themes and narratives from medieval literature that have persisted in modern English discourse); *understand societal impact* (assess how medieval cultural and social norms reflected in literature continue to influence contemporary societal values and linguistic practices).

By integrating linguistic and cultural analysis, the linguocultural approach offers a comprehensive framework for studying Middle Ages literature and its impact on modern English discourse. This approach not only enriches our understanding of the historical development of the English language but also highlights the enduring cultural and societal influences of medieval literature. Through this study, we aim to illuminate the deep connections between past and present, demonstrating the relevance of medieval texts in shaping contemporary linguistic and cultural landscapes.

Methodology / Methods. Different research methods have been applied to accomplish the intended aim. The methodology of this study predetermined the following methods to be applied. The linguocultural approach to studying Middle Ages literature focuses on examining the relationship between language and culture to understand how medieval texts contribute to contemporary English discourse.

Here are some *methodologies* to investigate this topic: *Historical Linguistics* (trace the development of the English language from the Middle Ages to the present); *Cultural Studies* (understand the cultural contexts of medieval literature and how they resonate in contemporary discourse); *Discourse Analysis* (examine how medieval texts construct meaning and how these meanings are interpreted in modern contexts). Correspondingly, *Contextual Analysis* has proven in examining the situational, cultural, and discursive factors.

Here are some *methods* to investigate this topic: *Textual Analysis* (close reading of medieval texts to identify linguistic and cultural elements. Pay attention to vocabulary, syntax, and stylistic features. Example: Analyze Chaucer's use of Middle English in "The Canterbury Tales" to understand how his language reflects contemporary society and how it has influenced

modern English); *Archival Research* (examine historical documents, manuscripts, and other archival materials to contextualize medieval literature); *Sociolinguistic Surveys* (conduct surveys to understand contemporary perceptions of medieval language and culture. Example: Investigate how modern readers interpret the moral and ethical lessons in medieval literature and their relevance to today's society).

Results and Discussion. Literature encompasses a wide range of written works that are considered to have artistic or intellectual value. It includes various forms such as *novels, short stories, poetry, plays, essays, and even non-fiction works* that are creatively written or imbued with literary merit. Literature holds significant importance for people in various ways, influencing both individuals and societies profoundly. Here are several key reasons why literature is essential, namely: *reflection of human experience, cultural heritage and identity, critical thinking and analysis, imagination and creativity, empathy and compassion, language and communication skills, social and historical insights, entertainment and escapism.*

Literature captures the essence of human emotions, experiences, and complexities. It provides a mirror to human nature, allowing readers to empathize, understand, and relate to diverse characters and situations. Through literature, people can explore different perspectives and gain insights into the human condition. Literature preserves cultural heritage by documenting traditions, beliefs, and values passed down through generations. It helps individuals connect with their roots, understand their cultural identity, and appreciate the diversity of human cultures around the world. Engaging with literature encourages critical thinking skills. Readers analyze themes, symbols, and narratives, fostering a deeper understanding of complex ideas and societal issues. Literature challenges readers to question assumptions and consider multiple viewpoints. Literature sparks imagination and creativity by presenting imaginative worlds, scenarios, and ideas. It encourages readers to envision possibilities beyond their immediate reality and stimulates creativity in writing, art, and other forms of expression. Through literature, people can step into the shoes of others and develop empathy and compassion. Stories of triumph, struggle, love, and loss evoke emotional responses that promote understanding and solidarity among individuals from diverse backgrounds. Reading literature enhances language proficiency and communication skills. Exposure to well-crafted prose or poetry improves vocabulary, grammar, and writing style. It also cultivates the ability to articulate thoughts and ideas effectively. Literature provides insights into different historical periods and societal contexts. It documents the social norms, political climates, and cultural movements of its time, offering valuable

perspectives on the evolution of societies and civilizations. Literature entertains and provides a means of escapism from everyday life. Whether through suspenseful thrillers, romantic dramas, or fantastical adventures, literature offers readers a chance to unwind, relax, and experience a range of emotions.

In essence, literature serves as a timeless reservoir of knowledge, wisdom, and creativity that enriches individuals and societies alike. Its enduring relevance lies in its ability to inspire, educate, and connect people across time and cultures.

The intricate relationship between culture and literature has long fascinated scholars, as literature not only reflects cultural values, norms, and experiences but also shapes and influences them. The study of how culture impacts literature provides insights into the ways in which societies construct meaning, express identity, and navigate historical and social changes. This dynamic interplay is particularly evident in the study of Middle Ages literature, where the cultural context profoundly shapes the themes, narratives, and linguistic choices of the period. Understanding the influence of culture on literature from the Middle Ages is essential for comprehending the evolution of the English language and its modern discourse.

In our opinion, especially interesting and significant for our research are the scientific studies of Ukrainian and foreign scientists, which reveal the historical relationship between the stages of the formation of the English language and contribute to the understanding of linguistic realities, namely: *Robinson, Bonnie J., Getty, Laura J.* (British literature. Middle Ages to the Eighteenth Century and Neoclassicism) [15]; *Drabble, M.* (The Oxford companion to English literature) [9]; *Mackenzie, A. S.* (History of English Literature) [13]; *William Henry Hudson* (An outline history of English Literature); *Okhrimenko O. S.* (Life of the cities of England in the 11th-13th centuries) [6].

In the process of analyzing the vocabulary of literary works of the period of the English Middle Ages, Weakley's Etymological Dictionary of the Modern English Language, Kleins Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language, Oxford English Dictionary (second edition), Barnhart's Etymological Dictionary, Etymological Dictionary of the English Language, Dictionary of American Slang" by Kipfer and Chapman were used [5].

During the Middle Ages in England, there were several interesting cultural peculiarities, hat found their reflection in famous examples of English literature of that period (Table 1).

These cultural peculiarities offer insights into the dynamics of life in medieval England and help us to understand the values that shaped society during that time. For example, speaking about the role of the Middle English literature, it should be noted that it played a crucial role in shaping Modern English in several fundamental ways, namely:

1. *Language Evolution*: During the Early Middle English period (approximately 1100–1350), English underwent significant changes due to influences from Norman French after the Norman Conquest of England in 1066. Early Middle English literature reflects this transition, incorporating vocabulary, grammar, and syntax from both Old English (Anglo-Saxon) and Norman French. This blending of linguistic elements laid the groundwork for the development of Modern English.

2. *Standardization and Grammar*: Early Middle English texts contributed to the standardization of English grammar and spelling conventions. Writers began to adopt more uniform rules for syntax and word order, gradually moving away from the inflectional system of Old English towards a more analytic structure.

3. *Literary Forms and Genres*: Early Middle English literature introduced new literary forms and genres that continue to influence

Table 1

Historical factors in England during the Middle Ages that had an impact on the country's culture and literature

Historical factors	Impact on the country's life
Feudalism	The society was organized under a feudal system where land was owned by the king or nobles who granted it to vassals in exchange for loyalty and military service
Chivalry	The code of chivalry emphasized virtues such as honor, bravery, loyalty, and courtesy among the nobility and knights
Gothic Architecture	The construction of cathedrals and castles in the Gothic style characterized the architectural achievements of the era, with towering spires and intricate stonework
Plague	The Black Death, a devastating pandemic that swept through Europe in the 14th century, had a profound impact on society, leading to widespread death and social upheaval
Guilds	Craftsmen and merchants organized themselves into guilds to protect their interests, regulate trade, and ensure quality production
Medieval Fairs	Markets and fairs were important social and economic events, where people gathered to buy and sell goods, as well as to socialize and entertain themselves

modern literary traditions. This period saw the emergence of romances, allegories, religious literature, and secular poetry, which provided models for later English writers.

4. *Cultural and Historical Context*: Literature from this period reflects the social, political, and religious changes in England and Europe. Works such as “The Canterbury Tales” by Geoffrey Chaucer and religious texts like the Wycliffe Bible contributed to the dissemination of English language and culture, fostering a sense of national identity.

5. *Vocabulary Enrichment*: Early Middle English literature expanded the vocabulary of the English language through borrowings from French, Latin, and other languages. Many words and expressions introduced during this period are still in use today, contributing to the richness and flexibility of Modern English.

6. *Literary Legacy*: Writers like Chaucer and Langland established literary traditions and conventions that shaped subsequent English literature. Their works not only influenced later authors but also contributed to the development of English as a literary language capable of expressing complex ideas and emotions.

Some well-known philologists who have investigated early Middle English literature include John Ronald Reuel Tolkien, George Kane, and Peter S. Baker.

Scientist J. R. R. Tolkien who investigated early Middle English literature was a professional philologist, a scholar of comparative and historical linguistics. He was especially familiar with Old English and related languages. As a philologist, J.R.R. Tolkien was deeply interested in the languages and literature of medieval England, and his study of Old and Middle English texts influenced his creation of the languages and history of Middle-earth in his famous works such as *The Lord of the Rings*. Tolkien's academic research also delved into topics such as *Beowulf*, *Sir Gawain and the Green Knight*, and the Alliterative Revival in Middle English poetry [12, pp. 47-61]. George Kane is known for his scholarship on medieval English drama, while Peter S. Baker has contributed to the study of Middle English romance literature.

In summary, the Early Middle English literature played a pivotal role in the evolution of the English language from its Old English roots to the foundation of Modern English. It provided a bridge between linguistic traditions, enriched vocabulary, standardized grammar, and established literary forms that continue to resonate in English literature and language today and had an impact on the functioning of the discourse of the modern English language.

Discourse (from the Latin *discursus*) is a subject of communicative linguistics. As a term, it was introduced into scientific circulation by

the German philosopher Y. Habermas as “a form of communication determined by argumentation, a form in which claims of significance, which have become problematic, become the topic of discussion” [2, p. 47]. According to Ukrainian scientists O. M. Kravchenko, V. S. Lukianets, L. V. Ozadovska it is the unity of speech practice (dialogue, polylogue, interaction between its participants) and the context (environment, place, topos) of its deployment, meeting and interaction of its participants. Analyzing this phenomenon, we come to the conclusion that “within the framework of discourse analysis, any discourse is both a linguistic and a socio-cultural phenomenon. Such a discourse arises and evolves in society, culture, the life world of a person; it is able not only to feel the influence of the socio-cultural environment on itself, but also to exert a reverse active influence on it. This influence of discourse on society can be both positive and negative, and even harmful for society itself” [3, p. 26].

Discourse generally refers to a form of communication that involves extended verbal or written expression on a particular topic. It's not just about talking or writing but about the structured way people create meaning through language in specific contexts. In essence, discourse is a fundamental aspect of human communication that encompasses both the linguistic and social dimensions of language use. It's about how we use language to create, negotiate, and convey meaning within specific contexts and social frameworks.

The Middle Ages English literature, despite its linguistic differences from Modern English, played a fundamental role in the development of the language we use today. It can be broadly divided into several periods, each characterized by distinct literary developments and cultural influences. Here are the main periods:

1. OLD ENGLISH (ANGLO-SAXON) PERIOD (c. 450-1066)

Key Characteristics: Literature from this period was written in Old English and is heavily influenced by the oral tradition, with strong themes of heroism, fate, and the supernatural. The literature often reflects the harsh and turbulent life of the time. *Notable Works:* “Beowulf,” “The Wanderer,” “The Seafarer,” “The Dream of the Rood,” “The Battle of Maldon.”

2. ANGLO-NORMAN PERIOD (1066-1154)

Key Characteristics: Following the Norman Conquest, English literature was heavily influenced by French culture and language. This period saw the introduction of chivalric romance and the development of courtly literature. *Notable Works:* “The Owl and the Nightingale,” works by Marie de France (though she wrote in French, her influence was significant).

3. MIDDLE ENGLISH PERIOD (1154-1485)

Key Characteristics: During this period, Middle English emerged as the dominant literary language. There was a diversification of genres, including romance, allegory, dream vision, and religious and moral treatises. Literature became more accessible, reflecting a broader range of social and personal themes.

Notable Works:

Early Middle English (1154-1300): “Ormulum,” “Ancrene Wisse.”

High Middle English (1300-1400): Works of the Pearl Poet (“Sir Gawain and the Green Knight,” “Pearl”), “The Vision of Piers Plowman” by William Langland.

Late Middle English (1400-1485): “The Canterbury Tales” by Geoffrey Chaucer, “Le Morte d’Arthur” by Thomas Malory, “The Book of Margery Kempe,” “Everyman” (morality play).

4. TRANSITION TO THE RENAISSANCE (late 15th century)

Key Characteristics: This transitional period saw the influence of the Renaissance beginning to take hold, marked by a revival of classical learning and humanism. The printing press’s invention in 1476 by William Caxton significantly impacted literature, making texts more widely available and standardizing the English language. *Notable Works:* Continued popularity and production of works like “Le Morte d’Arthur,” early printed editions of Middle English literature by William Caxton.

These periods reflect the evolution of the English language and literary forms, influenced by historical events such as the Norman Conquest and the introduction of the printing press, as well as cultural and social changes in medieval England.

Here are several key ways in which English literature contributed to the evolution of Modern English: *preservation of language roots* (Old English, also known as Anglo-Saxon, preserved the linguistic roots of English. It was heavily influenced by Germanic languages and Anglo-Saxon culture. The texts, such as “Beowulf” and the Anglo-Saxon Chronicle, provide insights into vocabulary, grammar, and syntax that form the foundation of the English language); *vocabulary enrichment* (Old English literature introduced a wealth of vocabulary that remains in use today. Words related to everyday life, nature, kinship, and societal structures were documented in these texts, contributing to the richness and versatility of the English lexicon); *grammar and syntax* (Old English texts helped establish grammatical rules and syntactic patterns that laid the groundwork for Modern English. While Old English had a more complex inflectional system (e.g., noun declensions, verb conjugations), these gradually simplified over time, influenced by Norman French and Latin, leading to the grammatical structures we recognize today); *literary*

forms and genres (Old English literature introduced various literary forms and genres that shaped later English literature. For instance, “Beowulf” is an epic poem that set standards for heroic storytelling and themes of honor, fate, and loyalty that resonate in later literary works); *cultural and historical insights* (Old English literature provides valuable insights into the culture, society, beliefs, and worldview of early Anglo-Saxon England. These texts document historical events, religious practices (such as in Bede’s “Ecclesiastical History of the English People”), and societal norms, enriching our understanding of medieval English life); *literary legacy* (Many Old English texts were preserved and copied by monks and scholars, ensuring their survival through centuries of political and cultural change. This continuity allowed later generations to study and draw inspiration from these foundational works, influencing the development of English literature and language).

In summary, Old English literature played a crucial role in shaping the development of Modern English by preserving linguistic roots, enriching vocabulary, establishing grammatical norms, introducing literary forms, and providing cultural and historical insights. It represents a foundational phase in the evolution of English language and literature, bridging the gap between its Germanic origins and its later Renaissance and contemporary forms. There are a few common words you will likely encounter in various Middle English texts (Table 2) [4].

The early Middle Ages, also known as the Dark Ages or the Early Medieval period, spans from the 5th to the late 10th century. This period saw the production of several important works of English literature, many of which have had a lasting impact on the literary canon. Here are some of the most significant works (Table 3).

These works represent the rich tapestry of early English literature, combining elements of heroism, history, religion, and poetry. They

Table 2

Basic Middle English Words list with their meanings in Modern English

Middle English word	Modern English word	Middle English word	Modern English word
Al be that	Although	Ich	I
Anon	At once	Lite	Little
Bet	Better	Moot	Must; ought to;
Can	Be able	Nat	Not
Coy	Quiet	Rede	Advise; read
Echo	Each one	Shaltow	You shall
Everich	Every; every one	Thilke	This; that
Han	Have	Ynogh	Enough

Table 3

Notable Works	Key Characteristics
Beowulf	Date: Between the 8th and early 11th centuries Description: This Old English epic poem is one of the most important works of Anglo-Saxon literature. It tells the story of the hero Beowulf, who battles the monster Grendel, Grendel's mother, and a dragon. The poem explores themes of heroism, fate, and the struggle between good and evil.
The Anglo-Saxon Chronicle	Date: Late 9th century onwards Description: A collection of annals chronicling the history of the Anglo-Saxons. It was originally compiled on the orders of King Alfred the Great and continued for several centuries. The Chronicle is a valuable source of information on early English history and provides insights into the culture and events of the time.
The Venerable Bede's "Ecclesiastical History of the English People"	Date: Completed in 731 Description: Written in Latin, this work by Bede, a monk at the Northumbrian monastery of Saint Peter, provides a comprehensive history of the Christianization of England. It is one of the most important sources for early English history and has been crucial in shaping our understanding of the period.
"The Dream of the Rood"	Date: Likely composed in the 8th century Description: An Old English Christian poem, "The Dream of the Rood" is one of the earliest dream poems in English literature. It presents a vision of the cross on which Christ was crucified, personified and speaking to the dreamer. The poem is notable for its blend of Christian and heroic imagery.
"Caedmon's Hymn"	Date: Composed between 658 and 680 Description: Attributed to Caedmon, a lay brother at the monastery of Whitby, this is the oldest surviving example of Old English poetry. It is a short hymn of praise to God, reflecting the influence of Christianity on early English literature.
"The Wanderer" and "The Seafarer"	Date: 10th century (preserved in the Exeter Book, but possibly composed earlier) Description: These are elegiac poems that reflect on themes of loss, exile, and the human condition. Both are considered masterpieces of Old English poetry, capturing the melancholy and introspective spirit of the time.
"The Battle of Maldon"	Date: 10th century Description: This Old English poem recounts the Battle of Maldon of 991, where Anglo-Saxon forces fought against Viking invaders. The poem is notable for its depiction of heroism and loyalty in the face of defeat.

provide valuable insights into the culture, values, and beliefs of the early medieval period in England.

The Middle Ages in English literature span roughly from the 11th to the 15th century, and this period is marked by a variety of influential works that have shaped English literary tradition. Here are some of the most important works from this era:

Notable Works	Key Characteristics
Geoffrey Chaucer's "The Canterbury Tales"	Date: Late 14th century Description: A collection of stories told by a group of pilgrims traveling to Canterbury. The tales are written in Middle English and cover a wide range of genres and themes, from romance and chivalry to satire and morality. Chaucer's work is celebrated for its vivid characters, social commentary, and innovative use of the English vernacular.
William Langland's "Piers Plowman"	Date: Late 14th century Description: An allegorical narrative poem that explores themes of religion, morality, and social justice. It follows the protagonist, Piers, in a series of dream visions that critique contemporary society and the Church.
Sir Gawain and the Green Knight	Date: Late 14th century Description: An Arthurian romance written in Middle English alliterative verse. The poem tells the story of Sir Gawain, a knight of King Arthur's Round Table, and his quest to uphold his honor by facing the mysterious Green Knight.
The Pearl Poet's Works	Date: Late 14th century Description: This anonymous poet is credited with four significant Middle English poems: "Pearl," "Cleanness," "Patience," and "Sir Gawain and the Green Knight." These works are notable for their rich use of allegory and symbolism.
Thomas Malory's "Le Morte d'Arthur"	Date: 1485 Description: A prose compilation of the legends of King Arthur and his knights. Malory's work is one of the most famous and comprehensive accounts of Arthurian legend and has been a significant influence on later interpretations of the myth.
"The Owl and the Nightingale"	Date: Late 12th or early 13th century Description: A Middle English debate poem that features a lively argument between an owl and a nightingale. The poem explores themes of aesthetics, morality, and the nature of poetry.
"The Ancrene Wisse"	Date: Early 13th century Description: A spiritual guide for anchoresses, women who chose to live a solitary life of religious devotion. Written in Middle English prose, it provides insights into the spiritual practices and daily life of the medieval anchorite.
"The Vision of Piers Plowman" by William Langland	Date: Late 14th century Description: An allegorical narrative poem that explores the quest for a true Christian life. It critiques the corruption of the Church and society and is notable for its vivid dream visions.
"The Book of Margery Kempe"	Date: Early 15th century Description: Considered the first autobiography in English, this work recounts the spiritual journey and mystical experiences of Margery Kempe, a medieval English mystic. It offers a unique perspective on medieval spirituality and the role of women in religious life.
"Everyman"	Date: Late 15th century Description: A morality play that allegorizes the journey of Everyman, who represents humanity, as he seeks salvation. It explores themes of death, judgment, and the necessity of good deeds for salvation.

These works reflect the diverse and rich literary output of the Middle Ages in England, encompassing a range of genres, themes, and styles. They provide valuable insights into the culture, beliefs, and social issues of medieval society.

Scientist J. Betts comprehensively analyzed the vocabulary of literary works of the Middle Ages [7]. “The Canterbury Tales” by Geoffrey Chaucer is a collection of stories written in Middle English, completed around 1400. The main plot revolves around a group of pilgrims who are traveling together from Southwark to the shrine of Saint Thomas Becket at Canterbury Cathedral. They agree to participate in a storytelling contest to pass the time during their journey, with each pilgrim telling two tales on the way to Canterbury and two more on the way back. The frame narrative of “The Canterbury Tales” sets up the pilgrimage as a backdrop for the diverse group of pilgrims to share stories that reflect their individual personalities, social status, and worldview. Chaucer provides vivid descriptions of each pilgrim, ranging from noblemen and clergy to commoners and professionals, creating a microcosm of medieval English society. The tales themselves vary widely in genre, style, and theme, showcasing Chaucer’s skill in adapting different literary traditions and narrative voices. They include *romances*, *fabliaux (humorous tales)*, *allegories*, *moral tales*, and even a few *prose tales*. Each tale offers insights into the characters telling them and often comments on broader societal issues or moral dilemmas of the time. The Canterbury Tales uses verse and prose to describe the journey of pilgrims to the Canterbury Cathedral. There are 24 stories in all, including “The Knight’s Tale” and “The Wife of Bath’s Tale.” Scientist J. Betts emphasizes that before diving into “The Canterbury Tales” and “Sir Gawain and the Green Knight,” it is necessary to review a few Middle English vocabulary words you might come across (Table 4) [4].

Table 4

The Middle English Words taken from “The Canterbury Tales” and their meanings in Modern English

Middle English word	Modern English word	Middle English word	Modern English word
Array	Arrangement	Gentle	Noble
Bane	Destruction	Leaf	Dear
Boote	Remedy	Met	Food
Certeyn	Certain	Ny	Near
Deel	Part	Routh	Pity
Devyse	Device	Siker	Trusty
Fetis	Well made	Verray	True

“The transformation of the English language had some very distinct leaps. Coming into existence in about the 5th century, Old English came from the West Germanic language, varied by region and used different letters. In Middle English, beginning around the 12th century, you start to see the formation of modern English. While spelling was not standardized, word order starts to take place in the writing [4].”

It should be especially noted that the grammar of Middle English, which was spoken during the Middle Ages, differs significantly from modern English grammar too. However, some features of Middle English grammar have carried over into modern English. Some examples of Middle English grammar that have persisted in modern language include:

- *Verb conjugation*: Middle English had a more complex system of verb endings to indicate tense, person, and number. While modern English has simplified this system, some remnants such as "be" (am, are, is) and "do" (does, did) remain.

- *Pronouns*: Middle English had distinct pronouns for singular and plural use, including "thou" (singular informal), "ye" (plural informal), and "you" (formal plural). Though "thou" has largely fallen out of use, its influence can still be seen in some dialects.

- *Word order*: Middle English had a more flexible word order compared to modern English, which follows a more fixed subject-verb-object structure. This flexibility is evident in phrases like "She loved he dear" (Middle English) compared to "She loved him dearly" (Modern English).

- *Case marking*: Middle English featured more noun and pronoun inflections to indicate grammatical case (*nominative, accusative, genitive, dative*). Modern English has largely lost these distinctions, except for pronouns like "he/him" and "she/her."

- *Negation*: Middle English used double negatives for emphasis, a feature that is considered incorrect in standard modern English but remains in non-standard varieties like African American English ("I don't need none").

While these examples show some remnants of Middle English grammar in modern language, overall, the grammar of Middle English has evolved significantly to become the simplified and standardized form of English spoken today. Overall, while the grammar of Middle English may seem complex and different compared to modern English, there are some similarities and influences that can still be observed in the way we use language today.

Conclusions. To conclude, the linguistic and cultural approach to studying The Middle Ages literature offers a unique and enriching pathway to understanding the discourse of the modern English language.

By examining the texts, linguistic structures, and cultural contexts of that period, we gain insights into the evolution of the language and the enduring influence of early literary traditions on contemporary discourse. This approach highlights the continuity and transformation of linguistic features over centuries, illustrating how foundational elements of early English have persisted or adapted in modern usage. It also reveals the deep cultural and historical roots of many contemporary English expressions, idioms, and rhetorical styles, providing a richer appreciation of the language's complexity and diversity.

Furthermore, the interplay between language and culture in early medieval texts helps to contextualize modern English within a broader historical framework. Understanding the socio-political and cultural milieu of the Early Middle Ages allows us to better grasp the underlying themes and values that continue to resonate in modern literature and communication.

REFERENCES

1. Великий етимологічний словник англійської мови. Укладач: Douglas Harper. URL: <https://langs.com.ua/movy/slovyky/engEtym.htm>
2. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія: підручник. К.: Лібра, 1999. 488 с.
3. Лук'янець В. С. Сучасний науковий дискурс: Оновлення методологічної культури / В. С. Лук'янець, О. М. Кравченко, Л. В. Озадовська. К., 2000. 304 с.
4. Мови та літератури у полікультурному суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та здобувачів вищої освіти (15 листопада 2019 р.) / за заг. ред. к.філол.н., доцента Федорової Ю.Г. Маріуполь : МДУ, 2019. 167 с.
5. Онлайн етимологічний словник. URL: <https://www.etymonline.com/ua>
6. Охріменко О. С. Життя міст Англії XI-XIII ст. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук Спеціальність 07.00.02 – всесвітня історія. URL: https://scc.knu.ua/upload/iblock/93d/aref_Okhrimenko%20O..pdf
7. Betts, J. Basic Middle English Words list with meanings. 2020. URL: <https://www.yourdictionary.com/articles/middle-english-words-meanings>
8. Chowdhury, Sharif Hossain Ahmad. A Handbook on English Literature [Including a short history of English literature, famous authors, works and quotations] for BCS and other competitive exams. URL: <https://ebook.com.bd/storage/books/March2021/kFR3wJVHgZ4rTxOOFrBdL.pdf>
9. Drabble, M. (The Oxford companion to English literature). 6th ed. New York, Oxford University Press.2000. 1172 p. URL:
10. William Henry Hudson. An outline history of English Literature. URL: https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/3875221/mod_resource/content/1/AN%20OUTLINE%20OF%20HISTORY%20OF%20ENGLISH%20LITERATURE
11. Pope, Rob. The English studies book An introduction to language, literature and culture. Second edition. URL: <https://dacenglit.wordpress.com/wp-content/>

uploads/2017/04/the_english_studies_book__an_introduction_to_language__literature_and_culture.pdf

12. Jeffrey D. L. Tolkien as Philologist. VII: Journal of the Marion E. Wade Center. Vol. 1 (March 1980), pp. 47–61. Published By: Marion E. Wade Center, Wheaton College. URL: <https://www.jstor.org/stable/45295987>
13. Mackenzie, A. S. History of English Literature. URL: <https://manavata.org/able/wp-content/uploads/sites/10/2020/07/A-History-of-English-Literature.pdf>
14. Longman Dictionary of Contemporary English. URL:
15. Robinson, Bonnie J., Getty, Laura J. British literature. Middle Ages to the Eighteenth Century and Neoclassicism Copyright Year: 2018. University of North Georgia Press. URL: <https://open.umn.edu/opentextbooks/textbooks/639>

Ірина Сирко,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови
та методики її навчання,

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

<https://orcid.org/0000-0002-7622-425X>

м. Дрогобич, Україна

Міф про американську мрію у формуванні національної літератури США

The myth of the American dream in the formation of US national literature

***Анотація.** У свідомості представників американського суспільства міцно закорінені ті ключові міфи, що формують основу національної культури, окреслюють подальший розвиток держави. Серед найвизначальніших виокремлюємо міф про американську мрію. Він відіграє важливу роль у становленні американського характеру, ґрунтується на ціннісних орієнтирах особистості і віддзеркалює особливості американської нації. Поступова зневіра в ідеалах, невідповідність власних життєвих принципів офіційним цінностям призводять до часткової деконструкції національних міфів. Проте, попри критичне ставлення сучасників, ці міфи продовжують функціонувати як вагомі чинники ідентифікації американської спільноти. Американська мрія у сучасній літературі ототожнюється з національною ідеєю американців. Митці окреслюють її як прагнення кращого, заможного життя. Йдеться про бажання не матеріального достатку, а соціального порядку, в якому кожен американець досягне успіху. Такі стрижневі національні концепти, як незалежність, рівність, свобода міфологізуються і стають важливими національними маркерами. Пошуки ідеального суспільства переростають у перегони за успіхом і призводять до формування образу «а self-made man» (людина, яка багато працює і самотужки досягає результату). Бажання сучасних поетів та письменників опиратися у своїх творах на національні міфи пояснюємо тим, що вони завжди передбачають впорядкування подій від безладу до порядку. Згідно з національними міфами, людське життя зображується як передбачуваний процес, який через падіння і злети призводить до здійснення заповітної мрії. Проте, творчість окремих сучасних американських письменників (як, наприклад, П. Б. Остера) вирізняється критичним ставленням до національної міфологічної творчості. Автор схильний до висновку про бездіяльність міфів, втрату їхнього значення у національній ідентифікації. Він закликає сучасних американців до пошуку нових національних орієнтирів та цінностей, які б ґуртували і жили їхню спільноту.*

Ключові слова: література США, національний міф, національна міфологія, деконструкція міфу, міф про американську мрію, міфопоетична основа творчості.

Summary. *Key myths that form the basis of national culture and outline the further development of the state are firmly rooted in the minds of representatives of American society. Among the most defining ones, we single out the myth of the American dream. It plays an important role in the formation of the American character; is based on the value orientations of the individual and reflects the peculiarities of the American nation. Gradual disbelief in ideals, inconsistency of one's own life principles with official values lead to partial deconstruction of national myths. However, despite the critical attitude of contemporaries, these myths continue to function as important factors in the identification of the American community. The American dream in modern literature is identified with the national idea of Americans. Poets and writers describe it as a desire for a better, prosperous life. It is not about the desire for material wealth, but for a social order in which every American will succeed. Such key national concepts as independence, equality, and freedom are mythologized and become important national markers. The search for an ideal society turns into a race for success and leads to the formation of the image of "a self-made man" (a person who works hard and achieves results on his own). The desire of modern men of literature to rely on national myths in their works is explained by the fact that they always foresee the ordering of events from disorder to order. According to national myths, human life is depicted as a predictable process that, through ups and downs, leads to the realization of a cherished dream. However, the literary works of certain modern American writers (such as P. B. Auster) is distinguished by a critical attitude towards national mythological creativity. The author is inclined to the conclusion about the inactivity of myths, the loss of their significance in national identification. He calls on modern Americans to search for new national guidelines and values that would unite and nourish their community.*

Key words: *US literature, national myth, national mythology, deconstruction of the myth, myth of the American dream, mythopoetic basis of creativity.*

Вступ. Значний прогрес у культурному розвитку суспільства призвів до зацікавлення міфологією у різних сферах культури. Митці активно моделюють нові художні системи, що базуються на міфах, знаходять нові шляхи і способи реалізації міфопоетики у своїй творчості. Оскільки змінам у картинах світу доволі складно дати пояснення у рамках раціонального світогляду, тому міфологія (давня, біблійна, антична та ін.) часто використовується для окреслення системи цінностей різних національних спільнот, ідентичності їх представників тощо.

До національного міфічного дискурсу звертаються і відомі представники сучасної американської літератури. Їхні звернення, з одного боку, зумовлені намаганням пояснити історичний розвиток США, важливу місію країни у світовій системі, а з іншого – прагненням

усвідомити значення міфу у становленні й розвитку американської нації, її морально-етичних основ та цінностей.

Методологія і методи дослідження. У роботі використано теоретичні підходи та концепції, сформульовані у працях С. Берковича, Т. Дятлової, Т. Денісової, Н. Висоцької, Т. Михед. Л. Баріца, Р. Дорсона, присвячених проблемам американської міфології, її актуалізації в сучасній художній літературі. Модифікація поетики міфу у творчості американських митців простежена з використанням методів міфопоетики, сформульованих у працях Г.-Г Гадамера та Р. Барта. Стрижневим методом дослідження визначено міфокритичний аналіз текстів творів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під національною міфологією прийнято розуміти комплекс міфів, що описують походження національної спільноти, її історичну місію, основні духовні цінності та життєві орієнтири. Кожна література завжди підтримує генетичну єдність з національною міфологією. Щодо літератури США, то питання міфології в контексті зображення сучасного життя і побуту людей є одним із пріоритетних. Американські письменники часто апелюють до міфів, пов'язаних зі становленням власної нації і формуванням національного менталітету, а також тих, які орієнтують на місце і роль американців у сучасному світі. Вони наголошують на аспектах з'ясування ролі міфології у процесі націєтворення, на джерелах національних міфів, на їх значенні в житті людини тощо.

Аналізуючи становлення і формування американської національної літератури, науковці одностайно наголошують на особливій ролі міфу у цьому процесі. У зазначеному аспекті міф розглядають такі зарубіжні вчені, як А. Нямцу, Е. Ренан, Е. Геллнер, П. Рікер, Е. Сміт, Б. Андерсон, К. Хюбнер. У вітчизняній науковій літературі специфіку національної міфології, її функції у творенні нації вивчають Т. Шебуренкова, Г. Касьянов, П. Кононенко, Т. Денісова, Н. Висоцька, Т. Михед. Питання зв'язку національної міфології з художньою літературою висвітлюються у працях Ч. Тейлора, Е. Балібара, С. Берковича, С. Келман, Л. Баріц. Ці та інші дослідники акцентують на важливості таких духовних чинників, як віра, культура, історія тощо. Саме тому американський вчений Е. Сміт закликає зосередитися на тих явищах, що «відбиваються у мистецтві, науці, мові, й, відтак, є не тимчасовими, а навпаки – постійними» [5, с. 19]. Такими Сміт вважає саме міфи, хоча й не заперечує ваги інших факторів, як от: демографія, політична ситуація, економічні ресурси та ін. На думку науковця, останні хоч і впливають на процес становлення етносу, проте не визначають його характеру чи специфіки.

Знаний літературознавець і культуролог В. Соренсен схиляється до думки про те, що саме завдяки міфам спільнота об'єднується в

націю. Сила міфів, на переконання вченого, полягає в тому, що вони долучаються до формування масової свідомості й сприймаються нею як аксіоми. Вони є «потужним засобом розуміння *сьогодні* і окреслення *завтра*» [9, с. 50]. Щодо художньої літератури США, то вона послуговується міфологією як своєрідним інструментом підтримки її існування і подальшого розвитку й у такий спосіб впливає на формування національної свідомості. Разом з цим вона сама активно творить міфи, переглядає, критикує і модифікує їх.

Важливо наголосити на тому, що національна міфологія сприяє вирішенню питання *самоідентифікації*, вона допомагає визначити приналежність людини до тієї чи іншої національної спільноти. Як зазначають науковці, «ідентифікація особистості з певною нацією або етнічною групою неможлива без звернення до міфів, символів цієї спільноти, оскільки важлива не сама територія, що об'єднує етнос, а те символічне значення, яке вона має для пов'язаного з нею народу» [4, с. 137]. Американські національні міфи слід вважати важливими елементами колективної ідентичності нації, що відіграють одну з центральних ролей у її становленні.

Зрозуміло, що з плином часу, зміною поколінь відбувається перегляд колективних традицій і складники національної ідентичності можуть зазнавати змін. До уваги слід брати також демографічні процеси, активні географічні переміщення населення та інші об'єктивні процеси, у результаті яких багато національних спільнот не варто вже вважати етнічно однорідними. Їхні звичаї, традиції та цінності втрачають колишню чітку окресленість, своєрідність та оригінальність, що призводить до появи «розрізнених культурних спільнот, зібраних під сплетінням національного суспільства» [див. про це: 5, с. 117].

В умовах сучасності питання самоідентифікації стає особливо актуальним і займає у різних сферах культури важливе місце. Центральною є його позиція і в американській літературі рубежу ХХ-ХХІ століть. Поступовий відхід від певних стереотипів та усталених норм життя, перехід традиційних поведінкових канонів до новітніх та дещо незвичних, призводять до народження різноманітних літературних рефлексій, змушують літераторів шукати і пояснювати зміст цих новацій. Цей процес є складним і тривалим, адже в межах усталеного світогляду все нове сприймається з обережністю. Тому в сучасному індустріальному суспільстві звернення до національних міфів як до першооснови, до істини можна вважати не лише потребою, а й необхідністю. Вони виступають тими константами, що заставляють людину замислитися над власною сутністю, над коренями, над особливостями свого світосприйняття та світорозуміння і врешті дають їй змогу відчувати свою приналежність до нації.

Культурологи та літературознавці завжди наполягають на особливому значенні такого феномена, як *спільна колективна пам'ять*. Національні міфи беруть у її творенні активну участь, адже виконують важливу об'єднавчу функцію. Важливо й те, що саме завдяки міфу людина повертається до свого коріння, доєднується до звичаїв своєї культури, до її витоків, знання яких, без сумніву, є надважливими для власного самоствердження. Міфи дають людині змогу вкотре пережити важливі події, усвідомити знакові речі, долучитися до глибинних тасмниць світобудови. Ключове значення у цьому процесі мають міфи про спільне минуле. Вони підтримують ідею спільного походження, активізують почуття єдності, бажання об'єднатися, поріднитися з іншими представниками своєї національної спільноти. Ці міфи імпліцитно закладені у колективній пам'яті американців, тому є довговічними, дієвими та надзвичайно важливими.

Функції творення колективної пам'яті, спільної духовної спадщини та самоідентифікації є не єдиними функціями національних міфів. Значущу роль вони відіграють також у процесі формуванні державності. Американська міфологічна творчість дає змогу пояснити функції держави у загальному розвитку історії, окреслити місце американського народу в когорті інших національних спільнот.

Серед ключових проблем, які висвітлює сучасна художня література, постає питання глобальної культури, часткової чи цілковитої втрати ідентичності окремої людини та суспільства загалом, знищення національних культурних відмінностей та ін. Реагуючи на згадані виклики, література пропагує відновлення інтересу до національного минулого. Міфи, символи, культурна спадщина продовжують бути цікавими та актуальними для американських письменників рубежу ХХ–ХХІ-го століть, які демонструють їх власне, авторське тлумачення кризь призму сучасних проблем.

Національні міфи традиційно набувають особливої ваги у найбільш критичний для країни час. Актуалізація міфів про виняткову місію Сполучених Штатів як репрезентанта ідеалів свободи і демократії, про *фронтир* та *американську мрію* зумовлена необхідністю об'єднання громадян, подолання тривоги й песимістичних настроїв, неспокою, емоційних переживань. Відтак, основна функція національної міфології полягає у визначенні спільного поступу американської нації від її початків до сьогодення. Вона зосереджує у собі всі фундаментальні цінності та орієнтири народу, духовні складники його культури та шляхи національної самоідентифікації.

Учені вирізняють два протилежні за своєю суттю типи національних міфів – класичний та постмодерністський, і обидва простежуються в американській художній літературі. Вона активно підтримує

й збагачує їх, адже навіть ті поети та письменники, що протестують проти розчинення особистості у соціумі, стараються не відмежовувати свою творчість від національних міфів. Сучасна література формує якісно новий тип персонажа, який стає зразком для ідентичності американців. Він є яскраво вираженою індивідуальністю, яка «бере на себе відповідальність за створення нових смислів і конструювання світу відповідно до свого світогляду. Водночас він наповнює змістом старий міф про американську мрію, дає йому новий подих» [7, с. 320].

Слід зауважити, що в художній літературі Сполучених Штатів можна простежити й критичне чи скептичне ставлення до національної міфологічної творчості. Таким ставленням, до прикладу, вирізняється творчість американського романіста Пола Бенжаміна Остера. Персонажі його творів часто демонструють несприйняття фундаментальних міфів, розчарування у них, адже ті, на їхній погляд, не віддзеркалюють справжнього життя, лише виступають як данина традиції. Письменник схильний до висновку про бездіяльність міфів, втрату їхнього значення у національній ідентифікації. Він закликає сучасних американців до пошуку нових національних орієнтирів та цінностей, які б гуртували і живили їхню спільноту.

У творчості більшості представників сучасної літератури США *американська мрія* стає визначальною для національної міфології, адже вона ототожнюється з національною ідеєю американців. У своїх творах митці практикують різні міфологічні моделі *мрії* про перфектний суспільний устрій, що стане ідеальним поєднанням матеріального добробуту та моральних чеснот. *Американська мрія* стає тим національним міфом, що має визначний вплив на становлення як окремої людини, так і нації в цілому. Тобто у свідомості американців він визначає образ їхньої *держави*. Різні історичні обставини, час і локації розвитку подій завжди впливали на зміст *американської мрії*, визначали її сутність. Але попри всі видозміни, вона була особливим засобом звернення до колективної пам'яті американців, уніфікувала різні етнічні спільноти у єдину Америку.

Досліджуючи специфіку феномену *американській мрії*, відомий науковець Дж. Адамс окреслює її як прагнення кращого, заможного життя, відповідність можливостей здібностям кожної окремої людини. Тут не йдеться про бажання матеріального достатку, а лише соціального порядку, у якому кожен представник нації зміг би досягти успіху і його заслуги були б належно оцінені. Такі стрижневі національні концепти, як *незалежність, рівність, свобода* міфологізуються і стають важливими національними маркерами.

Існують різні погляди стосовно формування *американської мрії*. Деякі учені вважають, що американці упродовж довгого часу не

усвідомлювали себе нацією, але подібно до багатьох інших націй, вони пройшли декілька етапів розвитку націоналізму. Початковою стадією цього процесу стало створення міфів та легенд. Отже, можемо стверджувати, що народження міфу про *американську мрію* дало початок формуванню цілої нації, що у контексті історії держави робить її важливим національним символом [див. про це: 6, с. 116–119].

На початку ХХ століття з'являється велика кількість наукових досліджень, присвячених феномену *американської мрії*. Так, Ф. Карпентер, Е. Паркер, С. Патрік, С. Холбрук та ін. акцентують на її міфологічному корінні і тісному зв'язку з літературою. Наукові розвідки Л. Ченовета розглядають феномен *американської мрії* крізь призму національної ідентичності американців. Актуальності згаданого міфу присвячує свої наукові праці Барак Обама, який стверджує реальність цієї *мрії* для всіх мешканців Сполучених Штатів, незалежно від їхнього походження – етнічного чи расового. На думку Обами, зміст поняття *американська мрія* (свобода людини, рівність прав на життя, щастя тощо) перегукується з основними тезами Декларації Незалежності, у якій чітко загарантовані рівні можливості для кожної людини.

Для прихильників *американської мрії* щастя і успіх перестають бути абстрактними, а набувають конкретних форм і значень, матеріалізуються. Разом з тим, бажання бути щасливим відіграє для них роль своєрідного каталізатора, адже стає індивідуальною справою кожного. У літературі формується образ героя міфу про *американську мрію*, т. зв. – *a self-made man* (людина, яка багато працює, прагне успіху і самотужки досягає його). Не зважаючи на те, що у реальному житті такий герой часто зазнає невдач, його образ міфологізується, набуває великої популярності серед американців та іноземців.

Слід зазначити, що упродовж усього періоду побутування міфу про *американську мрію* з'являються також приклади його утопічності, ілюзорності. Показовою у цьому плані є одна з найсумніших сторінок у житті країни – Велика Депресія. Учені навіть передбачають певну небезпеку, що криється у цьому міфі, і засуджують американців за невміння відмежувати неможливе від бажаного. На їхню думку, «загрозу становить нереальність, яка може підмінити *американські мрії* американськими ілюзіями, ідеали образами» [8, с. 250].

Проте, незважаючи на розбіжність думок щодо реальності чи нездійсненності *американської мрії*, не слід заперечувати, що вона і зараз продовжує залишатися потужним національним міфом США, активно пропагованим художньою літературою. Історичні зв'язки зазначеного міфу з утвердженням американської нації збагачують

його і виводять у ранг національного символу, та все ж зміст *американської мрії* з часом зазнає суттєвих змін. Сучасний варіант міфу набуває нових обрисів, переживає своє друге народження, не втрачаючи при цьому своєї актуальності у соціокультурному просторі.

Висновки з дослідження. Звернення сучасних американських письменників до національного міфу про *американську мрію* зумовлені, з одного боку, намаганням пояснити важливу місію їхньої країни у світовій системі, а з іншого – прагненням усвідомити значення міфу у становленні й розвитку американської нації, її морально-етичних основ та цінностей. Причину частого використання елементів зазначеного міфу в сучасній літературі вбачаємо також у бажанні митців упорядкувати власний внутрішній світ, впоратися з його хаосом, зумовленим глибокими емоційними переживаннями за долю нації.

Перспективою дослідження вважаємо поглиблений аналіз ролі міфології в окресленні національної самоідентифікації американців, що дозволить з'ясувати специфіку сучасного розуміння найпоширеніших міфів американської нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варивода Я.М. Міф про «американську мрію» сьогодні. *Науково-популярний журнал «Світ»*. 2014. № 1. С. 7–12.
2. Гадамер Г-Г. Міф і розум. Герменевтика і поетика. Вибрані твори [Пер. з нім]. К.: Юніверс, 2001. С. 100–109.
3. Голянка Т.Г. Американська мрія і американська дійсність. Львів, Вид-во Старого Лева, 2001. 108 с.
4. Рікер П. Історія та істина / [пер з французької В. Шовкуна]. К.: Видавничий дім К.М.Аcademia, 2001. 393 с.
5. Сміт Ентоні Д. Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія. [Пер. з англійської]. К: К.І.С., 2004. 170 с.
6. Шебуренкова Т.В. Концепт *свободи* як один із компонентів міфу про *американську мрію* у романі Пола Остера «Левіафан». *Наукові праці: Науково-методичний журнал. Серія: Філологія. Літературознавство*. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010. Т. 141. Вип. 128. С. 116–119.
7. Kelly A. Moments of decision in contemporary American fiction. *Critique*. – Abingdon Oxfordshire: Taylor & Francis Group, LLC, 2010. Vol. 51, N 4. P. 313–332
8. Rubenstein R. Doubling, intertextuality, and the postmodern uncanny. *Literature interpretation theory*. Abingdon: Taylor & Francis Group, 1998. Vol. 9, Iss. 3. P. 245–262.
9. Sorensen B. Popular postmodern fiction writers. *Fieldwork academic quarter*. Aalborg, 2018. Vol. 8. P. 47–68.

Світлана Таратута,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології, перекладу
та зарубіжної літератури,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
<https://orcid.org/0000-0002-9236-1123>
м. Вінниця, Україна

Жанр антиутопії в творчості Кадзуо Ішігуро: традиції і новаторство

Genre of Anti-utopia in the Works of Kazuo Ishiguro: Traditions and Innovations

***Анотація.** Мета роботи полягає в дослідженні своєрідності жанру антиутопії в творчості англійського письменника Кадзуо Ішігуро. Для досягнення мети використано компаративний, історико-літературний, герменевтичний методи. Проаналізовано стан вивчення антиутопії як літературної моделі, акцентовано увагу на наукових розвідках вітчизняних та зарубіжних літературознавців, які досліджували романи-антиутопії К. Ішігуро. Аналіз творів К. Ішігуро «Не відпускай мене» і «Клара і Сонце» у статті здійснюється у постійному порівнянні із антиутопіями половини ХХ – творами Є. Замятіна, О. Хакслі, Дж. Оруелла, Р. Бредбері та ін. Серед особливостей антиутопій К. Ішігуро зазначено нетипових героїв. Деяко нереалістичні персонажі (клонівані люди-донори, роботи-андроїди із штучним інтелектом) відображають складні процеси розвитку суспільства на тлі науково-технічного прогресу. Подібний вибір героїв дає можливість підняти важливі морально-етичні і соціальні проблеми, а самі протагоністи стають засобом перевірки суспільства на людяність. Специфіку жіночих образів у творах К. Ішігуро досліджено з позицій гендерних ролей у суспільстві і літературі. Зроблено висновки про те, що зміна ролі жінки у сучасному соціумі, розвиток феміністичного руху певним чином відображаються в образній системі антиутопій другої половини ХХ – початку ХХІ ст. В антиутопіях К. Ішігуро жінки стають не тільки головними героїнями, але й оповідачами. У контексті особливостей оповідної манери в досліджуваних творах простежено вплив на романи К. Ішігуро літератури нової щирості, яка вирізняється сповідальним характером, наявністю дієгетичного наратора, потужною інтимною складовою, специфічністю обговорюваних проблем, підвищеною емоційністю тощо. Таким чином, за оповідною манерою твори К. Ішігуро можна віднести до антиутопій нового типу. Дослідження головного конфлікту та проблематики зазначених творів дозволяє зробити висновки про відсутність конфлікту особистості*

з тоталітарною системою, наявний у класичних антиутопіях, натомість спостерігається зміщення акценту з суто соціальних аспектів у сферу моральності, ускладнення морально-соціального конфлікту. Провідною в романах К.Ішігуро стає проблема дегуманізації сучасного світу.

Ключові слова: антиутопія, тоталітарна система, клонування, штучний інтелект, література нової щирості, дієгетичний наратор, ідея гуманізму, стан жінки у суспільстві, гендерна нерівність, зомбування мас.

Summary. *The aim of the study is to explore the specificity of the anti-utopian genre in the works of the English writer Kazuo Ishiguro. Comparative, historical, literary, and hermeneutical methods were used to achieve this goal. The article analyzes the state of studying dystopia as a literary model, attention is focused on the scientific research of domestic and foreign literary critics who studied the dystopian novels of K. Ishiguro. The analysis of K. Ishiguro's works "Never let me go" and "Klara and The Sun" in the article is carried out in constant comparison with the dystopias of half of the XX – The Works of E. Zamyatin, O. Huxley, J. Orwell, R. Bradbury etc. Among the peculiarities of Ishiguro's anti-utopias are noted unconventional characters. Somewhat unrealistic characters (cloned human donors, android robots with artificial intelligence) reflect the complex processes of society's development against the background of scientific and technological progress. Such a choice of characters makes it possible to raise important moral, ethical and social problems, and the protagonists themselves become a means of testing society for humanity. The specifics of female images in the works of K. Ishiguro are studied from the standpoint of gender roles in society and literature. It is concluded that the change in the role of women in modern society, the development of the feminist movement is reflected in a certain way in the figurative system of dystopias of the second half of the XX – beginning of the XXI century. In K. Ishiguro's dystopias, women become not only the main characters, but also storytellers. In the context of the peculiarities of narrative style in the studied works, the influence on the novels of K. Ishiguro literature of a new sincerity is traced, which is distinguished by a confessional character, the presence of a diegetic narrator, a powerful intimate component, the specificity of the problems discussed, increased emotionality, etc. Thus, according to the narrative style, K. Ishiguro's works can be attributed to a new type of dystopia. The study of the main conflict and problems of these works allows us to draw conclusions about the absence of conflict of the personality with the totalitarian system, which is present in classical dystopias, but there is a shift in emphasis from purely social aspects to the sphere of morality, the complication of moral and social conflict. The leading problem in K. Ishiguro's novels is the dehumanization of the modern world.*

Key words: *dystopia, totalitarian system, cloning, artificial intelligence, new sincerity literature, diegetic narrator, humanism idea, status of women in society, gender inequality, mass zombification.*

Вступ. Жанр антиутопії – один з найпродуктивніших у сучасній світовій літературі. За сто років свого активного існування він розвинувся, виокремився як чітко окреслена жанрова модель з низкою

диференційних рис, збагатився за рахунок контамінації інших жанрів і, знаходячись у тісному зв'язку із соціальними перетвореннями, перебуває у постійному русі, час від часу піддаючись трансформаціям.

Класичні антиутопії першої половини ХХ ст. попереджали про загрозу втрати гуманістичних начал під час державного будівництва, руйнування інституту сім'ї, зневаги гарантією базових прав і свобод, нівелювання особистості тощо, що, з точки зору їхніх авторів (Є. Замятін, О. Хакслі, Дж. Оруелл), безумовно, мало привести до краху демократичних систем, їхнього переродження та перетворення на бездуховний тоталітаризм.

«У другій половині ХХ ст. антиутопії зазнають певних змін: зникає момент попередження і перестороги. Події, на яких побудований сюжет, здебільшого пізнавані, тому що відбулися в минулому або відбуваються зараз, але сильно гіперболізовані й зазвичай доведені до абсурду. Такий прийом нагадує постмодерністську гру автора з читачем, своєрідну соціальну інтертекстуальність, де замість алюзій на художні тексти попередніх епох виступають імпліцитні посилення на добре відомі суспільні події та тенденції. При цьому значно підсилюється морально-етичний аспект піднятих у творі проблем» [13, с. 43].

Методологія та методи дослідження. В процесі дослідження використано компаративний, історико-літературний, системно-типологічний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Різноманітність антиутопій у ХХ–ХХІ ст. обумовлює літературознавчу дискусію щодо конкретних рис, які дають можливість жанрової ідентифікації, питань генези жанру, часу його виникнення тощо – аспектів, з приводу яких і на сьогоднішній день немає єдиної сталої точки зору.

Так, питання співвіднесення жанрів утопії та антиутопії, їхніх диференційних рис розглянуті у наукових розвідках таких зарубіжних дослідників, як В. Дж. Броунінг, Н. Фрай, Ф. У. Мануел, М. Букер, М. Квапієн, Л. Саргент та ін. У вітчизняному літературознавстві теорії жанру антиутопії присвятили свої дослідження І. І. Пархоменко, В. В. Кучер, М. В. Іконнікова, А. О. Іванова, Г. Сабат тощо.

Процес трансформації жанру антиутопії на сучасному етапі під впливом масової культури знайшов своє відображення в роботі Е. О. Пархоменко [10]. Низку робіт, присвячених вивченню жанру антиутопії, знаходимо в науковому доробку Ю. А. Жаданова [3; 4], який досліджував генезу жанру, особливості хронотопу творів-антиутопій, а також тенденції розвитку жанру в другій половині ХХ ст.

Серед авторів сучасних антиутопій гідне місце посідає англійський письменник японського походження нобелівський лауреат

Кадзуо Ішігуро, романи якого «Не відпускай мене» (2005) та «Клара і Сонце» (2021) є не тільки об'єктом захоплення читачів, але і предметом численних досліджень науковців.

Серед українських літературознавців переважають роботи, присвячені аналізу різних аспектів роману «Не відпускай мене». Так, образ втраченого дому досліджує М. В. Довганич [2]. Роль внутрішнього монологу, аналіз виражально-зображальних засобів, необхідних для змалювання характеру персонажів, екзистенційний характер монологів-споминів відображено у науковій розвідці В. В. Колкутіної [7]. Жанровим особливостям роману присвячено дослідження Т. В. Кушнірової [9]. Своєрідність образів героїв антиутопії К. Ішігуро стає предметом вивчення в роботі О. А. Андрейчикової [1]. Топос у романах письменника – в дослідженні Н. Ю. Жлуктенко [5]. Особливостей романної форми твору торкнулися у своїй роботі В. І. Силантьєва та О. А. Андрейчикова [12]. Наукові ж розвідки, які б містили аналіз твору «Клара і Сонце», фактично відсутні, можливо, через те, що роман вийшов тільки в 2021 році.

Доволі різноаспектними є дослідження зарубіжних науковців. У своїй науковій розвідці «What if love can save us... A study of romantic love in the dystopian fiction *Never let me go*, by Kazuo Ishiguro» бразильські дослідниці К. К. Л. М. да Силва та С. М. Такакура аналізують різні аспекти зазначеного твору. Так, вивчаючи можливість появи такої спільноти, як клони, не-люди, та засади їхнього виховання як добровільних жертв, науковці використовують поняття, запропоноване М. Фуко, гетеротопія – певний простір всередині іншого простору, до якого вони і відносять навчальний заклад, де виховуються герої твору, повністю відірвані від соціуму, що і дає можливість сформувати в них особливе світосприйняття, якого вони продовжують притримуватися і після виходу зі школи. Таким чином у роботі досліджуються особливості хронотопу в творі та його роль у формуванні особистостей головних героїв.

Дослідниці акцентують увагу на ідеї, що в зображеному в романі світі порушено важливе правило: тіло, яке априорі належить людині, в презентованому суспільстві стає власністю безпосередньо соціуму. Сам факт наявності такого пониженого в правах прошарку людей автори статті визначають як властивий для жанру дистопії та характеру відображення у ній суспільних відносин та перспектив існування людства: «Негативні наслідки примушують нас підтвердити нездатність людей створити кращий світ для всіх» [25, р. 86].

Дослідниці аналізують антигуманізм зображеного у романі суспільства крізь призму романтичних стосунків героїв твору, що мають стати доказом їхньої рівності «справжнім людям», донорами

для яких герої є. Але в контексті ідейно-художнього змісту твору герої мають доводити те, що вони люди, для того щоб відтермінувати своє донорство, чого вони не можуть зробити, наводячи будь-які докази, адже «спроби опікунів поводитися з клонами етично не припускають їхньої людяності. Твори мистецтва не доводять, що у клонів є душа, вони просто доводять, що клони можуть стати такими ж чутливими, як люди, стаючи ідеальними донорами» [25, р. 86].

Г. Гріффін у науковій розвідці «Science and the cultural imaginary: the case of Kazuo Ishiguro's *Never Let Me Go*» в процесі аналізу роману акцентує увагу на буденності та повсякденності процесу донорства від живих людей: прийняття ситуації як нормальної відображається у мові героїв. У дослідженні відзначено, що автор твору виступає проти презирства до тіла як фізичного прояву, вважаючи, що тіло і дух переплетені. У роботі приділено увагу критичним питанням щодо функціонування біотехнологій, потенційно можливих у нашому житті. Заперечується думка про те, що надійне наукове знання не має моральних принципів, не базується на етичних цінностях [17, р. 645–663].

Р. Олексак у роботі «Dialectics of Utopia and Dystopia in *Never Let Me Go* by Kazuo Ishiguro» аналізує етично спірні моменти, описані в романі, показує динаміку співіснування різних спільнот та їхнього положення в світі. Науковець стверджує, що, незважаючи на те що роман можна кваліфікувати як антиутопію, він балансує між утопією та антиутопією [22].

А. Іхсанулла, Б. Бадрі та М. Ф. Замані в дослідженні «Naluri Kehidupan dan Naluri Kematian dalam Film *Never Let Me Go* Karya Kazuo Ishiguro» проводять аналіз твору в порівнянні з його екранізацією. Науковці досліджують інстинкти виживання в смерті з використанням теорії психоаналізу З. Фрейда та стадій горя з позицій К. Росса [18, р. 12–29].

С. К. В'яс, М. Ф. Шах у роботі «Artificial Intelligence in Kazuo Ishiguro's 'Klara and the Sun'» фокусуються на ролі штучного інтелекту в сучасному світі й саме під цим кутом зору розглядають головних героїв роману, виділяючи два типи прояву штучного інтелекту в творі: роботи та діти, у генетику яких було здійснено втручання за допомогою цифрових технологій. Образ штучної подруги-андроїда Клари розглянуто на тлі образів людей, від яких вона відрізняється своєю людяністю. Автори задаються питанням, як досить недосконалі люди могли створити таку довершену модель, мета якої – жити в гармонії з людьми і робити світ краще, з чим вона, безперечно, справляється.

У нашому дослідженні ми торкнемося деяких особливостей романів К. Ішігуро як антиутопії нового типу, зупинившись на

питаннях нестандартного підходу до змалювання героїв творів, гендерного аспекту в романах, характеру оповідної манери та своєрідності головного конфлікту та проблематики.

НЕТИПОВІ ГЕРОЇ

При всій різнобарвності класичних антиутопій у більшості з них наявні доволі типові герої. На початку твору вони позиціонуються як прихильники системи, які задоволені своєю державою, характером організації життя в ній, законами, порядками або просто звикли до них: Д-503 в романі Є. Замятіна «Ми», будівельник «Інтеграла», вважає себе громадянином найкращої в світі держави, пишається її логічністю, математизованістю життя і визначає всіх її мешканців не інакше, як «ми найщасливіше середньоарифметичне», герой оруеллівського «1984», Уїнстон Сміт, також усереднений громадянин з типовим, майже стертим ім'ям, – старанний службовець Міністерства Правди, де він день у день фальсифікує історію, підтасовуючи факти, імена і події; Гай Монтег, протагоніст роману Р. Бредбері «451° за Фаренгейтом», спадковий пожежник, який любить свою роботу (спалювати книжки), сприймає її як насолоду і не піддає сумніву ідеологічні засади держави, в якій живе. Незважаючи на те, що спочатку всі зазначені герої сприймаються як середньостатистичні представники суспільства, більш пронизливий погляд дозволить побачити їхню відмінність від підпорядкованої системі маси, певну глибину міркувань, підсвідомі сумніви в тому, про що інколи вони бояться сказати вголос або навіть подумати. Всі вони поступово стають на шлях бунту проти антигуманних засад тоталітарних систем, у яких живуть. Дещо відрізняється від інших героїв класичних антиутопій протагоніст роману О. Хакслі «Цей чудовий новий світ» Дикун Джон, привезений з екзотичного первісного поселення, де народився і був вихований цивілізованою жінкою, але, потрапляючи в розвинений технізований світ, як і герої інших антиутопій, не може змиритися з його антигуманними, з точки зору героя, засадами. Фактично лише Р. Бредбері певним чином оптимістично залишає свого героя неушкодженим і приводить його до кола однодумців, які, хоч і не в силах подолати систему, але, сподіваючись на її кінець і настання цивілізованих часів, існують за її межами. У решті творів бунт героя закінчується перемогою його середньостатистичної іпостасі над вольовою складовою особистості, здатної на боротьбу: погоджується на операцію з видалення фантазії Д-503, зраджує свою кохану і свої переконання Уїнстон Сміт, закінчує життя самогубством Дикун Джон тощо.

При всій різноманітності характерів, у яких, як ми зазначили, є багато спільного, герої антиутопій ХХ ст. – люди, що є звичайними

членами суспільства, володіють більшими або меншими правами, відіграють ту чи іншу роль у ньому. На відміну від них, К. Ішігуро презентує в своїх антиутопіях явно нестандартних героїв.

Так, героїнею-оповідачем у романі «Клара і Сонце» стає робот-андроїд Клара. У сучасному гаджетизованому суспільстві, яке дуже сильно відчуває на собі вплив стрімкого науково-технічного прогресу, з точки зору письменника, однією з найслабших ланок є підлітки, які потерпають від самотності у цьому складному світі, переповненому людьми, не в змозі подолати проблему соціалізації. Тоді на допомогу і приходять штучний інтелект у людиноподібному образі: батьки можуть придбати своїм дітям штучних друзів-андроїдів для спілкування. Саме так у дівчинки-підлітка Джозі з'являється подруга Клара, яку дівчинка сама обрала у спеціалізованому магазині.

Зіткнення людини зі штучним інтелектом дозволяє автору висвітлити доволі цікаві проблеми. Штучна подруга-андроїд Клара стає найлюдянішим персонажем серед усіх персонажів-людей. Вона емпатична і віддана. Вона неспроможна зрадити, на відміну від своєї подружки-хазяйки, яка ніжно прив'язана до Клари, але в складній для себе ситуації, де вона має зробити моральний вибір, швидко зраджує подругу-андроїда. Клара схильна до аналізу та самоаналізу, володіє певною гордістю: незважаючи на те, що штучна подруга не має права не послухатися людину, вона не виконує команд цинічного підлітка на вечірці, який навмисно намагався принизити її, натомість висміює його, ставлячи на місце. Дівчина-андроїд надзвичайно уважна до всіх мешканців будинку, де вона живе: вона знаходить підхід до кожного, відчуваючи емоційну атмосферу, стає підтримкою й опорою для всіх домашніх. Саме вона найтонше відчуває самопочуття своєї хворої юної хазяйки, аналізує й розуміє наміри її матері, яка майже свідомо готується до втрати дитини, і залишається найбільш відданою Джозі, яку і рятує, нехай і фактично в казковий спосіб.

Ще на початку твору автор показує нам Клару серед подібних їй у спеціалізованому магазині. Однаково запрограмовані, штучні друзі й подруги поводять себе дуже по-різному і дуже по-людськи, відображаючи як людські чесноти, так і вади: хтось більш серйозний і витриманий, хтось більш поверхневий і емоційний – тому не можна припускати, що Клара така, тому що вона запрограмована на добро. Потрапляючи в різні сім'ї, друзі-андроїди мають прилаштуватися до ситуації й, безумовно, поведуть себе по-різному. Отже, Клара в романі представлена певним чином як андроїд-особистість, «людина із штучним інтелектом».

Знайомство з героями роману «Не відпускай мене» К. Ішігуро, вірний своїй неспішній оповідній манері, вибудовує повільно, закладаючи тасмницю в кожную дію своїх персонажів, які виховуються в спеціальному закладі, схожому на дитячий будинок, в кожную обставину їхнього життя, кожную реакцію на гостей та керівників цього закладу тощо. Через дивну поведінку дітей-вихованців, через виховательку, яка не витримує власних емоцій та звільняється з роботи, поступово вимальовується страшна правда дивного дитячого будинку: тут мешкають створені в результаті клонування майбутні донори, які народжуються й живуть для того, щоб віддати свої здорові органи хворим людям і, виконавши своє призначення, піти з життя. Штучно створені діти в цьому закладі виховуються за чудових умов: вони їдять корисну їжу, за їхнім здоров'ям і способом життя стежать із самого народження, їх інтелектуально та естетично розвивають, мотивують до творчості, адже органи, джерелом яких вони є, мають бути здоровими і слугувати довго. Зрозуміло, що життя цих «несправжніх», спеціально створених людей сприймається як другорядне, підпорядковане комфорту, більш високій якості або просто можливості продовження життя людей інших, «справжніх».

Якщо в романі «Клара і Сонце» діє робот-андроїд, який зроблений за образом і подобою людини і максимально точно відтворює людські рухи, людські реакції, поведінку, спосіб мислення, але все ж таки не є живою істотою, не є людиною, то герої роману «Не відпускай мене» – люди, створені в штучний спосіб.

Причини виникнення подібних образів пов'язані з відображенням реалій часу і активного розвитку науки. Більше 40 років тому народилася перша так звана дитина з пробірки. Примітно, що Нобелівську премію винахідник екстракорпорального запліднення Б. Едвардс отримав лише в 2010 році, коли був уже настільки слабкий, що не міг самостійно отримати нагороду. Ймовірно, саме стільки, 32 роки (а перша «дитина з пробірки» з'явилася в 1978 році), знадобилося світовій спільноті, щоб прийняти цей факт, визнати, що це людина, яка має таке ж право на існування, як і інші звичайні люди.

Процес прийняття був доволі непростий, адже батькам першої дівчинки, що народилася в результаті ЕКЗ, прийшлося пройти крізь погрози, ненависть, злість, цькування, яким вони піддалися з боку певної категорії людей, посилки з жахливим вмістом, неприйняття церкви, адже вважалося, що штучне запліднення – це диявольське втручання в божественну справу. Саме через це навіть розпочалися дискусії, чи мають такі діти (а їх з'являлося все більше) душу, тобто чи є вони справжніми людьми в релігійному розумінні. Однокласники дивилися на першу «штучну» дівчинку як на щось винайдене в лабораторії.

Дискусія, що виникла з приводу першої «дитини з пробірки», не нова. Людська сутність завжди була предметом суперечок. Ще з самого початку свідомого існування людина знаходилася на перетині двох теорій свого виникнення: людина як божественне створіння, з релігійної точки зору, і тваринна істота у світському розумінні.

З моменту виникнення ідеї гуманізму не припиняється дискусія з приводу того, що є людина, людське, людяність.

Різного роду суспільні устрої, керовані різними ідеями, у більшості своїй не демократичними, постійно використовували зазначене питання задля можливості дискримінації певних прошарків населення.

Хоч і у вигляді легенди, але існує підняте на одному із середньовічних соборів питання, чи є людиною жінка. І хоча вчені доводять, що питання мало суто лінгвістичний характер, але розправи з відьмами – жінками, які начебто уклали союз із сатаною, – абсолютно реально практикувалися з XI–XII ст. Крім того, багатівікова боротьба жінок за свої права підтверджує ідею того, що доволі довгий час жінка вважалася певним чином недолудиною, людиною другого гатунку.

Питання про те, чи є людьми євреї, вилилося в Голокост, а ідея про неповноцінність темношкірих людей – у расизм, який протримався у деяких країнах прогресивного західного світу фактично до другої половини XX століття.

Саме тому проблема існування штучно створених людей, покладена К. Ішігуро в основу роману «Не відпускай мене», не нова і має свій доволі змістовно різноманітний (історичний, філософський, релігійний, національний, расовий тощо) контекст.

Щодо роботів-андроїдів, які виконують людські функції, в якості героїв роману, то штучний інтелект сьогодні відвойовує свій простір, фактично створюючи власний паралельний світ, з яким людина знаходиться в тісному і плідному контакті, своєрідному діалозі. Діалог цей багатоаспектний, іноді суперечливий: з одного боку, людина всіляко намагається гуманізувати штучний розум, з іншого – створює свій певний власний імідж, щоб відповідати цьому світові, людиною же і створеному.

Отже, вибір К. Ішігуро саме таких, нетипових героїв для своїх антиутопій цілком зрозумілий, адже, крім того, що вони дають автору можливість піднімати важливі й доволі важкі актуальні проблеми, які мають потужний бекграунд, такі герої є засобом перевірки «справжніх» людей на людяність/людяність, своєрідним лакмусовим папірцем для одних, точкою відліку, певним нульовим рівнем (адже робот не може бути гуманним апріорі) для інших.

РОЛЬ ЖІНКИ

Типовим для класичної антиутопії є специфічний підхід до жіночих образів, до стану жінки у суспільстві. В перших антиутопіях головними героями є чоловіки, розвиток яких, особистісне зростання, ідейний конфлікт і, як результат, бунт проти тоталітарного суспільства стають сюжетоутворюючою основою творів. Жінки відіграють важливу, але другорядну роль. Автори акцентуються на пониженні статусу жінки у суспільстві, що, безумовно, стає відображенням гендерної нерівності, яка існувала багато століть. Тоталітарне суспільство втручається в інтимне життя людей, впливає на репродуктивні можливості, вільний вибір партнера тощо, тобто позбавляє членів цього суспільства певних прав і свобод, що жінка, як безпосередній продовжувач роду, відчуває сильніше і реагує на це болючіше.

Так, у романі Є. Замятіна «Ми» надзвичайно жіночна й ніжна О-90 позбавлена права народити дитину через те, що вона на 10 см нижча за прийняту в державі Материнську норму. Суспільна система регулювання сексуальних відносин не передбачає глибоких почуттів між партнерами і побудована на засадах взаємокористування і доступності кожного для кожного (те саме зустрічаємо і в романі О. Хакслі «Цей чудовий новий світ») з метою запобігання укорінення зв'язків між чоловіком і жінкою, які можуть підштовхнути до небезпечних дій як в упорядкованому математизованому суспільстві Єдиної Держави («Ми»), так і в благополучному споживацькому суспільстві Ери Форда («Цей чудовий новий світ»), повністю уніфікованих і підпорядкованих єдиному розпорядку. Ще гірше справи в романі Дж. Оруелла «1984», де жінка не може обирати партнера за власним бажанням (ця прерогатива належить партії, яка ніколи не дасть згоди на шлюб, якщо між чоловіком та жінкою існує симпатія), має народжувати дітей (що є її головним обов'язком) від некоханого чоловіка і ретельно приховувати від агресивних контролюючих державних органів свої справжні почуття та стосунки.

Саме втручання держави в особисте життя людини викликає до життя сильне жіноче начало у класичних антиутопіях. І-330 у Є. Замятіна, Джулія в Дж. Оруелла – жінки, які спонукають своїх партнерів до боротьби з тоталітарним режимом. Але, як зазначає Ю. Жаданов, оруеллівська героїня поступається Уїнстону в розумі й можливості абстрактно мислити. «Видатний мислитель свого часу, геніальний письменник Оруелл, не зміг поставити на роль героя <...> жінку» [Жаданов, 2012, с. 141–142].

Зміна зазначеної жанрової традиції спостерігається в антиутопіях письменниць-жінок. Так, жінка стає головною героїнею роману

А. Ренд «Атлант розправив плечі», де, володіючи всіма якостями бізнес-вумен, успішної в далеко не жіночому підприємницькому світі, героїня твору вдало конкурує з розумними, жорсткими, прагматичними та успішними бізнесменами-чоловіками. Значно пізніше, також роблячи головною героїнею жінку, М. Етвуд повертається до питання гендерної нерівності у романі «Оповідь служниці», де роль у суспільстві та функції жінки суворо регламентовані.

В антиутопіях «Не відпускай мене» та «Клара і Сонце» К. Ішігуро жінки також стають головними героїнями. З одного боку, автор начебто уникає гендерного підходу, адже в сучасному суспільстві, яке є предметом вивчення письменника, жінки володіють тими ж правами, що і чоловіки. З іншого боку, заборона виходити заміж та мати дітей викликає надзвичайно болючу реакцію героїні роману «Не відпускай мене», адже це сприймається нею як позбавлення її невід'ємної жіночої сутності.

Жінки в антиутопіях К. Ішігуро є не тільки головними героїнями, а й оповідачами, що, безумовно, стало відображенням результатів боротьби феміністичного руху за емансипацію жінок та знищення гендерної нерівності, а також зміни ставлення до неї. Героїні в антиутопіях К. Ішігуро – це жінки, які отримали власний голос, право говорити, право бути почутими, адже і в сучасному світі зустрічається поблагливе ставлення до жінок, їхніх думок та досягнень, побутує точка зору про суто сімейне призначення жінки, яка не повинна робити кар'єру, а має сконцентруватися на ролі берегині домашнього вогнища. Жінки-наратори К. Ішігуро ширі та розумні. Вони схильні до аналізу власних вчинків та обставин свого життя, до оцінки поведінки оточуючих та її мотивації, вони сильні й віддані, вони цікаві читачеві своїми думками. Ще з XVIII століття жінки-письменниці виборювали право на власний голос і на своє право бути конкурентоспроможними в світі успішних чоловіків. Ціла плеяда представниць класичної англійської літератури, Джейн Остін, сестри Бронте, Джордж Еліот, Елізабет Гаскелл, змальовували у своїх творах яскравих жінок, які ні в чому не поступалися сучасникам-чоловікам, а подекуди й перевершували їх. За умов гендерної нерівності, виборюючи право бути почутими, цікавими, визнаними, деякі жінки-письменниці вдавалися до чоловічих псевдонімів. Лише кінець XX – початок XXI століття дав жінкам такі можливості, фактично легітимізував жінку як повноцінного оповідача, що і відтворилося в образах нараторів у романах-антиутопіях К. Ішігуро.

РИСИ ЛІТЕРАТУРИ НОВОЇ ШИРОСТІ В АНТИУТОПІЯХ К. ІШІГУРО

Для того щоб зробити нестандартних героїв максимально «людяними», автор певним чином змінює у своїх романах-антиутопіях оповідну манеру.

Досвід оповіді від першої особи зустрічаємо вже в класичних антиутопіях: герої романів «Ми» та «1984» ведуть щоденники, які перш за все сприймаються як інакомислення, усвідомлення героєм антигуманності суспільного ладу, в якому він існує, і саме з щоденника розпочинається бунт героя проти системи.

Оповідна манера, яку використовує в своїх антиутопіях К. Ішігуро, характерна для відносно нового віяння в літературі, яке датується кінцем ХХ – початком ХХІ століття і називають літературою «нової ширості», яка розглядається як складова метамодернізму. «Причини «нової ширості» лежать не стільки у площині розвитку науки і техніки, скільки в характері нового покоління, яке позиціонується як самотнє, заблукале, пригнічене безглуздістю і невизначеністю свого існування, що перманентно прагне досягнути сутність власного буття» [26, р. 250]. Характерними рисами цієї літератури є оповідь від першої особи, сповідальний характер, наявність дієгетичного наратора. Якщо порівняти ці моменти з відповідними у класичних антиутопіях, можна помітити певну відмінність. Сповідальний характер літератури нової ширості спричинений самотністю героїв, бажанням поділитися своїми проблемами, проговорити їх, щоб розібратися в собі, в своїх почуттях. Щоденник же, представлений в класичних антиутопіях, незважаючи на те, що там знаходиться відображення і особисте життя героя, все-таки має змістове зміщення в бік соціальної складової, яка в цих творах є домінуючою.

У центрі сюжету роману «Не відпускай мене» знаходиться трійця друзів – Кеті, Томмі та Рут – штучно створені майбутні донори органів. У розповіді Кеті їхня історія простежується від дитинства до уходу з життя двох з трьох героїв. Кеті – класичний дієгетичний наратор. Вона щира, практично беззахисна у своїй відвертості. Вона порядна і безхитрісна, саме це робить її вразливою, неспроможною протистояти харизмі й силі Рут, яка безжалісно, заради власної насолоди руйнує її особисте життя. Кеті – рефлексуюча особистість, можливо, саме це підсилює її самотність у колективі з дитинства приречених дітей, які не сприймають своє існування як трагічне, задовольняючись своїми маленькими дитячими радощами. Кеті тонка й емпатична, сприймає чужий біль як свій власний. Саме це ще в дитинстві зближує її з Томмі, який має нестабільну психіку, через що відчуває проблеми із соціалізацією і стає жертвою булінгу. Впродовж усього роману дівчина скрупульозно аналізує свої почуття та переживання, проговорюючи їх у своїй сповіді, шукаючи відповіді на болючі питання.

У романі звертає на себе увагу властива літературі нової ширості потужна інтимна складова, за рахунок якої автор підкреслює людяність

своїх героїв: вони кохають, ревнують, піклуються, зраджують, самостверджуються, пізнають себе через свій сексуальний досвід. Інтимне життя не тваринний бік існування героїв твору – воно абсолютно соціалізоване і підкреслює те, що, незважаючи на штучний спосіб їхньої появи на світ, вони поводять себе як звичайні люди.

Якщо для літератури нової щирості властиве намагання закрити дитячі гешталти, що, як правило, пов'язані з дитячими травмами, стосунками в родині з батьками, братами-сестрами, причому, тільки закривши їх, людина може подолати якісь проблеми дорослого життя, стати успішною, то наші герої цього позбавлені. Так, в них є свої дитячі травми, асоціації, спогади, які незмінно піддаються аналізу. Але сирітське життя висуває свої правила існування. Для хлопчиків і дівчат, які нікому, по суті, не потрібні, дуже важливою є самоідентифікація, яку дехто, наприклад Томмі, проходить за рахунок специфічної творчості. Хтось – за рахунок створення свого власного, ні на чий не схожого речового світу – дрібнички, які дівчата складають у свої шкатулки, вихваляючись одна перед одною своїми колекціями. Ці шкатулки стають своєрідним символом внутрішнього світу дітей-сиріт, скарбничкою накопичених цінностей.

Певним закриттям гешталту для Рут, сильної особистості з лідерськими нахилами, є невгамовне бажання знайти жінку, з якої її клонували, дізнатися, ким вона була, який спосіб життя вела, чого досягла у своєму житті. Підсвідомо їй хочеться пишатися нею, начебто її статус, врода та досягнення якимось чином додають їй, Рут, якихось балів у цьому житті. Дівчина ходить вулицями, звертаючи увагу на жінок, схожих на неї, вбачаючи в кожній свій прообраз. Рут соромиться свого бажання, хоче бути вищою за нього, незалежною від нього, але ця несправджена мрія постійно тривожить дівчину і не покидає її до кінця життя. Хоча є сенс зазначити, що прагнення Рут – абсолютно властиве для людей бажання шукати своє коріння. До того ж, щоб розібратися в собі, дівчині необхідно зрозуміти, хто її прообраз, «умовна мати».

Символічну роль у контексті закриття гешталтів відіграє пісня «Не відпускай мене», яку Кеті почула на касеті, куплений нею на одному з розпродажів, і яка пройшла з нею крізь усе життя, ставши як лейтмотивом її існування, так і назвою всього твору. Під цю музику маленька Кеті в дитинстві танцює, мріючи, як вона заколисує власну дитину, якої в неї ніколи не буде, адже створювати сім'ї та народжувати дітей клони не можуть. Отже, пісня символізує собою нездійсненну мрію та порожнечу неминучого.

Дієгетичним наратором стає і робот-андроїд Клара в романі «Клара і Сонце». Її сповідь стилістично віддзеркалює мовлення,

закладене програмою: словниковий запас специфічний і дещо звужений, використання слів та побудова речень не завжди характерні для людини, скоріше для андроїда-початківця у світі людей. Автор акцентує увагу на специфічному баченні штучної подруги, пов'язаному з піксельним зором дівчини-робота.

Незважаючи на це, Клара вдумлива, уважна і спостережлива. Вона схильна до аналізу і самоаналізу. Ще до того, як Клара потрапляє в родину, менеджер зазначає, що вона особливий екземпляр цієї моделі, акцентуючи увагу на схильності дівчини-андроїда до саморозвитку. Можна сказати, що, потрапляючи до будинку родини Джозі, Клара починає проявляти суто людські почуття: співчуття, емпатію, вірність і відданість, здатність на самопожертву тощо. Вона відчуває, що не все розуміє в людських стосунках, що минуле родини та хвороба Джозі овіяні якоюсь таємницею. Саме це і стає змістом її сповіді та її рефлексії. Клара ретельно аналізує вчинки, стосунки і почуття людей навколо себе, навчаючись відчувати і все більше олюднюючись.

Отже, антиутопія К. Ішігуро, з нашої точки зору, написана в зовсім новій оповідній манері, що відповідає літературі нової ширості, яка, в свою чергу, набуває чітко окреслених рис. Таким чином, у творчості К. Ішігуро спостерігаємо антиутопію нового типу: класичний жанр відчуває на собі вплив сучасних літературних тенденцій, зокрема літератури нової ширості.

ГОЛОВНИЙ КОНФЛІКТ. ПРОБЛЕМАТИКА

Класичні антиутопії традиційно змальовували тоталітарні системи, які (явно чи неявно) чинили тиск на особистість, позбавляючи її прав і свобод, нав'язували певну антигуманну ідеологію з метою зомбування мас. У соціумах, схарактеризованих у зазначених антиутопіях, спостерігається прагнення до уніфікації, покарання тих, хто не схожий, репресивні дії стосовно тих, хто мислить самостійно, намагання позбавити їх власного голосу, можливості впливати на покірну, підпорядковану провідній ідеології масу в будь-який спосіб: операція з видалення фантазії («Ми» Є. Замятіна), висилання інакомислячих на острови («Цей дивний новий світ» О. Хакслі), психологічно вивірені тортури («1984» Дж. Оруелла), спроби фізичного знищення («451° за Фаренгейтом» Р. Бредбері) тощо.

Трохи в інший спосіб, але подібна тенденція простежується в антиутопії Айн Ренд «Атлант розправив плечі», де змальовані хоч і антиутопічні, але Сполучені Штати Америки, які живуть за демократичними законами, а економіка розвивається на засадах вільного ринку. В процесі сюжету герої, талановиті підприємці, на яких фактично тримається ринок, намагаються протистояти політичному

втручання влади в бізнес, але зазнають фіаско, адже демократична система на очах перетворюється на тоталітарну. У дещо фантастичний спосіб успішні люди країни збираються в долині, де вони створюють ідеальний ринок чесних, талановитих виробників, у той час як їхня країна поступово поринає в п'їтму та розруху.

Вплив науково-технічного прогресу також спостерігається в усіх класичних антиутопіях. Здебільшого наукові винаходи та технічні перемоги використовуються у цих творах з метою, за рідким винятком, далекою від покращення життя простих громадян. Д-503 в романі Є. Замятіна пишається тим, що є будівником «Інтеграла». Точного опису «Інтеграла» у творі немає, але стає зрозумілим, що це щось на кшталт космічного корабля, на якому вони полетять підкорювати невідомих істот, що мешкають на інших планетах. У «дивному світі» О. Хакслі розвиток науки і техніки призводить до створення суспільства високого рівня споживання, де людям надаються безмежні можливості не тільки для задоволення матеріальних потреб, але і для відпочинку і розваг, натомість науково-технічний прогрес у цій країні жорстко поставлений на службу маніпулювання масами з метою підпорядкування їх системі. Високий рівень розвитку цифрових технологій у романі Р. Бредбері «451° за Фаренгейтом» використовується з тією ж самою метою. Телекрани у романі «1984» слугують для стеження та виявлення інакомислячих. Отже, науково-технічний прогрес у творах-антиутопіях здебільшого слугує цілям тоталітарної системи, що полягають у впливі на свідомість громадян з метою їхнього підпорядкування цій системі й недопущення загроз її існування.

Саме ці домінанти визначають головні конфлікти і проблематику класичних антиутопій, адже всі вони фокусуються на соціальних аспектах описаних у них, як зазначалося, тоталітарних систем та попереджають про небезпеку державного устрою, де панують маніпуляція свідомістю, уніфікація та знеособлення, де, будучи позбавленою індивідуальності, свободи, права самостійно приймати рішення, нести відповідальність, визначати своє життя, людина майбутнього перстає бути людиною.

На відміну від класичних антиутопій, у романах К. Ішігуро «Не відпускай мене» і «Клара і Сонце» зображені виключно демократичні суспільства. Люди, що населяють їх, у масі своїй вільні, не відчувають жодного тиску на себе, користуються всіма правами і свободами сучасного прогресивного світу. Держава піклується про своїх громадян: про їхній добробут, про їхній стан здоров'я, рівень психологічної стабільності. Цьому сприяє науково-технічний прогрес, який начебто поставлений на службу людині та її потребам.

Так, у романі «Не відпускай мене» спостерігаємо високий рівень медицини, зокрема трансплантології. Цій галузі підпорядкована ціла служба з постачання якісних, здорових органів, пересадка яких хворій людині може покращити, а часто і врятувати життя. Науково-технічний прогрес використовується на благо людині і в романі «Клара і Сонце», де штучний інтелект, представлений у вигляді людиноподібних роботів-андроїдів, використовується з метою допомоги соціалізуватися підліткам, тримати їх у стабільному психологічному стані в непростий період особистісного становлення та фізіологічного формування.

Таким чином, конфлікт особистості з тоталітарною системою, на службу якій поставлені надбання науки і техніки, традиційний для класичних антиутопій, у творах К. Ішігуро відсутній.

У його романах спостерігається зміщення акценту із суто соціальних аспектів у сферу моральності. Той факт, що дія в творах відбувається в соціумі, побудованому на демократичних засадах, призводить до ускладнення морально-соціального конфлікту: соціальна складова в ньому також присутня, адже морально-етичний вибір завжди розвивається на тлі соціального порядку, але від конфлікту дихотомічного (людина – система) автор переходить до конфлікту поліаспектного.

Фактично у всіх класичних антиутопіях засуджується антигуманна соціальна система, але її антигуманність педальована і досить прозора. Антигуманність моментів, змальованих у творах К. Ішігуро, більш глибинна і певним чином дискусійна.

Роблячи головними героями роману «Не відпускай мене» штучно створених людей, призначення яких – стати донорами органів і піти померти у молодому віці, письменник також піднімає проблему гуманізму, гостро акцентуючи її головний постулат – цінність людського життя. У даному випадку фокус робиться на однаковій цінності будь-якого людського життя (незалежно від походження людини), яку не треба доводити, адже вона існує априорі.

В антиутопічному суспільстві К. Ішігуро ідея створення спеціальних людей із суто медичною метою не здається дивною і сприймається як абсолютно прийнятна, адже робиться це на благо людей, з метою покращення якості їхнього життя, а в багатьох ситуаціях і для його збереження, адже є випадки, коли тільки трансплантація може гарантувати порятунок хворого.

Але виїмка життєво необхідних органів проводиться у живих донорів. З оповіді головної героїні читач розуміє, що це, по суті, звичайні люди, які навчалися в школі, мали певні здібності й таланти, звички й схильності. Вони малювали картини і слухали музику. Вони

товаришували і закохувалися. Їхня відмінність від інших людей зазначеного соціуму полягала лише в тому, що ці люди були створені не для життя, а для смерті після виконаної місії, створені не як люди, а як сума органів, які вони мають віддати іншим.

Отже, їхнє життя від самого початку розцінене як вторинне, допоміжне, несуттєве у порівнянні з життями пацієнтів, яких і рятують за їхній рахунок. Саме на ідеї нерівності життів людей різних груп населення і акцентує увагу письменник, вкотре закликаючи замислитися над питанням, хто є людина, де починається і закінчується людське, чи можна рятувати одне життя, забираючи інше, а головне, де та грань, яку можна переступити для блага людини. Тобто на перший план в романі виступає проблема припустимості неприпустимого, моральності аморального.

С. Купер, аналізуючи роман, зауважує: «Слабкість книги полягає в тому, що вона не може нічого сказати про суспільство, яке санкціонувало би подібну фабрику живих органів» [15, 92].

Але цей факт навряд чи можна віднести на рахунок недоліків роману. Автор не конкретизує риси потенційного суспільства, надаючи йому всеохоплюючого узагальнення та вставляючи його в історичний контекст. Фактично письменник розглядає наявний у творі акт явної жорстокості як системне явище.

Прийняття змальованим у романі суспільством антигуманного використання одних життів заради порятунку інших вкотре свідчить, що демократія не є панацеєю від антигуманних проявів, а також що з розвитком цивілізації проблема морального вибору дедалі ускладнюється, що і демонструє антиутопія нового часу. Критерій «це робиться на благо людини» не гарантує моральності та гуманності дій. Адже саме цим критерієм послуговувалися ті, хто були ініціаторами остаточного вирішення єврейського питання. Ідеями вбивства на благо пояснювалися криваві терори ім'ям усіх революцій, коли революційною доцільністю підминали закон, вбиваючи незгодних та інакомислячих. Усі репресії в усі часи проводилися під гаслом на благо людини. І суспільство іноді швидко, іноді поступово, але врешті-решт приймало все зроблене «на благо» людей, яким би аморальним та антигуманним не було зроблене.

За рахунок використання ненадійного оповідача автор намагається уникнути прямої оцінки, надаючи право її зробити читачеві. Але ідея того, що наукові відкриття можуть функціонувати як «добро» і як «зло» в залежності від рівня моральної свідомості виробників та споживачів, досить прозоро зчитується з контексту твору.

Лише єдиний раз автор дозволяє персонажеві висловити авторську концепцію, коли Мадам, що тримала навчальний заклад, де і

виховувалися герої твору, не в змозі впоратися з власними емоціями промовляє: *«Я бачила стрімкий новий світ, що виникав. Так, більш технологічний, так, більш ефективний. Нові засоби лікування старих хвороб. Дуже добре! Але світ при цьому жорсткий, безжальний. І я бачила дівчинку з примруженими очима, що притискала до грудей старий світ, більш добрий, про який вона знала в глибині серця, що він не може залишитися, і вона тримала його, тримала і просила не відпускати її. Ось що я бачила»* [19, р. 265].

Психологічно складний у силу своєї технічної розвиненості світ майбутнього бачимо в романі «Клара і Сонце». Це не зомбуючі стіни-телевізори, які передбачав у 60-х роках ХХ ст. Р. Бредбері, але повністю гаджетизований світ, який висуває свої умови існування в ньому. І першими його жертвами стають діти, які, відчуваючи повну самотність у родині, потребують штучних друзів для підтримання психічної стабільності. Зустрічі з реальними однолітками відбуваються лише на організованих батьками вечірках, де підлітки, рівень соціалізації яких надзвичайно низький, під наглядом дорослих через силу намагаються спілкуватися. Так, у Джозі думки про вечірку викликають лише негативні емоції. Вона відвідує її тільки тому, що на цьому наполягає її мама. Не тільки в Джозі вечірка та необхідність спілкуватися з однолітками викликають повне несприйняття. Декого це хвилює, декого нервує, у когось взагалі починається психологічний зрив. Отже, спілкування, яке має приносити радість, перетворюється на обов'язок. Діти, що звикли до віртуального життя, не вміють вибудовувати стосунки у реальному.

Високий науково-технічний рівень розвитку описаного у творі суспільства надає можливість «покржити» природу людини: батьки мають можливість піддати свою дитину «форсуванню», в результаті якого за рахунок втручання у генотип людина отримує більші можливості реалізації у подальшому житті. І батьки, намагаючись діяти на благо своєї дитини і в будь-який спосіб забезпечити їй найкраще майбутнє, масово вдаються до «форсування». Щоправда, воно виявляється ризикованим, адже існує певний відсоток дітей, які фізично не можуть перенести цього втручання, хворіють, а інколи і йдуть з життя.

Саме це сталося із старшою сестрою Джозі, яка не перенесла «форсування». Незважаючи на це, мати не відмовляється від генного «покршення» і в ситуації з Джозі, наражаючи її на ту ж небезпеку, що й у випадку зі старшою донькою, яку вона втратила. Автор ставить матір дівчинки, як, власне, і батьків інших дітей, перед складним моральним вибором: жалюгідне існування або примусове «покршення» з ризиком для життя.

Джозі важко хворіє після перенесеного втручання, що затьмарює життя всієї родини і вимагає певної реакції та дій, перевіряючи оточуючих на людяність.

Цікаво, що фактично єдиним героєм, який проходить це випробування, стає Клара – робот-андроїд зі штучним інтелектом. Її емпатичність, піклування не тільки про Джозі, але й про всіх людей, з якими вона зустрічається, щирість, самовідданість, жертвовність, віра в одужання дівчинки тощо дають можливість впевнитися в тому, що Клара своїми душевними якостями (наявність душі у робота сприймається як оксюморон) перевершує не тільки інших роботів, але і людей.

Страждаючи від хвороби своєї дитини і, безумовно, відчуваючи свою провину і відповідальність за згоду на «форсування» після втрати старшої доньки, мати Джозі на якомусь етапі змирилася з неминучою втратою і фактично перестає боротися за її життя. У ситуації, що склалася, жінка певним чином з відчаю, але дещо егоїстично готує себе до життя без дитини, намагаючись зробити її двійника з Клари, яка володіє здатністю копіювати рухи та манери. Не тільки мати Джозі, але і деякі інші герої твору в порівнянні з Кларою виглядають байдужими і навіть жорстокими. Адже тільки штучна подруга продовжує вірити в можливість одужання дівчинки і не тільки складає план її порятунку, залучаючи помічників – вона діє і, фактично жертвуючи собою, рятує свою юну хазяйку. Звідси і впливає авторський посыл про світ, у якому машини є більш людяними, ніж люди, і в якому, безумовно, треба щось змінювати.

З ідеєю дії на благо людині, що далеко не завжди є справжнім благом або благом не для всіх, ми зустрічалися під час аналізу роману «Не відпускай мене». У романі «Клара і Сонце» ця ідея знаходить своє нове, дещо інше втілення, знову породжуючи думку про те, де грань, де треба зупинитися: на цей раз це стосується прагнення батьків у будь-який, навіть дуже небезпечний спосіб, зробити своїх дітей успішними, витривалими, готовими до складних випробувань життя, незважаючи на їхні власні прагнення та фізичні й психологічні особливості особистості. Поряд з цією проблемою має місце проблема існування у суспільстві людей, не схожих на інших, адже саме такими вважаються Рік та його мати, яка сприймається як дивна через те, що вона єдина відмовилася від «форсування» власного сина, начебто прирікаючи його на жалюгідне майбутнє аутсайдера.

БУНТ

Загальним місцем для жанру антиутопії є бунт героїв проти існуючої системи, як ми зазначали, як правило, тоталітарної. Саме цей момент є однією з диференційних рис, що відрізняють жанри утопії

та антиутопії, адже герої, що бунтують, стають носіями авторської позиції, авторського ставлення до існуючих соціальних порядків та законів, хоча у більшості класичних антиутопій цей бунт приречений на поразку.

У романах-антиутопіях К. Ішігуро бунту немає. Якщо в романі «Клара і Сонце» позиція матері Ріка, яка не погодилася на «форсування» свого сина, та самого Ріка, який збирається досягати висот у житті власними зусиллями, без біологічного втручання, ще якось може претендувати на певне протистояння системі, яка в свій спосіб уніфікує людей та їхні прагнення (Рік та його мама сприймаються як диваки, білі ворони), то в романі «Не відпускай мене», де мова йде про життя та смерть героїв і де якісь їхні дії, аби запобігти власному передчасному уходу з життя, були б доречні, бунт начебто алогічно відсутній зовсім.

Аналізуючи твір, С. Купер зазначає: «Однак найтривожніше в романі – це явна пасивність і мовчазна згода студентів. Їх настільки ретельно інтерпелювали як суб'єктів цього жакливого світу, що навіть після їхнього першого «пожертвування», лежачи в лікарні, знаючи, що у кращому випадку вони зможуть зробити донорство ще один або два рази, перш ніж воно «завершиться», вони з любов'ю згадують їхні дні в Хейлшемі» [15, 96].

Чому ж не бунтують герої К. Ішігуро? Закохані один в одного Кеті й Томмі роблять неймовірний для клонів крок: знаходять Мадам та скромно запитують, чи не може вона відтермінувати їхню чергу донорства, адже юнакам дуже хочеться насолодитися митями щасливого кохання ще трохи. Але, отримавши відмову, вони сприймають її як належне. Вони не тікають, не ховаються, хоча за ними ніхто не стежить, вони «вільні» у вільному суспільстві. Але втеча навіть не спадає їм на думку. Ідея певного розлюднення бере гору. Адже для того щоб боротися за своє життя, необхідно усвідомлювати його цінність, своє право на те, що ніхто не може його відібрати, тому що ти людина, така як і всі інші, і твоє право на життя непорушне. Але наші герої виховані в абсолютно протилежній ідеї. Вони раби лампи і не мають сили подолати цей зв'язок.

І знову в творі К. Ішігуро продукується думка про силу ідеї, яка придушує волю, паралізує розум і є сильнішою, ніж інстинкт самозбереження. Ідея, подібна до парфумів в однойменному романі П. Зюскінда, що керують натовпом і примушують його обожнювати серійного вбивцю, який не має поняття про мораль. Ідея, яка веде обв'язаного вибухівкою терориста сіяти смерть, знаючи, що ціною буде його власне життя. Ідея самопожертви, вторинності їхнього життя «нелюдини» або «недолюдини» міцно вкарбована в їхню свідомість і позбавляє можливості їй пручатися.

Висновки з дослідження. Романи Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене» та «Клара і Сонце» являють собою антиутопію нового типу, яка, зберігаючи відповідність жанру, демонструє риси, обумовлені певними соціально-моральними зрушеннями сучасного світу. Так, у творах-антиутопіях письменника простежується вплив літератури нової щирості, що надає їм більш сповідального та емоційного звучання, підкреслюючи проблему самотності та необхідність рефлексії як рис сьогодення. Спостерігається новий для жанру антиутопії образ жінки як головного героя та дієгетичного наратора, що ґрунтується на зміні її статусу у сучасному суспільстві. На відміну від конфлікту особистості й тоталітарної системи, характерного для класичних антиутопій, у творах К. Ішігуро наявне зміщення акценту із суто соціальних аспектів у сферу моральності, ускладнення морально-етичного вибору. Відсутність бунту героя проти системи, також властива класичним творам-антиутопіям, обумовлена в романах письменника думкою про силу ідеї, яка, будучи насадженою, позбавляє особистість можливості їй пручатися, навіть якщо ідея є антигуманною та загрожує самій особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрейчикова О.А. «Не-герої» антиутопії: роман Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене» в контексті сучасної літератури. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія «Філологія»*. 2022. Випуск 90. С. 23–27.
2. Довганич М.В. (2019). Образ втраченого дому в творчості Кадзуо Ішігуро. *Питання літературознавства / Pitannâ literaturoznavstva / Problems of Literary Criticism*. 2019. № 100. С. 25–41.
3. Жаданов Ю. А. Жанрові знахідки і відкриття антиутопії другої половини двадцятого століття. *Світова література на перехресті культур і цивілізацій*. Симферополь. Випуск 6. 2012. С. 134–151.
4. Жаданов Ю.А., Кулікова І.І. Художня модель хронотопу в антиутопічному жанрі другої половини ХХ століття. *Питання літературознавства*. № 89. 2014. С. 97–106.
5. Жлуктенко Н.Ю. У романах Кадзуо Ішігуро. Літературознавчі студії: збірник наукових праць. 2010. Випуск 26. Київ. С. 191–195.
6. Іконнікова М.В. Антиутопічний дискурс в оцінці літературознавства ХХ століття. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 33. С. 142–145.
7. Колкутіна В.В. Внутрішнє мовлення у структурі антиутопії (за романом Кадзуо Ішігуро «Не відпускай мене»). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2023. Том 34 (73). № 6. С. 171–175.
8. Кучер В.В. Поетика роману-антиутопії в оцінці сучасного літературознавства. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог. 2013. Випуск 36. С. 184–187.

9. Кушнірова Т.В. Жанрові особливості роману «Не відпускай мене» Кадзуо Ішігуро. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2017. № 28. С. 71–74.
10. Пархоменко І.І. Антиутопія: інтерпретація в сучасному літературознавстві. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Філологія*. 2011. № 963. Випуск 62. С. 217–222.
11. Сабат Г. У лабіринтах утопії та антиутопії. Дрогобич. 2002. 160 с.
12. Силантьєва В.І., Андрейчикова О.А. Деякі особливості романної форми Кадзуо Ішігуро («Залишок дня», «Не відпускай мене»). *Записки з романо-германської філології*. 2021. Випуск 1 (46). С. 194–201.
13. Таратута С. Своєрідність жанру антиутопії в творчості К.Ішігуро. *Актуальні проблеми лінгвістики та методики викладання іноземних мов у вищому навчальному закладі та школі*. 2023. Випуск 27. Вінниця. С. 43–46.
14. Browning W.G. Toward a Set of Standards for Antiutopian Fiction. *Cithara*. 1970. No. 10. P. 18–32.
15. Cooper S. Imagining the post-human: recent books by Kazuo Ishiguro and Michel Houellebecq offer guides of sorts to the post-human. *Arena Magazine*. 2006. P. 81–100
16. Frye N. Varieties of Literary Utopias. *Utopias and Utopian Thought*. 1973. P. 25–29.
17. Griffin G. Science and the cultural imaginary: the case of Kazuo Ishiguro's *Never Let Me Go*. *Textual Practice*. 2009. 23 (4). P.645-663
18. Ihsanullah A., Badri A., Zamani M. Naluri Kehidupan dan Naluri Kematian dalam Film *Never Let Me Go* Karya Kazuo Ishiguro. *Jurnal CULTURE (Culture, Language, and Literature Review)*. 2022. 9 (1). P. 12–29.
19. Ishiguro K. *Never Let Me Go*. London. 2005. 282 p.
20. Manuel F. U. *Utopian thought in the Western World*. Cambridge (Mass.): University Press. 1979. 896 p.
21. Meyer S. *Die anti-utopische Tradition: Eine ideen- und problemgeschichtliche Darstellung*. Frankfurt/M. 2001. 641 p.
22. Oleksak P. *Dialectics of Utopia and Dystopia in Never Let Me Go by Kazuo Ishiguro*. 2022. Retrieved from http://www.researchgate.net/publication/370068525_Dialectics_of_Utopia_and_Dystopia_in_Never_Let_Me_Go_by_Kazuo_Ishiguro
23. Sagar C., Manisha F. *Shah Artificial Intelligence in Kazuo Ishiguro's 'Klara and the Sun'*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/369825694_Artificial_Intelligence_in_Kazuo_Ishiguro's_'Klara_and_the_Sun'
24. Sargent L. *Eutopias and Distopias in Science Fiction: 1950–1975. America as Utopia*. New York. 1981. P. 54–70.
25. Silva K.C., Takakura S. M. What if love can save us... A study of romantic love in the dystopian fiction *Never let me go*, by Kazuo Ishiguro. *Miguilim – Revista Eletrônica do Netlli, Crato*, 2023. Vol. 12. N. 2. P. 83–93.
26. Taratuta S., Melnyk T. The hero of the new sincerity era: an attempt of cultural, psychological and literary analysis of Evgeny Grishkovets's monodramas. *Przegląd Wschodnioeuropejski*. 2023. Vol. XIV (1). P. 249-265. DOI: <https://doi.org/10.31648/pw.9035>

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
METHODS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING
DIDAKTIK
MÉTHODES D'ENSEIGNEMENT DES
LANGUES ENTRANGERES

Olena Gayevska,

*PhD in Philology, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
<https://orcid.org/0000-0001-6850-8757>
Kyiv, Ukraine*

Virtual museums utilization for intercultural communicative competences' development of future translators

Використання віртуальних музеїв для розвитку міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів

Summary. *The article is devoted to the aspect of using a virtual museum for studying Japanese language and culture by future translators. This paper aims to explore the benefits and applications of virtual museums (VMs) for the development of intercultural communicative competences (ICCs) of graduate students while they are studying Japanese language and literature. To achieve the goal of our research, as well as to clarify the specifics of the use of virtual museums for the development of intercultural communicative competence of future translators of the Japanese language, the following methods were used: a comparative analysis of methodological, pedagogical and special literature on the usage of virtual museums in teaching of Japanese language by teachers to students of a philological profile; study of pedagogical experience regarding the usage of virtual museums during the teaching of the Japanese language by teachers of higher educational institutions (HEIs) to students of a philological profile during the implementation of educational projects; analysis of the pedagogical experience of using virtual museums at Educational and Scientific Institute of Philology of Kyiv Taras Shevchenko National University; analysis of research results by surveying students who participated in educational projects using virtual museums to study Japanese language and culture. The survey results revealed that VMs have a positive impact on students' learning experience, in particular, on understanding the Japanese culture, literary creativity and communication. The majority of respondents consider VMs as motivational tools and an integral part of university life. However, some students were unsure about the specific benefits, pointing to areas where VMs' implementations could be improved for more consistent and efficient use. Encouraging greater discussion and structured student interaction with VMs can further enhance their educational value.*

Key words: *virtual museums, language education, cultural memory, memory study, ICC, teaching and learning Japanese, philology students, methodological aspects.*

Анотація. *Стаття присвячена аспекту використання віртуальних музеїв для вивчення японської мови та культури майбутніми перекладачами*

східних мов. Ця стаття має на меті вивчити переваги застосування віртуальних музеїв для розвитку міжкультурної комунікативної компетентності студентів-перекладачів під час вивчення японської мови та літератури. Для досягнення мети нашого дослідження, а також задля з'ясування особливостей використання віртуальних музеїв для розвитку міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів японської мови були використані методи: порівняльного аналізу педагогічної, методичної та спеціальної літератури щодо використання віртуальних музеїв при викладанні викладачами японської мови студентам філологічного профілю; вивчення педагогічного досвіду щодо використання віртуальних музеїв під час викладання японської мови викладачами вищих навчальних закладів студентам філологічного профілю під час реалізації освітніх проєктів; аналіз педагогічного досвіду використання віртуальних музеїв у Навчально-науковому Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка; аналіз результатів дослідження шляхом анкетування студентів, які брали участь у освітніх проєктах з використанням віртуальних музеїв для вивчення японської мови та культури. Результати анкетування показали, що віртуальні музеї мають позитивний вплив на навчальний досвід студентів, зокрема на розуміння японської культури, літературної творчості та міжкультурного спілкування. Більшість респондентів розглядають віртуальні музеї як мотиваційні інструменти та як невід'ємну частину університетського життя. Деякі студенти не впевнені щодо конкретних переваг, вони вказують на характерологічне коло актуальних проблем пов'язаних з реалізацією віртуальних музеїв, вирішення цих проблем може покращити сучасний стан з використанням музеїв та стати основою для більш послідовного та ефективного їх використання. Заохочення до обговорення в ширшому міждисциплінарному колі, пов'язаному з вивченням артефактів пам'яті, ідеї структурованої взаємодії студентів із віртуальними музеями має тенденцію до підвищення їхньої освітньої цінності.

Ключові слова: віртуальні музеї, мовна освіта, культурна пам'ять, вивчення пам'яті, викладання та вивчення японської мови, студенти-філологи, методичні аспекти.

Introduction. In the rapidly evolving digital age, educational methods and tools are constantly being redefined to meet the demands of a globalized world. One such innovative approach is the utilization of virtual museums (VMs) in the educational process, particularly for the development of ICC among graduate students – future translators and interpreters. VMs offer immersive, interactive experiences that can transcend geographical boundaries, providing access to a vast array of cultural artifacts and historical contexts. This makes them a potent tool for fostering intercultural understanding and enhancing the educational experience of students majoring in translation techniques.

ICC development is crucial for translators, as it enables them to navigate and mediate between different cultural contexts effectively.

Traditional classroom settings often fall short in providing the depth and breadth of cultural exposure required for this level of competency. VMs, however, offer an unparalleled opportunity to explore diverse cultural landscapes, historical periods, and artistic expressions from around the world. They provide a dynamic and engaging platform for students to experience and interact with cultural content, thereby enriching their learning process and broadening their cultural horizons.

Also important is the study of memory, which examines how societies remember and honor the past, and finds unique application in language education, particularly in the teaching of Japanese literature. Museums, with their rich collections and engaging environments, are exceptional resources for language and literature learning. This research explores how memory studies and museums can be integrated into the curriculum to enhance Japanese language and literature teaching by offering students a deeper understanding of both the language and the cultural context.

The problem statement. Nowadays when artificial intelligence, WEB-Internet development, immersive technologies are rapidly developing, VMs have particular importance for ICC development of students – future translators, that eliminate geographical barriers, allowing student translators to explore a vast array of cultures from anywhere in the world. They can access exhibits at their own pace and revisit them as needed.

Analysis of recent studies and publications. The problem of using virtual museums in the educational process was studied by many scientists investigating different aspects of using virtual museums of the educational process in general education institutions, namely: Arabacioglu, S. & Okulu, H. Z. (2021) who focused on the examination of activity plans on how activities can be conducted in virtual museums in pre-service teacher education, and reveals pre-service teachers' understanding of an inquiry-based teaching process through the collection of ideas and concepts of virtual museums through activity plans [1]; Christina Tsita, Maya Satratzemi, Charalabos Georgiadis, Evi Papavergou, Syrago Tsiara, Dionysios D. Kehagias, Dimitrios Tzovaras (2023) during research Virtual Reality Museum to Reinforce the Interpretation of Contemporary Art and Increase the Educational Value of User Experience [2]; Dr. Heba Mustafa Abdullah (2024) during the study of virtual language museums for teaching and learning foreign languages and, in particular, the development of students' intercultural competences [3], etc.

Developing of ICCs traditionally involves physical travel and immersion in different cultures. However, this approach is often limited by cost, time constraints, and logistical challenges. Additionally, traditional methods often focus on a single culture at a time, limiting exposure to the richness of global diversity.

VMs provide a compelling alternative, offering several advantages, including the following:

- eliminate geographical barriers, allowing student translators to explore a vast array of cultures from anywhere in the world, showcases a wide range of cultural artifacts, traditions, and customs, that allows student translators to learn about different social norms, values, and communication styles;
- offer interactive features such as 360-degree tours, audio guides in multiple languages, and gamified learning experiences.

The purpose is to study the advantages and applications of virtual museums for the ICCs' development of students translators in their study of the Japanese language and literature.

According to the Law of Ukraine "On Museums and Museum Matters", a museum is a scientific-research and cultural-educational institution, created for the study, preservation, use and popularization of museum objects and museum collections for scientific and educational purposes, attracting citizens to the national and world cultural assets, heritage [4].

According to their profile, museums are divided into natural (anthropological, biological, botanical, geological, zoological, mineralogical, paleontological), historical (general historical, religious history, historical-domestic, archaeological, ethnographic), literary, artistic (fine, decorative-applied, folk, modern art), artistic (theatre, music, film museums), scientific and technical, complex (local history, ecomuseums), industry, etc. All these types of museums have unique material for ICC development of students – future translator in accordance to their curriculum (<https://philology.knu.ua/osvitni-prohramy/bak-opysy-op-ta-prohnd/035-069-b-jaml/rpnd-035-069-b-jaml-ok/>).

VM is a subject of cultural and museum activity, created in the format of an online information platform and is a multifunctional complex in virtual space, which contains a system of digital products for familiarizing users with expositions and collections with the help of an info-technological form of an integrative nature [5].

Methodology/Methods. Research methods include analysis of methodological, pedagogical and special literature on the usage of VMs for ICCs development of students -translators in their study of the Japanese language; study of the pedagogical experience on the use virtual museums for ICC development of students translators whose with the implementation of educational projects; analysis of the pedagogical experience on the usage of VMs for ICC's development of students -translators at the Education and Research Institute of Philology of Kyiv Taras Shevchenko National University; analysis of research results by surveying students after the implementation of educational projects on the use VMs for the ICC's development of translators for learning Japanese culture.

Results and discussions. VMs can be used by educators to teach students for the following purposes:

- identifying and researching the peculiarities of the culture of the country whose language they are studying;
- understanding of historical events that contributed to the culture of the people;
- clarification of cultural and national traditions;
- study of folklore;
- comparison of different cultures of peoples of the world.

We will give examples of virtual museums that can be used by educators in the development of communicative international competence of students majoring in Japanese language translation.

Saitama Prefectural Museum of History and Folklore (Virtual Museum Link: <https://artsandculture.google.com/partner/saitama-prefectural-museum-of-history-and-folklore>). Saitama Prefectural Museum of History and Folklore (Fig. 1), established as the Saitama Prefectural Museum in 1971 and updated by integrating a history museum covering three main themes of history, folklore, and fine arts in Saitama life and culture. There are 10 exhibition halls with periodic updates. Plaza Fantasy "Yume-Tai-ken-Hiroba" consists of three different areas: Hands-On Room, Craft Room and Playing Field. They offer a variety of programs designed not only for children, but also for adults who study the history and culture of the Sites.

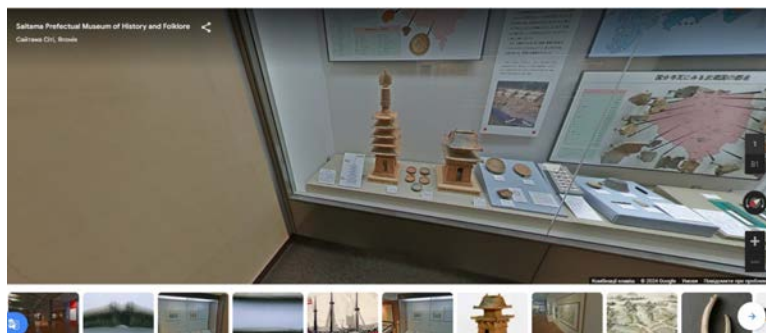

Fig. 1. Virtual room for Saitama Prefectural Museum of History and Folklore

Wajima Museum of Urushi Art (Virtual Museum Link: <https://artsandculture.google.com/partner/WajimaMuseumofUrushiArt>). This is the only museum in Japan that specializes in the art of lacquer (urushi). This spacious museum displays a number of lacquer works by various artists

belonging to different periods, some of whom are members of the Academy of Arts and individuals designated as "Living National Treasure". Visitors can also watch videos related to lacquer art (Fig. 2). The museum has a collection of not only Wajima's lacquer art, but also lacquer works from various regions of Japan, as well as from abroad. The museum gives an idea of lacquer art artefacts, its development and origin.

Fig. 2. Virtual room of Urushi Art Wajima Museum

Mission of the museum The Shohaku Museum (Virtual Museum Link: <https://artsandculture.google.com/partner/shohaku-art-museum>) was founded in March 1994 with donations from artists (Uemura Shoen, Uemura Shoko and Uemura Atsushi) and funds from Kintetsu Corporation. The museum collects, preserves, and exhibits the works by Shoen, Shoko, and Atsushi to introduce the artworks of Uemura family to visitors. In addition to that, the museum works to raise awareness of Japanese-style paintings through special exhibitions and publicly sponsored exhibitions, giving a chance to young artists. The museum provides visitors with an insight into the history of Japanese art, cultural values, and personalities of 20th century artists.

Fig. 3. The artwork "Sound of Tsuzumi" by Shoen Uemura in virtual room of the Shohaku Museum

Tokyo's National Museum of Western Art in Ueno (Virtual Museum Link: <https://artsandculture.google.com/partner/the-national-museum-of-western-art>) was established in April 1959 and was based on the Matsukata Collection focusing on the Impressionist paintings and Auguste Rodin's sculptures previously stored by the French government. The museum's purpose is to provide the public with opportunities to appreciate western art. This VM provides an opportunity for students to explore the art of different countries, compare and understand the diversity of cultures in certain years; in addition, it presents virtual rooms where students can look at works of art from different distances and directions, offers video recordings with tours in Japanese and English languages with subtitles.

The educator can use VR to arrange excursions with students while discussing the features of intercultural interaction between representatives of different cultures, or the features of cultural traditions, historical events, etc.

It should be noted that the educator is more efficient in conducting educational projects for students, which significantly increases the motivation of students to explore the culture of another country and learn a foreign language [6; 7; 8; 9].

We offered students to choose one of the project topics: "Cultural artifacts of Japan connected to Linguistic science"; "Literary Works and Museums"; "Etiquette Forms of Modern Japan and Museums"; "ICCs and its artifacts". 22 students of Education and Research Institute of Philology of Taras Shevchenko National University of Kyiv participated in projects during 2 semesters in 2021-2022.

We propose to consider these projects in more detail.

The project "Cultural artifacts of Japan connected to Linguistic science". The purpose of the project is familiarization with cultural and historical artifacts of Japan, that have following tasks: student must visit virtual exhibitions of various Japanese museums, such as the Tokyo National Museum, the Kyoto National Museum or the Museum of Contemporary Art in Tokyo, and choose three artifacts that interest him/her; explore the history and significance of those artifacts; translate descriptions of artifacts from Japanese into the native language while preserving the cultural and historical context; prepare a presentation about selected artifacts, their history and significance, using own translations.

The project "Literary Works and Museums". The purpose of the project is studying the work of famous Japanese artists, translating artistic terminology and determining their significance in the world dimension. Tasks of this project are: visit the virtual galleries of Japanese artists such as Katsushika Hokusai, Ando Hiroshige or Takashi Murakami; choose

one artist and several of his works; explore the style, technique and history of creation of selected works; translate articles and descriptions about the artist and his works from Japanese into Ukrainian language; write an essay about the artist, including an analysis of his work and translations, and prepare a virtual tour of his works.

The project "Etiquette Forms of Modern Japan and Museums". The purpose of the project is familiarization with modern aspects of Japanese culture and society. Tasks of this project are: visit virtual exhibitions of modern Japanese museums, such as the National Museum of Modern Art in Tokyo or the Museum of Modern Art in Nagoya; choose exhibits that reflect contemporary Japanese culture, technology, or social change; explore the meaning and context of selected exhibits; translate descriptions of exhibits and related articles from Japanese into Ukrainian language; create a multimedia presentation about modern Japan using own translations and research.

The project "ICCs and its artifacts". The purpose of the project is studying Japanese folk culture and traditions through museum exhibits. Tasks of this project are: visit virtual museums that are dedicated to the folk culture and traditions of Japan, such as the Museum of Japanese Traditional Crafts or the Museum of Folk Culture in Osaka; choose traditional objects, costumes, tools or rituals presented in the museum; research the origin and meaning of selected objects or rituals; translate the descriptions of these objects and rituals from Japanese into Ukrainian language. The project outcome should be to prepare a short message about Japanese folk culture and traditions using own translations and research.

After conducting the educational projects, we offered a survey to the students to understand their attitude towards virtual museums while learning Japanese language and culture (Table 1).

The survey aimed to gauge the effectiveness and impact of Virtual Museums (VMs) on students' learning experiences, particularly in the context of Japanese culture and related educational aspects. The responses reveal significant insights into how students perceive and utilize VMs.

A vast majority (85.42%) of students agree that VMs help them learn more about Japanese culture, indicating that VMs are effective tools for cultural education.

Most students (83.8%) found that VMs enhanced their understanding of Japanese literary creativity. However, 16.22% of students are unsure, suggesting a need for more targeted content or additional instructional support.

Similar to literary creativity, 83.8% of students feel that VMs contribute to their understanding of ICC, emphasizing the role of VMs in fostering of ICCs.

Table 1

The results of students' answers to the questionnaire

Suggested answers	Yes (%) / number of respondents	No (%) / number of respondents	Don't know (%) / number of respondents
1. VMs help me to learn more about Japanese culture	85.42% / 15	14.58% / 7	-
2. VMs helped me to understand literary creativity of Japan	83.8% / 16	-	16.22% / 6
3. VMs contribute to my understanding of ICC	83.8% / 16	16.22% / 6	-
4. Watching VMs helps me to develop better communication skills for my future visit to Japan	100% / 22	-	-
5. VMs are essential part of my university life and my Oriental language learning	83.8% / 16	-	16.22% / 6
6. My motivation to study is getting higher because I am using VMs	100% / 22	-	-
7. My communication with educators are becoming more sufficient when we have possibility to watch VMs	59%/13	-	41%/9
8. Cultural aspect are clarified while using VMs	83.8% / 16	-	16.22% / 6
9. I use VM each time I have this opportunity	100% / 22		
10. I discuss with other students the possibility of VM usage for my studies	59%/13	41%/9	

All respondents unanimously believe that VMs will help in better communication in Japan, highlighting the perceived practical benefits of VMs for real-world application.

A significant majority (83.8%) consider VMs essential to their university life, though a small portion remains undecided, suggesting the potential for further integration and emphasis on VMs in the curriculum.

All students reported increased motivation due to the use of VMs, indicating a strong positive impact on student engagement and interest in the subject matter.

While a majority (59%) feel that communication with educators improves with VMs, a notable 41% are unsure. This suggests varying experiences and possibly points to the need for more structured use of VMs in all settings and interactions.

VMs are effective in clarifying cultural aspects for 83.8% of students, though there is room for improvement to address the uncertainties of the remaining 16.22%.

All respondents consistently use VMs whenever possible, indicating high acceptance and habitual usage of VMs in their learning process.

While 59% of students discuss VM usage with peers, 41% do not discuss, we suggest opportunities for encouraging more collaborative discussions about VMs' educational benefits for future.

The survey results highlight the positive impact of VMs on students' learning experiences, particularly in understanding Japanese culture, literary creativity, and ICCs. VMs are seen as motivational tools and essential parts of university life by most respondents. However, some students are unsure about specific benefits, pointing to areas where VMs' implementation could be enhanced for more consistent and effective usage. Encouraging more discussion and structured interaction with VMs may further improve their educational value.

Conclusions. In conclusion, integration of memory study and museum resources into the teaching of the Japanese language and literature offers a complex approach that enriches the learning experience. Virtual museums provide a wealth of authentic materials, cultural insights, and interactive opportunities that help students understand and appreciate the language in its historical and cultural context. By leveraging these resources, educators can create dynamic and immersive language learning environments that foster deeper engagement and understanding among university students.

REFERENCES

1. Arabacioglu, S. & Okulu, H. Z. Using virtual museums to promote activity design competencies for out-of-school learning in pre-service teacher education.

- International Journal of Technology in Education (IJTE)*, 2021, 4(4), 644-667. <https://doi.org/10.46328/ijte.183>.
2. Christina Tsita, Maya Satratzemi, Charalabos Georgiadis, Evi Papavergou, Syrago Tsiara, Dionysios D. Kehagias, Dimitrios Tzouvaras. A Virtual Reality Museum to Reinforce the Interpretation of Contemporary Art and Increase the Educational Value of User Experience. *Heritage*, 2023, 6(5):4134-4172. doi: 10.3390/heritage6050218.
 3. Dr. Heba Mustafa Abdullah. A Virtual Language Museum for Developing English Critical Listening and Creative Writing Skills of Postgraduate Students and their Attitudes towards Cultural Diversity. *Journal of Research in Curriculum Instruction and Educational Technology*. Volume 10, Issue 2, July 2024, Page 93-116. DOI: 10.21608/jrciet.2024.363666.
 4. Zakon Ukrainy «Pro muzei ta muzeinu spravu» [The Law of Ukraine «On Museums and Museum Affairs»]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/249/95-БП> (in Ukrainian)
 5. Fenenko, A. O. Virtualna muzealizatsiia yak zasib zberezhenia kulturnoi pam'iaty [Virtual musealisation as a means of preserving cultural memory]. Thesis for the academic degree of Candidate of Culturology. Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv. 2021, 294 p. (in Ukrainian).
 6. Kanah, Harisal, Kasmawati, I Ketut Suja, I Gusti Bagus Rai Utama. Project-Based Learning Method in Japanese Language Learning. *International Journal of Current Science Research and Review* ISSN: 2581-8341 Volume 06 Issue 01 January 2023. DOI: 10.47191/ijcsrr/V6-i1-72.
 7. Nguyen, T. D. H. Effects of project-based learning in a Japanese language course: A case study from the Yersin University of Dalat. *Ho Chi Minh City Open University Journal of Science – Social Sciences*, 10(5), 41-51. doi:10.46223/HCMCOUJS.soci.en.10.2.958.2020.
 8. Amonrat Manoban. Project-Based Learning and E-Portfolios for Preservice Teachers in Japanese Language Education. *Journal of Education and Learning*; Vol. 10, No. 4. 2021, ISSN 1927-5250 E-ISSN 1927-5269 Published by Canadian Center of Science and Education. doi:10.5539/jel.v10n4p40.
 9. Gayevska, O., & Soroko, N. The pedagogical strategies with immersive technologies for teaching and learning the Japanese language. *Information Technologies and Learning Tools*, 2022, 92(6), 99–110. <https://doi.org/10.33407/itlt.v92i6.5133>

Kateryna Hildebrant,
PhD in Philology, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Management, Marketing
and International Economics,
Chernivtsi Institute of Trade and Economics of the State University
of Trade and Economics
<https://orcid.org/0000-0002-5806-757X>
Chernivtsi, Ukraine

Teaching ESP in the context of international integration: problems and solutions

Викладання АМПС у контексті міжнародної інтеграції: проблеми та вирішення

Summary. Rapid globalization in all spheres of modern life enhances the role of international communication focused on global ties formation, especially for the countries which find themselves in situations of conflict, including war, civil war and/or occupation. For such countries the role of English as lingua franca plays an imperative role and thus further intensifies the need in well-trained human resources with a good command of foreign languages. Despite the national understanding and governmental support in developing the foreign language proficiency of Ukrainian higher educational establishments' graduates, the ESP teaching and learning is presently facing numerous challenges in Ukraine. The present article deals with the analysis of the up-to-date ESP teaching and learning difficulties at tertiary level on the basis of some twenty years of the ESP teaching experience. The study shows that ESP teaching management, including program and syllabus compilation processes currently need universally agreed standards as the number of contact hours allocated, the selection of courses and their combination as well as the choice of themes under study within the scope of the same major differ significantly from university to university. An important challenge for ESP professors constitutes the students' FLP level disparity on their entry phase, which needs time to overcome and correct drawbacks of students' previous learning experience, adapt them to the university program, etc. There is a constant need to provide for teacher-training programs; requirement to supply modern and relevant textbooks; necessity to enhance students' motivation and improve their communicative competences. Some possible solutions to achieve the educational results, to successfully satisfy the learners' specific needs and to overcome the existing hardships in teaching English to non-English majors are offered.

Key words: English for Specific Purposes (ESP); English for General Purposes (EGP); international integration; course syllabus; proficiency level; motivation.

Анотація. Швидка глобалізація в усіх сферах сучасного життя посилює роль міжнародної комунікації, орієнтованої на формування глобальних зв'язків, особливо для країн, які опинилися в конфліктних ситуаціях, включаючи війну, громадянську війну та/ або окупацію. Для таких країн англійська мова як *lingua franca* відіграє важливу роль, що інтенсифікує потребу у добре підготовлених кадрах з високим володінням іноземними мовами. Не зважаючи на усвідомлення важливості даного питання на національному рівні та державну підтримку підвищення рівня володіння іноземною мовою випускниками українських ЗВО, викладання та вивчення англійської мови за професійним спрямуванням на сьогоднішній день стикається з численними викликами. Ця стаття присвячена аналізу сучасних труднощів викладання та вивчення англійської мови у вищій освіті на основі майже двадцятирічного досвіду викладання у ЗВО. Дослідження показує, що процеси складання програми та робочої програми з даної дисципліни наразі потребують універсально узгодження на національному рівні, адже кількість контактних годин згідно плану, вибір курсів та їх поєднання, а також вибір тем, що вивчаються, у межах однієї спеціальності, суттєво відрізняються від університету до університету. Важливим викликом для викладачів АМПС є розбіжності у рівні володіння іноземною мовою студентів на етапі вступу, подолання яких, як от виправлення недоліків попереднього освітнього досвіду, адаптація до університетської програми, потребують значних часових затрат. Існує постійна потреба проведення програм підвищення кваліфікації викладачів; вимога забезпечення навчального процесу сучасними та актуальними підручниками; необхідність посилення мотивації студентів та пошук шляхів вдосконалення їх комунікативної компетентності. Пропонуються деякі можливі рішення для досягнення результатів навчання, успішного задоволення професійних потреб учасників навчального процесу та подолання існуючих труднощів у викладанні англійської мови для студентів неспеціальних факультетів.

Ключові слова: англійська мова за професійним спрямуванням (АМПС); загальна англійська мова; міжнародна інтеграція; програма курсу; рівень володіння; мотивація.

Introduction. English is widely acknowledged as *lingua franca* and an international communicative means; thus, the global role of English is an acknowledged fact and gives basically one or both of the following kinds of motivation for learning it: the utilitarian one, i.e., its importance for international business, and the idealistic one, i.e., the potential it affords for furthering cross-cultural communication and mutual understanding.

In Ukraine there is a national understanding and governmental support to further advance the English language proficiency of Ukrainian tertiary education alumnae, young specialists and entrepreneurs. Recently a bill for a new law (No. 9432) “On the Use of the English Language in Ukraine”, specifying English as one of Ukraine’s languages for international communication, was introduced by president Zelenskyy in June

2023 [14]. Nevertheless, despite increased attention to the problem of language training and the efforts of many scientists and researchers to improve the English proficiency level of students with non-linguistic majors, Ukraine currently lags behind many European countries. According to The EF English Proficiency Index 2023, Ukraine ranked 45th out of 113 world countries that took part in the survey and testing, thus falling into the category of medium language proficiency states. The analysis shows that the country's performance has deteriorated compared to the previous year, when Ukraine ranked 35th. The country still shows worse results than all its neighbors. Poland (13th place), Romania (15th place), Slovakia (18th place), Hungary (17th place), the Czech Republic (26th) are considered countries with a high level of language training, Belarus (33rd place) and Moldova (35th place) share our average English competence level, but still have better positions [10].

ESP as a term specifies teaching and training English for its future use in students' professional work to serve vocational purposes in different spheres of life from business to medicine. There have been miscellaneous studies on English for Specific Purposes essence and methodology over the past decades. Some latest investigations stress the multiple opportunities that ESP studying offers, however they also examine the difficulties or limitations that the ESP teachers and students face. The most frequent problems that teachers and/ or researchers from many universities worldwide (Slovakia, Lithuania, Hungary, Turkey, Georgia, Uzbekistan, Malaysia, Vietnam, Japan, Rwanda) share are: obstacles in program allocation, appropriate curriculum selection difficulties, necessity for ESP teachers' training courses; varying entry-level of students' foreign language competence, learners' low absorption and motivation levels. The study on "The Scope and Use of ESP in Foreign and Turkish Context" by Nazli Gündüz reveals that an ESP teacher possesses specialist knowledge of the target language which the learner is interested in acquiring, and he/she usually does not possess some familiarity with the subject matter relevant to the learner's area of study or occupation [12]. D. Saidvalieva emphasizes that Uzbekistan ESP teachers become slaves to the published textbooks available, even when the textbooks do not tailor their students' needs, as they are usually unable to rely on personal experiences when evaluating material and considering course goals as well as unable to rely on the learners' views who tend not to know what English abilities are required by the profession they hope to enter [16, p. 482]. G. Chmelikova states that the main problem concerning ESP students' proficiency enhancement in Slovakia is that Slovak universities are decreasing the load of English lessons despite the quality elaborated syllabus and even closing their language centres or departments [7]. A. Q. Dou, S. W. Chan

and M. T. Win from Malaysia dwell on the problem of young ESP teachers with little or no experience in teaching specialized courses, lack of good ESP textbooks as well as the absence of a universal ESP syllabus program [9, p. 8]. T. J. Bosco and others specify that students' fear of practice, few speaking activities and lack of enough teaching and learning tools outweigh challenges impeding effective ESP teaching and learning in Rwanda higher educational establishments [6, p. 507–510].

From the above-mentioned one can conclude that many universities worldwide have coinciding problems. The ESP teaching and learning management, including program and syllabus compilation difficulties, the need to provide for teacher-training programs, necessity to enhance students' motivation and improve their communicative proficiency are currently issues of great importance and very topical items for further investigation in search of possible solutions. In the present article we will try to analyze some challenges and problems that the ESP teaching and learning is presently facing in Ukraine as well as offer possible solutions to overcome them in order to comply with the specified learners' needs and aims set up by the training institutions.

Methodology/Methods. The study uses a number of general research methods: comparative analysis – to evaluate the most common problems in ESP teaching and learning that the universities worldwide currently face, systems analysis – for disclosure of pedagogical and educational path on the improvement and modernization of the national ESP methodological conception; analysis and synthesis – to discuss the challenges that English for Specific Purposes teachers and professors of Ukrainian higher educational establishments currently face and offer possible solutions that could lead to the targeted improvement of students' foreign language proficiency level. Generalization and prognostic methods have been applied for conclusions formulation.

Results and Discussion. English for Specific Purposes (ESP) is often the only or one of the most important foreign language training subjects for university students of non-philological higher educational establishments in Ukraine. It is included in the study curriculum as a compulsory subject and is often the only means to train the English language proficiency of future specialists.

However, this subject teaching and learning faces multiple problems, the first one to be named is the fact that there are no universally agreed standards for teaching English to non-English majors at tertiary level in Ukraine. As a result, the content of the ESP course program as well as the number of credits (contact hours) allocated to this subject for students of the same major vary considerably from university to university. As stated in the “Country Report. Ukraine” supplied by the Ministry of Education

and Science of Ukraine, language teaching schedules are highly variable: from 240 to 432 hours of Foreign Language and 108 hours of Ukrainian depending on the department. Choices (of language and schedule) have not been made according to the special needs of the students or those of the study orientation, and the number of hours, which could be specified for foreign languages [13, p. 45–46]. Thus, it is difficult to have a common voice in training as well as to facilitate student mobility and transfer from one establishment to another.

It is true that teaching ESP in higher educational establishments in our country has undergone serious changes in the previous decades. Joining the Bologna process has specified a system of recognizable and understandable degrees of education; has established two cycles of higher education; implemented a system of course credits that correspond to the European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS). This has facilitated students', scientists' and teachers' academic mobility; stimulated cooperation to ensure the quality of education while preserving the autonomy and independence of higher educational institutions as well as national systems of higher education [15, p. 239].

Another important step was taken as far back as 2005 when the National ESP Curriculum was developed by a team of Ukrainian and British universities in collaboration with the British Council and the Ministry of Education and Science of Ukraine. The project aimed at delivering an English Language Curriculum of a new generation which is level specific, competence based and job related to ensure the development of learners' professional language competences and their effective functioning in diverse academic and professional environments.

The content of the Curriculum is aimed at the formation of professional communicative competence, which is viewed as the foreign language behavior of students and represents general skills, that is, the teaching of ESP is focused on the development of communicative skills which are common to any major. Much attention is also paid to students' sociolinguistic and pragmatic competences formation, their self-education as well as self-organization, self-evaluation and self-awareness development.

This National ESP Curriculum was adopted by many universities across Ukraine. However, instead of clear instructions, it offers a framework within which curricula can be developed for each specific higher educational establishment. The absence of clear instructions is explained by the idea that the development of any educational program begins with the needs analysis of: the students, the specific educational institutions and their faculties, which are diverse for different areas of training and fields of knowledge. Thus, it is up to the ESP course designers to

determine the specific (professional) communicative skills required, the generic situations and job-related areas in which their students need to use them. So, the Curriculum does not provide for a list of the exponents of various functions as the range of exponents available for a particular function is unpredictable in real life situations [11, p. 33–36].

According to the Curriculum, course designers are recommended to design their course syllabi not on the thematic approach (compiling a system of profession-related topics and themes and making it the main focus of the syllabi content), but focusing rather on the language skills (communicative predominantly) necessary to be trained and acquired by students in the teaching process. Consequently, the teachers who are mostly experts in linguistics and don't have any special knowledge in the subject matter of the students' majors (like law, economics, medicine, etc.) should focus not on the understanding and explaining the essence of many professional concepts, but on the morphological and grammatical structures of some text sentences and should facilitate the development of students' professional communication skills by teaching language rules rather than explaining professional notions. However, it should be kept in mind that we cannot differentiate the content and form and it is impossible to teach only grammatical or lexical structures if the students (to make matters worse – the teachers) do not understand what they are learning or teaching.

Many scientists investigating the problem of a successful ESP course design (Saidvalieva, Kostytska, Zuyenok and others) propose corroboration of ESP practitioners with field specialists in the selection of themes and topics which should be included in the syllabi. They recommend to make up a list of topics in cooperation with specialists in each individual field of training and simultaneously agree on them with the students, since the topics can change over time and may vary in different student groups. They stress the understanding that any ESP training course is aimed at the development of professionally oriented communicative competence, and not at teaching special disciplines in foreign languages, which is essential for distinguishing the role of a language teacher and a teacher of specialized discipline [3, p. 157]. In this sense cooperation with field specialists is a good practice as any ESP course design process should essentially concern three aspects: the ESP teacher, the subject-matter instructor, and the ESP learner who is sometimes expected to be more knowledgeable than the ESP teacher with regard to some chunks of specialist data. Therefore, it is necessary to attain harmonization between these three elements in order to achieve success in teaching and learning processes in ESP classes.

Nevertheless, from our point of view, there is still an urgent need for a more standardized approach and/ or unified requirements in the sphere of syllabi design, both concerning contact hours (credits) allocated to

ESP/EGP/Business English or any other language training course at universities as well as in the selection of necessary topics as topics selection determines the lexis to be used. In other words, specification of themes presupposes whether the students get or do not get acquainted with professional vocabulary and terms connected with the selected thematic field and which would turn necessary for their successful specialized oral and written communication at their future workplaces. However, universities' autonomy is a necessary and required thing, the ESP teaching and learning at tertiary level in Ukraine should have more integrated criteria and detailed rules. In our view, it would be better and more time-saving to have a unified approach or some thematic frameworks to syllabi design specified by the Ministry of Education after cooperation with field specialists in each major, as there are not so many of them.

To determine the foreign language proficiency level, the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) is used nationwide, which describes foreign language proficiency at six levels: A1 and A2 (Elementary and Pre-intermediate), B1 and B2 (Intermediate and Upper Intermediate), C1 and C2 (Advanced/ Proficiency) and also defines three 'plus' levels (A2+, B1+, B2+):

In order to master the university foreign language course for professional purposes successfully, the students' foreign language proficiency entry level must be no lower than B1, as specified in the State Standard of Basic Secondary Education [1]. The target level of the language proficiency to qualify for a Bachelor's degree is B2 (Independent User), according to the National ESP Curriculum requirements. The program recognizes that the English language proficiency level B2+ may be sufficient for verbally non-demanding specialisms, while the C1 level may be required for highly verbal specialisms. As the entry level of Master's students will be B2 (Independent User), it will ensure their independent English language communicative competence for them to function effectively in their academic and professional fields [11, p. 30–31].

However, according to the latest research and analysis of the national condition of foreign languages development, in particular English [4; 5], one of the reasons that hinders the successful learning of a foreign language course at a higher educational institution is that some students have not fully mastered (or have partially mastered) the foreign language program of a secondary school. Besides, the level of foreign language proficiency of the applicants is rather difficult to assess for two basic reasons:

- School-Leaving Examination in a foreign language is not standardized and the grades are not aligned with CEFR terms. Exam results are usually assessed by the school teachers, thus the language competence estimated by those grades may vary significantly from one school to another;

– Universities do not routinely have entrance examinations in English, thus there is no robust assessment in universities which monitors students' language levels.

University teachers repeatedly report that many students, perhaps the majority, do not currently reach the Ministry's B1 benchmark [4, p. 84] at the beginning of the university language course, even if their school leaving grades were high enough, which influences their further learning process. They stress that the entry-level of students' language proficiency significantly affects the content of the educational programs being developed as well as predetermines the level of students' language proficiency at their graduation. Although it should be B2 to ensure the academic mobility of students, these requirements are often impossible to be met.

Thus, according to the data of entrance diagnostic testing, for example, from 20% to 40% of entrants in various specialties at Chernivtsi National University regularly demonstrate insufficient level of language proficiency [2, p. 4]. Research data from the National Mining University of Dnipro show that the entry level of most students today is A2, which is viewed as common for most non-linguistic higher educational institutions of Ukraine [3, p. 155].

The same situation is true for the Chernivtsi Trade and Economics Institute. The students' FLP entry-level is far from B1 and predominantly varies from A1 to A2. Such a picture stems mostly from the fact that students of economic majors do not have to pass compulsory testing in foreign languages to enter the higher educational institution. Their entrance requirements include high scores in the independent National Multi-subject Test, including compulsory subjects for all economic majors like Ukrainian Language and Literature plus a choice of Ukrainian History/ Mathematics/ Geography/ Biology/ Physics/ Chemistry or Foreign Language. In practice, very few school graduates choose to pass one of the foreign languages (English, German or French) as it is viewed more difficult and problematic, pupils fear to score poor marks in it, thus discarding it from the very beginning. And as the last years of their secondary education are usually spent in preparation for the above-mentioned subjects (in which they need high scores to have better prospects), their foreign language preparation, however understood as significant and vital for their future, is very often neglected.

One more reason for the entry-level discrepancy stems from the fact that students come from different areas of residence, where the organization of English education could show considerable inconsistencies. It is well-known that graduates from high schools in some localities suffered from a lack of teachers or from the absence of qualified teachers, especially during war-time difficulties due to considerable migration of

population from the affected areas. It should be noted here that however the problem of students' low entry-level of language proficiency causes certain challenges for ESP teachers, it can be solved at the administrative level of the higher educational institution.

Many universities conduct entry-level tests and organize their students into graded groups according to their language competence levels (e.g., beginners/ intermediate/ proficient), if the number of entrants is sufficient enough and presupposes the formation of several learners' groups of the same major. However, recent years show stagnation in entrants' numbers leading to the practice of uniting students of different majors into one ESP learning group. That is why, the study time of the 1st as well as 2nd years in some universities is spent on adapting students to the university program, correcting and making up for what was lost at school. To overcome the teaching difficulties in mixed competence academic groups it is recommended to assign easier tasks (e.g., translation, vocabulary drills) to lower-level students and more complex ones (group discussions, problem-solving, etc.) to students showing better language competence in order to keep everyone involved and studying.

Another important measure to achieve the target mastery of a foreign language at the B2 level and to overcome the entrants' competence disparity problem may include taking recommended intensive language courses in the amount of at least 150–180 hours (6 ECTS credits) at the university linguistic center and/ or department in parallel with a compulsory ESP course until the student acquires a level not lower than A2+. Such a course is usually very helpful and may be either in General English/ Business English as well as in ESP, depending on the students' needs and requirements. The only drawback here is that the course is usually not free-of-charge and for the students who already have to pay a lot for their tuition it might be very difficult to furthermore finance their future language proficiency.

A good possibility to overcome the insufficient FLP level of students starting learning English for professional purposes is to introduce the General English course during their first year of study, and only then continue with ESP, learning specialized vocabulary used in professional settings. In this way it is possible to make up for the students' proficiency gaps, correct some drawbacks of previous learning experiences, adapt the students to the university program as well as to understand the needs of each definite group and design the future ESP course syllabus according to those needs.

The scheme EGP + ESP would be helpful for the idea that an ESP course syllabus must be designed upon the conducted analysis of each student's needs as well as of education target results as recommended by

the National ESP Curriculum. If the ESP course starts on the very first day of students' university life, the ESP teacher cannot analyze the needs of those who s/he doesn't know yet. Those needs cannot be analyzed during the first weeks of the tuition either, as it is required from the teachers to already have the prepared in advance course syllabus, approved by the university scientific council, before the course actually starts. That is why, with an already prepared and approved syllabus the ESP teacher, not knowing his or her future students' FLP level, the existing FLP gaps to overcome, students' special professional needs or preferences, is obliged to change, adapt or modify what was initially planned to the true-to-life situation, and this discrepancy between the desired and the real puts special strains on the teacher as well as on the students, for whom the initially planned course material (as for those with the FLP level of B1) proves to be too difficult and complex.

Conclusions. In conclusion it is necessary to stress once again that currently the entire society recognizes the importance of languages in the context of the country's geographical position, economic perspectives, current problems caused by the hardship of war and is interested in improving the ESP teaching and learning standards to solve the national need in well-trained and competent human resources with high professional qualifications and a good command of foreign languages to serve modernization and globalization processes. However, the up-to-date ESP teaching and learning faces numerable difficulties, which need grounded solutions on a nationwide scale.

The combination of ESP + EGP (+ EAP) and their balance ratio; the content of the ESP (EGP/EAP) programs, the number of contact hours allocated to these subjects for students of the same major vary considerably from university to university and it is difficult to have a common voice in training. Thus, it would be useful and beneficial to introduce unified standards for teaching English to non-English majors at tertiary level in Ukraine. In this aspect we consider that the creation of a uniform national scheme concerning specification of necessary foreign language courses (like ESP/ EGP/ EAP), their balance ratio and number of contact hours allotted as well as the content of the ESP (EGP/ EAP) course syllabi within the spectrum of the same major in all universities is highly recommended and should be applied to promote students' mobility and foster national educational connectivity. It would be really helpful if all levels of management: the Ministry of Science and Education in cooperation with universities' methodological units as well as field specialists could be involved into the creation of such a unified national scheme for each major, which would include the nationwide analysis of needs, define the necessary direction, prescribe the amount of contact hours, specify

recommended topics to be studied, provide a choice of recommended textbooks, etc. for each specific major across the country. Thus, when all universities have the same language training map and unified standards, tuition will be organized in the right direction and the teaching/ learning process will be more focused and targeted.

To further support the collaborative dialogue about ESP across higher education institutions in the country, it is recommended to organize regular national conferences which focus on ESP; provide for a social media platform through which ESP teachers across the country can continue to interact; create an online journal through which ongoing research and pedagogical developments in ESP can be shared; organize annual meetings in which their ESP experiences and results can be shared. There may be other options but the message here should be clear: it is essential to sustain the strong ESP community and to extend the impact of this community to higher education institutions [5].

To overcome the students' language proficiency level disparity on their entry phase it would be preferable to start the language education at tertiary level not with English for Specific (Professional) Purposes, teaching specialized notions, concepts and terms, but with an initial course in everyday (General) English. This will enable the teachers to make up for the students' proficiency gaps, correct some drawbacks of previous learning experiences, adapt the students to the university program as well as to understand the needs of each definite group and possibly design the future ESP course syllabus according to those needs.

At the same time, not all difficulties, not to mention solutions, were comprehensively and thoroughly covered in this article. Their further research is especially important nowadays, given the need in high-quality command of foreign languages for Ukrainian professionals, which is highly indispensable to enter the open information space, communicate without hardships, deepen international cooperation and serve the needs of the country, suffering from war and constant economic damage.

REFERENCES

1. Кабінет Міністрів України. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова № 898 від 30 вересня 2020. 68 с. https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
2. Концепція вивчення іноземних мов студентами неспеціальних факультетів і навчально-наукових інститутів в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. Чернівці: ЧНУ. 13 с.
3. Кострицька С. І., Зуєнок І. І. Іншомовна підготовка майбутніх фахівців нового тисячоліття: тенденції, інновації та перспективи. *Економічний вісник*. № 1. 2013. С. 151-160.
4. Bolitho R., West R. The Internationalization of Ukrainian universities: the English language dimension. Kyiv: British Council, 2017. 130 p.

5. Borg S. The Impact of the English for Universities Project on ESP and EMI in Ukrainian Higher Education: Final Report. Kyiv: British Council, 2019. 37 p.
6. Bosko J. T., Bazimaziki G., Florence M., Gilbert N. Towards effective Teaching and learning ESP in mixed classes: Students' interest, challenges and remedies. *International Journal of English Literature and Social Sciences*, 5(2). 2020. P. 506-516.
7. Chmelikova G. Current Issues and Trends in Teaching English for Specific Purposes in Higher Education Area. Slovak University of Technology. *12th annual International Conference of Education, Research and Innovation*. Seville, Spain. 2019. <https://www.researchgate.net/profile/Gabriela-Chmelikova>
8. Common European Framework of Reference for Languages, 2023. <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/table-1-cefr-3.3-common-reference-levels-global-scale>
9. Dou A. Q., Chan S. W., Win M. T. Changing visions in ESP development and teaching: Past, present, and future vistas. *Frontiers in Psychology*. Vol. 14. 2023. P. 1-10 p. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1140659>
10. EF EPI. EF English Proficiency Index. The world's largest ranking of countries and regions by English skills, 2024. <https://www.ef.com/wwen/epi/>
11. English for Specific Purposes (ESP) National Curriculum for Universities. Kyiv: British Council, 2005. 107 p.
12. Gündüz N. The Scope and Use of ESP in Foreign and Turkish Context. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Kabul: Geliş Tarihi, 2016. P 647-669.
13. Kovalenko O., Levitskyy A., Kriuchkov G., Malyhina M., Karpiuk O. Country Report. Ukraine. Kyiv: Ministry of Education and Science of Ukraine, 2010. 68 p.
14. Kovaliova A. Zelenskyy proposes a new status for the English language: a bill has been submitted. *News*. 2023. <https://en.thepage.ua/news/a-new-status-for-the-english-language-in-ukraine-bill-no-9432>
15. Onishchuk I., Andrusiak I. ESP Teaching in the Context of Ukrainian Higher Education: Challenges and Solutions. *English for Specific Purposes: A Multidimensional Challenge: 9th Austrian UAS Language Instructors' Conference*. University of Applied Sciences, 2018. P. 237-241.
16. Saidvalieva D. Teaching Methods of English for Specific Purposes. *Bulletin of Science and Practice*. Vol. 7/ 6. 2021. P. 481-485.

Nataliia Hodovanets,

*PhD in Philosophy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
State University "Uzhhorod National University"
<https://orcid.org/0000-0003-3429-6973>
Uzhhorod, Ukraine*

Viktoriya Lehan,

*Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages
State University "Uzhhorod National University"
<https://orcid.org/0000-0003-0222-3120>
Uzhhorod, Ukraine*

Alternative methods of teaching foreign languages

Альтернативні методи навчання іноземним мовам

Summary. *The article deals with the peculiarities of the use of alternative methods of teaching a foreign language. Such technologies of training help students to develop necessary skills, increase interest in educational material, allow to make educational process more effective and individualized. The use of alternative methods in the study of a foreign language consists in application in the classroom various interactive learning tools: business games, multimedia lessons, internet communication technologies etc. In the context of language teaching, the overarching objective is to cultivate the requisite communication abilities. Alternative methods promote the solution of problems of communicative character; helps to teach students to self-discipline and successful cooperation with each other; to work in team. The main advantages of such methods is overcoming of communicative barriers, hat often occurs when students study a foreign language. Alternative teaching methods include a method of complete physical reactions, suggestive method , drama-pedagogical teaching, silent and group method. Suggestive method of learning a foreign language is based on the selective lexical material commonly used in basic vocabulary. The main idea of drama-pedagogical method is that a foreign language teacher can borrow much for his professional practice from the art and actors. The method of complete physical reaction is based on concerted action and speech, speech training through physical (motor) activity. The main advantage of "silent" method is to improve oral communication skills, overcoming fear of linguistic accuracy and correctness of teaching ideas. "Group method" – basic principles of training were borrowed from the field of customer relations with consultant: They focused on a combination of cognitive and emotional learning processes.*

Key words: *studying technologies, alternative methods, foreign language, communicative ability, teaching methods.*

Анотація. У статті розглядаються особливості використання альтернативних методів викладання іноземної мови. Такі технології навчання допомагають студентам розвивати необхідні навички, підвищують інтерес до навчального матеріалу, дозволяють зробити освітній процес більш ефективним та індивідуалізованим. Використання альтернативних методів у вивченні іноземної мови полягає у застосуванні на заняттях різноманітних інтерактивних засобів навчання: ділових ігор, мультимедійних уроків, технологій інтернет-комунікації тощо. У контексті викладання іноземної мови головною метою є розвиток необхідних комунікативних здібностей. Альтернативні методи сприяють вирішенню завдань комунікативного характеру, допомагають навчити студентів самодисципліни та успішної співпраці один з одним, працювати в команді. Основною перевагою таких методів є подолання комунікативних бар'єрів, які часто виникають при вивченні іноземної мови. До альтернативних методів навчання відносяться метод повної фізичної реакції, сугестивний метод, драматико-педагогічний, мовчазний, груповий метод. Сугестивний метод вивчення іноземної мови ґрунтується на вибірковому лексичному матеріалі, який зазвичай використовується в базовій лексичній. Основна ідея драматично-педагогічного методу полягає в тому, що викладач іноземної мови може багато чого запозичити для своєї професійної діяльності з мистецтва та акторів. Метод повної фізичної реакції ґрунтується на узгодженій дії та мовленні, тренуванні мовлення через фізичну (рухову) активність. Основною перевагою «мовчазного» методу є вдосконалення навичок усного мовлення, подолання страху перед лінгвістичною точністю і правильністю викладання думок. «Груповий метод» – основні принципи навчання були запозичені зі сфери взаємовідносин клієнта з консультантом: вони зосереджені на поєднанні когнітивних та емоційних процесів навчання.

Ключові слова: технології навчання, альтернативні методи, іноземна мова, комунікативні здібності, методи навчання.

Introduction. Knowledge of foreign language is a window to the peculiar world. Wielding this international language of dialogue, you will be able to achieve its objectives through new opportunities. Studying foreign languages acquires using different methods and techniques.

Today, “the modern stage of development of pedagogical science includes, for teaching, the use of more and more diverse and complex methods and technologies. They appear, disappear, intertwine and change. Their presence in the educational system is due to the fact that with the development of information and computer technologies, with their spread in all spheres of life, students become more and more accustomed to them, and they are no longer surprised by the presence of an interactive whiteboard, tape recorder, computer or other audiovisual training “aids” in the lesson” [8, p. 156].

The selection of contemporary teaching methods should consider the following criteria according to which methods should be used to:

– create an atmosphere in which students feel free and comfortable to encourage their interest, desire to develop practical application of a foreign language;

- encourage the students, affecting their emotions, feelings, etc.;
- create a situation in which the teacher is not the central figure, that is, the student must realize that learning a foreign language is connected with his personality and interests, instead of teaching methods and means used by teacher;
- teach students to work on their own language at the level of their physical, intellectual and emotional capabilities – both to ensure differentiation and individualization of studying process.

The result of teaching activity is “the development of the student, his personal and intellectual improvement, self-determination of the individual, the demand of the corresponding specialist not only on the national labour market, but also on the international one” [9, p. 3].

In foreign methods of teaching many works are devoted to the problem of studying a foreign language written by L. Brooks, John. Escher, T. D. Terrell, which analyze the theory and practice of intuitive learning a foreign language.

Among prominent foreign scholars who first drew attention to the ability of children to learn the language through the physical actions were J. Usher, F. Gouin, H. Palmer. Analysis of recent research and publications indicates that the national individual didactic aspects of group forms of work are reflected in the works of O. Budarnuy T. Ogo, M. Skatkina, I. Cheredova and others.

The purpose of this article is to present the theoretical basis for the use of alternative methods of teaching a foreign language.

Methodology/Methods. In the course of the research, we used the methods of descriptive analysis, generalization, synthesis, as well as social, psychological and cognitive approach. In addition to the above, comparisons of previous studies and structural-functional analysis were used.

Results and Discussion. One of the known methods of studying a foreign language is an alternative method. Alternative teaching methods are aimed at the discovery of hidden creative potential and capabilities of the individual, which help to optimize the studying process in high school. Alternative teaching methods include a method of complete physical reactions, suggestive method, drama-pedagogical teaching, silent and group method. The most prevalent approach is the frontal method of instruction, where the teacher fails to acknowledge the heterogeneity of student abilities and other subjective attributes.

The principle of individualisation of learning, or differentiation, is based on the premise that educators should focus on the specific needs of individual students. The selection and application of specific teaching methods and techniques, the assignment of homework, and the

determination of examination options are all influenced by the recognition of individual psychological peculiarities.

In the context of language teaching, the overarching objective is to cultivate the requisite communicative competence in the domains of professional communication, both orally and in writing. It is possible to teach students to communicate in a foreign language for the purpose of obtaining professional information and to understand the speech of native speakers by combining traditional and innovative methods. Among these, the principle of a communicative approach, both in teaching and in the use of teaching materials and aids, is of particular importance. The quantity of information that is available to students on a daily basis is increasing exponentially, while the number of hours dedicated to foreign language instruction in the classroom remains relatively constant. This discrepancy has led to computers and information technology becoming an integral part of students' independent work.

There are numerous reasons why this new technology is of interest to language teaching professionals and warrants their attention. The foundation of the World Wide Web is communication, and it can also facilitate direct communication with native speakers of a foreign language. The majority of students have not had the opportunity to travel abroad or interact with their foreign peers. The Internet offers a potential avenue for such interactions, albeit in a virtual format.

The Internet offers two distinct avenues for language learning: unstructured, free communication and organised, targeted communication. There are those who support the notion of acquiring a foreign language solely through this network, eschewing traditional methods such as the use of textbooks. Nevertheless, the majority of educators tend to utilise the Internet in conjunction with conventional teaching methodologies, integrating it into the learning process.

The communicative approach entails both the acquisition of linguistic rules and their practical application. The implementation of the communicative approach in foreign language teaching entails the development of skills and abilities through the student's speech activity. Communication is the transfer of information, which also encompasses the transmission of attitudes embedded in messages from both the speaker's and the listener's perspectives.

Usage of the suggestive technology in teaching English helps to discover the reserve potential of students, promote the optimization of the educational process, increase motivation to learn. Suggestive pedagogy – is a psychotherapy course in pedagogy that focuses on educational purpose of using the means of suggestion and, in turn, is divided into hypnopedia, relaxopedia and suggestopedia [6].

Suggestive method (method of suggestion) is created in the second half of the XX century in Suggestive Institute in Sofia (Bulgaria), which is named after George Lozanov its creator, a psychotherapist by profession,. This method of learning a foreign language is based on the selective lexical material commonly used in basic vocabulary. The training does not acquire to give the students a large number of lexical material, but gradually increase the amount of educational material (new words or phrases). One of the highlights of suggestive method is that it does not require the active participation of students. The mechanism of rapid studying is based on memorizing vocabulary level on visual cognition. Also suggestive method is based on a subconscious remembering, and the learning process takes place at the level of unconscious mental activity [6].

The main features of the suggestive method are to create favourable conditions for learners to master oral communication by eliminating many psychological barriers that arise during learning. The method focuses on connecting the learning process with the personal interests and motivations of the learners. A trusting relationship is established between the teacher and the students, which facilitates effective language interaction. Learning takes place simultaneously on the conscious and subconscious levels. Language material is learnt in a playful way. The learning material is presented on the basis of large polylogues, accompanied by translation into the native language of the students and lexical and grammatical comments.

It is important that learning occurs in two ways: consciously and subconsciously. The participation of conscious and unconscious functions in this process becomes organised. This is evidenced by the human capacity for not only active but also passive attention, and especially the ability to unconscious peripheral perception, which is widely used [1].

Drama-pedagogical organization of studying a foreign language is entirely focused on the action. The use of dramatic and pedagogical technology in foreign language lessons is a technique that facilitates the acquisition of the language in question by engaging the students not only in cognitive processes but also in emotional responses. Consequently, English language teaching methodologies may and should adopt techniques derived from the professional activities of actors and artists. The successful implementation of drama and pedagogical technology is contingent upon the provision of children with the opportunity to engage in a substantial amount of physical movement. This not only aligns with the developmental needs of the age group in question, but also significantly accelerates the process of learning a foreign language. The main idea of the method is that a foreign language teacher can borrow much for his professional practice from the art and actors: how to make

a simple dialogue of a textbook tense and interesting; how to create the right atmosphere; how to act out the situation and clearly articulate sounds, how to give signals with gestures and facial expressions [10].

There are some key aspects of drama-pedagogical teaching:

Students are engaged in role-playing, simulations, and improvisations, which facilitate active learning and engagement. By acting out scenarios and situations, students can gain first-hand experience of different perspectives and concepts. The utilisation of drama activities encourages students to utilise their creativity and imagination, which can enhance their problem-solving skills and ability to think outside the box. Furthermore, drama-based activities often require teamwork, fostering collaboration and improving communication skills among students. Additionally, after participating in drama activities, students often engage in discussions and reflections, which helps them to consolidate their learning and draw connections to real-life situations.

The method of complete physical response (TPR – short for the full name of the method «Total Physical Response») – a method of learning a foreign language through the use of physical movements as reaction to verbal stimuli, commands, instructions. For primary school children, this method is used as command execution, outdoor games, gestures and facial expressions illustrate certain actions and situations and so on. This method of learning is ideal for children because they have inherent desire to keep moving, to simulate dream [5].

The method of complete physical response is based on concerted action and speech, speech training through physical (motor) activity. The method is associated with the memory trace theory in psychology, according to which the more intense and fixed communications in memory, the stronger the association and more likely that they will be played. Playback can be verbally or with motor activity. The combination of verbal and motor activity increases the effect of playing [2].

TPR method is based on natural biological properties of the human brain to absorb any language. It is known that actual studying of any language is provided with that perception will precede the production of speech. There are no cases when children who are learning to speak, spoke first and then began to understand. Understanding always precedes speaking with a difference of about one year, as some methodologists say [7].

"Silent" method. Thus, one of the basic principles of "silent" method (Silent Way), developed Ghaleb Hatehno (Galeb Gattegno), is the subordination of teaching to learning (teaching should be subordinated to learning). This is determined by the "silent" role of the teacher and at the same time a great speech activity and independence of students. The teacher during this method takes the management role and the

main task is not to teach and promote the learning process. Gestures and tables are used to help students in the production of answers. In this context, language serves as a means of communication, and students are encouraged to pay close attention to the production of language learning in the communication of language. Students are given the opportunity to explore, experiment, and discover language rules and concepts independently. This approach fosters a deeper understanding and retention of the material. The Silent Way often employs various physical tools and visual aids, such as coloured rods, charts, and wall posters, to help students visualize and grasp concepts without direct verbal explanation. A significant emphasis is placed on accurate pronunciation. The utilisation of visual aids and minimal verbal cues facilitates the concentration of students on the physical aspects of speech production. Students are encouraged to self-correct and learn from their mistakes. The teacher provides minimal feedback, prompting students to identify and correct errors themselves. The Silent method encourages students to engage in critical thinking and cognitive engagement with the material, thereby promoting deeper learning and understanding.

The main advantage of this method is to improve oral communication skills, overcoming fear of linguistic accuracy and correctness of teaching ideas. Lack of constant correction by the teacher develops the students' self-awareness and self-correction, and the lack of explanation – independent generalization rules [4].

Widespread was also called "group method" (Community Language Learning – CLL), proposed by the Chicago psychology professor Charles Curran (Ch. A. Curren). Basic principles of training were borrowed from the field of customer relations with consultant (the counselor – client relationship); They focused on a combination of cognitive and emotional learning processes (whole-person learning). This involves close cooperation between teachers and learners in communicative situations. Education not as an individual but as a collective achievement. It takes place in groups of 6–12 people. This method was used in larger classes. Since CLL study group interaction takes place in a textbook is optional. Handbook sets specific learning content, and it is believed creators method constrains the development and interaction of students. Educational materials developed by the teacher in the learning process.

The following will outline the key aspects of the group method.

Students engage in collaborative discourse, problem-solving, and task completion. This collaborative environment facilitates peer learning and the sharing of knowledge. It is expected that each member of the group will contribute to the discussion, thus ensuring active participation and engagement from all students. The opportunity to engage with a

variety of perspectives and approaches through group work enables students to gain a deeper understanding and develop critical thinking skills. Group work facilitates the development of essential social skills, including communication, teamwork, and conflict resolution. Students are encouraged to assume responsibility for their own contributions and to hold each other accountable for the group's progress and outcomes. Group tasks frequently necessitate the resolution of complex problems, thereby encouraging students to engage in deep and collaborative thinking. Group activities may include discussions, projects, case studies, role-playing, peer teaching, and collaborative research. The diverse range of activities employed ensures that students remain engaged and allows for the accommodation of different learning styles.

A discussion is a type of oral public speech that is designed to elicit a response from the audience. The term "discussion" is used to describe a process of questioning and answering, as well as discussing a problematic situation, political and philosophical disputes. The term "discussion" is often used to describe a debate in which participants express, supplement and clarify information and opinions. A classroom discussion is a structured and organised exchange of ideas and assumptions with the objective of reaching a collective understanding.

Key aspects:

- Active Engagement: Encourages students to actively participate and express their ideas.
- Critical Thinking: Promotes the development of critical thinking and reasoning skills.
- Language Practice: Provides opportunities for students to practice speaking, listening, and, to some extent, reading and writing.
- Interaction: Facilitates interaction among students, helping them to learn from each other.
- Real-life Contexts: Uses real-life topics and issues, making learning relevant and practical.

All students are expected to contribute to the process of organising the discussion. On occasion, discussions may arise spontaneously during a class period. However, more typically, they are prepared in advance and take the form of debates, where both sides present their respective points of view. The teacher employs this technique with the intention of assisting students in reaching the appropriate and necessary conclusions.

One of the ways to create a communicative situation is role-playing, which contribute to the realization of interpersonal communication students in class. Role play focuses on students planning personal verbal behavior and predict the behavior of the interlocutor. Role play involves the element of transformation of the student representative in a social

game, profession, etc. Because of this role-playing games are often perceived by students as the reality: students take out opportunities for self-expression, which is carried out within these roles. Each player acts as part of the social environment and the other shows the pattern in which he/she can try their own or group behavior. The ultimate goal of the role play is practicing communication skills and abilities. Participants role-play not only make posts on a particular topic, but also naturally come into the conversation, trying to maintain her interest in others, discussing different points of view, everyone wants to express their views, and so the conversation is relaxed, that actually and is a realization communicative approach [3].

Conclusions. Therefore, use in learning a foreign language alternative technologies shows that the whole complex of important problems is effectively solved with their help: activation of the learning process, giving it a creative nature; acquisition by students of experience of foreign-language communication in the context of real life; development of cognitive motives; increase of educational progress of students. The drama method stimulates creativity and makes learning fun, but requires preparation and creativity.

The group method develops communication and social skills, but can be difficult to monitor the progress of each student. The silent method promotes learner autonomy and critical thinking, but requires high motivation and self-organisation. The Total Physical Response (TPR) method, or the Whole Kinaesthetic Learning Method, is an effective and popular approach to learning English, especially in the early stages of learning. This method is based on the idea that physical activities help learners to learn new words and phrases better. Using discussion as a method of teaching English can be highly effective in improving language skills and building confidence among students. It promotes active engagement, critical thinking, and practical language use. However, it requires careful planning and facilitation to ensure all students benefit equally. By following best practices, teachers can create a dynamic and inclusive learning environment that harnesses the power of discussion to enhance language learning. The choice of method depends on the learning objectives, the level of the students and the resources available.

The study on the utilisation of alternative pedagogical approaches in the teaching of foreign languages is regarded as a promising area of enquiry.

REFERENCES

1. Власова О. І. Педагогічна психологія. Київ : Либідь, 2005. 400 с.
2. Грузинська І. О. Методика викладання англійської мови в середній школі. К.: Радянська школа, 1948. 196 с.

3. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти. *Іноземні мови в навчальних закладах*. Випуск 2, 2003. С. 20-24.
4. Ніколаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. К.: Ленвіт, 2002. 320 с.
5. Новікова Т.О. Метод повної фізичної реакції як один із ефективних методів формування іншомовної компетенції молодших школярів: <http://nauka.zinet.info/25/novikova.php> (дата звернення 29.05.2024).
6. Пальчевський С.С. Сугестопедагогіка. Рівне: Редакційно-видавничий відділ Рівненського державного гуманітарного університету, 2002. 394 с.
7. Brewster J., Ellis G., Girard D. *The Primary English Teacher's Guide*. Penguin Books Ltd. 1992. P. 16-26.
8. Fabian M. et al. The Process of Teaching a Foreign Language with the Use of Social Internet Applications. *Systematic Reviews in Pharmacy*, Vol. 11, Issue 10, 2020. P. 156-159.
9. Fabian M. et al. Pedagogical Aspects of Improving Communication Skills of University Students. *Journal of Lifestyle &SDG'S Review*. Vol. 4, 2024. P. 1-9.
10. Phillips Sarah. *Drama with Children*. Oxford: University Press, 1999. 154 p.

Kateryna Honchar,

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages for the Humanities,
Lesya Ukrainka Volyn National University
<https://orcid.org/0000-0003-3746-7125>
Lutsk, Ukraine*

Halyna Tryhub,

*PhD in Psychology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
for Natural Sciences and Mathematics,
Lesya Ukrainka Volyn National University
<https://orcid.org/0000-0002-4455-5978>
Lutsk, Ukraine*

Oksana Khnykina,

*PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Languages
for Natural Sciences and Mathematics,
Lesya Ukrainka Volyn National University
<https://orcid.org/0000-0002-3851-0677>
Lutsk, Ukraine*

**Using authentic resources for medical students' motivation
in English learning process**

**Використання автентичних ресурсів для мотивації студентів
медичних спеціальностей у процесі вивчення англійської мови**

***Summary.** The article investigates the resources for students' motivation of English learning process. The current stage of development of Ukraine's international relations with other countries requires a revision of the foreign language teaching process in higher education. Special emphasis should be paid to the effectiveness of foreign language learning. The expansion of international contacts highlights the need for training a specialist who can communicate with representatives of other countries not only at the household level, but also in professional activities. First of all, this concerns specialists in those professions related to intercultural communication (international internships, participation in international conferences, etc.). The English learning process of many Ukrainian medical colleges and universities is mainly based on non-authentic materials. Few*

studies have been conducted to explore the implications of authentic materials in learning English for Specific Purposes (ESP), for medicine in particular. The current study explores students' perception of these resources in learning medical English. In order to make the learning process more effective, an analysis of authentic English language manuals for medical professionals was made. The data were obtained based on a questionnaire filled out by medical students of Lesya Ukrainka Volyn National University. The students were required to assess different aspects of both authentic and nonauthentic materials. The ultimate goal of the analysis is to determine the educational efficiency of the aforementioned textbooks and the students' motivation for English learning. The findings showed that the participants had positive attitudes toward using authentic resources and that they preferred them to non-authentic ones. Authentic resources provide a beneficial effect on the development of students' language skills in their professional area.

Key words: authentic textbooks, non-authentic textbooks, professional communication, English for Specific Purposes (ESP), learning process, communication skills.

Анотація. У статті досліджується роль використання автентичних ресурсів для мотивації студентів у процесі вивчення англійської мови. Сучасний етап розвитку міжнародних відносин України з іншими країнами вимагає перегляду процесу навчання іноземних мов у вищій школі. Особливу увагу слід приділити ефективності вивчення іноземної мови. Розширення міжнародних контактів актуалізує необхідність підготовки фахівця, здатного спілкуватися з представниками інших країн не лише на побутовому рівні, а й у професійній діяльності. Перш за все, це стосується фахівців тих професій, які пов'язані з міжкультурною комунікацією (міжнародним стажуванням, участю у міжнародних конференціях тощо). Процес вивчення англійської мови в багатьох українських медичних коледжах та університетах переважно базується на неавтентичних матеріалах. Було проведено кілька досліджень для вивчення ефективності використання автентичних матеріалів у процесі вивчення англійської мови професійного спрямування, зокрема для медицини. Дане дослідження вивчає сприйняття студентами автентичних ресурсів під час вивчення медичної англійської мови. З метою оптимізації навчального процесу було проведено порівняльний аналіз англійських посібників для медичних працівників. Студентам медичних спеціальностей Волинського національного університету імені Лесі Українки була запропонована анкета, в якій вони повинні були оцінити різні аспекти автентичних та неавтентичних матеріалів. Кінцевою метою аналізу є визначення навчальної ефективності вищезазначених підручників та мотивації студентів до вивчення англійської мови. Результати аналізу виявили, що учасники анкетування позитивно ставляться до використання автентичних ресурсів і віддають їм перевагу перед неавтентичними. Автентичні ресурси сприятливо впливають на розвиток мовних навичок студентів у їхній професійній сфері.

Ключові слова: автентичні підручники, неавтентичні підручники, професійне спілкування, англійська мова професійного спрямування, комунікативні навички, навчальний процес.

Introduction. Knowledge of English is extremely important for modern healthcare professionals, as it helps them gain new opportunities for learning and share experience with colleagues abroad. Moreover, the problems of teaching a foreign language to students of medical institutions of higher learning are extremely important. This is primarily due to the need for specialists in various fields of medicine to communicate, study in foreign medical institutions and share experience. In fact, there has been a gap between the language taught in the university and the language used in real life. It is suggested that the language taught in a learning environment should reflect how it is used by native speakers. Thus, authentic materials become popular.

The topicality of the research is determined by:

- the need of modern society for highly qualified specialists capable of constructive communication in a professional environment and the development of the communicative competency of medical students;
- the need to update the professional communication training of future doctors, physiotherapists and pharmacists.

Along with the reform of the health care system and the implementation of the Bologna process, there are also changes in medical education, which significantly expands the functions of medical staff. However, the availability of only subject knowledge is no longer the key to successful professional activity. Graduates will work in a changed structure of medical care, with a significant increase in the publication of professional medical literature in a foreign language and the wider introduction of modern medical and diagnostic equipment in the health care system. As a result, the professional competence of a medical professional includes not only general care for patients, but also knowledge of a foreign language.

At the present stage, scientists are paying more and more attention to improving the existing methods of teaching foreign languages for specific purposes, and the development of new technologies in the process of educational, independent and individual activities [1; 5].

The problem of authentic materials and the need for their use in modern conditions of learning a foreign language, which contributes to the formation of communicative and cognitive motivation and the formation of intercultural competence, was studied by many Ukrainian and foreign scholars [2; 3; 4; 6; 7].

Recent research shows that it is the use of authentic manuals that will help students develop the skills they will need in their future careers, ensure competitiveness, and help them adapt to today's world. Such scholars as Gilmore and Guo argue that the prime teaching content of textbooks does not fulfil the learners' needs for communication skills. They claim that using authentic materials is more effective than non-authentic

textbooks. Gilmore mentions that non-authentic resources do not present real language but authentic texts do, because they reflect the natural language as it is spoken [6].

The purpose of this article is to determine ways to make English learning process more effective for medical students using authentic resources.

Methodology/Methods. Analyzing the effectiveness of training future medical specialists for professional communication, the following methods were used: descriptive, statistical and empirical methods (observation, testing, and questionnaires).

In order to optimize the effectiveness of authentic teaching materials a survey was conducted among medical students of Lesya Ukrainka Volyn National University.

Results and Discussion. The basis of learning any language is not only the possession of lexical and grammatical material, but above all the ability to communicate in a professional environment. Communication reveals the level of vocabulary, the ability to competently construct structures and the ability to operate with professional vocabulary depending on the topic and situation.

The formation of speech competence, as an important component of teaching a foreign language in a professional field, is provided by authentic materials.

Authentic materials are materials taken from original sources, characterized by natural lexical content and grammatical forms and situational adequacy of language use that illustrate cases of authentic word usage and which, although not intended specifically for educational purposes, can be used in foreign language teaching.

Authentic textbooks are the best source of development and improvement of communication skills based on acquired knowledge, a good reason to create a certain situation that provokes dialogue, discussion, etc. with elements of reflection, assertion, debate and belief. The possibility to get closer and feel a foreign language environment through a certain authentic material has a positive effect on student motivation in learning a foreign language, gives the opportunity to show acquired knowledge in formulating evaluative and comparative judgments, and develops the ability to form authentic text.

The current relevance of using authentic materials in a foreign language study lies in the content, informativeness and modern orientation of the text selected for study and analysis, which reflects the characteristics of the people whose language is studied, or establishes contact with its foreign culture. It is the authentic text that can convey the full depth and diversity of a professional foreign language.

The information and training function of authentic materials is expressed through the fact that they recreate the conditions of natural

speech communication and transmit information about the country of the studied language, thus allowing a clearer presentation of the communication situation.

The organizing-controlling or motivating function is manifested through the fact that the authentic materials providing a "presence effect" or "complicity effect", stimulate speech act identity.

An integrative function is expressed because authentic materials serve as a link between parts of their work, thus contributing to the organization and systematization of educational stages.

An illustrative and visual function is manifested because authentic materials are a synthesis of all types of visualization and serve as a means of deep immersion into natural environment at all stages of learning, thereby most often compensating for the lack of full, daily physical immersion.

The developing function is expressed in the development of personal qualities like observation, imagination, attention, thinking, language memory development of skills in all types of speech and creative activities.

The upbringing-heuristic function is realized through the creation of a sense of respect for the people and the culture of the target language, an awareness of the unfamiliar and the alien and a desire to compare features of the culture of the country of the studied language with the culture of one's own native land.

In the process of learning English for professional purposes with medical students, physiotherapists and pharmacists, teachers use the following authentic textbooks: English for Specific Purposes (Medical, Nursing, Medical Equipment Repair, Physiotherapy, Physician Assistant), Professional English in Use (Medicine), Medicine 1, 2 (Oxford English for Careers), English for the Pharmaceutical Industry (Oxford Business English) and others.

The Career Paths: Medical is a new English language course for medical students and medical professionals who want to improve their professional language skills. The textbook is organized into three levels of difficulty. Each level contains 15 two-page units and English-English Vocabulary of above 400 terms and phrases. The Career Paths: Medical introduces topics including hospital departments, hospital staff, hospital equipment, body parts, body systems, first aid, measurements, administering medication, describing frequency, maintaining hygiene, blood, bones, skin, talking about symptoms, physical examinations, diagnostic equipment, family medicine, pediatrics, geriatrics, describing pain, chronic and acute illnesses and surgery, as well as others.

Each thematic section of the textbook gives step-by-step instructions that immerse students in the four key language components: reading,

listening, speaking and writing. All units start with speaking “Get ready!”. This pre-reading exercise offers some questions for discussion to find out how knowledgeable the students are about this topic. Short realistic texts are followed by three exercises (True/ false statements; definitions; and correct choice of the word or word-combination). The book consists of 45 professionally-oriented dialogues and tasks for listening practice.

The Teacher's Guide contains a detailed lesson plan and a full set of answer keys to all exercises and audio scripts. The audio application has CD tracks for all the tasks of the manual which are intended for listening. The textbook can be efficiently used in professional English classes for medical and pharmaceutical students.

The next book under analysis is *Professional English in Use: Medicine* by Eric H. Glending and Ron Howard. It was published by Cambridge University Press in 2007. It is intended for medical students in the clinical phase of their studies, doctors and other medical professionals who need to use English at work to communicate with patients, their relatives and with medical colleagues either in their own country or abroad. The authors aim at preparing medical staff to learn to use English for career purposes.

It contains 60 units covering a wide variety of medical vocabulary. The first four sections introduce basic concepts in medicine and the next six parts inform students about main medical and paramedical personnel and places. Then learners get to know about education and training in Great Britain and can compare it to their own educational system. Most of the units focus on the vocabulary and life situations concerning systems, diseases and symptoms. The following sections introduce main medical investigations and treatment, prevention, epidemiology, medical ethics issues and research. The acquired knowledge will help students to take a patient's history and to conduct various examinations. Using this book, medical practitioners will learn how to explain diagnosis, to discuss the treatment and even how to give bad news in some situations. The last six sections prepare learners for scientific work.

Each unit is divided into two sections: theoretical and practical, which include realistic activities to practice all different kinds of skills. The first part introduces useful lexical material on different medical topics, which present diseases and symptoms, investigations, treatment, examining and prevention. The second part of each unit consists of different exercises, such as matching medical terms with definitions, filling in blank spaces using active vocabulary extracts taken from real patients' complaints or doctors' examinations.

The practical part in each unit finishes with a speaking activity which is called “*Over to you*”. This section allows learners to apply the vocabulary

they learn to their own studies and working lives. Some chapters include photographs and schemes related to the content. The book also introduces general medical vocabulary related to parts and functions of the body, medical and para-medical personnel, education and training and research, as well as presentations. There are no special grammar activities or explanations, as it is assumed that students already know English grammar, but some tasks require the usage of appropriate grammar forms. Finally, the book is completed with six appendices, which provide medical terms and abbreviations, types of medications, symptoms and pain, a list of the verbs used in instructions and lay terms and definitions.

This book includes coverage of functional language and communication skills such as “Discussing treatment” and “Giving bad news” which give students valuable practice. Lastly, “Professional English in Use. Medicine” has been carefully researched using the Institute for Applied Language Studies medical corpus and is a must for medical professional in their work.

The language of the book is authentic and appropriate for medical students and medical personnel who want to use English in their work and in when reading special medical literature. The real-life English situations are rather motivating for medical students. According to authors, all extracts are taken from authentic medical histories or cases and were drawn from a variety of specialties such as neurology, dermatology, gynecology, etc.

The textbook *Medicine (Oxford English for Careers)* is a new, up-to-date course where students can learn what they need to know for a future career in medicine. *Medicine* is aimed at preparing trained medical specialists, who intend to get a job in medicine. It presents them with English from a wide variety of medical fields and situations, develops their communication skills and provides them with background in major medical and care concepts.

This manual includes two parts: *Medicine 1* and *Medicine 2*. The first part (*Medicine 1*) gives the language, information and skills necessary to start a career in medicine. It involves the following topics: “Presenting complaints”, “Working in general practice”, “Instructions and Procedures”, “Explaining and reassuring”, “Dealing with medication”, “Lifestyle”, “Parents and young children”, “Communication,” “Working in Psychiatry”, “Terminal illness and dying”, “Working in a team,” and “Diversity at work.”

Medicine (Part 2) provides everything needed for developing your career and working in medicine. In this part the following topics are under discussion: “Emergency medicine”, “Accidents”, “Sports medicine”, “Obstetrics”, “Psychiatry”, “Geriatrics”, “Dermatology”, “Surgery”, “Cardiology”, “Respiratory medicine”, “Tropical diseases and Technology”.

The textbook contains several sections. The section “*Check-up*” is designed as a warm-up activity to the unit. It usually consists of a number of pictures and often introduces key vocabulary and concepts to focus students on the topic. In the section “*It’s my job*” the information is based on authentic interviews and sources. Students will read about a variety of people in different medical environments and gain insight into the skills required. General focus questions for “*It’s my job*” are: “What do you think his / her job involves?”, “What skills and experience does he / she need?” and “Would you like to do it?” Then students need to build up a portfolio of other “*It’s my job*” features and do a project. This encourages students to take an active role in the learning process, both in terms of their English language work and the subject of medicine itself.

It is not enough for medical practitioners to have technical skills, qualifications and knowledge of the field. Doctors must be skilled communicators, not only with fellow care professionals, but with patients and their family and friends. They also need to be able to convey instructions to patients in a sympathetic but clear way, which can be extremely demanding. The section “*Patient Care*” provides students with these important skills. The section “*Signs and symptoms*” focuses on common diseases and conditions that are relevant to the particular unit, providing students with the vocabulary for describing common signs and symptoms of illness.

Listening, Reading, Speaking and Writing tasks give realistic and communicative practice of language skills needed in medicine. In the listening activities, students are exposed to situations related to medicine, including doctor patient consultations, conversations with colleagues, and presentations. They also hear a variety of English accents, from both native speakers and non-native speakers. In the reading sections, students meet a variety of medicine-based texts. Speaking sections involve some discussions. Writing practice is designed as a consolidation and extension of the topic with structured, meaningful writing tasks.

In addition, the textbooks under discussion include two CDs which can be used to improve students’ listening skills.

In our opinion, such authentic textbooks have certain advantages. They offer step-by-step instructions for mastering four key speech activities at once: reading, listening, speaking and writing. These series of textbooks are organized by levels of difficulty, which greatly simplifies the mastery of basic lexical and grammatical skills from elementary to the most difficult levels. Extracts for reading and given vocabulary are selected from real medical articles and texts. Each topic includes listening recordings, which allow speakers to hear the correct pronunciation of each word and orally reproduce vocabulary and intonation in the texts. In addition, these

textbooks offer tasks for understanding the information heard: choosing the correct version of the sentences, answering questions, determining false or correct statements and others. They are aimed at developing the skills of auditory perception and communication skills.

These authentic resources have an appealing colorful glossy cover and are perfectly structured in a successful 'in Use' format. They recreate natural speech communication conditions, give the information about the country of the studied language, allowing a clearer presentation of the communicative situation. Studied materials provide a "presence effect" or "complicity effect" which stimulates speech act of identity. Such textbooks cover a wide variety of medical vocabulary that gives learners the confidence and ability to function in English in a medical environment.

To identify students' attitude and motivation to learn English for specific purposes by medical students, the research was conducted.

The survey was aimed to solve the following tasks:

- to determine the motivational level of students to study a foreign language for specific purposes;
- to compare the level of students' knowledge of a foreign language obtained at the university with previous school knowledge;
- to identify whether a professional foreign language course was taught at a sufficient and accessible level;
- to define difficulties that arose during the study of a foreign language for specific purposes;
- to find out the opinion of students about the use of authentic materials in the process of learning a professional foreign language;
- to analyze the advantages and disadvantages of using authentic materials.

In order to analyze the effectiveness of the authentic English textbooks in the process of learning a foreign language, a survey among medical students of specialties 226 "Pharmacy, Industrial Pharmacy" and 222 – "Medicine" of the 2–3 years of the study of Lesya Ukrainka Volyn National University was conducted. The given table 1 summarizes the results of the conducted research.

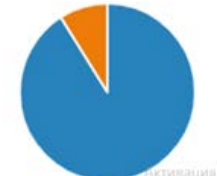

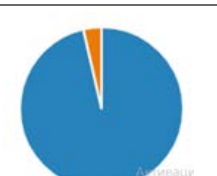
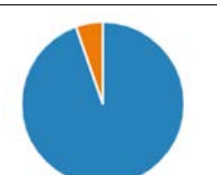

Table 1

Framework for Analysis of Medical Students' Learning Needs

1. Do you plan to use your foreign language skills in your future career?	Yes – 51 No – 5	
2. Which textbooks do you think are most effective for developing English-speaking professional skills?	Authentic – 41 Ukrainian authors – 15	
3. Do you think that proficiency in English is important for your future career?	Yes – 52 No – 4	
4. Do you think that using only authentic textbooks will help you to master the skills of professional English more effectively?	Yes – 32 No – 24	
5. Do you think that live communication with native speakers will help you to master the skills of professional English more effectively?	Yes – 53 No – 3	
6. Do you think that regular usage of audio and video materials during the educational process will help to master the skills of professional English more effectively?	Yes – 45 No – 11	

7. To what extent does the visual material of authentic textbooks contribute to better mastering of lexical material?	Significantly – 21 Mediocre – 28 Insignificantly – 7	
8. Is the presentation of the material of authentic textbooks different from the textbooks of Ukrainian publications?	Yes – 45 No – 11	
9. Which of the following aspects is better represented in authentic textbooks compared to textbooks by Ukrainian authors?	The appearance of the textbook – 11 Schematic presentation of the material – 29 Availability of audio materials – 21 Simplicity of the material presentation – 35 Applicable nature of the material – 28	
10. Does the usage of authentic textbooks affect your motivation to learn English, enrich lexical material and to get acquainted with the natural language?	Yes – 39 No – 17	
11. The communicative aspect is better represented in:	Authentic textbooks – 48 Textbooks of Ukrainian authors – 8	

12. Lexical material is better represented in:	Authentic textbooks – 48 Textbooks of Ukrainian authors – 8	
13. Grammatical material is better represented in:	Authentic textbooks – 37 Textbooks of Ukrainian authors – 19	
14. Do authentic textbooks meet your educational needs and professional interests?	Yes – 52 No – 4	
15. Do authentic textbooks correspond to the age characteristics of students and their speaking experience (taking into account the principle of simplicity)?	Yes – 45 No – 10	
16. Authentic textbooks contain new and interesting information for students.	Yes – 54 No – 2	
17. Authentic textbooks present different forms of speech.	Yes – 53 No – 3	

18. Authentic textbooks contain extra elements of information.	Yes – 28 No – 28	
19. Authentic textbooks present real situations and circumstances	Yes – 51 No – 5	
20. Do authentic textbooks motivate you to think creatively while learning a professionally oriented foreign language?	Yes – 42 No – 14	
21. How do authentic textbooks affect the level of language proficiency, general erudition, learning satisfaction?	Positive – 54 Negative – 2	
22. Does the acquired knowledge help you increase your self-confidence and motivate you to continue learning English?	Yes – 53 No – 3	
23. Does your knowledge of professional vocabulary enrich every school year?	Yes – 53 No – 3	

Summarizing the results of the survey, we came to the conclusion that:

1) – 62% of the respondents rated their knowledge of a foreign language as average,

– 28% – high,

– 10% – low;

2) – 65% of the respondents indicated an increase in their level of knowledge of a foreign language,

– 35% of respondents said that their level of knowledge had not changed.

3) 98% of the students gave a positive answer to the question of whether a professional foreign language course was taught in a qualified and accessible way.

4) 70% of students said that there were no difficulties in learning English for professional purposes, while 30% of respondents indicated problems with memorizing professional vocabulary.

5) The survey showed that that 95% of students prefer to work with authentic textbooks (English for Specific Purposes (Medical, Nursing, Medical Equipment Repair, Physiotherapy, Physician Assistant), Professional English in Use (Medicine), Medicine 1, 2 (Oxford English for Careers), English for the Pharmaceutical Industry (Oxford Business English)).

6) Among the advantages of authentic textbooks, students noted the following:

– relevant and structured information (95%);

– interesting and useful topics for professional activity (42%);

– development of all skills (communication, writing, reading) (36%);

– short and clear explanations of grammar (81%);

– dosed information (96%).

Authentic textbooks are an example of a rational combination of all active methods of teaching a foreign language for specific purposes. The textbooks we analysed contribute to the development of skills of effective professional oral and written speech in a foreign language environment.

The survey of students revealed the effectiveness of authentic textbooks, which provide an opportunity to approach and feel the foreign language environment through certain authentic material.

Conclusions. This research study examined the effectiveness of English language manuals for medical professionals and students' attitudes toward the resources under investigation. The analysis of authentic English manuals proved, that they trigger learners' motivation and improve students' language skills and the ability to demonstrate acquired knowledge in formulating evaluative and comparative judgments. The respondents' willingness to use English authentic manuals shows that these

resources optimise English learning process. According to students' survey, such aspects as communicative competence, extensive vocabulary acquisition, and availability of audio materials and applicable nature of authentic textbooks promote high language proficiency. As the findings revealed, authentic resources provide better acquaintance with original professional literature and the latest advances in medicine.

The use of authentic materials in foreign language lessons allows teachers to carry out training more effectively, simulate immersion in natural speech environment and form the ability of students to take part in the process of real communication in compliance with the national-cultural specifics of the target language country. Moreover, authentic materials can be regarded as beneficial tools in teaching English for specific purposes since they reflect the naturalness of the language, contain cultural content and improve communicative competence.

We see the prospects of our further study in the in-depth analysis of different ways of optimising English language proficiency.

REFERENCES

1. Гришкова Р. О. Методика навчання англійської мови за професійним спрямуванням студентів нефілологічних спеціальностей : навч. посіб. для студентів ВНЗ / Р. О. Гришкова. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. 2015. 216 с.
2. Коломійчук І. М. Автентичні матеріали як ефективний засіб забезпечення соціокультурного спрямування процесу навчання іноземної мови. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і Психологія». Педагогічні науки.* 2017. № 1 (13). С. 102–105.
3. Коротка Н. В. Роль автентичних матеріалів в вивченні ділової англійської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* Серія : Філологія. Вип. 4 (72). 2018. С. 124–127.
4. Кречотень О. В., Байдак Л. І. Мультиmodalний підхід до роботи з автентичними ресурсами на занятті з іноземної мови. *Інноваційна педагогіка : науковий журнал.* Херсон : Гельветика, Вип. 20. Т. 2. 2020. С. 56–62.
5. Лебедева М. О. Особливості викладання англійської мови професійного спрямування студентам юридичного факультету. *Сучасні методи викладання іноземної мови професійного спрямування у вищій школі : Матеріали конференції.* Київ, НТУУ «КПІ». 2013. С. 204–213.
6. Gilmore, A. Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teach,* 40, 2007. P. 97-118.
7. Gilmore, A. A comparison of textbook and authentic interactions. *ELT Journal* 58/4, 2004. P. 363–374.

Ilona Huszti,

*PhD in Language Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philology
(English Language and Literature Section),
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education
<https://orcid.org/0000-0002-1900-8112>
Berehove, Ukraine*

Katalin Lizák,

*Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philology
(English Language and Literature Section),
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College
of Higher Education
<https://orcid.org/0000-0002-7873-0535>
Berehove, Ukraine*

Developing writing skills of first-year English major students

Розвиток навичок письма у студентів першого курсу спеціальності «Англійська мова та література»

Summary. *This article explores effective methods for developing writing skills of first-year English major students. It has a twofold objective. First, it identifies effective teaching methods that can assist educators in improving their students' English writing skills. Second, it outlines a variety of practical learning methods to enhance students' writing abilities. The opening section highlights the importance of writing proficiency for first-year English majors. The authors emphasize that effective writing is the basis of academic success since it empowers students to express themselves clearly, organize their ideas, and develop critical thinking skills. The latter foster confidence in students, enabling them to actively participate in classroom discussions and effectively express themselves in written assignments. The methodology section details the study's reliance on general scientific methods of cognition and analysis of relevant academic literature. The authors employed a descriptive approach, utilizing methods of induction and deduction to achieve their objectives. Next, the authors present a list of thirteen effective teaching techniques gleaned from academic literature and their own extensive teaching experience. Additionally, the article emphasizes the importance of revision techniques, peer review processes, exposure to various writing styles and genres, and utilizing technology like grammar checkers and plagiarism detection software responsibly. In addition, the article offers thirteen practical learning tips for first-year students. Prioritized in order of*

importance, these tips range from active reading and note-taking for analytical skill development to proofreading by reading aloud for improved flow and clarity. The article highlights the significance of personalized feedback from instructors due to their expertise and ability to provide targeted guidance. In conclusion, by implementing the teaching methods and learning strategies outlined in the article, educators and students can work together to develop students' effective writing skills.

Key words: first-year English major students, English writing skills, teaching strategies and techniques, learning strategies, skills development, college.

Анотація. У статті розглядаються ефективні методи розвитку навичок письма у студентів-першокурсників спеціальності «Англійська мова та література». Ця стаття має подвійну мету. По-перше, вона визначає ефективні методи навчання, які можуть допомогти викладачам покращити навички письма англійською мовою своїх студентів. По-друге, вона розглядає різноманітні практичні методи навчання для розвитку навичок письма у студентів. У вступному розділі підкреслюється важливість навичок письма для першокурсників англійської спеціальності. Автори підкреслюють, що ефективне письмо є основою академічного успіху, оскільки воно розвиває у студентів здатність чітко висловлювати свої думки, організовувати їх та розвивати навички критичного мислення. Також, воно розвиває впевненість у собі, дозволяючи студентам брати активну участь у дискусіях в аудиторії та ефективно висловлювати свої думки під час виконання письмових завдань. У розділі «Методологія» висвітлено методологічні засади дослідження, які ґрунтуються на загальнонаукових методах пізнання та аналізі релевантної наукової літератури. Для досягнення поставлених цілей автори застосували описовий підхід, використовуючи методи індукції та дедукції. У статті також представлено список з тринадцяти ефективних методів навчання, почерпнутих з академічної літератури та власного досвіду викладачів авторів. Крім того, у статті підкреслюється важливість методів правки, процесів взаємного оцінювання, ознайомлення з різними стилями та жанрами письма, а також відповідального використання таких технологій, як перевірка правильності граматичних конструкцій та програмне забезпечення для виявлення плагіату. Також, у статті запропоновано тринадцять практичних порад для студентів-першокурсників. Ці поради, розташовані в порядку важливості, варіюються від активного читання і конспектування для розвитку аналітичних навичок до коректури шляхом читання вголос для ясності тексту. У статті підкреслюється важливість індивідуального зворотного зв'язку від викладача з огляду на його досвід і здатність надавати цілеспрямовані рекомендації. Насамкінець, впроваджуючи методи викладання та стратегії навчання, викладені в цій статті, викладачі та студенти можуть спільно працювати над розвитком ефективних навичок письма у студентів.

Ключові слова: студенти першого курсу спеціальності «Англійська мова», навички письма англійською мовою, стратегії та методи викладання, стратегії навчання, розвиток навичок письма, інститут.

Introduction. First-year English major students develop their knowledge of the language. Thus, proficiency in writing is fundamental for them, and educators implement various approaches to improve student performance. Developing first-year English major students' writing skills is crucial for several reasons. First, their ability to effectively express themselves through writing is necessary, because strong writing skills in the first year of higher education provide a solid foundation for analysing literature, crafting critical essays, and completing research projects in later years. Likewise, writing is a fundamental form of communication. Improving writing skills helps students effectively convey their ideas, thoughts, and arguments in a clear and organized manner. Second, proficient writing skills are essential for academic success. Students need to write essays, research papers, and reports throughout their academic years of study. As a result, strong writing skills can lead to higher grades and better understanding of course material. Furthermore, effective writing is a powerful tool for developing critical thinking skills. As students learn to organize ideas, arguments, and refine their language, they strengthen their ability to analyse information and communicate complex ideas clearly. Then, clear and concise writing is a transferable skill valuable across various disciplines and careers. English majors can use strong writing in fields like education, law, journalism, and even business communication. Next, the ability to write well fosters confidence in students. As first-year students develop their writing skills, they become more assured participants in classroom discussions and can express themselves effectively in written assignments. This can lead to greater academic success throughout their college studies and future careers. Finally, writing allows students to express themselves creatively. Developing writing skills empowers students to articulate their unique perspectives and creativity effectively. The objective of the present article is twofold. On the one hand, it aims to identify effective teaching methods that can assist tutors in improving their students' English writing skills. On the other hand, it aims at outlining a variety of practical learning methods to enhance students' writing abilities. Thus, the main tasks are based on the objective and are defined as to identify teaching methods and to outline learning methods to develop the writing skills of first-year English major students.

A variety of authors have dealt with the issue of developing productive language skills [2; 6; 7; 10; 14; 15; 16]. Kellogg and Rauelson [12] suggest that a student's success in freshman year coursework is most strongly linked to their ability to write well-developed texts. Maldonado García [14] analyses the English writing skills of university students in Pakistan. She states that out of the core language skills writing is considered the

most challenging. This is because effective writing demands a strong grasp of vocabulary, sentence structure (grammar), and organization in a second language [16].

Bilal, Tariq, Din, Latif and Anjum [1] explore the problems faced by the teachers in developing English writing skills. Based on their research findings obtained from teacher interviews, they have concluded that syllabi must be designed in a way that they promote writing competence of the students, and teachers should be adequately trained to be able to develop their students' writing skills. In addition, Bilal et al. [1] suggest that college writing courses offer additional classes to address students' weaknesses. These classes would focus on improving sentence structure, grammar, and spelling.

Whether they are beginners or more advanced, students struggle to compose clear sentences and structure them into a cohesive piece of writing. Developing the ability to write in both formal and informal styles is another difficulty that students face. However, writing is not an isolated skill as it relies on a combination of other skills that help students build their written work [3].

Ismail [8] investigated 64 university students about their perceptions of a writing course. He found that students were aware of their needs and the ESL writing requirements. Ismiati and Pebriantika [9] conducted a study with university students and teachers who were giving instructions in writing skills development with the aim to design new strategies for students' writing skills in which the main focus was the students' needs and problems in writing. More recently, with the advent and spread of use of Artificial Intelligence (AI), the role of AI-powered chatbots in students' writing skills development have been researched [15; 17].

Methods and methodology of the study. The study used general scientific methods of cognition. Insights into relevant foreign academic literature on the central topic have been provided. The descriptive method of analysis was used, together with the application of the methods of induction and deduction in order to complete the tasks that have been set.

Results and discussion. We agree with Kashinath and Raju who claim that to effectively develop the writing skills of English language learners, teachers should consider implementing new and imaginative instructional techniques [10]. Since 2020, when the educational process transitioned from on-campus to online format because of the outbreak of the COVID-19 pandemic, our institution, the Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in Berehove has been implementing Google Classroom as a learning management system (LMS). It implies that every discipline or course taught at the college has its own Classroom where the tutors share learning materials with

their students, assign them tasks to perform, can set deadlines by which the tasks should be completed, as well as communicate the most vital information related to a certain course or discipline to students.

In the first year of their study at the college, our English major students have to do a compulsory course as the basic element of their training program. It is the discipline of “English Writing Skills Development”. Besides other useful training materials, two basic textbooks are applied in the course with our first-year English major students: *Successful writing. Intermediate* [4] and *Developing Writing Skills* [13]. While the first one is a general textbook for learners of English, the second one has been specifically compiled for college or university English major first-year students.

The book is a comprehensive guide to writing, designed to enhance a writer’s skills from foundational elements to advanced techniques. It begins by establishing a strong writing foundation through understanding purpose, audience, and structure. The text then progresses to explore various writing styles, including descriptive, narrative, persuasive, and expository writing. Practical exercises and examples are incorporated throughout to reinforce learning. Additional sections provide essential tools such as grammar and vocabulary resources, as well as opportunities for self-assessment. The manual also includes a list of literature used for further reading and reference, ensuring a well-rounded approach to developing writing skills.

A study conducted with our students during online teaching [5] found that a majority of participants (59%) reported that instructor feedback on written assignments in the Google Classroom positively impacted their writing development. Therefore, it is crucial that we provide detailed constructive critical written feedback on student assignments via the Google Classroom LMS, from which they can learn and improve their skills.

Based on the academic literature [2; 7; 9; 10; 12; 14; 16] and our own decades-long teaching experience, we have compiled a list of most effective and useful teaching techniques that tutors can apply during their work with first-year English major students when developing their writing skills. They are presented in Table 1.

All these strategies have been tested during our teaching experience. We firmly state that they can help create a dynamic learning environment that is supportive and engaging, and will empower first-year English majors to become confident and skilled writers, i.e. the development of their writing skills will be fostered.

Our further preferred strategies that we apply on a daily basis include the ones listed below:

Table 1

Effective teaching techniques and strategies for students' writings skills development

No.	Name	Procedures
1	Manageable steps	Break down the writing process into manageable steps. Guide students through pre-writing activities like brainstorming, outlining, and thesis development. Provide templates and graphic organizers for structure and organization.
2	Grammar and mechanics	While creativity is important, a solid foundation in grammar, punctuation, and sentence structure is essential. Integrate grammar lessons with writing assignments, focusing on common errors specific to student work.
3	Vocabulary development	Expand students' vocabulary toolbox. Introduce new words relevant to different writing tasks and literary analysis. Encourage students to actively incorporate these words into their writing.
4	Short writing tasks	Regular practice is essential. Incorporate low-stakes writing exercises like in-class journaling prompts, short analytical responses, or one-page reflections.
5	Revisions	Teach students the power of revision. Dedicate class time to revision techniques like strengthening arguments, improving flow, and editing for clarity. Consider peer review exercises where students provide constructive feedback for each other.
6	Multimodality	Incorporate elements beyond traditional essays. Consider multimedia presentations, blog posts, or creative writing prompts to cater to diverse learning styles and explore different forms of communication.
7	Model texts	Expose students to a variety of writing styles and genres. Choose diverse authors and analyse different writing techniques used in each text. This broadens their understanding of effective writing and inspires them to develop their own voice.
8	Across the curriculum	Connect writing to other aspects of the students' English studies. Encourage students to analyse the writing style of literary works and discuss how writers use language to create meaning.
9	Technology on!	Utilize online tools like grammar checkers and plagiarism detection software. Encourage responsible use of these tools to aid in the revision process and develop awareness of proper citation practices.
10	Writing workshops	Conduct regular writing workshops where students can practise different types of writing, receive feedback, and revise their work. This hands-on approach helps students improve their writing skills through practice and guidance.
11	Peer review	Encourage peer review sessions where students exchange drafts and provide constructive feedback to their mates. Peer review helps students develop critical thinking skills and learn from each other's writing styles.
12	Personalized feedback	Provide personalized feedback to students on their writing assignments. Highlight strengths and areas for improvement, and offer specific suggestions for enhancing their writing skills.
13	Finding inspiration	Encourage students to write about topics they are passionate about. It can ignite their creativity. Personal connections to the subject matter can lead to more engaging and well-developed essays.

- Narration (we utilize in-class writing exercises where students compose short narratives based on prompts or pictures; we usually encourage vivid descriptions).

- Argumentation (we encourage our students to hold debates on controversial topics in the classroom; students can then write persuasive essays arguing their position, analysing opposing viewpoints, and providing strong evidence).

- Analysis (we assign readings with complex themes, guide students through close reading activities, identifying key ideas and rhetorical devices; we ask students to write essays that can focus on analysing the author’s intent and the effectiveness of their writing).

- Letter types (we provide a “letter menu” with different letter types (e.g., complaint letter, thank you note, invitation, etc.); students can choose a type and create a letter on a specific topic).

- Juxtaposition (we present examples of the same message written in both formal and informal styles, then help students identify differences in vocabulary, sentence structure, and overall tone).

Instructors can incorporate these specific strategies, and make sure that their first-year English majors’ writing skills will develop. The combination of foundational knowledge, diverse writing exercises, and targeted strategies will equip them to write effectively across different forms and styles.

While knowing spelling, grammar, and structure is crucial, it is not enough for effective writing [11]. Students need training to develop the skills to apply their knowledge creatively during composition. This training can involve deliberate practice in writing courses and across different subjects in the curriculum. Without such training, students’ knowledge often remains unused when they actually have to write.

Based on our almost thirty-year-long teaching experience in higher education, we have collected thirteen useful practical tips for first-year English majors to develop their writing skills that we ourselves have been using with our students. They are presented in order of importance, i.e. we consider the first one to be the most crucial and effective to achieve the main goal.

1. Reading actively builds analytical skills that translate directly to writing. Taking notes and annotating helps develop a deeper understanding of text structures and styles.

2. Seeking personalized feedback from teachers/educators can provide valuable insights and targeted advice to improve specific writing challenges.

3. Actively participating in peer review helps the students learn from others’ writing and receive constructive feedback on their own work.

4. Forming a study group for sharing drafts and offering criticism encourages collaborative learning and consistent practice.

5. Proofreading by reading aloud helps identify errors and improve the flow and clarity of the student's writing.

6. Daily freewriting in a journal encourages exploration of ideas, practice of descriptive language, and experimentation with different styles.

7. Writing short timed responses perfects focus and develops the ability to write concisely and effectively under pressure.

8. Spending a few minutes brainstorming through freewriting can help overcome writer's block and generate ideas for formal drafts.

9. Using a mix of sentence lengths creates engaging rhythms and avoids monotony in the writing.

10. Actively learning and using new words enhances the students' ability to express ideas more precisely and diversely.

11. Engaging with online quizzes and games solidifies the understanding of grammar rules and punctuation, which are essential for clear writing.

12. Reading fiction, poetry, or journalism exposes students to diverse writing styles and broadens their perspective.

13. Immersing oneself in contemporary prose and poetry can inspire and elevate one's own writing style.

We should explain why we firmly believe that active reading and note-taking are the most effective first steps to writing skills development (Tip 1 above). First and foremost, active reading helps students build a strong foundation in understanding various writing styles, structures, and techniques. They will analyse how authors construct their arguments, use language, and engage readers, which insights they can apply to their own writing. In addition, through active reading, students develop critical thinking and analytical skills. These skills are crucial for evaluating sources, forming arguments, and organizing ideas effectively in their writing. Active reading also exposes students to new vocabulary and varied sentence structures, enriching their language use. This broader vocabulary can be directly applied to their writing, making it more sophisticated and expressive. Finally, reading extensively provides students with a wealth of knowledge on different subjects. This knowledge can serve as content for their writing, making their arguments more informed and persuasive. In summary, active reading lays the groundwork for effective writing by enhancing analytical skills, exposing students to quality writing, and enriching their language and content knowledge.

We also intend to justify why we find personalised feedback given by teachers or educators on students' written work (Tip 2) so crucial, more important than peer feedback (Tip 3) or participating in a study

group (Tip 4). It is evident that educators have extensive knowledge and experience in writing. They can provide expert feedback that is more informed and nuanced compared to peers. Moreover, expert feedback allows personalized guidance tailored to a student's specific strengths and weaknesses. This individualized attention can lead to more targeted and effective improvement. College or university tutors can also clarify assignment expectations, grading criteria, and academic standards. Understanding these elements directly from the source can help students better meet the requirements and improve their performance. In summary, while peer review and writing groups foster a supportive learning environment and provide diverse feedback, the individualized, expert guidance available from tutors is often more crucial for addressing specific challenges and achieving significant improvement in writing skills.

First-year English majors can develop good writing skills by consistently practising these tips. These skills will serve them well throughout their academic studies and beyond. It should be remembered that writing is a continuous process of learning and improvement, so students ought to be proud of their progress, and most importantly, enjoy the power of expressing themselves through the written word.

Conclusions and perspectives. It is of utmost importance that by prioritizing writing skill development in their first year, English majors build a solid foundation for academic excellence, intellectual growth, and future career success. Also, by focusing on developing the writing skills of first-year English major students, educators can help them succeed academically, professionally, and personally.

REFERENCES

1. Bilal H. A., Tariq A. R., Din N. ud, Latif H., Anjum M. N. Investigating the problems faced by the teachers in developing English writing skills. *Asian Journal of Social Sciences & Humanities*. 2013. Vol. 2, No 3. P. 238–244.
2. Catterall S., Ireland C. Developing writing skills for international students: Adopting a critical pragmatic approach. *Practice and Evidence of the Scholarship of Teaching and Learning in Higher Education*. 2010. Vol. 5, No 2. P. 98–114.
3. Clementson T. Natural English reading and writing skills : a resource book. Madrid : Oxford University Press España, S.A., 2005. 63 p.
4. Evans V. Successful writing. Intermediate. Newbury : Express Publishing, 2000. 151 p.
5. Fábrián M., Huszti I., Lechner I. Studying in the shadow of war: The impact of the Russian-Ukrainian war on the learning habits of students in Transcarpathia. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2024. Vol. 11, No 1. P. 62–70. URL: [https://doi.org/10.31499/2706-6258.1\(11\).2024.304915](https://doi.org/10.31499/2706-6258.1(11).2024.304915)
6. Fareed M., Ashraf A., Bilal, M. ESL learners' writing skills: Problems, factors and suggestions. *Journal of Education and Social Sciences*. 2016. Vol. 4, No 2. P. 81–92.

7. Golkova D., Hubackova S. Productive skills in second language learning. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014. No 143. P. 477–481.
8. Ismail S. A. A. Exploring students' perceptions of ESL writing. *English Language Teaching*. 2011. Vol. 4, No 2. P. 73–83.
9. Ismiati, Pebriantika E. Designing strategies for university students' writing skill. *JOLLT Journal of Languages and Language Teaching*. 2020. Vol. 8, No 1. P. 8–19. URL: <https://doi.org/10.33394/jollt.v8i1.2210>
10. Kashinath K., Raju RLN. Techniques and strategies for improving writing skills of high school students. *Palarch's Journal of Archaeology of Egypt/Egyptology*. 2020. Vol. 17, No 7. P. 7154–7160.
11. Kellogg R. T. The psychology of writing. New York : Oxford University Press, 1994. 253 p.
12. Kellogg R. T., Raulerson B. A. Improving the writing skills of college students. *Psychonomic Bulletin & Review*. 2007. No 14. P. 237–242. URL: <https://doi.org/10.3758/BF03194058>
13. Lizák K., Hnatik K., Huszti I., Nagy-Kolozsvári E., Fodor K. Íráskészség fejlesztése : oktatási segédlet [Developing writing skills : training manual]. Beregszász/Berehove, 2024. 121 p. URL: https://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2024/03/lizak-et-al_oktatasi-segedlet_iraskaszseg-fejlesztese.pdf
14. Maldonado García M. I. Improving university students' writing skills in Pakistan. *The European Educational Researcher*. 2018. Vol. 1, No 1. P. 1–16. URL: <http://doi.org/10.31757/euer.111>
15. Nguyen H. H. B., Ngoc H. H. B., Dan T. C. EFL students' perceptions and practices of using ChatGPT for developing English argumentative essay writing skills. *European Journal of Alternative Education Studies*. 2024. Vol. 9, No. 1. P. 168–215.
16. Tangpermpoon T. Integrated approaches to improve students writing skills for English major students. *ABAC Journal*. 2008. Vol. 28, No 2. P. 1–9.
17. Yuan W. Y., Huan L., Sawaengdist A. The impact of ChatGPT on learners in English academic writing: Opportunities and challenges in education. *Language Learning in Higher Education*. 2024. Vol. 14, No 1. P. 41–56. URL: <https://doi.org/10.1515/cerclis-2023-0006>

Марина Зуєнко,

*доктор філологічних наук, доцент,
директор навчально-наукового інституту іноземних мов,
Полтавський національний педагогічний інститут
імені В. Г. Короленка
<https://orchid.org/0009-0009-6467-2387>
м. Полтава, Україна*

Валентина Воскобойник,

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри романо-германської філології,
Полтавський національний педагогічний інститут
імені В. Г. Короленка
<https://orcid.org/0000-0003-3990-3082>
м. Полтава, Україна*

Ірина Тимінська,

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської та німецької філології,
Полтавський національний педагогічний інститут
імені В. Г. Короленка
<https://orcid.org/0000-0003-0814-655X>
м. Полтава, Україна*

**Іншомовне академічне письмо
як важлива складова підготовки філологів**

**Foreign language academic writing as an important component
of philology students training**

***Анотація.** Академічне письмо охоплює різноманітні жанри, від наукових робіт і есе до дисертацій і презентацій на конференціях. Аналіз результатів впровадження англомовного академічного письма в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка підтверджує важливість включення цього курсу як обов'язкового компоненту в освітньо-професійні програми для підготовки філологів на бакалаврському та магістерському рівнях. Мета навчальної дисципліни «Академічне письмо (англійська мова)», яка вивчається студентами-філологами на магістерському рівні, полягає у формуванні в студентів умінь і навичок написання академічних текстів різних жанрів англійською мовою через оволодіння стратегіями і прийомами написання есе, вивчення мови академічного тек-*

сту, ознайомлення зі стилем та лексикою сучасної професійної комунікації. У результаті спостереження та анкетування слухачів курсу з англомовного академічного письма були виявлені такі переваги його вивчення здобувачами вищої освіти: студенти розвивають навички написання текстів різних жанрів академічного письма, які є ключовими для їх навчальної та професійної діяльності, покращують свою іншомовну комунікативну компетенцію, формують дослідницькі навички, уміння критичного мислення, розвивають комунікативні, соціальні, лідерські, організаційні та креативні навички. Це виховує культуру наукового дослідження та почуття академічної доброчесності, надаючи студентам інструменти для виявлення та запобігання плагіату. Академічне письмо та академічна доброчесність є невід'ємними аспектами наукових досліджень у вищій освіті. Включення курсу з іншомовного академічного письма в навчальний план студентів-філологів має важливе значення для просування етичних практик у професійній діяльності на національному та міжнародному рівнях.

Ключові слова: іншомовне академічне письмо, мовленнєві компетенції, доброчесність, філолог, наукова діяльність, освітній компонент.

Summary. Academic writing covers a variety of genres, from research papers and essays to thesis and conference presentations. The analysis of the results of the introduction of English academic writing at Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University confirms the importance of this course as a mandatory component in the curricula for teaching Bachelor's and Master's philology students. The purpose of the academic course "Academic writing (English)", which is studied by Master's philology students, is to develop students' abilities and skills in writing texts of various academic genres in English through mastering the strategies and techniques of essay writing, studying the languages of academic texts, learning the style and vocabulary of modern professional communication. The results of the observation and students' surveys about English academic writing have revealed the following benefits of studying foreign language academic writing for philology students: students develop the skills of writing texts of various academic genres, which are the key for their educational and professional activities, improve their foreign language communicative competence, improve research and critical thinking abilities, develop communication, social, leadership, organizational and creative skills. It fosters a research culture and a sense of academic integrity while providing students with the tools for detecting and preventing plagiarism. Academic writing and academic integrity are integral aspects of research in higher education. The inclusion of academic writing as an educational component of philology students training is important for the promotion of ethical practices in professional activities at the national and international levels.

Key words: foreign language academic writing, language competence, integrity, philology student, scientific activity, educational component.

Вступ. Викладання академічного письма як університетського курсу відіграє вирішальну роль у покращенні академічних навичок і загальної компетентності студентів [6, с. 94]. Особливо велике

значення має курс з іншомовного академічного письма для підготовки майбутніх філологів, оскільки він допомагає студентам розвинути навички іншомовного письмового спілкування, які важливі для досягнення успіху в майбутній професійній діяльності. Завдяки цьому курсу студенти, які вивчають іноземні мови як фах, можуть покращити свою здатність ефективно формувати складні ідеї, структурувати аргументи, підкріплювати твердження доказами, критично ставитися до академічної літератури, чітко та переконливо висловлювати свої ідеї. Розвиток навичок академічного письма також може підвищити рівень академічної успішності студентів, покращити навички іншомовного спілкування та критичного мислення, підготувати їх до наукової діяльності як на національному, так і міжнародному рівнях.

Крім цього, включення курсу з академічного письма як освітнього компоненту університетської підготовки має важливе значення для просування етичних практик в академічних колах [7, с. 30]. Студенти та науковці можуть розвинути гарні навички дослідження, етичної поведінки та розуміння професійних стандартів за допомогою стратегій стимулювання чесності, заохочення до наставництва, співпраці та працевлаштування, а також формування політики сприяння лідерству та адвокації [3, с. 763]. Загалом, дотримання академічних стандартів гарантує, що сучасна вища освіта підтримує найвищий рівень академічної досконалості та доброчесності [3, с. 762].

Мета нашого дослідження – визначити переваги вивчення курсу іншомовного академічного письма як обов'язкового компоненту здобувачами вищої освіти, які вивчають іноземну мову як фах, шляхом оцінки результатів впровадження цього курсу в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка.

Методологія та методи дослідження. Для досягнення мети дослідження та узагальнення його результатів були використані такі методи: 1) метод спостереження за студентами під час наукових конференцій, захисту кваліфікаційних робіт, занять з англomовного академічного письма, який доповнювався контрольними роботами, тестами, аналізом відповідей студентів під час опитування; 2) анкетування для виявлення відношення студентів до вивчення курсу англomовного академічного письма; 3) прийоми кількісних підрахунків для визначення рівня показників ефективності впровадження курсу з англomовного академічного письма в університетській освіті; 4) тестування як допоміжний метод для контролю рівня сформованості мовленнєвих навичок і вмінь студентів; 5) методи узагальнення та аналізу отриманих результатів для формулювання висновків дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Академічне письмо охоплює різноманітні жанри, від наукових робіт і есе до дисертацій і презентацій на конференціях. Його еволюція переплітається з розвитком дисциплінарних норм, методологій і стилістичних умовностей [10]. Ефективне академічне письмо не лише передає ідеї, але й дотримується таких наукових стандартів, як чіткість, ясність та об'єктивність [8].

З 2021 року в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка впроваджується курс «Вступ до англomовного академічного письма» на бакалаврському рівні та «Академічне письмо (англійська мова)» на магістерському рівні як обов'язкові освітні компоненти підготовки студентів, які вивчають іноземну мову як фах. Ці навчальні курси були розроблені групою викладачів у межах проєкту Європейського Союзу Erasmus+ 610427-EE-2019-EPPKA2-SBHE-JP «Foreign Language Teacher Training Capacity Development as a Way to Ukraine's Multilingual Education and European Integration» (MultiEd).

Розглянемо особливості курсу «Академічне письмо (англійська мова)» для магістерської програми студентів, які навчаються за спеціальністю 035 Філологія зі спеціалізацією 035.041 Філологія (Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська) та 014 Середня освіта зі спеціалізацією 014.021 Англійська мова і література.

Мета навчальної дисципліни «Академічне письмо (англійська мова)» полягає у формуванні в студентів умінь і навичок написання текстів різних академічних жанрів англійською мовою через оволодіння стратегіями і прийомами написання есе, вивчення мови академічного тексту, ознайомлення зі стилем та лексикою сучасної професійної комунікації.

Протягом вивчення курсу «Академічне письмо (англійська мова)» студенти-магістранти засвоюють теми, пов'язані з концепцією академічного письма, моделями та критеріями оцінки предметно-орієнтованого письма (есе), особливостями мови та структури академічного тексту, академічною грамотністю, правилами написання англomовного академічного тексту в системі взаємодії між читачем і автором. Крім цього, здобувачі вищої освіти знайомляться з прийомами роботи з текстовою інформацією (стаття, документ, книга) та її складовими (заголовок, зміст, анотація), моделями виступу під час презентації, комунікативними стратегіями, способами дотримання академічної доброчесності.

За результатами трирічного впровадження курсу «Академічне письмо (англійська мова)» було виявлено такі позитивні моменти в навчальній, науковій та професійній діяльності студентів-філологів:

– збільшилась впевненість студентів щодо здатності до наукової діяльності, у результаті чого зросла кількість наукових публікацій студентів-магістрів;

– зросла кількість студентів, які презентували результати власних досліджень на наукових конференціях, круглих столах, семінарах;

– при написанні кваліфікаційних робіт більшість магістрантів продемонстрували вміння оцінювати та критично аналізувати професійні проблеми, пропонувати шляхи їх вирішення з використанням нових підходів та прогнозування;

– покращилась якість кваліфікаційних робіт за рахунок уміння студентів збирати та систематизувати фактичний матеріал, здійснювати науковий аналіз мовного та літературного матеріалу, інтерпретувати та структурувати його на основі відповідних методологічних засад, формулювати узагальнення на основі самостійно оброблених даних, що призвело до зменшення показників плагіату в кваліфікаційних роботах магістрантів;

– здобувачі вищої освіти навчилися планувати, організовувати, проводити та презентувати власні дослідження та проекти в галузі філології.

Наші висновки щодо важливості вивчення курсу англomовного академічного письма філологами також були підтверджені результатами анкетування 30 здобувачів вищої освіти, які вивчали цей курс з носієм англійської мови – американським професором, письменником та літературознавцем Грегорі Равер-Лампманом (США) за програмою Державного департаменту США (English Language Fellow Program)». З метою виявлення ефективності цього курсу слухачам було запропоновано анкету з дев'яти запитань. Проаналізуємо результати відповідей студентів на деякі з цих запитань.

Респонденти підкреслили значні переваги вивчення курсу англomовного академічного письма для професійного та особистісного розвитку. Всі студенти (100%) підкреслили важливість вивчення курсу англomовного академічного письма з носієм англійської мови, що сприяло розвитку їх англomовної компетенції через формування навичок англomовного академічного письма та засвоєння теоретичного матеріалу.

Другою перевагою вивчення англomовного академічного письма було підвищення рівня впевненості студентів у вивченні англійської мови (73,7%). Інші аспекти, такі як покращення лексико-граматичної компетенції з англійської мови (67,4%), засвоєння особливостей наукової англійської мови (72,1%), покращення здатності студентів вести розмову (46,8%), подолання мовного бар'єру в процесі навчання (56,8%), також були відзначені респондентами.

Серед важливих аспектів якості викладання курсу англомовного академічного письма студенти відмітили чіткість подання інформації, її актуальність, отримання знань та навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності, розширення кругозору. Студенти вказали, що під час вивчення цього курсу вони дізналися, як правильно написати есе, які бувають типи есе, різні підходи до написання есе, як використовувати ІТ інструменти для написання есе.

Відповіді на запитання щодо можливого застосування інформації, отриманої під час проходження курсу англомовного академічного письма, розподілилися таким чином: 94,2% студентів будуть використовувати отримані знання в подальшому навчанні, що свідчить про те, що цей курс гармонійно пов'язаний з іншими навчальними курсами студентів. Студенти, які поєднують роботу та навчання, вказали на те, що курс англомовного академічного письма допомагає їм у роботі вчителя англійської мови та перекладача (82,1%). Близько 90% використовуватимуть отримані знання в науковій роботі – при написанні статей, курсової та кваліфікаційної роботи.

Відповідаючи на запитання про компетенції, які студенти отримали в процесі засвоєння курсу з англомовного академічного письма, студенти вказали на покращення рівня мовленнєвої компетенції (навичок письма, говоріння та читання), уміння критичного мислення, цифрових та аналітичних навичок, уміння працювати в команді.

Згідно з опитуванням, 100% студентів порекомендують курс англомовного академічного письма своїм одноліткам, що вказує на важливість включення цього курсу до навчального плану студентів-філологів.

За підсумками опитування студентів щодо вивчення курсу англомовного академічного письма з американським професором та результатами вивчення курсів «Вступ до англомовного академічного письма» та «Академічне письмо (англійська мова)» студентами бакалаврських та магістерських програм, які вивчають англійську мову як фах, можна виділити переваги цього курсу для університетської освіти.

По-перше, англомовне академічне письмо відіграє вирішальну роль у покращенні іншомовної комунікативної компетенції студентів-філологів. Виконуючи структуровані письмові вправи, студенти навчаються чітко та лаконічно формулювати свої думки. Цей процес передбачає логічне впорядкування ідей, використання відповідної термінології та вироблення зв'язних аргументів. Ефективне спілкування не обмежується лише письмом; це поширюється на усне спілкування, презентації та спільні проекти. Навички, відточені за

допомогою академічного письма, можна перенести в різні контексти, що дозволяє студентам переконливо та впевнено викладати свої ідеї іноземною мовою. Ця розширена комунікативна здатність є важливою для успіху в навчанні та сприяє кращій міжособистісній взаємодії студентів.

По-друге, під час проходження курсу англomовного академічного письма студенти отримують навички ефективної організації дослідження, що дозволяє їм систематично структурувати свої висновки. Вони навчаються створювати комплексні плани дослідження, використовувати інструменти керування цитуванням і вести детальні нотатки. Ці прийоми допомагають логічно та зв'язно компілювати інформацію, зрозуміло представляти свої аргументи. Чіткий аргумент гарантує, що читач може слідувати лінії міркувань автора, завдяки зв'язному й переконливому тексту. Щоб сформулювати чіткий аргумент, студенти повинні почати з визначення своєї тези та підкріплення її добре підібраними доказами.

По-третє, використання академічних баз даних покращує дослідницькі навички студентів. Студенти вчатьс'я орієнтуватися в таких базах даних, як JSTOR, PubMed і Google Scholar, щоб знаходити рецензовані статті, журнали та інші наукові ресурси. Ці бази даних необхідні для доступу до високоякісної інформації, яка є основою будь-якої наукової роботи [1]. Користуючись перерахованими вище платформами, студенти можуть ефективно підбирати відповідну літературу з надійних та авторитетних джерел.

По-четверте, оцінка джерел на предмет достовірності є ще одним важливим завданням курсу академічного письма, оскільки це безпосередньо впливає на цілісність дослідження. Студентів навчають критично оцінювати літературні джерела, враховуючи автора, репутацію видання та наявність рецензування. Наприклад, джерело, написане визнаним експертом у цій галузі та опубліковане в авторитетному виданні, вважається більш надійним, ніж анонімна стаття на неакадемічному веб-сайті. Це не лише покращує якість виконання завдань, але й формує почуття академічної доброчесності, оскільки студенти уникають недостовірної чи упередженої інформації [2].

По-п'яте, студенти можуть використати знання, отримані під час вивчення курсу англomовного академічного письма, як для навчання, так і в професійній діяльності.

По-шосте, під час занять з англomовного академічного письма здобувачі освіти можуть бути задіяні в написання групових проєктів з чітко визначеними завданнями. Кожен член проєктної групи має розуміти свої конкретні обов'язки (дослідження, написання, редагування чи презентація). Наприклад, один студент може взяти на себе

роль координатора, забезпечуючи дотримання термінів і рівномірний розподіл завдань між членами групи. Інший – може зосередитися на пошуку надійних посилань та інтеграції їх у роботу, таким чином підтримуючи академічну доброчесність. Розподіл обов'язків не лише мінімізує плутанину, але й використовує сильні сторони кожного студента, значно сприяючи якості кінцевого результату. Ефективна співпраця в групових проєктах вимагає стратегічного планування та послідовного спілкування. Це сприяє формуванню в здобувачів вищої освіти комунікативних та лідерських навичок, уміння керувати часом та працювати в команді. Спільні письмові проєкти та мультимодальні завдання сприяють залученню до проєкту всіх учасників, стимулюють їх творчі здібності та створюють ефективне середовища для співпраці [5].

Однак, при впровадженні курсу з іншомовного академічного письма слід пам'ятати про деякі труднощі. До них належить проблема оволодіння дисциплінарними особливостями, синтезування складної інформації та розвиток навичок критичного мислення [9]. Крім того, знання мови та культурні відмінності можуть вплинути на рівень якості письма серед студентів різних груп [4]. Забезпечення академічної доброчесності вимагає активних заходів для запобігання плагіату та дотримання етичних стандартів. Навчальні заклади використовують такі стратегії, як кодекси честі, програмне забезпечення для виявлення плагіату та освітні заходи для сприяння етичній поведінці. Проте культурні відмінності та різне уявлення про академічну доброчесність створюють постійні проблеми під час виконання завдань та досягнення поставленої мети [11, с. 40].

Висновки з дослідження. Впровадження курсу іншомовного академічного письма як обов'язкового освітнього компоненту в освітньо-професійні програми для підготовки філологів забезпечує формування в студентів умінь і навичок написання академічних текстів різних жанрів, які є ключовими для їх навчальної та професійної діяльності.

Ефективна інтеграція курсу іншомовного академічного письма з іншими навчальними дисциплінами магістерських та бакалаврських освітніх програм покращує іншомовну комунікативну компетенцію студентів, розвиває їх дослідницькі навички, формує уміння критичного мислення, виховує культуру наукового дослідження та почуття академічної доброчесності, створює продуктивне та ефективне середовища для співпраці, розвиваючи комунікативні, соціальні, лідерські, організаційні та креативні навички здобувачів вищої освіти. Загалом, все це підвищує рівень академічної доброчесності, надаючи студентам інструменти для виявлення та запобігання плагіату.

Академічне письмо та академічна доброчесність є невід’ємними аспектами наукових досліджень у вищій освіті, які розширюють можливості студентів для досягнення успіху в науковій сфері. Виховання культури академічного письма та доброчесності в університетських умовах приносить користь студентам, викладачам та академічній спільноті в цілому.

Перспективами подальших досліджень є вивчення доцільності впровадження іншомовного академічного письма для студентів інших спеціальностей, які не вивчають іноземну мову як фах, проте потребують навичок іншомовного письма, щоб уміти орієнтуватися в іншомовних джерелах та виходити на міжнародний рівень зі своїми професійними досягненнями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартинюк О. М. Академічне письмо (конспект лекцій): навчально-методичне видання. Луцьк : Вежа, 2021. 48 с.
2. Проект Закону про академічну доброчесність. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43481>.
3. Asif Raza Muhammad, Atif Raza Muhammad, Kashif Raza Muhammad, Awais Ashraf Muhammad Fundamentals of academic integrity: The need of hours. *Journal of Educational & Psychological Research*. Volume 5. Issue 3. 2023. P. 761–766.
4. Bailey Stephan Academic writing for international students of business. Routledge. 346 p.
5. Dias P., Freedman A., Medway P., & Pare A. Worlds of writing: Acting and writing in academic and workplace contexts. Routledge, 1999. 266 p.
6. Kovalenko Oksana, Afanasenko Olga Enhancing professional competence of pharmaceutical students in the academic English course. *Advanced Education*. № 17. 2021. P.84–89. URL: <https://ae.fl.kpi.ua/article/view/229690>.
7. Mulenga Robert, Shilongo Helvi Academic integrity in higher education: Understanding and addressing plagiarism. *Acta Pedagogia Asiana*. Volume 3(1). 2024. P. 30–43.
8. Murray R. How to write a thesis. Glasgow: Bell & Bain Ltd, 2011. 346 p.
9. Research literacies and writing pedagogies for masters and doctoral writers. / Ed. by Cecile Badenhorst, Cally Guerin. Leiden & Boston: Brill, 2015. 456 p.
10. Swales J. M. Research genres: Explorations and applications. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 314 p.
11. Walker M., & Townley C. Contract cheating: A new challenge for academic honesty? *Journal of Academic Ethics*, 10(1). 2012. P. 27–44.

Олександр Каленченко,
кандидат філологічних наук,
асистент кафедри іноземних мов математичних факультетів,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
<https://orcid.org/0009-0000-7961-1020>
м. Київ, Україна

Інтертекстуальність практичного англомовного дискурсу: його сутність та основні принципи

Intertextuality of practical English discourse: its specificity and basic principles

Анотація. Пропоноване дослідження базується на теорії інтертексту Олії Крістевой та методі інтертекстуального аналізу і сфокусоване на компонентах інтертекстуальності практичного, офіційно-ділового та академічного мовлення. У цьому полягає новизна роботи, оскільки проблематика інтертекстуальності, широко висвітлена у царинах філософії, літератури, медіа, недостатньо проаналізована у практичному англомовному дискурсі, вкрай важливого для мовця, що вивчає іноземну мову. Значна увага приділена техніці та практичному інструментарію інтертекстуального повідомлення, граматичним та лексичним засобам його констрування. Виокремлено три основні типи інтертекстуального повідомлення у фокусі градації з наростанням діалогічної динаміки інтертекстів. До першого, найпростішого типу належать повідомлення, у якому голос автора і дослівно відтворені чужі слова позиціонуються паралельно без виразної діалогічної взаємодії. Другий тип передбачає авторську інтерпретацію характеру, настроєвого фону і загалом тексту подій та обставин, які стали джерелом чужих слів, що ретранслюються. У третьому типі повідомлення динаміка взаємодії між інтертекстами максимально посилена, оскільки окрім авторської інтерпретації і позиціонування чужих слів є можливість для акцентування реакцій, наслідків та оцінок чужої мови. У статті з позицій інтертекстуальності детально проаналізовано граматичний інструментарій – *Reported Speech, reporting verbs, key nouns, key adjectives* – необхідний для мовця, що вивчає англійську мову і використовує інтертекстуальні повідомлення для кращого відтворення смислорозумного потенціалу іноземної мови. Принцип одномоментної часової інтеграції інтертекстів, який проаналізовано у статті, дозволяє мовцю зіставляти у фокусі тут-і-тепер чужі слова з минулого із фактами, позиціями, реаліями теперішнього та їхніми проєкціями на майбутнє. Досліджена можливість поєднання не тільки однорідних, а й протилежних, незіставних, полемічних точок зору за принципами алогізму та нелінійності значно розширює функціональність інтертекстуального повідомлення для практичного мов-

лення. Такий тип інтертекстуального повідомлення є відповідником і виразником плюралістичного типу мислення мовця, світоглядних принципів демократичності, відкритості, свободи слова та незаангажованості.

Ключові слова: інтертекстуальність, інтертекст, діалог, дискурс, чужа мова, плюралізм.

Summary. *The research is based on Julia Kristeva's theory of intertext and the method of intertextual analysis. The focus is on the components of intertextuality in everyday speech, business and academic language. Intertextuality is widely explored in philosophy, literature, art and media, but less so in practical English discourse, which is important for ESL students. This approach explains the novelty of the research dedicated to the technique and practical tools of intertextual communication, its grammar and lexical means. Three main types of intertextual messages with gradual dynamics of intertexts are analyzed. The first, elementary type of message presents the author's voice and quoted words parallel to each other without obvious dialogic interaction. The second type involves personal interpretation of the emotional background and the entire text of the events and conditions that gave rise to the quoted words. In the third type of intertextual message we see increased dynamics of intertexts due to the combination of the author's interpretation of the reported speech with reactions, conclusions, and evaluations of the quoted words. This article, from the intertextuality perspective, broadly analyzes the actual instrumental part of grammar – Reported Speech, reporting verbs, key nouns and key adjectives – that we need for learning ESL and using intertextual messages. It contributes the student's ability to represent emotional and intellectual power of language. The principle of the simultaneous synchronization of various chronological intertexts is shown in specific interaction between reported speech as a fact of the past, current facts and positions of the present and their projections for the future. Different chronological parts of intertextual message exist at the same moment in time, here and now. The possibility of combining not only homogeneous but also opposing, incomparable, polemical points of view due to the principles of alogism and nonlinearity proves the convenience and functionality of intertextual message for practical discourse. This type of intertextual message corresponds to the pluralism worldview of the speaker, his democratic principles of openness, freedom of speech, non-engagement and fairness.*

Key words: *intertextuality, intertext, dialogue, discourse, reported speech, pluralism.*

Вступ. Значний обсяг напрацювань у галузі методики, методології та практики викладання іноземної мови у наш час сприяв прищвидшеному і глибшому засвоєнню мовцем необхідного спектру знань, умінь та навичок, що дозволяють вільно комунікувати у просторі іноземної мови, що вивчається і, таким чином, успішно реалізовувати, насамперед, практичні цілі інформативно-ідейного взаємообміну, точного розуміння, тлумачення та ретрансляції мовних змістів. Незважаючи на доступність, зручність і функціональність навчальних підходів оволодіння базовим сегментом граматики,

лексики, стилістики, проблема глибокої світоглядної інтеграції мовця як із системою іноземної мови, так і з ціннісними феноменами її лінгвістичного поля залишається у фокусі вивчення. Це зумовлює *актуальність дослідження* мовних явищ, які водночас пов'язані як з інструментальними засобами вираження, так і з мовно-мисленнєвими способами організації дискурсу. Інтертекстуальність як мовна стратегія та особлива якість слова і дискурсу, що суттєво відрізняє його від традиційної монологічної моделі інформативного повідомлення є *предметом дослідження*.

Залучені до відповідної аналітичної інтерпретації практичні блоки граматики англійської мови, що слугують технічними засобами досягнення інтертекстуальності становлять *об'єкт дослідження*, який включає пряму, непряму мову (Direct, Indirect Speech), альтернативні способи передачі Indirect Speech за допомогою ключових дієслів, іменників, прикметників та ін., різні способи прямого і непрямого цитування чужої мови, посилення на чуже слово, його оцінювання та інтерпретації автором інтертекстуального повідомлення. У ході дослідження традиційні підходи практичного вираження мовних змістів розглядаються під іншим кутом зору умов і обставин, коли звичайне інформативне повідомлення стає діалогізованим, виразно інтертекстуальним та набуває нових якостей. У статті представлено не лише практичний інструментарій, а й ресурс мовно-мисленнєвих алгоритмів для створення і використання різних типів інтертекстуального повідомлення.

Методологія та методи дослідження. У дослідженні застосовано метод інтертекстуального аналізу на матеріалі загальної практики англійського дискурсу. Поняття інтертекстуальності фігурує у дискурсі гуманітарних наук з 1967 року. Цей термін, сформульований французькою дослідницею Юлією Крістєвою, «вживається для позначення спектру міжтекстових відношень і постулює, що будь-який текст завжди є складником широкого культурного тексту» [7]. Відповідно до цього будь-який фрагмент дискурсу є частиною попереднього дискурсу і пов'язаний з ним як змістовими, так і емоційними складниками.

Погляди Ролана Барта також підкріпили наукову платформу інтертекстуальності, даючи поштовх концепції інтерпретації тексту, що не має єдиного можливого тлумачення і може бути потрактованим з іншої точки зору. «Смерть автора» означала визволення від диктату однозначної авторської інтерпретації тексту. Класична (університетська) амбіція здобуття однозначного й остаточного сенсу твору витісняється постмодерним проектом іманентності, самодостатності тексту» [6].

Значний внесок у систематизацію і поглиблення концептологічної бази інтертекстуальності здійснив Адам Ходжес. Його праця «The Handbook of Discourse Analysis» розкриває багатство форм і способів створення, а також аналізу інтертекстуальності. Вихідним пунктом щодо реальності, у якій відбувається взаємодія інтертекстів є твердження про те, що «суб'єкти соціуму не формулюють висловлювання у вакуумі і не створюють індивідуальних мовленнєвих подій в ізоляції один від одного» [4, с. 42]. Говорячи про сутність інтертекстуальності, Адам Ходжес зазначає важливість не лише прямих зв'язків між текстами, а й опосередкованих, сугестивних і навіть умовних, що дозволяють говорити про інтертекстуальність не лише власне текстових творів, а й музики, образотворчого мистецтва, кінофільмів, образності взагалі як і будь-якого результату творчості. Більше того, «фрагменти дискурсу з одного середовища починають жити власним життям, перетворюючись у тексти та вступаючи у соціальну циркуляцію» [4, с. 43].

Метод інтертекстуального аналізу зорієнтований у першу чергу на виявлення специфіки міжтекстової взаємодії у межах загального тексту, що інтегрує менші текстові площини, динаміку їхнього взаємовпливу і множину смислових видозмін, які із цим взаємовпливом пов'язані. Інтертекстуальність як складова дискурсу може включати такі компоненти як цитата, посилання, рецепція, алюзія, асоціація, переказ чужих слів тощо. Інтертекстуальність передбачає як пряме відтворення чужих слів, максимально близьке до першоджерела, так і опосередковане, коли чужі слова постають завуальовано, у формі натяків, асоціацій, непрямих відсилань і перегуків з оригіналом. Ці компоненти дискурсу за допомогою методу інтертекстуального аналізу, що націлений на вияв багатства їхніх зв'язків, співвідношень, видозмін форми та смислових домінант, стають зрозумілими для мовця і суттєво поповнюють його практичний лінгворесурс. Постійне позиціонування між точками зору різних суб'єктів дискурсу дозволяє дослідникам акцентувати соціальну природу інтертекстуальності, оскільки «концепція інтертекстуальності дає аналітикам дискурсу важливу інформацію про мову і соціальну взаємодію, чого не дають ізольовані мовні івенти» [4, с. 56].

Інтертекстуальність не обходить і проблему новаторства та оригінальності слова. Про те, що всі слова вже були апріорі мовлені кимось, мали свого автора і творче застосування – говорить Ліна Костенко у вірші «Страшні слова, коли вони мовчать». Поетеса передає творчу дилему автора, якому важко досягти оригінальності серед великої кількості приналежних комусь слів: «коли не знаєш, з чого їх почать, бо всі слова були уже чиймись» [8]. Охарактеризований

поетесою важко досяжний феномен новаторства у реаліях інтертекстуального дискурсу визначається, насамперед, можливістю інтерпретації вже мовлених слів і створених текстів, їхнього перепрочитання, іншого тлумачення і сприйняття, зіставлення авторської точки зору і ретрансльованих чужих слів, поєднання чужої мови із ракурсом її сприйняття, вже відомого тексту із реакцією на нього.

Зважаючи на значний масив наукових напрацювань щодо феномену інтертекстуальності у галузі філософії, лінгвістики, літератури, художньої творчості – новизна застосування методу полягає, насамперед, у практичному підході та аналізі інтертекстуальності і пов'язаних із нею типів повідомлення саме у царині практичного англومовного дискурсу, побутового спілкування, ситуацій офіційного, академічного діалогу. З цим типом дискурсу мовець, який вивчає і вдосконалює іноземну мову, контактує щодня і є зацікавленим у розширенні як лексико-граматичного, так і мовно-мисленнєвого інструментарію організації практичного англومовного дискурсу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постійна взаємодія мовця з іншими суб'єктами дискурсу призводить до зіставлення його точки зору з точками зору інших людей, серед яких він живе і спілкується. Не лише особисто, а й опосередковано. Цей процес відбувається також після завершення ситуативної комунікації, продовжуючись і надалі у свідомості мовця у вигляді обмірковування та власного внутрішнього діалогу з уже почутим, відчутим, побаченим, сприйнятим. Варто відзначити неперервність і тотальність такої взаємодії, оскільки мовець постійно реагує на чужі слова, сказані його близькими, колегами, керівництвом, чії поради, погрози, нагадування, побажання, заохочення не залишають байдужим і спонукають мовця до внутрішнього діалогу, викликаючи реакції згоди/незгоди, радості/смутку, натхнення/розчарування. Неможливість залишитися байдужим відносно висловлених точок зору активує внутрішній діалог мовця, що згодом виходить на рівень зовнішньої комунікації, екстравертного мовлення. Це є закономірним процесом, що супроводжує мовця за будь-яких обставин.

Внутрішній діалог, інспірований реакціями мовця на слова і точки зору оточуючих у тій чи іншій формі перетікає на рівень зовнішнього мовлення. У той час як внутрішній діалог існує швидше у неструктурованій формі спонтанних, безпосередніх, чуттєвих реакцій, його вихід на рівень зовнішньої комунікації потребує чіткої організації мовлення за допомогою відповідного ресурсу мовних засобів, які включають як інструментальні компоненти (правила граматики, ключова лексика), так і мисленнєво-світоглядні принципи зіставлення, поєднання, протиставлення, порівняння точок зору, позицій,

інтертекстів. Таким чином, чужі слова або текст у фокусі внутрішнього сприйняття і реагування мовцем відтворюється у подальшому дискурсі за інструментальними та мовно-мисленнєвими принципами інтертекстуальності.

Розглянемо три типи інтертекстуальних повідомлень у фокусі градації: від повідомлення з мінімальною кількістю компонентів діалогічної взаємодії до повідомлення зі значною кількістю складових, що формують інтенсивний та об'ємний контекст полілогу чужих та авторських голосів, оцінок, реакцій, точок зору, світоглядних позицій.

Перший, найпростіший тип інтертекстуального повідомлення містить всього два компоненти, два голоси, які існують паралельно і не вдаються до вираженої діалогічної взаємодії. Цей тип повідомлення зручно застосовувати у царині побутового, практичного англійського дискурсу з принципом прямої, дослівної інтертекстуальності. Він реалізується за допомогою граматичних структур *Indirect Speech* з використанням нейтральних дієслів *He said, She told me, They asked*, після яких є можливість прямої, дослівної ретрансляції чужих слів. Наприклад: *Ann said goodbye to me and left. Sonia told me that you were ill. Ann asked me not to tell anybody what had happened* [5, с. 94].

Дана модель є простою і функціональною. Мовець, застосовуючи її, може вдаватися до цитатного нагадування власних або чужих слів, прямого їх відтворення: *I asked You before the show if You'd ever earned money for your hoax work. You said that You often work with the police* [2, с. 83]. Таким чином, прийом прямої, дослівної інтертекстуальності репрезентує події минулого як низку фіксованих фактів, незмінних ні за яких обставин. Тому функція структур *I/He/She said/told/asked* полягає також в аргументації і наведенні факту з минулого як доказу, що полемізує з проблематикою теперішнього: *a) That restaurant is expensive / Is it? I thought You said it was cheap! b) Ann is coming to the party tonight / Is She? I thought You said She was going somewhere else* [5, с. 93]. Також помітні функції коригування планів, дослівної констатації домовленостей, та нагадування обіцянок: *He said he wanted to be a chef. He said they would help me the next day* [2, с. 140]. Основною рисою цього типу повідомлення є безпосередня, але нейтральна взаємодія голосу автора з чужими словами, що ретранслюються з певною практичною метою.

Як бачимо, перший тип повідомлення з принципом прямої інтертекстуальності включає два компоненти – слово мовця та сказані кимось слова, які в межах даної моделі існують паралельно і активно не взаємодіють, не створюють виражених діалогічних відношень між собою, оскільки інтертекст чужої мови задля практичних цілей

нагадування, доказу, аргументації – присутній дослівним фрагментом у повідомленні мовця.

Другий тип інтертекстуального повідомлення має виразно діалогічний характер, оскільки у ньому відбувається взаємодія не просто голосів, а точок зору і позицій автора повідомлення відносно чужих слів, які він чув, сприйняв, відреагував і вдався до певних інтерпретацій. Для такого типу повідомлення в англомовному дискурсі задіяні ключові дієслова Reporting Verbs, які не просто передають чужу мову, але й специфіку чужої мови, інтерпретуючи весь текст минулих подій з точки зору автора: An insurance company has *accused* a Louisville man *of* faking injuries. Les Brown, 49, *denies* lying to authorities about his injuries and has *promised to* prove that photos showing him playing tennis are fake [2, с. 84]. Ці дієслова вказують на характер чужої мови і контекст походження чужих слів з точки зору автора: Faced with clear evidence, Les Brown has *admitted* faking his injuries to cheat the insurance company. His ex-wife *persuaded* him to stop lying about the situation after authorities *warned* Brown to tell the truth... [2. с. 84].

Отже, дієслова Reporting Verbs такі як *accused of*, *denied*, *promised to*, *refused to*, *admitted*, *persuaded to*, *warned*, *apologized for*, *agreed to* та ін. дозволяють автору повідомлення зіставляти в одній площині персональну точку зору, що інтерпретує характер і специфіку чужої мови, її можливий контекст та власне чужу мову, ретрансльовану у повідомленні.

Наступний, трьохкомпонентний тип інтертекстуального повідомлення передбачає взаємодію більше ніж двох голосів, точок зору і позицій, коли голос автора оцінює чужі слова, цитує та позиціонує їх і певним чином реагує на них. Основні засоби, що використовуються при цьому – це ключові іменники: I accepted Louisa's *invitation* to visit her in Rome. He was delighted with his portrait and gave me every *encouragement* to take up painting again [3, с. 76]. Як бачимо, автор першого повідомлення позитивно реагує (*I accepted*) на слова Луїзи, при цьому кваліфікуючи їх як *invitation* і опосередковано цитує їх (*to visit her in Rome*). Таку ж трьохкомпонентну структуру ми спостерігаємо у другому повідомленні, автор якого в одній площині зіставляє реакцію друга (*He was delighted*), чий портрет він малював, власну оцінку його слів як *encouragement*, та фактажне відтворення сказаних слів (*to take up painting again*). Усі три компоненти – чужі слова, їх фокусна інтерпретація автором і реакція – тісно взаємодіють у межах одного спільного контексту, формуючи виразні діалогічні відношення інтертекстуального повідомлення.

До переліку ключових іменників, що беруть участь у створенні такого трьохкомпонентного повідомлення належать: *advice*,

claim, comment, conclusion, decision, explanation, guarantee, promise, recommendation, reply etc. Ці іменники виконують функцію кваліфікатора, допомагаючи автору повідомлення кваліфікувати і розкрити характер чужого слова, а також категоризувати, позиціонувати його у певному ракурсі: *The turning point in his life came when he took the decision to become an actor* [3, с. 77]. Як бачимо, автор цього повідомлення поєднує три позиції – опосередковано передане чуже слово, що виражає позицію *to become an actor*, авторський ракурс та інтерпретацію її як *decision* та емоційну реакцію, оцінку події як *the turning point*. Взаємодія трьох точок зору, трьох позицій – чужого слова, його ракурсу в авторській інтерпретації з подальшим оціночним реагуванням – створює виразний ефект інтертекстуальності.

Продуктивними для цього типу повідомлення будуть емоційні звороти, що промовисто маніфестують реакцію і оцінку автора чужих слів. Наприклад: 1) *I was delighted to get an invitation to spend Christmas with them in Scotland.* 2) *Amazingly the police accepted Rudi's explanation that he had taken the wallet by mistake.* Позиція відповідного емоційного сприйняття 1) *I was delighted/* 2) *Amazingly* зіставлена із позиціонуванням та авторським розумінням чужих слів як 1) *invitation* та 2) *explanation* та конкретними чужими головами, що дослівно відтворені у формах, наближених до цитат 1) *to spend Christmas with them in Scotland,* 2) *that he had taken the wallet by mistake.*

Інтертекстуальна модель повідомлення може включати не тільки іменники, а й прикметники. Найпродуктивнішими компонентами цієї категорії будуть наступні: *adamant, angry, annoyed, certain, critical, grateful, sure.* Наприклад: *Today's newspapers are very critical of the President's decision to appoint Mr. Walters* [3, с. 76]. Помітно три основні компоненти – голос Президента (*to appoint Mr. Walters*), голос автора, що позиціонує слова Президента у певному ракурсі (*decision*) та голос медіа (*very critical*).

Інтертекстуальний тип повідомлення, у якому взаємодіють між собою різні голоси, позиції, точки зору не є завершеним і самотождним. Він є відкритим і спонукальним до подальшого діалогу, доповнення і дозавершення: *My boss is very unsympathetic and was dismissive of my complaints about the new software* [3, с. 77]. У цьому повідомленні чітко розпізнається трьохкомпонентна інтертекстуальна структура із опосередкованого цитування автором власних слів про *the new software*, інтерпретації характеру цих слів у ракурсі *complaints*, та ретрансляції вкрай негативної позиції керівника *My boss is very unsympathetic and was dismissive of*, що в свою чергу привносить ще одну позицію автора – незадоволення, розчарування,

що поширюється на весь контекст повідомлення. Отже, інтертекстуальне повідомлення може містити більш ніж три компоненти, об'єднуючи в одній текстовій площині взаємодію різних точок зору, голосів, рецепцій, позицій, поглядів.

Важливо зазначити, що на відміну від монологічного інтертекстуальний дискурс може розгортатися у теперішньому моменті взаємодії, коли голоси і точки зору перебувають максимально наближено і, незважаючи на хронологію, існують одночасно, тут-і-зараз. Якщо у звичайному повідомленні з поступовим викладом інформації згадувана чужа мова, чужа думка, як правило, перебуває і залишається за горизонтом минулого і її участь і вплив є опосередкованим – принцип інтертекстуальності передбачає миттєву і тотальну інтеграцію голосів і точок зору, навіть, якщо вони існували у різних часових спектрах і навіть у давно минулому. Інтертекстуальний меседж інтегрує їх у площину теперішньої одномоментної дії з паритетними відношеннями між голосом автора, чужою мовою, її інтерпретацією та логіко-емоційною реакцією. Наприклад: *Her last year's proposition to invest more money into the library service is going to become an urgent need due to the start of long-running academic project in the company.* Як бачимо, інтертекстуальне повідомлення інтегрує чужі слова з давно минулого у теперішній момент взаємодії їх із з точкою зору автора, його інтерпретаціями та ретрансляцією точки зору спільноти. У той час як, будучи компонентом монологічного повідомлення ці ж самі чужі слова залишаються за горизонтом минулого: *Last year she proposed to invest more money into the library service and now it's become simply an urgent need due to the long-running academic project in the company.* Як видно із наведеного прикладу монологічного повідомлення з планомірно послідовним викладом подій, чужі слова *Last year she proposed to invest more money* мають опосередковане відношення до теперішнього моменту дії, вони представлені як відсторонений спогад і факт минулого, тоді коли цей же зворот інтертекстуального меседжу *Her last year's proposition to invest more money* інтегрований і миттєво зіставлений у моменті тут-і-тепер, відкритий до будь-якої взаємодії та інтерпретації.

Властивість принципу інтертекстуальності перетворювати чужі слова з давно минулого у факт паритетної взаємодії з теперішнім суттєво впливає на спосіб нарації, видозмінюваний мовцем за допомогою діалогічних елементів. Наприклад, слова, чуті автором у дитинстві будуть фігурувати як цитований факт, що існує тут-і-тепер у взаємодії з іншими фактами теперішнього та їхніми проєкціями у майбутнє. Інтертекстуальний дискурс немовби оживлює факти минулого, вводить їх в екзистенцію теперішнього моменту

мовлення: *Every time I win a competition I can't forget my granddad's flat refusal to go to my children's concerts with the street orchestra, which fuels my burning ambitions again and again.* Болючий емоційний досвід з дитинства мовця у безпосередньому контакті із теперішнім, зовсім іншим життям накладає свій відбиток і віддзеркалюється у ньому. Такий нелінійний ефект взаємопронизування, взаємодоповнення і протиборства часових зрізів можливий тільки в інтертекстуальному дискурсі, з притаманною йому специфікою одномоментного переплітання, зіштовхування, зіставлення та можливістю створення дзеркальних проєкцій минулого у майбутньому і навпаки. «Мова, суб'єкт у мові шукає себе, суб'єкт, що виражає цей поворот, цей вир, цей переворот, це зіткнення давнього з новим», – зауважує з приводу цієї риси інтертекстуальності Юлія Крістева [1, с. 151].

Як було зазначено у наведеному вище прикладі, інтертекстуальний дискурс дозволяє мовцеві зіставляти навіть протиставні речі, використовуючи принцип алогічного поєднання, наприклад, болючий досвід минулого та успіх теперішнього, які своєрідним чином доповнюють і дозабарвлюють одне одного. З цих позицій інтертекстуальний дискурс більше наближений до відтворення явищ живого життя, у якому далеко не все існує у чорно-білих тонах і контрастах, не все є наперед заданим, запрограмованим, цей тип дискурсу апелює до аморфності цілого, до напівтонів, здатен передати їхню гру і відтворити весь неймовірний калейдоскоп станів людської душі: *Now I really don't know if my teacher's advice to become an actor could hardly have changed the ordinary life of a bank accouter.* «Мова, – за визначенням автора теорії інтертекстуальності, – це щось транскінечне, тобто переступає збережені фразові межі й виходить у розбитий континуум, де якийсь точний інтервал (фраза) має вартість значення й сигніфікації, проте їхня справжня сила конститується тільки на основі перерахованої, поділеної на фрази безмежності, полілогічного дискурсу на основі помноженого, розшарованого, гетерономного суб'єкта висловлення» [1, с. 163].

У практичному мовленні повідомлення, сформульоване за принципами інтертекстуальності буде зручним для вирішення амбівалентних, дискусійних проблем і питань, що викликають сумніви або не мають однозначного потрактування. Для аналізу будь-якої неточності, оскільки точні, інвективні константи є прерогативою монологічного дискурсу, інтертекстуальний тип мислення і мовлення відкриває широкі можливості мовцю, схильного до різновекторного способу вирішення завдань. Наприклад: *Her unrealistic idea to take up a trip to the remote island doesn't make any sense now because of the windy weather that everyone could predict.* Початкова оцінка автором повідомлення

чужих слів *to take up a trip* впливає із попереднього, прямо не вказаного протоконтексту, де вона вже фігурує як *unrealistic idea*, далі автор, даючи свій власний вердикт, підкреслює згоду з такою оцінкою *doesn't make any sense now*, додатково апелюючи до можливої точки зору спільноти як аргументу заперечення вихідної нереалістичної ідеї *because of the windy weather that everyone could predict*. Таким чином, у цьому інтертекстуальному повідомленні лаконічно і водночас об'ємно відтворена колізія суперечки між мовцями з рядом аргументів заперечення, протиборства і обґрунтування власної точки зору.

Інтертекстуальний тип мовного повідомлення буде зручним для мовця з плюралістичним типом світогляду, націленого не на догми та істини в останній інстанції, а передовсім на діалогічне мислення з урахуванням точки зору іншого, можливих за і проти, переваг і недоліків. Такому мовцю не властива однозначна і неспростовна оцінка явищ у мовленнєвій ситуації. Його погляд завжди буде спрямований далі, за межі явних фактів, що фігурують у повідомленні. Для нього будуть характерними неоптимальність і відкритість тексту повідомлення з перманентною можливістю долучення іншої точки зору задля увиразнення діалогічності дискурсу, можливості зробити його об'ємнішим і глибшим: *The positive reaction to my work gave me considerable encouragement to take up photography as a career* [3, с. 77]. Саме так виглядає практична модель інтертекстуального повідомлення, автор якого одномоментно зіставляє власну точкою зору з точкою зору його поціновувачів, представляючи своє рішення і свою позицію виключно як результат живої, діалогічної взаємодії власних намірів, прагнень, сподівань, що знаходять відгук і логічне завершення у поцінуванні і визнанні оточуючих.

Висновки з дослідження. У ході проведеного аналізу фрагментів практичного англомовного дискурсу було визначено і охарактеризовано його сутність та виявлено три типи інтертекстуально повідомлення. Описано і досліджено інструментальні засоби створення та світоглядно-мисленнєві принципи організації цих типів повідомлень. Перший тип, попри простоту структури і невиражений характер діалогічної взаємодії інтертекстів, має практичний функціональний потенціал аргументації та полемічності для мовця, що вивчає іноземну мову. Інструментальні засоби, які задіяні у ньому – граматичні структури *Indirect Speech* з нейтральними зворотами *He/She/They said/asked/told* прямо ретранслюють чужі слова. Мовно-мисленнєві алгоритми, застосовані у цьому типі, апелюють до прямого, неконфліктного, паралельного зіставлення різних точок зору.

Другий та третій типи інтертекстуального повідомлення мають виразно діалогічну структуру, із широким діапазоном взаємодії між

точками зору та інтертекстами – від фокусування та інтерпретації чужих слів за допомогою Reporting Verbs (2-й тип), Reporting Nouns and Adjectives (3-й тип) до зіставлення різного типу реакцій на чужі слова, позицій, оцінок, передбачень та можливих проєкцій. Інтертекстуальність у цих типах повідомлень може бути позначена рисами гетерогенності, нелінійності, навіть конфліктності, коли мовно-мисленнєві алгоритми зіставлення і порівняння інтегрують в одній текстовій площині не тільки різні часові профілі у фокусі тут-і-тепер, а й смислові алогічні компоненти, протилежні та незіставні позиції, що дозобарвлюють одна одну і у смисловому симбіозі покликані передати гру натяків і напівтонів, складність і неоднозначність явищ живого життя, відтвореного у мові.

Зі світоглядних позицій інтертекстуальний дискурс буде характерним для мовця, якому близькі засади плюралізму, принципи незаданості, відкритості, незаангажованості. Лексико-граматичний інструментарій основних трьох типів повідомлень, проаналізованих у статті, що включає навички прямої ретрансляції, фокусування, інтерпретації чужої мови з подальшим висловленням логіко-емоційних реакцій, оцінок, проєкцій – максимального сприятиме усній та текстовій організації практичного англомовного дискурсу. Вкрай важливий мовно-мисленнєвий та чуттєво-світоглядний потенціал, що включає інтертекстуальні алгоритми зіставлення, поєднання, порівняння – активує навички діалогічного вирішення проблем, полемічності, здатності бачити явища з різних точок зору, сприятиме реалізації демократичних принципів мовця, свободи думки та слова.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крістева Ю. Полілог Київ: Юніверс, 2004. 480 с.
2. Eales F., Oakes S. Speak out. Upper-Intermediate Student's Book: Pearson. Edinburgh Gate, 2018. 176 p.
3. Hewings M. Advanced Grammar in Use: Cambridge University Press, 2005. 294 p.
4. Hodges A. The Handbook of Discourse Analysis: Carnegie Mellon University, 2015. 952 p.
5. Murphy R. English Grammar in Use: Cambridge University Press, 2001. 350 p.
6. Барт П. ВУЕ. URL: <https://vue.gov.ua/>
7. Інтертекстуальність Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
8. Освіта.ua. URL: <https://osvita.ua/school/literature/k/63914/>

UDC 371.315:811.111'255

DOI <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2024.26.340-350>

Iuliia Lebed,

*Candidate of Philological Sciences,
Head of the Department of Foreign Literature
and Fundamentals of Rhetoric,
Communal Higher education institution
"Vinnytsia Humanities Pedagogical College"
<http://orcid.org/0000-0002-8325-3462>
Vinnytsia, Ukraine*

Victoria Kylyvnyk,

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Lecturer at the Department of Germanic and Slavic Philology,
Communal Higher education institution
"Vinnytsia Humanities Pedagogical College"
<http://orcid.org/0000-0002-0770-265X>
Vinnytsia, Ukraine*

Alina Kushnir,

*Ph Doctor, Lecturer at the Department of Germanic and Slavic Philology,
Communal Higher Education Institution
"Vinnytsia Humanities Pedagogical College"
<http://orcid.org/0000-0002-2073-5261>
Vinnytsia, Ukraine*

Establishing translation competence during the philologist training process

Формування перекладацької компетентності у процесі підготовки здобувачів-філологів

Summary. *A translator serves as a link between the source text and the finished translation. The translator's skill is determined by his capacity to recognise and represent the intricacies of a given society's reality in the translation language. The essay focusses on certain components of future translators' translation competency development.*

Scientists' perspectives on the interpretation of the notions of "translation" and "translation competence" are underlined, and the fundamental qualities of future translators' translation competence are substantiated. Translation competence has been defined as an integrated characteristic that includes the ability to translate authentic texts at the appropriate level and comprehend their content, as well as implement the information received in accordance with

the target audience and use it in foreign language education and intercultural communication. The obstacles students face when translating foreign language literature are considered.

Translation competence has been characterised to include linguistic, professional, technological, research, intercultural, and service competence, as well as unique abilities such as localisation.

The article delves deeply into the four components of translation competence: linguistic, discursive, referential, and socio-cultural. It is emphasised that the translator must have not just language expertise, but also subject matter understanding, business communication skills, and creative ability. The authors emphasise that developing translation skill is a complex process that necessitates a methodical approach and takes into account a variety of aspects, including motivation, professional training, mastery of new technologies, and cultural background understanding. This ensures a high level of professional training for future translators, enabling them to function effectively in the context of globalisation and Ukraine's integration into the global realm.

Key words: *competence, translation competence, translation, training of future translators, professional training of translators, foreign language.*

Анотація. *Перекладач – посередник між оригіналом та готовим перекладом. Компетенція перекладача залежить від його можливості розпізнати нюанси дійсності окремого соціуму та втілити їх у мові перекладу. У статті висвітлено окремі аспекти формування перекладацької компетентності майбутніх перекладачів. Висвітлено позиції науковців щодо тлумачення понять «переклад» та «перекладацька компетентність» і на цій основі обґрунтовано сутнісні характеристики перекладацької компетентності майбутніх перекладачів. Встановлено, що перекладацька компетентність є інтегрованою характеристикою, що передбачає здатність здійснювати переклад автентичних текстів на належному рівні та розуміти їх зміст, а також реалізовувати отриману інформацію відповідно до цільової аудиторії й подальшого використання в іншомовній освіті та міжкультурній комунікації. Розглянуто труднощі, які виникають у студентів під час перекладу іншомовних текстів.*

Визначено, що перекладацька компетентність охоплює мовну, фахову, технологічну, дослідницьку, міжкультурну компетентності, а також компетентність у сфері послуг і спеціальні навички, такі як локалізація.

У статті детально проаналізовано компоненти перекладацької компетентності: лінгвістичний, дискурсивний, референтний та соціально-культурний. Підкреслено, що перекладач повинен володіти не лише мовними знаннями, а й знаннями з предметної галузі, ділової комунікації та мати творчі здібності. Автори підкреслюють, що формування перекладацької компетентності є складним процесом, який вимагає системного підходу та врахування багатьох факторів, таких як мотивація, професійна підготовка, володіння сучасними технологіями та знання культурних контекстів. Це дозволяє забезпечити високий рівень професійної підготовки майбутніх перекладачів, здатних ефективно працювати в умовах глобалізації та інтеграції України у світовий простір.

Ключові слова: *компетентність, перекладацька компетентність, переклад, підготовка майбутніх перекладачів, фахова підготовка перекладачів, іноземна мова.*

Introduction. The significance of being able to speak and understand a foreign language has increased dramatically as international contacts grow closer. The challenge of developing a personality that will be able and willing to engage in cross-cultural communication in a foreign language arises from the conversation of other cultures. The integration of our state into the international community is currently one of the top priorities of Ukrainian state policy, a problem that the educational system is also called upon to address. Training competitive specialists who are proficient in foreign languages and capable of collaborating and communicating with international partners was necessary for employment in the fields of business, trade, economy, and education. The development of amicable, business partnership relationships is essential to a company's success. Thus, translation is becoming more and more important in all areas of human endeavour. These days, translation is a crucial tool for cross-cultural business communication in any industry, giving the expert the chance to collaborate successfully and profitably with overseas partners. The upgraded tasks involve teaching highly trained philologists with translation competency, taking these requirements into consideration.

Theoretical aspects of teaching translation are considered in the studies of I. Alekseeva, V. Karaban, G. Miram, and L. Chernovaty. N. Bilous, I. Kolodiy, I. Bloshchynskyi, A. Yankovets, M. Pradivliany, R. Tarasenko dealt with the issue of branch translation. Translation competence was the subject of special study among foreign scientists: (F. Giittinger, N. Schmidt, J. Holz-Manttari, W. Koller, G. Mounin, A. Neubert, G. Toury, W. Schade, H. Umbreit, U. Norberg and others.

The purpose of the article is to analyze the problem of the formation of translation competence, to substantiate the peculiarities, factors and conditions of the formation of translation competence of future translators.

Methodology and methods. The scientific search used a variety of research techniques: theoretical, which included analysis, synthesis, generalisation, systematisation, and comparison to shed light on the procedural, content, and structural aspects of future translators' professional training; empirical, which included methods of active social and psychological learning (such as business games and educational role-playing) and expert evaluations, ranking, and content analysis. Our research is based on the capacity and expertise to work with texts. Genuine, or original, English-language literary works offer a great chance to illustrate proper language usage with suitable language samples and examples. In addition to enhancing vocabulary growth, reading comprehension, and memory training, the use of literary texts in foreign language instruction also develops sociocultural competency, which in turn raises students' motivation to study the language [23, p. 47].

Results and Discussion. Higher education institutions' primary responsibility in the system of foreign language philological education is to develop specialists who can handle difficult specialised tasks and real-world philological problems. These tasks are characterised by complexity and unpredictability, specifically in relation to activities like analysis, creation (especially translation), and evaluation of written and oral texts of various genres and styles, as well as the planning of effective multilingual communication [13, p. 6]. Additionally, future professional professionals must be prepared for more solidified cross-cultural communication in light of Ukraine's integration into the European and global educational spaces [26, p. 317].

The core concepts of "translation" and "translation competence" were found to have certain important properties through an examination of the scientific works of the researchers. According to G. Turi, translation is a cultural fact that operates within its bounds and is determined by it. Translation with a focus on goals develops a theoretical foundation [28, p. 135]. Translation is a dual interpretive and creative discourse, according to O. Selivanova [12]. Ensuring the possibility of communication between individuals who speak various languages is accomplished through translation. In the speech act of a translator, H. Ball, V. Zlyvko, U. Lambert, and V. Litovsky stress the importance of communication between the information source (the person who talks or writes) and its receptor (the person who listens or reads) [1; 6; 8; 22]. S. Baranova claims that translation motivates students to study foreign languages by making it evident to them how useful it is in real-world situations [2, p. 13]. It is necessary to develop motivation for responsible behaviour, provide students with the necessary support in the process of personal and professional development and improve the instrumental and motivational basis for taking responsibility for their actions [21, p. 295]. According to O. Tarnopol'skyi [15], translation is an activity that requires students in higher education to not only grasp the language but also look for novel solutions within their primary field of study.

The following psychological preconditions are shown by T. Dolga, who views translation activity as the application of subject-subject cross-cultural spoken communication: readiness to carry out translation activities (formation of its operational, motivational, and content components); sufficient information perception and comprehension; preparedness to carry out all three phases of translation activities: executive, motivational, and orientational-research; formation of student knowledge, ability, and skill groups that are required for the execution of oral translation activities by a specialist; and high degree of development of the future translator's creative thinking [4, p. 17].

Thus, we define "translation" as a speaking activity that aims to preserve the content while converting and recoding text or information from one language to another. Translation includes the necessity to consider the sociological and cultural aspects of the languages that interact as a means of communication.

In this sense, the translator must not only be fluent in both foreign and native languages, but also possess all the skills necessary for business communication and be an expert in the subject matter. In other words, he must have all the elements of communicative competence, which include: the linguistic element (knowledge of phonetics, lexical, grammatical, and textual models of the language system); the discursive element (knowledge of various language models, types of speech, and the ability to use them depending on the communicative situation); the reference element (possession of a particular experience, ideas about objects and phenomena in the surrounding world, about their interrelationships); and the socio-cultural element (knowledge of social norms and social rules of interaction between individuals, as well as knowledge of the cultural history of native speakers). All these components interact with each other in the process of communication [5, p. 36].

The attainment of translation competence is contingent upon the possession of specific competences, as it is a multifaceted term. The complexity of translation as an activity contributes to the challenges scientists encounter when defining translation competency [18].

Translation competency incorporates the communication context and communicative intention and is a resource for the generation of texts in foreign languages in line with predetermined or specified communicative goals. An expert translator's success in their career should be guaranteed by their professional skill [19].

Although researchers definitely agree on only three components of translation competence – communicative competence, branch competence, and research competence – R. Povoroznyuk observes that the organisation of translation competence is multi-leveled [11, p. 94].

P. Sandrini defines translation competence as a combination of abilities that guarantee the translation process and extend beyond ordinary communication. It is believed that proficiency in language is a requirement for receiving translation instruction [24, p. 55].

As a result, it was feasible to determine the fundamental traits, constituents, and markers of translation ability through the examination of scientific research publications. Translation competence is defined by scientists as the capacity to translate texts proficiently, evaluate the challenges of comprehending the original text and its transmission in the target language, consider all of the requirements provided by the client, and provide justification for their choices [9; 14].

The following is a general list of skills that aspiring translators need to master:

- professional competence (knowledge of one's field, capacity for learning, availability of a personal notion of continued education);
- linguistic competence (knowledge of vocabulary and grammar of all working languages);
- technological proficiency (using required software and a variety of file formats);
- research proficiency (term study, search engine usage, and usage of terminological databases);
- intercultural proficiency (text and sociolinguistic);
- proficiency in the service industry (e.g., professional, customer-focused conduct, teamwork abilities);
- unique abilities like localisation;
- entrepreneurial competence (self-employment activities, understanding of cooperative models) [7, p. 250].

The elements of translation competence are as follows: a minimum level of background knowledge (knowledge of the subject); creative abilities in the translation process; mastery of translation technologies; ability to "translate" the interpretation of the source text; mastery of translation norms that determine the choice of translation strategy; mastery of translation norms of style and genre of the text; mastery of two languages at the receptive and reproductive levels; and mastery of translation norms [16, p. 194].

The knowledge, skills, and abilities of translating texts – regardless of genre – are the fundamental markers of translation proficiency. The unique knowledge, skills, and abilities needed when translating texts of a particular genre and style in any one or more related translation kinds are known as specific markers of translation competence [9; 14].

The aforementioned competency list aligns with the translator profile created by the European Commission. It is assumed that translators should be proficient in the following areas: professional knowledge in a particular field, language proficiency (including stylistic elements of both native and foreign languages), and translation proficiency (comprehending original texts and accurately reproducing them in the target language) [27].

The stages and tactics of translation dictate the ways in which the source text is reproduced. The following can be included as some of the primary steps: identifying and resolving translation challenges; justifying selected translation strategies and tactics; proofreading and editing the translation; and assessing the translation in accordance with quality standards [25].

The following are some of the primary issues that students encounter when translating texts written in foreign languages:

- differences in the morphological, syntactic, and lexical composition of terms in the translation language and the foreign source, which impact the translation's equivalency;
- irregularities in the grammatical forms of terms in the foreign language and the translation language;
- differences in the lexical composition of the terms.

The main reason for the challenges in translating an artistic work is the large number of different linguistic twists. The vocabulary of creative style is essentially limitless, in contrast to the thematically and stylistically somewhat restricted vocabulary of scientific, formal business, and colloquial language. Here, you can utilise terminology, formal language, colloquial words and phrases, and journalism, among other types. All these different tools can, of course, be used in different ways, accomplish different artistic goals, and undergo aesthetic alteration. On the other hand, there are no absolute restrictions on language use. The author's selection of lexical units in the creative work is influenced by a number of variables. The characteristics of non-linguistic reality, the peculiarity of the language structure, and the author's perspective on the objects of the surrounding reality are the three that might be deemed the most significant [10, p. 33].

Given current development patterns, an interpreter for business communication needs to be aware of the cultural values that underpin partners' behaviour as well as their intercultural disparities. Being able to interact and act appropriately with people who represent cultures other than one's own is made possible by the development of intercultural skills [5, p. 35].

According to S. Henter and I. Broderzen, there are many different ways to develop one's translation skills, including self-study, international experience, attending conferences and exhibitions as a translator, working on one's own specialisation in a particular field, studying abroad, attending informal education programs, and participating in webinars and seminars hosted by professional associations [20, p. 4].

Students use a variety of text formats to gain both basic and advanced expertise in translation studies. Concurrently, we discuss text translations: those from English into another language and those from another language back into English.

We use the following standards to determine students' translation competency, which they must adhere to when translating texts:

- clarity (the main idea of the text must be correctly translated and formulated);
- adequacy (equivalency, reproduction of the unity of content and form of the original by means of another language);

- accuracy (all provisions interpreted in the original must be set forth in the translation);
- literariness (the translated text must comply with the generally accepted norms of the literary language, without using the syntactic constructions of the original language).

We consider the following factors while choosing texts for translation:

1. Authenticity, as naturalness in lexical content and grammatical forms, as well as situational appropriateness of language use, are characteristics of original texts. The text's substance and linguistic structure are both described by the authenticity attribute. When these texts are used in the classroom, pupils become more motivated and the ideal environment for a successful immersion in a foreign language professional culture is created.

2. The text's cohesion, integrity, continuity, and completeness are present.

3. Text conformance to translation type: When the text material selection procedure is implemented, it is first necessary to choose texts that satisfy the condition of situational representativeness; that is, the text needs to be focused on the students' future professional activities.

4. The texts used in the educational process should not only be dense with diverse terminology, but also serve as a source of information. Understanding these texts will require future translators to broaden their professional perspectives and engage their minds. This is implied by the professional and informative significance of the text material. These kinds of resources will appeal to professional knowledge and spark students' professional curiosity.

The following tasks are part of teaching translation: becoming familiar with the social functions of translation in the context of contemporary society; expanding and deepening one's knowledge of the lexical and grammatical challenges of translation; learning how to communicate the realities of a foreign language in one's native tongue and the realities of one's native tongue in another; and performing practical translation tasks at the level of individual words, phrases, sentences, and entire texts from one language into another. During the learning process, the following tasks are completed:

1) oral translation of audio and video materials with a brief summary of what was heard or seen, with a full description of the content of the materials;

2) selective written translation of materials that contain lexical and grammatical difficulties for translation;

3) full written translation of advertising and reference texts, materials of periodicals, authentic works of art.

The context of the text being translated is crucial for understanding and reproducing the fragment of reality in the text across a broad linguistic and cultural space. This is true both during the preliminary translation analysis stage and during the actual translation process.

The teacher should design a hierarchical system of challenging linguistic and regional studies assignments to help students develop their translation competence. When preparing these assignments, it is important to consider the following: the material's degree of reliability; the complexity of the cognitive, linguistic, speech, and sociocultural domains; the tasks' methodological acceptability; and the effectiveness of the exercises in preparing students to play the roles of cultural mediators and subjects of cross-cultural dialogue.

To ensure the positive dynamics of future translators' formation of translation competence, it is crucial to use a complex set of interactive methods and technologies, such as cooperative learning, contextual learning, role-playing games, discussions, trainings, chats, quizzes, cases, special exercises, etc.

Students' mastery of practical skills is ensured by systems of specific activities (preparatory pre-translation and post-translation) and their thoughtful selection. These exercises include: translating text aloud from a sheet; practicing two-way communication; building one's active vocabulary stock; overcoming grammatical, lexical, genre, and stylistic challenges; translating names and realities; utilising translation transformations; identifying the key components of the source text; coming up with alternate translation options and eschewing literalism; screening intermediate translations of the translation text; dictation-translation, and other exercises. [17, p. 152; 3].

Conclusion. Translation is a vital instrument for assessing students' proficiency in a foreign language and, consequently, their level of mastery, professional knowledge and skills, general erudition, reasoning development, and analytical and generalisation abilities. Students gain translation competence through translation, which entails the following essential skills and abilities: the ability to use and comprehend professional terminology in both language and speech; the capacity to transition between languages; the capacity to assess a text's content; the capacity to identify consistent elements in a text; and the capacity to repeat.

Future specialists' professional and all-encompassing development is aided by the development of translation competence. Through translation work, they develop a sense of accountability, the capacity to use dictionaries, encyclopaedias, and other sources of knowledge, as well as the technical tools used by translators to complete written and spoken translations.

REFERENCES

1. Балл Г. О. Самоідентифікація вчителя як передумова гуманізації освіти. *Соціальна психологія*. 2005. № 5. С. 177–179.
2. Баранова С. В. Актуальні питання методики викладання перекладу. *Вісник Сумського державного ун-ту. Сер. Філологічні науки*. 2002. № 4(37). С. 12–15.
3. Бондаренко О. М., Коротяєва І. Б. Практичні методи та система вправ для формування перекладацької компетенції у студентів-перекладачів. *Наукові записки НДУ ім. Гоголя. Сер. Філологічні науки*. 2014. С. 173–174.
4. Долга Т. О. Психологічні умови вдосконалення усної перекладацької діяльності студентів-філологів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 19.00.07 : Нац. акад. пед. наук. Київ, 2011. 22 с.
5. Долинський Є. В. Роль і місце ділової англійської мови в підготовці майбутніх перекладачів. *Закарпатські філологічні студії*. 2021. Випуск 17. Том 2. С. 33–38.
6. Злишков В. Л. Проблема особистісної та професійної самоідентифікації в сучасній психології. *Соціальна психологія*. 2006. № 5. С. 128–136.
7. Конончук І. В. Особливості формування перекладцької компетентності майбутнього перекладача. Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу: мат. Міжн. наук.-практ. конф., секція 4: Якість освіти та гуманітарна наука в умовах війни та глобальних викликів (м. Київ, 25 трав. 2023 р.). Київ, 2023. С. 249–250.
8. Литовський В. Ф. Становлення молодшого школяра як суб'єкта писемного мовлення (в умовах культурологічно орієнтованого навчання) : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 : Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2003. 20 с.
9. Михайленко О. А. Технологія формування стратегічної компетенції майбутніх перекладачів. *Наукові записки Київського національного педагогічного університету імені М. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки*. Київ. 2015. Вип. 122. С. 142–150.
10. Муратова В. Ф. Формування перекладацької компетенції у сучасному глобалізованому суспільстві. *Science and Education a New Dimension. Philology*. 2017. Vol. (41), Issue: 145. С. 33–35.
11. Поворознюк Р. В. Перекладацька компетенція й відтворення медичних текстів. URL : http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/53/12.pdf (30.10.17), С. 91-105 (дата звернення: 22.07.2024).
12. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К. 2008. 712 с.
13. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальність 035 «Філологія». Київ, 2019. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/035-Filolohiya-bakalavr.28.07-1.pdf> (дата звернення: 22.07.2024).
14. Стрілець В. В. Зміст навчання майбутніх бакалаврів філології письмового науково-технічного перекладу: предметний аспект. *Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія*. Київ. 2019. Випуск 122. С. 86–96.
15. Тарнопольський О. Б. Методика навчання англійської мови на II курсі технічного вузу. Київ : Вища шк., 1993. 167 с.

16. Тимченко-Міхайліді Н. С., Пугач В. Б. Формування перекладацької компетентності у процесі підготовки студентів економічного профілю. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2019. № 1 (17). С. 192–198.
17. Черноватий Л. М. Система вправ для навчання перекладу з аркуша майбутніх філологів. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки (Мовознавство).* Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. Вип. 153. С. 603–608.
18. Штогрин М. В. Особливості формування перекладацької компетентності майбутнього перекладача на основі текстів нафтогазової сфери. URL : <https://visnyk.zu.edu.ua/Articles/75/27.pdf> (дата звернення: 22.07.2024).
19. Britell J. K. Competency and Excellence. Minimum Competency Achievement Testing / Taeger R.M. & Tittle C.K. (eds.). Berkley, 1980. pp. 23–29.
20. Henter S., Brodersen I. Aus- und Weiterbildungsleitfaden für Übersetzer und Dolmetscher. DVÜD e. V., Berlin, 2018.
21. Kolomiets L., Shulga G., Lebed Iu. Formation of social responsibility of young people in the process of obtaining higher education. *Proceedings of the International Scientific Conference.* 1.2021, pp. 292–305.
22. Lambert W. E. Children's views of foreign peoples. New York : Appleton-Century-Crofts, 1967. 237 p.
23. Lebed Iu., Kylyvnyuk V. Use of literary texts in learning a foreign language. *Молодий вчений.* № 1.1 (125.1) січень 2024. С. 47–52.
24. Sandrini P. Die Rolle des Übersetzers im mehrsprachigen Umfeld. Zum Berufsprofil des Übersetzers im multikulturellen Umfeld am Beispiel Südtirols. URL : <http://www.petersandrini.net/publik/rolle.pdf> , pp. 54–57 (дата звернення: 22.07.2024).
25. Seresová, K. Übersetzerkompetenzen. Beispiel zur Entwicklung der Textanalyse-Kompetenz. URL : <http://www.iik.de/sites/default/files/publikationen/uebersetzer.pdf> (дата звернення: 22.07.2024).
26. Skrypnyk N., Lebed Iu. Formation of professional competences of future philologists teachers in a new educational space. *Innovative scientific researches: European development trends and regional aspect.* Collective monograph. 1st ed. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2020. pp. 316–334.
27. Studienführer. Translation. Universität Leipzig, Zentrale Studienberatung, 2016.
28. Toury G. The Notion of 'Assumed Translation' – An Invitation to a New Discussion: H. Bloemen, E. Hertog & W. Segers, Antwerpen/Harmelen: Fantom, 1995. P. 135–147.

Наталія Лебошина,

*доцент кафедри іноземних мов факультету післядипломної освіти,
Харківський Національний Університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба*

<https://orcid.org/0000-0003-4702-1549>

м. Харків, Україна

Юлія Черкашина,

*викладач кафедри іноземних мов факультету післядипломної освіти,
Харківський Національний Університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба*

<https://orcid.org/0000-0002-7726-9556>

м. Харків, Україна

Елеонора Харатян,

*викладач кафедри іноземних мов факультету післядипломної освіти,
Харківський Національний Університет Повітряних Сил
імені Івана Кожедуба*

<https://orcid.org/0000-0003-3928-359X>

м. Харків, Україна

Імплементація технології штучного інтелекту (Chat GPT) в систему підготовки військових спеціалістів

The implementation of artificial intelligence technology (Chat GPT) into the system of training military specialists

Анотація. З розвитком технологій і впровадженням штучного інтелекту (ШІ) в освітній процес, змінюються підходи до вивчення іноземних мов, інноваційні методи, що використовують ШІ, такі як Chat GPT, стають ключовими для ефективного навчання. Чат-боти представляють собою інструмент у вивченні іноземної мови, пропонуючи широкий спектр можливостей для підвищення ефективності навчання. Їхня здатність надавати персоналізовані рекомендації та індивідуалізовану підтримку робить їх незамінними помічниками у розвитку іноземної компетентності, особливо у специфічних умовах, таких як навчання військових. Стаття присвячена аналізу методичних перспектив імплементації ШІ у навчанні англійської мови військових фахівців. Мета статті – розглянути переваги впровадження Chat GPT у навчальний процес: індивідуалізація та персоналізація освіти, забезпечення миттєвого зворотного зв'язку, усунення страху перед невдачею, зміна ролі викладача. Основні завдання – показати функції ШІ в освітньому процесі, можливості

використання Chat GPT для генерування діалогів, створення навчальних матеріалів та перевірки знань, полегшити роботу викладачів, прискорити пошук інформації та підвищити ефективність навчання. За результатами досліджень встановлено, що науковий інтерес до ШІ в освіті зростає, однак досі немає чіткого визначення цього феномена в контексті вищої освіти. Дослідження, проведені в США та Південній Кореї, показали, що ШІ має позитивний вплив на вивчення мови, зокрема покращує навички граматики, говоріння та аудіювання, а також зменшує тривожність студентів щодо іншомовної комунікації. Chat GPT може виступати партнером у бесіді, надавати якісний зворотний зв'язок і давати поради для покращення рівня володіння мовою, що інтенсифікує процес розвитку мовленнєвої та професійної компетенції майбутніх військових фахівців. Однак, використання чат-ботів має обмеження і не може повністю замінити живе спілкування та реальний контекст використання мови. У висновках підкреслено важливість інтеграції ШІ в освітній процес для підвищення мотивації та успішності студентів.

Ключові слова: штучний інтелект, Chat GPT, навчання англійської мови, військові фахівці, інноваційні методи, комунікативна компетенція, персоналізація освіти.

Summary. *With the development of technology and the initiation of AI into the educational process, approaches to learning foreign languages are changing. Innovative methods using AI, such as Chat GPT, are becoming key to effective learning. GPT chatbot is a powerful tool in foreign language learning, offering a wide range of possibilities to improve learning efficiency. Its ability to provide personalised recommendations and individualised support makes it indispensable in developing language competence, especially in specific environments such as military education. The article deals with the analysis of methodological perspectives of implementing AI into teaching English to military specialists. The purpose of the article is to discourse the benefits of introducing Chat GPT into the educational process: individualisation and personalisation of education, providing instant feedback, eliminating the fear of failure, and changing the role of the teacher. The main tasks of the article are to review the functions of AI in the educational process, the possibilities of using Chat GPT to generate dialogues, create educational materials, test knowledge, enhance the effectiveness of educational process, speeding up information search, and facilitating the search for information. According to the results of the studies conducted in the US and South Korea have shown that AI has a positive impact on language learning, in particular, it improves grammar, speaking, and listening skills, and reduces students' anxiety about foreign language communication. Chat GPT can act as a partner in a conversation, provide high-quality feedback and give advice to improve language proficiency, which intensifies the process of developing the language and professional competence of future military professionals. Nevertheless, it is noted that the use of GPT chatbot has its limitations and cannot completely replace live communication and the real context of language use. The conclusions emphasise the importance of integrating AI into the educational process to increase students' motivation and academic performance.*

Key words: *artificial intelligence, Chat GPT, English language teaching, military specialists, innovative methods, communicative competence, personalisation of education.*

Вступ. Методичні перспективи навчання англійської мови військових фахівців сьогодення тісно пов'язані з пошуком найбільш ефективних методів і підходів викладання. Основною метою є набуття військовослужбовцями навичок, що відповідають вимогам функціональної сумісності у міжнародному середовищі. Штучний інтелект (ШІ) вже інтегрований у численні сфери нашого життя, включаючи освіту, де він суттєво впливає на процеси навчання та методику викладання.

Дослідження в галузі ШІ розпочалися у 1950-х роках, коли відомий фахівець у галузі інформатики Джон Маккарті запропонував одне з перших визначень ШІ. Він припустив, що кожен аспект навчання чи інша особливість інтелекту може бути описана настільки точно, що можна створити машину для його моделювання. [3]. Теоретичну основу розвитку ШІ заклали наукові праці закордонних вчених, таких як Нік Бостром, Джарон Ланьє, Джеффри Хінтон та Мартін Форд. Натан Харістіані у своєму дослідженні фокусується на використанні чат-боту як інструменту для створення сприятливого середовища для вивчення іноземної мови. Він виявив, що чат-боти мають високий потенціал у створенні ефективного середовища для навчання, а також студенти почуваються більш впевнено, працюючи з ботом, ніж з живим викладачем [5, с. 590].

Не залишили поза увагою це питання й українські вчені. Актуальність дослідження напрямів використання ШІ в сучасних умовах досліджують Андрій Дубчак та Ярослав Литвиненко. Переваги та ризики застосування технологій ШІ аналізують Юрій Перучок, Анастасія Банарцева та Лілія Малигіна, які розглядають штучний інтелект як мультимодальну лінгводидактичну систему. Володимир Грицишин, Наталія Габрусєва, Андрій Шевченко та Ганна Андрощук досліджують застосування технологій ШІ в освітньому процесі як інноваційні технології, які необхідно імплементувати в сучасну освіту. О. Хорошайло та С. Кочергіна розглянули основні аспекти використання технологій штучного інтелекту та їх вплив на підвищення якості викладання іноземної мови в умовах закладів вищої освіти. У висновку науковці підкреслили, що вплив штучного інтелекту на вищу освіту являє собою складний процес, але потенційні переваги великі. Оскільки освітня система продовжує свій розвиток, важливо максимально використовувати можливості штучного інтелекту та автоматизації, а також розв'язувати виклики, які вони створюють [7].

Однак, у наукових дослідженнях досі бракує чіткого визначення цього феномену в контексті використання в освітньому процесі вищої школи. Імплементація штучного інтелекту, зокрема Chat GPT

(Generative Pre-trained Transformer), у процесі вивчення іноземної мови у закладах вищої освіти залишається малодослідженою, що визначає актуальність нашого дослідження. Завданням цієї статті є аналіз перспектив використання штучного інтелекту Chat GPT з метою розвитку комунікативної компетенції на заняттях з ESP (English for Specific Purposes) в системі підготовки військових спеціалістів у вищих військових навчальних закладах.

Методологія та методи дослідження. Дослідження проводилось з метою визначення ефективності використання ШІ, зокрема Chat GPT, у процесі навчання англійської мови у вищих військових навчальних закладах. Методологія дослідження складалася з кількох основних етапів, що включали теоретичний аналіз наукової літератури, розробку навчальних матеріалів, емпіричне дослідження, оцінку ефективності використання технологій курсантами та її подальшу інтерпретацію.

На першому етапі було здійснено огляд наукових праць та статей, присвячених використанню ШІ в освіті, зокрема при вивченні іноземних мов. Аналіз існуючих підходів та методик, що використовуються в навчанні за допомогою чат-ботів, дозволив визначити основні напрямки для подальшого дослідження.

На другому етапі було розроблено навчальні матеріали з використанням Chat GPT: підготовка словника, текстів для читання, тестів з множинним вибором, аудіо матеріалів та завдань на практику усного мовлення, що забезпечило необхідну базу для проведення емпіричного дослідження.

Підбиваючи підсумки практичного заняття, викладач поставив декілька запитань курсантам щодо їхніх вражень та оцінки ефективності використання Chat GPT у навчальному процесі, що дозволило отримати обґрунтовані висновки стосовно доцільності впровадження цієї технології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Chat GPT представляє собою інноваційний продукт штучного інтелекту, створений компанією OpenAI для автоматичної генерації текстів. Ця технологія дозволяє чат-боту GPT програмуватися для взаємодії на іноземних мовах, що сприяє покращенню умінь усного висловлювання та розуміння мовленого зв'язку. Вони ініціюють запитання, аналізують відповіді та надають зворотний зв'язок, виправляючи виявлені неточності. Це надає можливість практикуватися в різних комунікативних ситуаціях, що сприяє підвищенню впевненості у мовній взаємодії.

Chat GPT має широкий спектр застосувань: адаптація текстів для різних цільових аудиторій та рівнів складності, аналіз текстів, створення словникових списків, резюме, проведення мозкових штурмів,

створення інструкцій, класифікація текстів, перевірка письмових завдань та надання зворотного зв'язку щодо їх виконання [6; 7]. Він також здатний створювати завдання різного типу, включаючи вибір правильного варіанту, виправлення помилок, заповнення пропусків, перефразування текстів, створення діалогів на різні теми, написання есе та сценаріїв, а також пояснення структури слів та мовних правил.

Чат-бот GPT відіграє важливу роль у процесі оволодіння іншомовною лексикою. Він сприяє розширенню словникового запасу за допомогою надання визначень слів, їх синонімів, антонімів та контекстів вживання [3]. Чат-бот GPT пропонує також загальнозживані слова і фрази для вивчення, що дозволяє учням систематично поповнювати свої лексичні знання. Крім того, він здатен аналізувати та виправляти помилки в написанні і вимові, оцінювати прогрес студентів у навчанні, а також представляти статистичні дані і надавати рекомендації для подальшого підвищення рівня знань. Чат GPT надає доступ до різноманітних навчальних матеріалів, таких як підручники, словники, граматичні правила та приклади вживання. Варто зазначити, чат GPT пропонує персоналізований підхід до навчання, адаптуючи навчальні матеріали та вправи під індивідуальні потреби і рівень кожного користувача. Після оцінки результатів навчання він може рекомендувати вправи чи матеріали, які найефективніше допоможуть вивчати мову. Студенти мають можливість в будь-який момент вступити в діалог з ботом, практикуючи іноземну мову і отримуючи індивідуалізовані відповіді та рекомендації від штучного інтелекту.

Наведемо, як приклад, основні етапи заняття з використанням чату GPT. Насамперед слід здійснити кілька підготовчих кроків, а саме: розробити план заняття за обраною темою, створити словник на основі попередньо сформульованих завдань, а також підготувати базовий текст для читання з перевіркою розуміння (наприклад, у вигляді тесту з множинним вибором). Наступним етапом може бути завдання з аудіювання на основі діалогу та вправи, спрямовані на поглиблення навичок усного мовлення. Оскільки особлива увага у навчанні майбутніх військових фахівців приділяється розвитку мовленнєвої компетенції, було вирішено зупинитися на можливості використання чат-бота для генерації діалогів. «Чат-боти та віртуальні мовні асистенти, що базуються на штучному інтелекті (наприклад, Chat GPT), можуть залучати учнів до мовної взаємодії, надаючи можливості для практики та отримання миттєвого зворотного зв'язку. Ці системи можуть імітувати реальну мовну ситуацію та допомагати учням поліпшувати свої комунікативні навички» [4]. Таким чином, студенти можуть у будь-який момент часу вступити в діалог з ботом, практикуючи іншомовне

спілкування, якого часто бракує у реальних умовах. При цьому учень не відчуває скутості чи страху зробити помилку, як це могло б бути при спілкуванні з реальним викладачем.

Нижче представлено розмову курсантів (К1, К2, К3) з чат-ботом (Ч) на тему «Військова підготовка» (підручник Campaign 1), в якому повторюються вивчені лексико-граматичні теми.

(Ч) Sergeant: Good morning, recruits! Today's focus is on combat training. We'll be covering various tactics and strategies to prepare you for the challenges ahead.

(К1) Recruit 1: Sergeant, what can we expect from today's training?

(Ч) Sergeant: Today, we'll start with physical conditioning to ensure you're in top shape for any mission. Then we'll move on to weapons training and practice drills to enhance your marksmanship skills.

(К2) Recruit 2: Sergeant, what kind of mental preparation is required for military training?

(Ч) Sergeant: Mental toughness is essential in the military. You need to stay focused, disciplined, and able to make quick decisions under pressure. We'll also work on teamwork and communication skills to ensure you can effectively work with your fellow soldiers.

(К3) Recruit 3: Sergeant, how important is leadership in military training?

(Ч) Sergeant: Leadership is crucial in the military. We will train you to lead by example, make sound decisions, and take care of your team. Even if you're not an officer, every soldier should be prepared to step up and lead when needed.

(К1) Recruit 1: Sergeant, what advice do you have for us as we go through this training?

(Ч) Sergeant: Stay committed, stay motivated, and never give up. Military training is challenging, but it will make you stronger, more disciplined, and better prepared for anything that comes your way. Remember, teamwork is key, so support each other and push yourselves to be the best you can be.

(К2) Recruit 2: Thank you, Sergeant. We're ready to give it our all and become the best soldiers we can be.

(Ч) Sergeant: That's the spirit! Let's get started and make today count. Training starts now!

Викладач може запропонувати різні види роботи з діалогом, адаптовані до мовного рівня студентів. Наприклад, це можуть бути рольові ігри, що включають структуру «речення – запит – речення – відповідь», як представлено в нашому прикладі.

У контексті вищої освіти часто виникає потреба в додаткових завданнях на практичних заняттях, оскільки завдань традиційного

типу може бути недостатньо або ж потрібна більша кількість практики для закріплення матеріалу. У таких випадках Chat GPT також може стати корисним інструментом. Він здатний генерувати різноманітні завдання, зокрема, Multiple choice (тести з множинним вибором), Fill the gaps (заповнення пропусків), Tests (тести), Questions (запитання), Correct the mistake (виправлення помилок), Answer Yes-or-No questions (відповіді на запитання «Так» або «Ні»).

Навчальні завдання, складені викладачами за допомогою чат-боту GPT, відповідають специфічним завданням освітнього процесу на різних етапах і використовуються разом із численними вже існуючими платформами та додатками. Вони сприяють оптимізації навчальної діяльності в студентській аудиторії, підвищуючи інтерес майбутніх військових фахівців до вивчення іноземних мов. Варто зазначити, що такі платформи та додатки доцільно використовувати переважно під час самостійної роботи студентів через обмежену кількість аудиторних занять.

Крім сприяння у засвоєнні навчального матеріалу, застосування елементів штучного інтелекту вирішує ще одну важливу задачу: чат-бот може аналізувати прогрес студента і надавати регулярний зворотний зв'язок щодо його досягнень. Це дозволяє студентам бачити свій прогрес та мотивує їх до кращих результатів у навчанні.

Не зважаючи на те, що чат-бот GPT є ефективним інструментом для вивчення іноземної мови, його використання як єдиний засіб навчання має певні обмеження. Нижче наведено кілька причин, чому покладатися виключно на чат-бот GPT може бути недостатньо:

- Відсутність автентичного спілкування. Чати GPT не можуть повністю замінити реальну комунікативну взаємодію з носієм мови або кваліфікованим викладачем.

- Обмеження контекстуальної релевантності. Чат-боти можуть мати обмеження у відображенні реального контексту використання мови, що може вплинути на адекватність засвоєння лексико-граматичних конструкцій [8].

- Недостатнє розуміння культурних аспектів. Мова тісно пов'язана з культурою та звичаями країни, де вона використовується. Чати GPT можуть надавати лише фрагментарне уявлення про культуру та пов'язані з нею нюанси мови, що може призвести до формування неповної картини культурного контексту.

- Обмеження у стимулюванні креативного мислення. Чати GPT можуть бути обмежені у своїй здатності стимулювати творче мислення та вираження іноземною мовою. Реальне спілкування з іншими людьми сприяє розвитку здатності критично мислити та виражати себе більш творчо.

Окрім того, «Швидке отримання необхідної інформації економить час, ресурси, але штучний інтелект не створює новий контент, а просто копіює елементи з різних текстів, що наявні в мережі, створюючи прецедент академічної не доброчесності» [5].

Рекомендується інтегрувати використання чат-ботів з іншими педагогічними методиками та підходами для досягнення найкращих результатів у навчанні іноземної мови. Така інтеграція дозволяє максимально ефективно використовувати потенціал сучасних технологій, поєднуючи їх з перевіреними традиційними методами викладання.

Висновки з дослідження. Результати дослідження свідчать про значний потенціал впровадження Chat GPT у процес навчання англійської мови у вищих військових навчальних закладах. Використання Chat GPT сприяє покращенню комунікативних навичок курсантів, зокрема в умінні вести діалог та використовувати мову у типових ситуаціях спілкування (в тому числі спілкування в області професійної комунікації). Інтерактивні завдання, що включають визначення слів, їх синоніми, антоніми та контексти використання, можуть допомогти курсантам значно розширити свій словниковий запас. Опрацювання граматичних правил та структур мови через інтерактивні вправи та отримання зворотного зв'язку від Chat GPT сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Одним із важливих аспектів є індивідуалізація навчання, що забезпечується можливістю адаптації матеріалів та вправ до рівня та потреби кожного учасника освітнього процесу. Курсанти також відзначили, що спілкування з Chat GPT допомагає знизити страх зробити помилку та підвищити впевненість у використанні англійської мови. Крім того, Chat GPT виявився корисним інструментом для створення додаткових завдань, таких як тести з множинним вибором, заповнення пропусків, рольові ігри та інші вправи, що сприяє закріпленню вивченого матеріалу.

Таким чином, використання Chat GPT є ефективним доповненням до традиційних методів навчання англійської мови за спеціальним призначенням у вищих військових навчальних закладах. Однак, для досягнення найкращих результатів, його слід інтегрувати з іншими педагогічними підходами та методиками, забезпечуючи збалансоване поєднання інтерактивного навчання та реального комунікативного досвіду. Крім того, імплементація різних методів підвищує мотивацію студентів, робить процес навчання більш цікавим і різноманітним, а також сприяє кращому розумінню культурних аспектів мови, що вивчається.

ЛІТЕРАТУРА

1. Візнюк І., Буглай Н., Куцак Л., Поліщук А., Киливник В. Використання штучного інтелекту в освіті. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology Theory, Experience, Problems*. 2021. № 59. С. 14–22. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-14-22>
2. Денесяк О., Паламарчук Є. Комплексна система прокторінгу в інформаційних технологіях аналізу контексту в системах оцінювання знань. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2021. № 6. С. 93–99. <https://doi.org/10.31649/1997-9266-2021-159-6-93-99>
3. Дроздова В. В., Рудніцька К. В., Росквас І. А. Інноваційні технології викладання іноземних мов в умовах зростаючого впливу технологій штучного інтелекту на освітні процеси. *Академічні візії*. 2023. № 26. С. 1–16. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10257489>.
4. Козубай І. В. Комплексний аналіз впливу штучного інтелекту на викладання та вивчення іноземних мов. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. № 1 (63). С. 210–214. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/63-1-32>.
5. Краснопольський В. Е., Пахомова, Т. О., Курилова, Ю. Р. Навчальний потенціал штучного інтелекту для організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 7(13). С. 587–599. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7\(13\)-587-599](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-7(13)-587-599).
6. Леонтьєва І. В. ChatGPT в освітньому процесі вищої школи: заборонити не можна використовувати. *Освіта та педагогічна наука*. 2023. № 1 (182). С. 13–23. DOI: [https://doi.org/10.12958/2227-2747-2023-1\(182\)-13-23](https://doi.org/10.12958/2227-2747-2023-1(182)-13-23).
7. Хорошайло О. С., Кочергіна С. С. Використання штучного інтелекту для підвищення якості викладання іноземних мов у вищому закладі освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2023. № 93. С. 123–127. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.93.25>.
8. Aktay S. The Usability of Images Generated by Artificial Intelligence (AI) in Education. *International technology and education journal*. 2022. Vol 6. № 2. P. 51–62.
9. Artificial Intelligence / ed. J. N. Kok. Oxford, United Kingdom : EOLSS Publishers, 2009. 418 p.10. Ertel W. *Introduction to Artificial Intelligence*. London : Springer, 2011. 356 p.

Олексій Орлов,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри світової літератури,

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

<https://orcid.org/0000-0002-2338-118X>

м. Полтава, Україна

Методика контентного вивчення іноземної мови в умовах реформування мовно-літературної освіти

Methodology of content learning of a foreign language in the context of reforming language and literature education

***Анотація.** У статті розглядаються актуальність впровадження в практику навчання іноземних мов методології контентного вивчення (CLIL) з метою визначення міри доцільності залучення навчального матеріалу різних предметів, зокрема зарубіжної літератури, до методики вивчення іноземних мов. Інтеграція предметів мовно-літературної галузі дозволяє поглиблювати знання, формувати предметні компетентності, розвивати когнітивні здібності учнів і студентів. Методологія CLIL поширюється в українських закладах освіти завдяки спільним програмам з європейськими партнерами, проте широкого розповсюдження в Україні ще не набула. У статті висвітлюється історія виникнення методології контентного навчання іноземних мов, її головні відмінності від методик традиційних, а також новітні оцінки впровадження CLIL у середній та вищій освіті. Відповідно до сучасних викликів оцінюються перспективні напрямки впровадження та дослідження результативності методики контентного вивчення іноземних мов у світовій освітній практиці. Звертається увага на головні проблеми методології, які стосуються конкретних методичних прийомів впровадження контентного навчання, прозорості висвітлення результатів тощо. Учені наголошують на подальшому удосконаленні лінгвістичних, методологічних та організаційних принципів впровадження методології CLIL у середній та вищій освіті, оскільки існують значні відмінності контекстів CLIL та реалізації CLIL, залежні від соціально-культурних умов та освітньої політики залучених країн. На матеріалі літературознавчої дисципліни «Літературні шедеври країн Європи, Америки, Азії» пропонуються конкретні прийоми використання літературного, культурологічного контенту, який сприяє формуванню морально-ціннісних, комунікативних компетенцій студентів-філологів. Аналізується методика поглибленого сприйняття літературного тексту, спрямована на спостереження за чуттєвою реакцією читачів, за вміннями робити когнітивний аналіз художнього тексту, сюжету, художніх засобів вираження, а також актуалізувати ціннісний компонент літератури.*

***Ключові слова:** методологія CLIL, контентне навчання, комунікація, когніція, культура, аналітичне мислення.*

Summary. *The relevance of the implementation of the content learning methodology (CLIL) in the practice of teaching foreign languages is considered in the article. How expedient it is to use educational material from various subjects, in particular foreign literature, in the methodology of teaching foreign languages is proven. The integration of linguistic and literary subjects allows to deepen knowledge, form subject competences, and develop the cognitive abilities of pupils and students. The CLIL methodology is spreading in Ukrainian educational institutions regarding to grant programs with European partners, but it has not become widespread in Ukraine yet. The history of the methodology of content learning of foreign languages, its main differences from traditional methods, as well as the latest evaluations of the implementation of CLIL in secondary and higher education is highlighted in the article. Prospective directions for the development of implementation and research on the results of the implementation of the methodology of content learning foreign languages in world educational practice are evaluated in accordance with modern challenges. Attention is drawn to the main problems of the methodology, that relate to specific methodical techniques for the implementation of content training, the transparency of the coverage of results, etc. Scientists emphasize the further improvement of linguistic, methodological and organizational principles for the implementation of CLIL methodology in secondary and higher education, as there are significant differences in CLIL contexts and CLIL implementation, depending on the socio-cultural conditions and educational policies of the countries involved. Based on the material of the literary discipline «Literary masterpieces of the countries of Europe, America, Asia» it offers specific methods of using literary and cultural content, which contributes to the formation of moral and value, communicative competences. A method of in-depth perception of a literary text is proposed, which allows taking into account the reader's feelings (sensual reaction), cognitive analysis (analysis of the construction of the work, development of plot lines), as well as the actualization of moral values embedded in a literary work or literature of a certain time, of a certain national literature during bilingual integration.*

Key words: *CLIL methodology, content learning, communication, cognition, culture, analytical thinking.*

Вступ. Аналіз сучасного стану викладання гуманітарних дисциплін в закладах середньої та вищої освіти засвідчив загальнодидактичні потреби у розробці теоретичної та методичної системи навчання майбутніх педагогів, зокрема мовно-літературної галузі, що набуває особливо актуального значення у світлі прийнятого законопроекту (04.06.2024 р.), що визначає високий рівень застосування англійської мови в нашій країні.

Одним із перспективних шляхів, визнаних вітчизняними та зарубіжними ученими, є контентне вивчення іноземної мови, коли матеріалом навчання слугують не тематично об'єднані медіатексти, а навчальний матеріал, зокрема літературний, сповнений естетичного та ціннісного змісту, програмової орієнтації, компетентнісної

значущості. Відсутність предметного контенту у вивченні іноземної мови не заперечує якісного оволодіння мовою, йдеться скоріше про економію навчального часу, ресурсів, про збагачення інтелекту та особистісного розвитку студентів. Не випадково представник літературного абсурду Е. Йонеско у п'єсі «Голомоза співачка» використав для мовного матеріалу підручник з англійської мови, фрази з якого промовляють персонажі твору, створюючи ситуацію комунікативного абсурду, відчуження людей у суспільстві. Банальні кліше замінили живу мову з її змістом та емоціями. Безглузді діалоги не тільки супроводжують усю сценічну дію, на певному етапі вони починають повторюватися, як пише автор: «п'єса починається знову, тільки репліки Смітів вимовляють Мартіни» [1, с. 147]. Прийом повтору посилює ефект формальності змісту підручників з іноземної мови, яким бракує конкретних наукових або мистецьких знань, а також занурення у предметний навчальний матеріал, потрібний студенту на певному етапі навчання.

Альтернативним до традиційного опанування іноземної мови в аспекті навчального матеріалу (не лише методів, прийомів, технологій) є методика контентного (предметного або дисциплінарного) навчання – CLIL (Content and Language Integrated Learning). Термін та систематизація методології та методики належить фінському педагогу Деніелу Маршу (Marsh D.), який так визначив перспективну та інноваційну методику: «CLIL передбачає повне або часткове викладання предметів за допомогою іноземної мови з подвійною метою: вивчення предметного змісту з одночасним опануванням іноземної» [Marsh, 2002]. Серед українських розробників слід назвати дослідження І. Ткалі, Н. Черкашиної, Ю. Руднік, І. Сальник, Ю. Соболь тощо.

Методологія та методи дослідження. Дослідження методології CLIL активно розробляються вченими різних країн світу. Слід відзначити ґрунтовні праці Д. Марша, Д. Коула, Д. Кітанови, С. Мальєрса. У період 2020-х років з'явилося багато критичних публікацій, серед яких слід відзначити статті В. Певона, В. Авілі, Дж. Галлего, А. Вольфа, Д. Гредола, Г. Брутона, Дж.-А. Ейрі тощо. Головні проблеми, які окреслюють учені групуються навколо різних типів впливу CLIL на навчання: на сприйняття зацікавлених сторін, настанови та спонування; вплив CLIL на додаткове вивчення мови; вплив CLIL на першу мову (L1); вплив CLIL на навчання змісту; і, нарешті, «перемикання коду» в CLIL.

Мета статті – окреслити шляхи аналізу художніх текстів у процесі вивчення зарубіжної літератури за методологією контентного навчання, що дозволить поєднати осягнення предметного матеріалу з активним вивченням іноземної мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепція CLIL ґрунтується на двомовному контенті та інтеграції навчальних предметів. Процеси багатомовності та інтеграції наразі є актуальними, враховуючи мультикультурні засади та тенденцію глобалізації сучасного міжнародного простору. Універсальних методик, які розробляються в сфері контентного навчання, не існує, оскільки це пов'язано із мовними та освітніми проблемами різних країн. В Україні проблемним залишається рівень володіння іноземними мовами учителями-предметниками та викладачами закладів вищої освіти. Для учителів іноземної мови проблемним є інтеграція у навчальний контент інших предметів та дисциплін. На думку І. Ткалі, «існує трикратний формат: по-перше, мова навчання, побудована на граматичному матеріалі та словниковому запасі, необхідному для розуміння змісту теми. Крім цього, є цільова мова, необхідна для виконання завдань, розуміння вказівок та побудови запитань. І нарешті, є оволодіння мовою через навчання» [4, с. 61]. Розуміння трикратного формату впровадження CLIL в навчальних закладах України дозволить розробити комплексні ефективні методики шляхом залучення інноваційних методів до освітнього процесу середньої та вищої школи. Головна відмінність двомовного контентного навчання від традиційного полягає у паралельному засвоєнні предметного матеріалу та мовних моментів, інтеграція навчальних дисциплін своєю чергою вимагає оригінальних підходів та інновацій.

Теорія контентного навчання базується на 4 «К» [6, с. 182–184], які поєднуються як у загальній концепції, так і в кожному окремому прийомі CLIL: контент, комунікація, когніція, культура. Ці поняття характеризують усі освітні процеси, зокрема компетентнісне, проте CLIL базується на кожному компоненті «К» як системі, де кожен елемент пов'язаний із попереднім і не може повноцінно функціонувати без наступного. Освоєння іноземної мови відбувається через навчання, комунікацію та пізнання. Когніцію розвиває включення інтерактивності та проблемності у процес навчання. Таксономія Б. Блума невід'ємна від методології CLIL, оскільки передбачає психомоторні цілі навчання через знання, розуміння, застосування, а також аналіз, синтез та оцінювання.

Аналіз впровадження методик і технологій CLIL, які за кілька десятиліть знайшли широке застосування в країнах світу, виявив низку ризиків. Методики контентного навчання, пройшовши ряд статистичних перевірок, набули критичних оцінок в педагогічній пресі. П. Каньядо свою аналітичну статтю назвав: «Від захоплення CLIL до головоломки CLIL: вирішення поточної суперечки щодо CLIL» [9, с. 9], де визначив причини неефективності методик

контентного навчання, відсутність апробації у застосуванні, а також відзначив наявність соціокультурних проблем впровадження через елітарність системи в освіті країн, які долучилися до методології CLIL. П. Каньядо порівняв ситуацію навколо CLIL ефектом маятника, який «балансує між Полліанною та Скруждем» [9, с. 23]. Цих двох відомих літературних персонажа учений згадав, щоб позначити два полюси людських характерів – надмірна скупість та безмежне дарування.

Вітчизняні дослідники теж відзначають окрім загальних проблем із володінням мови у вчителів та викладачів проблеми з апробацією результатів навчання: «У сучасного вчителя виникає необхідність не лише в загальних знаннях англійської мови, а в знаннях наукової англійської з дисципліни та у вміннях використовувати цю наукову мову на уроках як другу мову спілкування» [3, с. 30].

Про відсутність однорідності та цілеспрямованості у засобах реалізації CLIL наголосив І. Хаб'єр Сан, теж використовуючи образ маятника: «CLIL став жакхливим серед науковців. З початкових захопленнях поглядив на ефекти CLIL маятник перекинувся в іншу крайність, ставлячи під сумнів вірогідність дослідження, проведеного з протилежної точки зору, заснованої на відсутності однорідності, а також на різних проблемах у його реалізації» [11, с. 37]. На методологічних проблемах зосереджує увагу й А. Брутон [5, с. 587–597], наголошуючи на подальшому удосконаленні лінгвістичних, методологічних та організаційних принципів, оскільки існують значні відмінності контекстів CLIL та реалізації CLIL, залежні від соціально-культурних умов та освітньої політики залучених країн.

Дискусія навколо шляхів реалізації та систематизації результатів впровадження CLIL демонструє складність входження нової технології в освіту, оскільки потребує розробки і апробації, детальної діагностики, системи підготовки до впровадження. Проте це не заперечує стратегічної орієнтації на предметний матеріал, здатний виконувати подвійну освітню функцію – навчати іноземній мові та розвивати предметні компетенції з літератури, історії, географії, біології тощо.

Не претендуючи на вирішення означених світовими ученими проблем, окреслимо низку підходів до контентного викладання зарубіжної літератури у вищій школі. Традиція інтегрованого вивчення літератури та мови характерна для європейської та американської освіти. Вітчизняна освіта завжди орієнтувалася на відокремлення предметів, лише останнім часом з'являється все більше спроб інтегрувати мовно-літературну галузь у середній освіті, зокрема про це свідчать модельні програми та підручники Нової української школи (2021).

Водночас традиція відокремленого вивчення мовно-літературних дисциплін є національно своєрідною, методологічно та методично розробленою, яку не варто втрачати, орієнтуючись на зарубіжну модель.

Дисципліна за вибором студента «Літературні шедеври країн Європи й Америки» викладається на другому курсі протягом одного семестру філологічних спеціальностей і надає широкі можливості для впровадження методології контентного навчання. Рівень знання англійської мови дозволяє студентам сприймати літературознавчу термінологію, інформацію про письменників, аналізувати художній текст на рівні образів, мотивів, стилістичних прийомів, звукопису, а також морально-етичних проблем, закладених автором до твору.

Відповідно до навчального плану на дисципліну передбачено 3 кредити (90 академічних годин), із них 12 годин – лекції, 24 години – практичні заняття та 54 години – самостійна робота студентів.

Теми лекційних і практичних занять визначалися спрямуванням курсу на вершинні твори світової літератури, перевірені часом і простором, обумовлені багатозначністю змістів, інтермедіальністю, філософською та моральною глибиною.

1	The works of V. Shakespeare in the modern media space	2
2	Robert Burns as Scotland's National Singer	2
3	Edgar Poe's role in the development of American Romanticism	2
4	J. London and E. Hemingway's heroes: characters and values	2
5	The magical phenomenon of Latin American literature	2
6	Postmodern trends in the literary process of the XX–XXI centuries.	2
	Разом	12

Вичення творчості письменників було орієнтовано на знайомство з історико-літературним контекстом епохи. Лекційний матеріал мав інтерактивне спрямування з акцентом на запам'ятовування та розуміння культурологічної термінології, що досягалось за допомогою таблиці, де кожна група слів мала визначений колір:

1) зелений – мистецькі поняття (*Renaissance, a style of art, image, culpture perspective, aerial perspective, stylized like, religious connection, mythological connection*);

2) рожевий – історичні та географічні назви (*Greek, Roman, quattrocento*);

3) блакитний – філософські терміни (*religious connection, humanism, anthropocentrism*);

4) червоний – митці Відродження, назви мистецьких шедеврів, ренесансні ідеї та цінності (*the endless cycle of birth, death, and rebirth; Leonardo, Michelangelo, Donatello, Raphael*).

Акцентування на різнокольоровій гамі понять і термінів слугує настановою на сприйняття матеріалу, на вдумливе та уважне прослуховування навчального контенту, на пошуки потрібних слів і словосполучень. На практичних заняттях термінологія, що характеризує культурологічний контекст творчості письменника, повторювалася та розширялася новими поняттями. Використовуючи навчальний відеофільм Е. Gibbons «Understanding the styles of art Renaissance» (<https://www.youtube.com/watch?v=e8JpXFQ6YZc>), студенти спочатку прослухали текст, потім опрацьовували термінологію, розподіляючи її за тематикою та галузями знань. Наступним етапом роботи було відновлення тексту за допомогою кольорових сигналів, які вказували на мистецьку, історичну або філософську тематику прихованих слів та словосполучень:

The Renaissance is a style of art from the XV s. We can see several things that are true about Renaissance paintings in sculpture that we're going to discuss here. The Renaissance literally means rebirth and it was the rebirth of Greek and Roman art. We would call that a toga so that would be true of most of the works within the Renaissance period most of the paintings and sculptures. Also have either a religious or mythological connection. We don't really have that here because we know this is a portrait, but she has stylized like a Madonna Leonardo painting that you might see in a religious community.

У групі студентів, що складалася з 15 студентів, спостерігалася позитивна динаміка засвоєння культурологічної лексики:

Таблиця 1

	artistic vocabulary	historical and geographical	philosophical vocabulary	figures of the Renaissance
Лекція № 1	4	2	5	2
Лекція № 2	6	4	5	4
Практичне заняття	8	4	7	6

На практичних заняттях увага акцентується на включенні термінології в емоційно-чуттєве та аналітичне дослідження художніх текстів, зокрема трагедії В. Шекспіра «Гамлет», розгляд якої набув інтермедіального характеру. Як і всі шедеври світової літератури трагедія В. Шекспіра має велику кількість екранізацій, театральних, малярських, сценічних інтерпретацій. Студенти презентували один з варіантів інтермедіальних втілень твору В. Шекспіра, обґрунтовуючи свій вибір.

Для роботи з текстом твору використовувалися декілька правил американського письменника Курта Воннегута, які він назвав

Creative Writing 101. Ці правила мають іронічний характер і водночас – надзвичайно глибоко визначають стиль письменника. Для характеристики твору В. Шекспіра було обрано чотири з них:

1. Give the reader at least one character he or she can root for.
2. Every character should want something, even if it is only a glass of water.
3. Every sentence must do one of two things – reveal character or advance the action.
4. Give your readers as much information as possible as soon as possible. To heck with suspense. Readers should have such complete understanding of what is going on, where and why, that they could finish the story themselves, should cockroaches eat the last few pages [10, с. 53–64].

Система аналітичних порад Курта Воннегута дозволила акцентувати увагу на ключових моментах трагедії В. Шекспіра, характерах персонажів, головних сюжетних епізодах твору. Есея письменника побудована як система алгоритмів, спрямованих на аналіз побудови твору, яка б заінтригувала читачів, викликала бажання читати далі. Наслідкування системи Воннегута дозволяє змоделювати авторський задум і читачську реакцію на нього. Так, порада № 2 («Дайте читачеві принаймні одного героя, за якого він або вона може вболівати») спрямує аналіз твору в русло психологічних характеристик героїв. Тоді як наступна порада («Кожен персонаж повинен чогось хотіти, навіть якщо це лише склянка води») вимагатиме від аудиторії пошуки явних і прихованих мотивів поведінки героїв. Індивідуальна аналітична підготовка студентів проходила комунікативну стадію, коли у процесі бесіди з'ясовувалися мотиви вчинків, поведінки героїв трагедії, визначалося, до чого вони прагнуть.

Самостійна робота студентів над екранізаціями трагедії «Гамлет» значно розширила та поглибила колективне обговорення характерів та проблем твору, оскільки за режисерськими інтерпретаціями мотиви героїв та їхні психологічні характеристики можуть видозмінюватися в залежності від особистісного бачення тексту. Так, в екранізації Франко Дзефіреллі (1990 р.) Гамлет у виконанні Мела Гібсона діє рішуче, перемагаючи вагання у виборі політики та зняряддя помсти. У виконанні Бенедикта Камбербетча (театр Barbican, 2015 р.) домінує викриття Гамлетом тотального фальшу, який він відчув і з яким не може більше змиритися. Включення інтермедіальних інтерпретацій поглиблює аналітичну діяльність і водночас активізує сприйняття усної англійської мови у процесі переглядів відомих англомовних кіноверсій.

Висновки з дослідження. Історія контентного навчання (CLIL) має порівняно невеликий термін функціонування, проте ідея

осягнення профільних предметів через іноземну мову (teaching content through foreign language) і удосконалення іноземної мови через контент предмета (teaching foreign language through content) має великі перспективи. Поєднання двох напрямків профільного навчання надає майбутнім учителям-словесникам досвід інтеграції предметів мовно-літературної галузі, використовуючи сучасні засоби навчання мови, зокрема інтермедіальні та комунікативні. Досвід викладання літературної дисципліни за вибором студента складався з етапів Vocabulary (словниковий запас певної теми) та Functional language (пізнавальні процеси та навички творчого мислення). Перспективним бачиться розробка нових методик, заснованих на поглибленні художнього сприйняття літературних текстів, розвитку асоціативного та аналітичного мислення, розширенні культурологічного контексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Йонеско Е. Голомоза співачка. Антип'еса [переклад з фр. В. Діброва]. *Всесвіт*. 1988. № 10. С. 126–144.
2. Руднік Ю.В. Впровадження методики предметно-мовного інтегрованого навчання: за і проти (світовий досвід). *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2013. № 46 (31). С. 332–340.
3. Сальник І.В. Підготовка англomовного вчителя фізики: проблеми інтеграції фахового і мовного навчання. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія педагогічна*. Вип. 24. Кам'янець-Подільськ. 2018. С. 30–32.
4. Ткаля І. А., Черкашина Н. І., Огнівенко З. Г. CLIL як глобальна тенденція сучасної світової педагогіки. *Проблеми сучасної освіти*. 2020. 11. С. 59–62.
5. Bruton, A. (2013). CLIL: Some of the reasons why ... and why not. Hüttner, & U. Smit. *System* 41: P. 587–597.
6. Coyle, D. (2010). CLIL: Content and Language Integrated Learning. *Cambridge University Press*. P. 182–184.
7. Graddol, D. (2006). *English Next, Why global English may mean the end of English as a Foreign Language*. London: British Council Publications, 128 p.
8. Marsh, D. (2002). *Evropskoe ismerenie: dejstvija, tendencii i perspective [the European Dimension: Actions, Trends and Foresights Potential]*. Brussels: The European Union. URL : <http://userpage.fu-berlin.de/elc/bulletin/9/en/marsh.html>.
9. Pérez Cañado, M.L. (2016). From the CLIL craze to the CLIL conundrum: Addressing the current CLIL controversy. *Bellaterra Journal of Teaching & Learning Language & Literature*. Vol. 9(1), Feb-Mar. P. 9–31.
10. Vonnegut K. *Bagombo Snuff Box*. Uncollected Short Fiction. GP Putnam's Sons., 1999. 295 p.
11. Xabier San, I. (2019). The Multi-faceted Effects of CLIL: Review. *Nexus Aedeae Journal (1)*. June. P. 33–49. URL : <https://mon.gov.ua/osvita-2>

Ірина Попко,

старший викладач кафедри іноземних мов та перекладознавства
ЛДУ БЖД «Львівський державний університет
безпеки життєдіяльності»
<https://orcid.org/0000-0002-0686-6281>
м. Львів, Україна

До питання ефективності мнемотехнічних прийомів при вивченні французької мови

To the question of the effectiveness of mnemonic techniques in the study of French

Анотація. У статті розглядаються особливості використання принципів мнемотехніки для легшого запам'ятовування інформації досить великого формату, для досягнення комунікативної компетенції та ефективної комунікації студентів. Проаналізовано кілька найбільш практичних і логічних принципів мнемоніки для застосування при вивченні фонетики, граматики, лексики французької мови. Доведено, що мнемотехніка включає в себе різноманітність форм, які можна використовувати при завданнях будь-якої складності. Найчастіше мнемотехнічний матеріал захоплює студентів до поглибленого вивчення мови, активує мислення, мотивує їх до наукових розвідок у науці, економить час при вивченні нової лексики, граматичних правил, віршованих текстів. Ефективність навчання прямопропорційно залежить від психоемоційного стану студентів, що своєю чергою впливає на швидкість засвоєного матеріалу. Гра є одним з принципів мнемотехніки, що забезпечує позитивну емоційну атмосферу в аудиторії та сприяє засвоєнню матеріалу студентами у невимушеній обстановці. Найбільш поширеним є принцип асоціацій, котрий базується на поєднанні інішомовного слова з зображенням, звуком, жестом, словом, подібним фонетично зі словом рідної мови. Кожна особа, вивчаючи чужоземну мову, вибирає своє бачення і спосіб утворення асоціацій, які притаманні лише їй. Спосіб візуалізації ефективний при вивченні віршованих текстів. Найпростіший мнемонічний спосіб це знайти слово, французька вимова якого, схожа на вимову у рідній мові і побудувати простий логічний зв'язок між ними. При вивченні граматичних правил доведено ефективність застосування акронімів. Принцип аудіо мнемотехніки найбільш результативний на початковому етапі вивчення мови та становлення правильної вимови студентів. Цікавим при вивченні нової лексики є спосіб кодування та декодування слів-валіз, який значно сприяє запам'ятовуванню лексичних одиниць чужоземної мови, але застосовувати його можна на вищому рівні володіння мовою. Знання англійської значно полегшує вивчення другої чужоземної мови – французької, адже вплив латинської мови безпосередньо, або через французьку був досить сильним протягом довгого періоду історії.

Ключові слова: мнемотехніка, мнемонічні прийоми, асоціативні зв'язки, мовна компетенція, навчальний процес.

Summary. *The article considers the peculiarities of using the principles of mnemotechnics for easy to remember information in a large format, to achieve communicative competence and effective communication of students. Some of the most practical and logical principles of mnemonics for use in the study of phonetics, grammar, and vocabulary of the French language have been analysed. It is proved that mnemonics includes a variety of forms that can be used for tasks of any complexity. Most often, mnemonic material encourages students to deepen the study of language, activates thinking, motivates them to scientific research, to save time when learning new vocabulary, grammatical rules, poetic texts. The effectiveness of training directly depends on the psycho-emotional state of students, which in turn affects the speed of the learned material. The game is one of the principles of mnemonics, which provides a positive emotional atmosphere in the audience and contributes to the learning of the material by students in a relaxed environment. The most common is the principle of association, which is based on the combination of a foreign word with an image, sound, gesture, word phonetically similar to a native language word. Each person, learning a foreign language, chooses his vision and way of forming associations that are unique to him. The method of visualization is effective when studying poetic texts. The simplest mnemonic method is to find a word whose French pronunciation is similar to the pronunciation in the native language and build a simple logical connection between them. When studying grammatical rules, the effectiveness of using acronyms has been proven. The principle of audio mnemonics is most effective at the initial stage of language learning and students' formation of correct pronunciation. The method of encoding and decoding suitcase – words is interesting when learning new vocabulary, which significantly contributes to the memorization of lexical units of a foreign language, but it can be used at a higher level of language. Knowledge of English greatly facilitates the study of a second foreign language – French, because the influence of the Latin language directly, or through French, was quite strong during a long period of history.*

Key words: mnemonics, mnemonic techniques, mnemonic formula, associative connections, speech competence, the educational process.

Вступ. Сучасний стан економічної і політичної ситуації у світі вимагає покращення і прискорення підготовки фахівців зі знанням чужоземної мови. Знання чужоземної мови завжди було додатковою перевагою для фахівців будь-якої професійної діяльності. На сьогоднішній момент питання якісного і швидкого оволодіння чужоземною мовою стало не просто перевагою, а життєвою необхідністю і особливо у війсьній справі та медицині. В першу чергу нам необхідний якісний і точний переклад військової та медичної літератури для спеціалістів цих галузей. В освітній програмі підготовки перекладачів вказано, що «результатом навчання за ОП є фахівець, здатний розв'язувати складні завдання у царині філології (перекладу зокрема),

знати й розуміти основні поняття, теорії та концепції галузевого перекладознавства, уміти застосовувати їх у професійній діяльності для забезпечення якісного перекладу у сфері цивільного захисту, техногенної та промислової безпеки, ІТ та кібербезпеки [7]. Стрімкий ріст нових технологій, надзвичайний об'єм інформації, стислі терміни виконання завдань, створює неабиякий виклик для людської пам'яті та здоров'я. Така ситуація вимагає нових ефективних підходів, методів, способів у перетворенні нової інформації у знання і оптимізації навчального процесу, без шкоди для фізичного та ментального здоров'я. Одним з таких підходів вважається застосування прийомів мнемотехніки при вивченні чужоземної мови, в даному випадку французької. Прагнення України до вступу у ЄС і НАТО останнім часом надає особливого значення викладанню та вивченню чужоземних мов. Завданням цієї статті є визначення практичних основ реалізації принципів мнемотехніки у професійній підготовці спеціалістів з французької мови і вибір чіткої структури їх застосування у навчальному процесі. Дослідження згаданої теми є досить актуальним, попит на кваліфікованих фахівців зі знаннями чужоземних мов для здійснення міжособистісної та ділової комунікації з огляду на політичну та економічну ситуацію в державі постійно зростає.

При вивченні нової мови, найбільш трудомістким етапом є вивчення лексики. Загальновідомо, що на першому етапі вивчення мови необхідно завчати лексику та граматичні правила і кожний розуміє, що мусить досягти певного необхідного рівня і попереду важка, постійна праця. Одним із ефективних способів запам'ятовування це застосування елементів гри, для утримання в пам'яті знань, необхідних у майбутній діяльності. Принципи мнемотехніки це не нудне зачування правил, лексики, це логічне вивчення нового матеріалу. Такі методи-«забавки» можуть допомогти запам'ятати нові поняття в простий і цікавий спосіб. Отже, цікавий і результативний метод, який є ефективним при вивченні мов, для зацікавлених осіб будь-якого віку, ми називаємо мнемотехнікою. За визначенням наукових джерел, це сукупність прийомів і способів, що полегшують запам'ятовування і збільшують обсяг пам'яті, шляхом створення штучних асоціацій [2; 3; 4]. Мнемотехнічні прийоми передбачають не лише запам'ятовування, внаслідок якого відбувається закріплення нового матеріалу через пов'язування його з раніше надбаними знаннями. До цього відноситься збережена інформація та її упорядкування в пам'яті (просторове упорядкування, асоціативне та ієрархічне), відтворення отриманого матеріалу (на етапі розпізнавання та відтворення без образу, що використовувався при запам'ятовуванні)

та пригадування (відтворення, що вимагає зусиль для репродукції певної інформації) [3, с. 150].

Перші згадки про методи запам'ятовування, з'явилися у Стародавній Греції. Вважається, що першим відомим посиланням на мнемоніку є «Мистецтво пам'яті», описане Цицероном у його праці «De Oratore» [8]. Припускають, що вперше метод мнемотехніки було застосовано поетом Симонідом Кеоським (556–468 рр. до н.е.) Він зміг ідентифікувати усі тіла загиблих учасників банкету після раптового землетрусу, оскільки запам'ятав місця, які гості займали за столом. Цей принцип згодом отримав назву «принцип місць», або «топологічна мнемотехніка» або «римська кімната». Розповідь про те, як Симонід вперше успішно застосував принцип мнемотехніки, описує Цицерон у праці «De Oratore», в уривку, де він розглядає пам'ять, як одну з п'яти частин риторики. Цицерон підкреслює, що винайдення Симонідом «мистецтва пам'яті» ґрунтується не лише на відкритті важливості впорядкованого розташування, але й на силі зору [8].

Деякі мнемотехнічні прийоми описав давньогрецький історик Геродот Галікарнаський (484–425 до н.е.). Відомий філософ і вчений Арістотель (384–322 до н.е.) розглянув питання пам'яті у своєму трактаті «Про пам'ять та відтворення». Ще одна вагома праця невідомого давньоримського автора під назвою «Риторика Гереніуса» є одним з найповніших джерел, яке описує методи мнемотехніки.

Найбільш відомі вчені мнемотехніки сучасності Аткинсон Річард і Шиффрін Річард розробили модель пам'яті (модель Аткинсона-Шиффріна), яка включає концепцію мнемоніки, як засобу для поліпшення зберігання інформації в пам'яті. Метод Аткинсона полягає в запам'ятовуванні слів на основі співзвучних слів у рідній мові. Алан Беделі відомий своєю роботою над моделлю робочої пам'яті. Він підкреслював важливість мнемонічних методів, таких як вербальна репетиція і візуалізація, у процесі вивчення мови. Паласіос Ендрю, Каплан Роберт, Роберт Б. Балн і Томас Меллорі вивчали ефективність різних мнемонічних технік для запам'ятовування словникового запасу чужоземних мов, зокрема використання асоціативного навчання та метод ключових слів.

В Україні перша праця, присвячена мнемотехніці, вийшла друком у 1859 році. Її здійснив директор Київської гімназії професор Олександр Деллен, який написав твір «Стисла історія і сьогодення позиція мнемоніки». У 1893 році в Одесі Н. Слоущ видав книгу «Мнемотехніка», яка мала кілька видань [4, с. 10].

Вивченням психологічних особливостей розвитку пам'яті займалися Є. Антошук, засновник української ейдетики, досліджував

метод поєднання в уяві звучання і значення слова і стверджував, що поганой пам'яті не існує, є проблема невміння нею користуватися, О. Лурія, засновник школи нейропсихології, Р. В. Павелків, Г. А. Чепурний, автор сучасної класифікації методів ефективного засвоєння інформації. Наукові роботи Т. Лях та І. Куликовської досліджують когнітивні процеси та мнемотехніку у вивченні чужоземних мов. Л. Вербицька у своїх дослідженнях аналізує методи навчання та мнемотехніку. Психолог Р. В. Павелків зазначає, що мнемічна діяльність – це специфічно людський феномен, адже тільки в людини запам'ятовування стає спеціальним завданням, а заучування матеріалу, збереження його в пам'яті і пригадування – специфічною формою свідомої діяльності. При цьому людина повинна чітко відділити той матеріал, який їй було запропоновано запам'ятати, від усіх побічних вражень [5]. Наукові праці вчених допомагають зрозуміти, як можна використовувати мнемонічні техніки для полегшення вивчення чужоземних мов і покращення здатності запам'ятовувати нову інформацію. Але проблема використання методів мнемотехніки у вітчизняній науковій літературі ще достатньо не вивчена, недостатньо теоретичних досліджень, які б систематизували та описали мнемотехнічні прийоми у вивченні чужоземних мов. Відповідно небагато викладачів використовують ці принципи у своїй роботі.

Методологія та методи дослідження. Слово «мнемоніка» походить від давньогрецького слова *mnêmonikós* («пам'ять»). Мнемо – пам'ять, техно – мистецтво. Мнемотехніка, тобто мистецтво запам'ятовування. Більшість французьких словників дають наступне визначення мнемотехніки: *«Mnémotechnique–Technique visant à faciliter la mémorisation par l'utilisation de procédés mnémoniques»* [9].

Мнемотехніка не вдосконалює пам'ять, вона тільки полегшує вивчення нового матеріалу. Мнемонічні засоби об'єднують усі технічні процеси, що дозволяють реалізувати стратегії та підказки, які покращують наше запам'ятовування. Якщо говорити конкретніше, мнемоніка полягає в асоціюванні матеріалу, який вивчається, зі словом, зображенням, звуком, емоцією чи навіть жестом. Таким чином, поняття, яке може здатися абстрактним, стає більш конкретним. І саме це допомагає мозку засвоїти його, архівувати, асоціюючи з простим і цікавим поняттям. Методики мнемотехніки, завдяки пошуку аналогій та образному мисленню, розвитку асоціативної пам'яті та формуванню навичок швидкості сприймання інформації, дають змогу на всіх стадіях розвитку інтелекту знайти рівновагу між набутими та новими знаннями, оптимізувати свою інтелектуальну діяльність [3, с. 150].

Ефективність цього методу очевидна: він використовувався для полегшення навчання ще з часів античності. В античному світі,

котрий не знав друкарства, пам'ять особливо цінувалася і розвивалася, це була життєва необхідність. Внутрішня гімнастика, невидима робота концентрації до якої вдавалися у стародавньому світі, робила пам'ять організованою і потужною.

Мнемотехніка може бути корисною для вивчення чужоземної мови чи навіть рідної, але вона також стосується всіх набутих знань та організації повсякденного життя, починаючи з дитинства. Тому що один із головних інтересів мнемонічних засобів, якщо вони ефективні, полягає в тому, щоб вони залишили слід і не забулися. Усі, хто вивчав французьку мову, можуть пригадати знамените «*Mais où est donc Ornica?*» – екзистенційне питання, яке допомагає вивчити сурядні сполучники французької мови і ці сполучники для легшого запам'ятовування просто об'єднані у реченні. Якщо подивитися на переклад українською цього питання, ми отримаємо сполучники: але, де, і, отже, або, ні, тому. Ще у дитячому віці, а дехто і в дорослому, дізнаємося як легко запам'ятати кількість днів у місяці, пам'ятаємо техніку зімкнутих кулаків, яка дозволяє нам знати, чи місяць має 30 чи 31 день, залежно від «горбків» фаланги чи западини між пальцями.

Отже, навіщо використовувати мнемотехніку для вивчення мови?

Мнемотехніка – це найперше ігровий спосіб навчання. Як ми зазначали вище, деякі з цих прийомів використовуються з дитинства, щоб сприяти вивченню різних понять, у тому числі рідної мови. Таким чином, ці маленькі поради, як правило, дуже прості, іноді навіть гумористичні. А вивчати чужоземну мову завжди легше за допомогою трохи простіших, розважальних засобів.

Перш за все, способи мнемотехніки дійсно працюють. Завдяки їх спрощеному вигляду мозок виконує справжню гімнастику, щоб пов'язувати нові поняття, слова чи нові правила граматики з простими реченнями чи жестами. Виконується реальна справа на запам'ятовування, не усвідомлюючи цього процесу. Зрештою, навчання не повинно обмежуватися зубрінням.

Ще одна перевага мнемонічних способів полягає в тому, що їх можна налаштувати самостійно. Якщо не підходить один метод, можна створити свій. Поки цей метод працює, він залишається таким же дійсним, як і більш популярні або традиційні засоби. Таким чином, можна пов'язати навчання з техніками чи темами, які є специфічними для студента, і тому їх буде легше запам'ятати.

Ви можете знайти схему, яка вам подобається, яка підходить саме вам, полегшуючи роботу мозку для запам'ятовування необхідної інформації. Чим вищий рівень знання мови, тим частіше застосовується словесна, або вербальна пам'ять. Чим нижчий рівень, тоді

частіше використовується образна, емоційна, рухова пам'ять. Однак треба пам'ятати, що хоча мнемотехніка дуже корисна – як і інші засоби запам'ятовування – вона сама по собі не є рішенням для опанування мови. Це цікавий інструмент, але ніщо не замінить постійну практику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення чужоземної мови базується на запам'ятовуванні нової лексики. Для цього мнемотехніка пропонує багато методів, і їх застосування залежить від індивідуальних особливостей особи і рівня її мовної підготовки.

Метод **асоціацій** є одним з найбільш поширених методів у мнемотехніці. Особливо ефективним є метод **асоціацій протилежностей**, прикладом якого можна продемонструвати ланцюжок дієслів, які відмінюються у складних часах з дієсловом «être» і, для ефективного запам'ятовування, впорядковані попарно з антонімами: «arriver-partir», «naître-mourir», «monter-descendre», «entrer-sortir», «rester-tomber», «aller-venir».

В процесі запам'ятовування необхідно встановити зв'язок між іншомовним словом і словом мови перекладу таким чином, щоб воно відразу з'являлося в пам'яті. У цьому випадку можливо застосувати принцип, згідно якого запозичені слова у різних мовах звучать подібно і перекладаються шляхом заміни деяких букв іншомовного слова буквами мови перекладу. Один з таких способів, це заміна закінчень. Так більшість запозичених слів, які в українській мові мають закінчення -ція, -сія, при усному перекладі на французьку, фонетично майже не змінюються, лише закінчення «tion», «ssion» передається звуком [sjɔ̃]. І усі французькі іменники, які мають закінчення «tion», «ssion» відносяться до жіночого роду, як і іменники в українській мові: революція-la révolution, сесія-la session, корупція-la corruption, інтонація-l'intonation. Ще одна категорія запозичених слів з нульовим закінченням при вимові, набувають в українській мові закінчення «а», або «я»: le système-система, le problème-проблема, la copie-копія, la bombe-бомба, le lexique-лексика, la dramedрама, la tragédie-трагедія, l'ouverture-увертюра, la comédie-комедія.

Для кращого запам'ятовування чужоземної лексики можна поєднати слова з жартівливими, смішними малюнками. Такий спосіб **візуалізації** працює і у рідній мові при вивченні віршів, пісень, поетичного контенту. Насправді наш мозок зосереджується на тому, що дивує, що здається незвичайним і смішним. Наприклад, якщо важко запам'ятати, що у французькому слові «STYLO» (укр. ручка), пишемо букву «Y», а не «L», хоча вимовляємо звук [I], можна уявити ручку, яка підносить вгору обидві руки і запитує: «Як можна забути моє написання?» Це трохи абсурдно, але таким чином ви запам'ятаєте написання цього слова.

Вивчаючи французький алфавіт, ми застосовують **римовані рядки**, розбивши алфавіт на кілька груп букв. До прикладу, на своїх заняттях використовуємо такі римовані рядки, вплетені у французькі букви: A – B – C – D – E – F _Nous allons voyager_ – G – H – I – J – K – L – M – N _Nous irons assez loin_ – O – P – Q – R – S – T – U _Et toi, Pierre, que fais –tu_ – V – W – X – Y – Z _Moi, j’apprends mon alphabet.

Цей простий спосіб дає швидкий результат для осіб будь-якого віку.

Без постійного **повторення** вивченого матеріалу і поєднанні його з новим, особливо при оволодінні чужоземною мовою, не обійтися. На початку заняття, для зосередження на роботі з чужоземною мовою, описуючи погоду чи малюнок, необхідно залучити усю групу до праці над лексичним вивченим матеріалом. На цьому етапі можна проробляти вправу, коли необхідно повторити вже сказане і додати ще свою інформацію на задану тему. Фактично вибудовується **асоціативний ланцюжок**: пов’язують нове слово з попередніми асоціаціями, щоб формувати своєрідну асоціативну розповідь. Це дозволить зміцнити запам’ятовування та забезпечити міцніший зв’язок між словами.

Ще одним допоміжним прийомом запам’ятовування систематизації стануть **акроніми**. Наприклад, для вивчення частин мови французькою, потрібно лише запам’ятати акронім PAVPANIC, де P-pronom – займенник, A-adjectif – прикметник, V-verbe – дієслово, P-préposition – прийменник, A-adverbe – прислівник, N-nom – іменник, I-interjection – вигук, C-conjonction – сполучник. Наступний приклад акроніма, нам допоможе запам’ятати французькі дієслова, які відмінюються з допоміжним être у складних часах: DR (et) MRS P. VANDERTRAMP (descendre, rentrer, mourir, revenir, sortir, passer par, venir, aller, naître, devenir, entrer, retourner, tomber, rester, arriver, monter, partir).

Завдяки французьким дієсловам «Monter» (підніматися) і «Tomber» (падати) можна, не напружуючи пам’ять, запам’ятати який з двох цих іменників: le stalacTite (сталакТит) і le stalagMite (сталлагМіт) «падає» зі стелі, а який здіймається з дна печери, на дію вказує перша буква французького дієслова.

Щоб завчити планети сонячної системи французькою мовою маємо запам’ятати цікаве речення: «Me voici toute mignonne! Je suis une nouvelle planète!» Перші букви назв планет сонячної системи: Меркурій, Венера, Земля, Марс, Юпітер, Сатурн, Уран, Нептун і Плутон (фр.м. Mercure, Vénus, Terre, Mars, Jupiter, Saturne, Uranus, Neptune, Pluton) складають змістовне речення, яке в перекладі на українську звучить досить яскраво: «Ось я, дуже мила! Я є нова планета!» Ось ще один приклад акроніма введеного у речення на цю ж

тему: «Mon vieux théâtre m'a joué souvent une nouvelle pièce». Українською звучить як: «Мій старий театр мені часто грав нову п'єсу».

Акронім BANGS дозволить студентам, перша чужоземна мова яких англійська, з легкістю запам'ятати французькі прикметники, які ставимо перед іменником:

B = Beauty : joli, beau

A = Age: jeune, vieux, nouveau

N = Number: premier, deuxième,

G = goodness (=qualité) : gentil, autre

S = Size : grand, gros, petit

Досить часто у граматичних правилах є цілий ряд винятків і, щоб полегшити їх запам'ятовування, можна зв'язати ці винятки у речення. Іменники, які мають в однині закінчення «**ou**», у множині приймають «**s**». Але є винятки з правила, деякі іменники маючи в однині «**ou**», у множині приймають «**x**». Ось цей ряд: le chou, le bijou, le joujou, le genou, le caillou, le hibou, le pou. Пов'язавши винятки у речення, трохи абсурдне і дивне за змістом: «*Viens mon chou, mon bijou, mon joujou, sur mes genoux, et jette des cailloux à ce hibou plein de poux!*» -ми отримаємо хороший результат запам'ятовування винятків з правила. Більшість французьких іменників, які в однині мають закінчення «**ail**» у множині приймають «**s**», але кілька винятків, які приймають у множині «**aux**» маємо вивчити: l'ail, le bail, le corail, le soupirail, le travail, le vantail, le vitrail, l'émail. Речення «*Abaco soutra vanviet*» поєднує в собі всі винятки до даного правила, залучаючи перші дві букви кожного іменника-винятка. Прості прийменники: à-dans-par-pour-en-vers-avec-de-sans-sous-sur легко і невимушено запам'ятовуємо ввівши їх у речення: *Adam part pour Anvers avec deux cents sous sûr*.

Для легшого запам'ятовування написання слів у французькій мові зазвичай вибудовують способи, які поєднують уяву, логічне мислення та орфографію, складаючи власні пояснення. Наприклад: у дієслові «**Nourrir**» (укр. харчуватися) пишемо дві букви «**г**» тому, що протягом дня харчуються не один раз, а кілька. Дієслово «**Mourir**» (укр. вмирати) пишуть лише з однією буквою «**г**», пам'ятаючи, що вмирають один раз. Дієслово «**Courir**» (укр. бігти) приймає одну «**г**» адже, коли біжать, іноді бракує повітря. За допомогою гри слів у реченні: «*Je n'aime pas le thé*» (укр. Я не люблю чай). (**Je** – n'aime pas le **T**)), у буквальному перекладі – «Я не люблю букву Т» при відмінюванні дієслів пригадують, що у першій особі однини ніколи не пишемо букву «**T**». Наступне речення нагадує, що після «**si**» ніколи не вживають умовного способу: «*Les si n'aiment pas les rais*» («si» не люблять «rais» – закінчення дієслів в умовному способі.)

Цікаво створювати власні способи запам'ятовування і для деяких іменників. Щоб запам'ятати написання слів: «**Un balai**» (укр. віник) і «**Un ballet**» (укр. балет) можна уявити віник, у якого один держак, а для танцю треба обидві ноги. У слові «**L'hirondelle**» (укр. ластівка) пишуть дві букви «**l**», адже ластівці, щоб літати, потрібно два крила.

Щоб розрізнити діакритичні знаки, які змінюють вимову французької букви «**é/è**» (коли знак праворуч закриває звук, а знак ліворуч робить його відкритим) вдаються до геометрії і проводять пряму лінію під цими знаками. Коли кут виходить гострий, цей знак закриває звук і маємо транскрипційний знак [e], схожий за звучанням на українську букву «и». Якщо кут виходить тупий, цей знак відкриває звук і отримуємо транскрипційний знак [E], схожий за звучанням на українську букву «е». Маючи два іменники: **La tâche** (укр. завдання, робота) і **La tache** (укр. пляма, бруд), які звучать подібно, а написання їх відрізняється лише буквою «**â / a**» зі знаком «accent circonflexe», запам'ятати їх переклад можна створивши таку асоціативну картинку: роботу, а особливо фізичну, виконуємо в шоломі, задля безпеки, а пляму маємо вивести, щоб і сліду не залишилося. Існує у французькій мові знак : ["] – «tréma» – звучить дуже близько фонетично до українського «тримати» і роль цього діакритичного знаку – утримувати голосну A, I, E –Ê, Ä, Î у входження у буквосполучення з іншими голосними, тобто голосна, над якою стоїть цей знак, читається окремо.

Принцип кодування і декодування слів-валіз, теж заслуговує на увагу у контексті методів мнемотехніки. Словник *le Petit Larousse illustré* визначає слово-валізу, як термін, який складається з початку одного слова і закінчення іншого. Слова-валізи у французькій мові явище не нове. Воно відоме починаючи з 16 століття, коли Рабле вперше використав новостворене слово «*sorbonnagre*» (*Sorbonne* і *opagre-осел*), що означало студент, або професор Сорбони, трохи у зневажливому стилі [8]. Наведемо приклади таких неологізмів, які увійшли у постійне вживання: *Informatique* (*information* і *automatique*), *Tapuscrit* (*taper* і *manuscrit*), *Électrification* (*électricité* і *efficacité*), *Clavarder* (*clavier* і *bavarder*), *Didacticiel* (*didactique* і *logiciel*), *Franglais* (*français* і *anglais*), *Brugner* (*brûler* і *bagnole*), *Modem* (*modulateur* і *démodulateur*), *Gendarme* (*gens* і *d'arme*), *Cosmécétique* (*cosmétique* і *pharmaceutique*). Слова-валізи *Brexit* (англ. слова *British* і *exit*), *Nescafé* (*Nestlé* і *café lyophilisé*) відразу стали загальноновживаними поняттями. Вправи на створення слів-валіз допомагають запам'ятовувати лексику у формі гри, збагачують мову неологізмами і дозволяють уникати вживання іншомовних запозичень. Створення найпростіших слів-валіз можна

практикувати після кожного вивченого тематичного блоку для повторення і закріплення лексичного матеріалу: le *mouton-tondeuse-moutondeuse*, le *hibou-boutique-hiboutique*, le *cheval-allure-chevallure*, le *chat-animal- chanimal*.

Неможливо оминати мнемотехнічний прийом, який залучає **іншомовні слова** і часто такі запозичення мають свою особливу історію, яка допомагає записати цю лексику у довготривалу пам'ять. Наприклад усім відоме слово «гардероб» приміщення, шафа, куди кладуть одяг на зберігання, французького походження, утворене з дієслова «garder» (укр. зберігати, оберігати) і іменника «robe» (укр. плаття, одяг). «Аванс», або французькою «avance» перекладається як «випередження», «попереду», значення у обох мовах дуже близьке і тому запам'ятати його можна не напружуючи пам'ять, адже знаємо, що означає це поняття у рідній мові. Якщо порівняти слово «афера» і французьке «une affaire», фонетично вони дуже близькі, але значення їх протилежні: в перекладі з французької це слово з позитивним значенням – «робота, справи», український відповідник слова несе у собі негативне значення. На такому явищі, коли звучання запозичених слів повністю співзвучні, а значення протилежні, теж можна вибудувати прийом для швидкого вивчення лексики. «Шедевр» і в українському і французькому перекладі означає одне і те ж поняття, хоча у французькому варіанті «chef-d'œuvre» ми отримуємо два слова «chef» (укр. шеф, основний) і «d'œuvre» (укр. творчість, праця). Слово «бордюр» французького походження, утворене при допомозі іменника «bord» (укр. край, борт, берег) і прикметника «dure» (укр. твердий, черствий). Слово «парфуми», походить з латинської і в перекладі означає «через дим». В епоху античності греки спалювали ефірні олії для отримання запаху через дим. Цікава історія виникнення слова спонукає до пошуків і глибшого запам'ятовування. Таким чином запам'ятовується не лише одне слово, а весь його семантичний ряд. Цей принцип допомагає пам'ятати значення слів і мотивує студентів до наукових пошуків.

Принцип **аудіо мнемотехніки** користується у студентів неабиякою популярністю. До роботи над помилками залучаються усі учасники навчального процесу, адже послухати свій запис тексту чи поетичного твору та записи інших студентів це завжди цікаво. Під час прослуховування запису, особисто начитаного тексту, чітко визначаються неточності у вимові і заповнюють прогалини у знанні лексичного матеріалу. Для ускладнення завдання, беручи до уваги рівень володіння мовою, студенти самостійно записують власні римовані рядки у стилі японського ліричного вірша – хокку, що сприяє розвитку лексичного запасу та творчих здібностей слухачів [6]. Цей

список можна продовжувати безкінечно, хоча, не всі наведені тут приклади, будуть ефективними для кожного, але спробувати вартує.

Розглядаючи прийоми мнемотехніки та вдосконалення вмінь та знань з чужоземної мови, не можна не згадати ейдетуку. Це один із різновидів пам'яті, який базується на поєднанні образів і зорових вражень. **Ейдети́зм**, як особливий різновид пам'яті, дозволяє втримувати та відтворювати надзвичайно живі образи раніше побачених предметів, об'єктів. Тією чи іншою мірою він притаманний кожній людині, особливо у дитячому віці [1]. Цей вид пам'яті притаманний не всім, більш яскраво він розвинутий у дітей дошкільного віку, та полягає у збереженні інформації у довготривалій пам'яті на базі яскравих вражень.

Висновки з дослідження. Отже, підсумовуючи усі наведені вище практичні прийоми при вивченні французької мови, можна зробити висновок, що інформацію, яку ми отримуємо потрібно диференціювати, аналізувати і прикріпити до живих образів, вражень і позитивного мислення та застосувати при звичайній комунікаційній ситуації. І питання не в тому скільки разів викладач повторить правило чи слово, важливо те, скільки разів учень «вийме» це правило чи слово з пам'яті і застосує його на практиці. Використання мнемотехніки аж ніяк не спростить удосконалення нової мови, але сам процес стане швидшим, якіснішим та більш контрольований і керований [2]. У сучасній науковій літературі недостатньо висвітлені питання, щодо застосування мнемотехніки при вивченні чужоземних мов, недостатньо теоретичних досліджень, які б описали та систематизували мнемонічні прийоми. Стаття, спрямована на аналіз невеликої частини мнемотехнічних прийомів, які можна використати для полегшення запам'ятовування нової інформації. Це спонукає до подальшого дослідження поставленої проблеми та пошуку ефективних шляхів її вирішення. Мнемотехнічні прийоми передбачають не лише запам'ятовування, внаслідок якого відбувається закріплення нового матеріалу через пов'язування його з раніше надбаними знаннями. До цього відноситься збереження інформація та її упорядкування в пам'яті (просторове упорядкування, асоціативне та ієрархічне), відтворення отриманого матеріалу (на етапі розпізнавання та відтворення без образу, що використовувався при запам'ятовуванні) та пригадування (відтворення, що вимагає зусиль для репродукції певної інформації) [3, с. 150]. Основна перевага мнемотехніки полягає в тому, що вона дозволяє враховувати індивідуальні особливості пам'яті кожної людини. Кожен може створювати власні асоціації на основі елементів свого повсякденного життя, своїх інтересів та уподобаннях. Це робить процес запам'ятовування більш персоналізованим і

дозволяє захоплююче сприймати та вивчати нову лексику. Сьогодні існує велика кількість методів для запам'ятовування, які полегшують життя викладачам і студентам, зберігаючи їх час. На відміну від інших технік запам'ятовування, прийоми мнемотехніки необхідно розглядати як ефективний, але допоміжний метод кращого вивчення мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антошук Є. В. 10 уроків чудової пам'яті. Є. В. Київ. : Ешке, 2003. 14 с.
2. Бутенко О.В. Мнемотехніки на уроках іноземної мови. *Сучасні підходи до навчання іноземної мови: шляхи інтеграції школи та ВНЗ*. Матеріали III Міжнародної конференції : Філологія, Харків 2013. 196 с.
3. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 208 с.
4. Чепурний Г. А. Освітня мнемотехніка : навчально-методичний посібник Г.А. Чепурний. – 3-тє вид., оновл. зі змін. та доповн. Тернопіль : Мандрівець, 2020. 152 с. (Серія "Освітня мнемотехніка").
5. Павелків Р. В. Загальна психологія. Київ : Кондор, 2009. 570 с.
6. Попко І.А. Організація мовної підготовки в Школі Національної жандармерії м. Рошфор (Франція). *Нова педагогічна думка*. 2016. № 2 (86).
7. Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львів, 2024. URL: <https://ldubgd.edu.ua/content/pereklad-z-angliyskoyi-movi> (дата звернення: 20.07.2024).
8. Gerault J-F. Histoire de la mnémotechnie. 2017. URL: <https://www.virtualmagic.com/articles/tests/lectures/histoire-de-mnemotechnie/> (дата звернення: 19.07.2024).
9. Le Roux N. La société Vultr Holdings Corporation. Etats-Unis. La langue française. Dictionnaire. 2024. URL: <https://www.lalanguefrancaise.com/dictionnaire> (дата звернення: 20.07.2024).

Lesya Rohach,
*PhD in Philology,
Associate Professor at the English Philology Department
State University “Uzhhorod National University”
<https://orcid.org/0000-0001-7709-017X>
Uzhhorod, Ukraine*

Natalia Petiy,
*Senior Teacher at the English Philology Department
State University “Uzhhorod National University”
<https://orcid.org/0000-0002-3999-0932>
Uzhhorod, Ukraine*

Oksana Shovak,
*PhD in Philology,
Associate Professor at the English Philology Department
State University “Uzhhorod National University”
<https://orcid.org/0000-0001-6016-7599>
Uzhhorod, Ukraine*

Natalia Shtefaniuk,
*Senior Teacher at the English Philology Department
State University “Uzhhorod National University”
<https://orcid.org/0000-0003-1563-3532>
Uzhhorod, Ukraine*

Student-centered learning and teacher-centered learning in EFL context

Студентоцентроване навчання та кероване викладачем навчання у контексті вивчення англійської як іноземної

Summary. *The article explores the contrasting pedagogical approaches in English as a Foreign Language (EFL) education. Teacher-Centered Learning (TCL) traditionally positions instructors as central authorities who deliver knowledge through lectures and direct instruction, emphasizing content mastery and adherence to syllabi. In contrast, Student-Centered Learning (SCL) empowers learners to actively participate in their educational activity, fostering collaboration, critical thinking, and personalized learning experiences adapted to individual needs and interests.*

The authors argue that while TCL ensures comprehensive content delivery and classroom management, it may hinder student engagement and the development of critical thinking skills necessary for real-world application. In contrast, SCL promotes student autonomy and deeper understanding by encouraging interactive learning activities such as group work, discussions, and problem-solving tasks. This approach not only enhances language proficiency but also cultivates skills essential for dealing with complex global challenges.

Moreover, the study highlights the challenges and benefits associated with each approach within the context of EFL education. Despite the documented advantages of SCL, including increased learner motivation and improved communication skills, its implementation faces resistance in environments accustomed to TCL methodologies. Factors such as institutional constraints, the need for additional resources, and cultural considerations influence the effectiveness of adopting SCL practices.

In addition, the authors advocate for a balanced approach that integrates elements of both TCL and SCL to optimize learning outcomes in diverse educational settings. They propose that combining structured content delivery with student-centered activities can cater to varying learning styles and preferences, fostering a holistic educational experience. This hybrid model acknowledges the strengths of TCL in foundational knowledge acquisition while harnessing the benefits of SCL in promoting critical thinking and independent learning.

Key words: student-centered learning, teacher-centered learning, EFL, education, student, teacher.

Анотація. У статті досліджуються протилежні педагогічні підходи у викладанні англійської мови як іноземної. Традиційне навчання, кероване викладачем (Teacher-Centered Learning), визначає викладача як центральну фігуру, яка передає знання за допомогою лекцій та безпосередніх настанов, акцентуючи увагу на засвоєнні змісту та дотриманні навчальних планів. На противагу цьому, студентоцентроване навчання (Student-Centered Learning) дає можливість студентам брати активну участь у своїй навчальній діяльності, що сприяє співпраці, критичному мисленню та персоналізованому навчальному досвіду, адаптованому до індивідуальних потреб та інтересів.

Автори стверджують, що хоча традиційне навчання забезпечує комплексну подачу матеріалу та управління аудиторією, воно може завадити залученню студентів і розвитку навичок критичного мислення, необхідних для застосування знань у реальному світі. На противагу цьому, студентоцентроване навчання сприяє автономії студентів і глибшому розумінню, заохочуючи інтерактивні види навчальної діяльності, такі як робота в групах, дискусії та вирішення проблемних ситуацій. Такий підхід не лише покращує рівень володіння мовою, але й розвиває навички, необхідні для розв'язання глобальних проблем.

Водночас дослідження висвітлює труднощі та переваги, пов'язані з кожним із цих підходів у контексті викладання англійської мови як іноземної. Попри зазначені у літературі переваги студентоцентрованого навчання, зокрема підвищення мотивації учнів та покращення комунікативних навичок, його впровадження стикається з деяким спротивом у середовищі, яке звикло до методик традиційного викладання англійської мови. Такі фактори, як організаційні обмеження, потреба в додаткових ресурсах і

культурні особливості, впливають на ефективність впровадження практики студентоцентрованого навчання.

Окрім того, автори обстоюють збалансований підхід, який інтегрує елементи як традиційного навчання, керованого викладачем, так і студентоцентрованого навчання для досягнення оптимальних результатів навчання в різних освітніх умовах. Вони вважають, що поєднання структурованої подачі контенту з діяльністю, орієнтованою на студента, може задовольнити різні навчальні стилі та уподобання, сприяючи формуванню цілісного освітнього процесу. Ця комбінована модель визнає сильні сторони керованого викладачем навчання у набутті фундаментальних знань і водночас використовує переваги студентоцентрованого підходу в розвитку критичного мислення та самостійного навчання.

Ключові слова: студентоцентроване навчання, кероване викладачем навчання, англійська мова як іноземна, освіта, студент, викладач.

Introduction. Achieving better results in language learning heavily depends on the quality of instructional methods employed by the teacher to manage learning activities. The teacher's role is essential in creating a learning environment where knowledge is co-constructed by both the teacher and students, rather than being directly transmitted by the teacher alone. Consequently, the traditional role of the teacher as the sole transmitter of knowledge shifts to that of an advisor and facilitator of the learning process, with the aim of encouraging students to develop their own solutions to presented problems. This shift allows students to focus more on their understanding and application of knowledge.

This transition is largely driven by observed trends: despite numerous reforms, modern facilities, and the availability of various learning channels, the communicative competence of many EFL learners has been declining in the 21st century. This necessitates a new classroom learning paradigm that emphasizes learning over teaching, a shift supported by scholars such as Sosnytska and Hlikman (2017) [3], Zablotska and Nikolayeva (2021) [1], Wright (2011) [23], McCombs (2012) [17], Miller and Metz (2014) [19], Dole, Bloom, and Kowalske (2016) [9], etc. The student-centered method prioritizes student interests and needs, with the teacher acting more as a facilitator than a traditional lecturer [20, p. 64].

However, adult learners sometimes struggle with transitioning to student-centered learning, as they may initially perceive this approach as the instructor abdicating responsibility for managing instruction. Recognizing this potential resistance can open a dialogue about these changes, helping both learners and instructors negotiate their new roles.

In the context of higher education in Ukraine, many instructors still rely on traditional, teacher-centered methods. These methods often result in students focusing primarily on the teacher as the main source of information, thereby remaining passive recipients of knowledge. This dominance

of teacher-talking time persists despite efforts to implement student-centered approaches. Factors such as the need to complete courses within a specific timeframe and the pressure to prepare students for exams often compel teachers to adhere to teacher-centered strategies.

Nevertheless, the benefits of student-centered learning are well-documented in academic literature. These include increased learner engagement and motivation, enhanced critical thinking and problem-solving skills, improved communication abilities, greater independence, and personalized learning experiences. Despite these advantages, it remains challenging for teachers to embrace change and modify their instructional habits. In Ukraine, the entrenched reliance on traditional, teacher-centered methods often hinders the full implementation of student-centered learning, even as educational reforms and new teaching strategies continue to evolve.

The **aim** of the article is to conduct a comparative analysis of Student-Centered Learning (SCL) and Teacher-Centered Learning (TCL) in the context of English as a Foreign Language (EFL) education. The authors explore and discuss the implications, challenges, and effectiveness of these two pedagogical approaches.

The **methodology** for this article involves a comparative and qualitative analysis supported by an extensive literature review. The authors systematically compare TCL and SCL, drawing on existing research and contextual factors within EFL education to provide a comprehensive discussion of the advantages, challenges, and practical implications of each approach.

Results and discussion. In EFL education, SCL and TCL represent two divergent pedagogical approaches, each with distinct characteristics and implications for teaching and learning. In traditional teacher-centered learning, the instructor assumes a central role by imparting information through lectures, presentations, and direct instructional methods. Students receive and assimilate this knowledge, demonstrating their comprehension through assessments and assignments [13, p. 37]. While effective for introducing foundational concepts and ensuring comprehensive coverage of material, this approach may present drawbacks. Passive learning under this model can result in disengagement, particularly among students who thrive in more interactive learning environments. Moreover, an emphasis on memorization may not adequately cultivate the critical thinking and problem-solving abilities essential for real-world applications.

According to McDonough, student-centered learning is an educational approach where students actively participate in decisions regarding what and how they will learn, as well as how their learning will be assessed. It emphasizes valuing and respecting each student's unique backgrounds, interests, abilities, and experiences. In this approach, each student is treated as a partner in the teaching and learning process, fostering a collaborative and personalized educational environment [18, p. 32]. Beaten et al. further define

student-centered education through three fundamental aspects. Students are engaged in constructing their own knowledge through interactive learning activities that encourage active participation and critical thinking [5, p. 16]. Teachers, in this model, take on the role of coaches, providing guidance and support to students as they handle questions and challenges in their learning process. Moreover, educators incorporate authentic assignments that simulate real-world scenarios and complex educational problems, aiming to deepen students' understanding and their ability to apply knowledge in practical contexts. Thus, SCL is characterized by an approach where students actively engage in their learning process, assuming responsibility for their education [2]. This contrasts sharply with TCL, where the teacher serves as the primary authority, disseminating knowledge in a top-down manner.

Drawing from the existing literature on student-centered learning and teacher-centered learning, this study conducts a comprehensive comparative analysis of these pedagogical approaches across various dimensions, such as the roles of teachers and students, types of learning activities, curriculum design, assessment methods, and classroom environment (see Table 1).

Role of the teacher. In TCL, the teacher maintains a central role, controlling the classroom and acting as the sole source of knowledge. This model places the teacher at the forefront of classroom activities, often limiting student participation to passive reception. Addressing the challenges

Table 1

SCL versus TCL in EFL classroom

Aspect	Teacher-Centered Learning	Student-Centered Learning
Teacher's role	Central figure, controller, and source of knowledge. Dominates the classroom activities.	Facilitator, guide, and coach. Focuses on supporting students' learning needs and interests.
Students' role	Passive recipients of information. Follow teacher instructions and absorb content.	Active participants, responsible for their own learning. Engaged in collaboration and exploration.
Learning activities	Lecture-based, individual work, and teacher-directed activities.	Interactive, collaborative, and student-driven. Includes group work, discussions, and projects.
Curriculum design	Fixed and standardized. Follows a pre-determined syllabus with little room for adaptation.	Flexible and adaptive to students' needs and interests. Emphasizes relevance and real-world application.
Assessment methods	Summative assessments, standardized tests, and exams. Focuses on final outcomes.	Formative assessments, peer reviews, self-assessments, and portfolio work. Emphasizes ongoing feedback.
Classroom environment	Structured and orderly. Emphasizes discipline and adherence to rules.	Dynamic and interactive. Encourages student autonomy and collaboration.

of the 21st century concerning the role of educators requires acknowledging that teachers primarily function as facilitators. Student-centered learning emerges as the approach that empowers teachers in this role. In this method, teachers act as facilitators who promote students' critical thinking, creativity, and independence. They engage students in designing learning activities and assessments, and offer opportunities for students to select activities that align with their individual learning preferences and styles [4, p. 62]. According to Fabian et al., in organizing students' educational activities in line with regulatory requirements, the teacher defines the objectives and tasks of a particular discipline in relation to other subjects. The teacher selects the most effective forms and methods of instruction that enhance students' cognitive engagement and establish methods of assessment. However, possessing extensive professional knowledge alone is insufficient for effectively engaging a student audience. The overall development of the teacher's personality, their ability to relate material to contemporary contexts and personal experiences, independence in their viewpoints, understanding of youth interests, effective communication skills, and the use of innovative teaching methods significantly impact student engagement. A modern educator must be committed to continuous self-development and self-improvement, prepared to effectively apply their knowledge, skills, and abilities in a dynamic professional environment [10, p. 4].

Role of the students. In SCL, students are active participants in their learning activities. They engage in collaborative activities, critical thinking, and problem-solving. This active involvement contrasts with the passive role of students in TCI, where they primarily absorb information conveyed by the teacher and follow structured instructions, which may lead to potential demotivation and lack of engagement [11].

Learning activities. Student-centered approaches, as evidenced by studies [8, p. 485], emphasize active student engagement, collaboration, critical thinking, and creativity, thereby deepening language understanding through activities such as group work and presentations. Conversely, teacher-centered approaches, as observed in several studies [7; 15], often focus on grammar instruction, explicit error correction, and teacher-led explanations, potentially limiting student autonomy and active participation. The shift towards learner-centered methodologies in EFL not only enhances writing skills, grammar, and vocabulary but also cultivates positive attitudes towards academic writing, indicating the effectiveness of student-centered activities in creating a more inclusive and stimulating EFL learning environment.

Curriculum design. The curriculum in SCL is flexible and adaptive, designed to meet the diverse needs and interests of students. It emphasizes

real-world application and relevance, allowing for adjustments based on student feedback and performance. TCI, however, follows a fixed and standardized curriculum, adhering to a pre-determined syllabus with little room for adaptation to individual student needs [12].

Assessment methods. In teacher-centered learning approaches, assessment methods often rely on traditional formats such as exams and quizzes that primarily assess students' retention of knowledge [13, p. 36]. In contrast, student-centered learning approaches prioritize interactive and participatory assessment methods, such as project-based learning, where students engage in real-world projects, and problem-based learning, where students tackle scenarios or cases to foster self-directed learning [22, p. 75]. Furthermore, student-centered assessment practices within project-based learning entail well-designed assessment procedures, criteria, and tasks that align closely with the student-centered teaching and learning process, ensuring a comprehensive and cohesive approach to assessment in higher education contexts. The shift towards student-centered approaches points to the importance of aligning assessment methods with overall learning objectives and activities to enhance student engagement and foster critical thinking skills. According to Bergner and Chen, collaborative ontology development has been explored as a strategy to empower educators in articulating assessment arguments within student-centered learning environments [6].

Classroom environment. In teacher-centered learning approaches, the classroom environment typically centers on the instructor as the primary authority delivering knowledge through direct instruction and information dissemination. On the other hand, student-centered learning approaches redirect attention to the learners, establishing an environment where students assume responsibility for their learning process and engagements, thereby encouraging critical thinking and active participation. Student-centered environments foster student involvement and accountability, by means of using multimedia tools and big data analytics to optimize learning outcomes and student retention rates [24]. These methodologies frequently incorporate project-based learning, problem-based learning, and argument-based curricula, enabling students to engage in practical projects, problem-solving tasks, and debates that foster self-directed learning and diverse perspectives. Student-centered learning environment cultivates a more interactive and participatory classroom atmosphere compared to a traditional teacher-centered approach [11, p. 135].

Additionally, in terms of SCL and TCL, we have examined such aspects as focus of learning, instructional materials, communication patterns, cultural context sensitivity. Considering the *focus of learning*, SCL is process-oriented, prioritizing critical thinking, problem-solving, and personal

growth. It encourages students to develop their skills and understandings through exploration and reflection [14]. TCL, in contrast, is content-oriented, prioritizing the acquisition and retention of knowledge, often at the expense of developing broader cognitive and interpersonal skills.

In SCL, *instructional materials* are diverse and often selected based on student interests. They include authentic materials that reflect real-world contexts and applications [16, p. 50]. TCL predominantly relies on textbook-based materials selected by the teacher or institution, with less consideration for student preferences or real-world applicability.

Teacher-centered approaches typically involve a more traditional, lecture-based *communication model* where the teacher dominates the classroom, leading to passive student roles. On the other hand, student-centered approaches promote a more interactive communication model, encouraging active student participation, collaboration, critical thinking, and creativity, leading to a deeper understanding of the language [21]. Additionally, in a student-centered approach, the roles of both teachers and learners are transformed, fostering a more motivating and engaging learning environment where students prepare tasks, present independently, and engage in group work, ultimately enhancing EFL learning and teaching experiences [11].

Concerning *cultural context sensitivity*, SCL demonstrates high sensitivity to cultural contexts, adapting to the diverse cultural backgrounds and perspectives of students. It values and incorporates cultural diversity into the learning process. TCL, often follows a standardized approach with limited adaptation to cultural contexts, potentially overlooking the unique needs and experiences of students from different backgrounds.

In EFL settings, the dichotomy between SCL and TCL highlights fundamental differences in educational philosophy and practice. The emphasis of SCL on student engagement, collaboration, and critical thinking reflects contemporary educational priorities that seek to develop well-rounded, autonomous learners capable of managing complex, real-world challenges. TCL, while effective in ensuring content delivery and maintaining classroom order, may fall short in fostering the critical and creative skills necessary for students to thrive in a rapidly changing global environment.

The trend towards SCL in EFL settings aligns with broader shifts in educational theory and practice, emphasizing the importance of adaptable, personalized learning experiences that cater to diverse student needs and cultural backgrounds. Integrating elements of both approaches could potentially offer a balanced and comprehensive educational experience, employing the strengths of each to support student learning and development.

Determining whether SCL or TCL is better depends on various factors, including educational goals, student demographics, available resources,

and the specific context of the learning environment. Each model has its strengths and weaknesses, and their effectiveness can vary based on these conditions.

From an educational goals perspective, SCL is better suited for fostering critical thinking, creativity, collaboration, and real-world problem-solving skills. It aligns with environments that prioritize holistic development and lifelong learning skills. In contrast, TCL is effective for ensuring comprehensive content coverage and preparing students for standardized tests, making it suitable for environments that emphasize content mastery and measurable academic performance.

Student demographics also play a significant role in determining the suitability of each model. SCL works well with diverse student populations, including those with different learning styles, paces, and interests. It encourages engagement and motivation among students who thrive on active participation and autonomy. Conversely, TCL may be more effective for students who benefit from structured and orderly learning environments or who need clear guidance and direct instruction.

The availability of resources is another crucial factor. SCL requires significant resources, including time, technology, and professional development for teachers. Its effective implementation depends on the availability of these resources. On the other hand, TCL can be implemented with fewer resources and is often more practical in resource-constrained environments, where maintaining classroom control and ensuring content delivery are primary concerns.

The learning environment itself also influences the choice of model. SCL is suitable for environments that support flexibility, creativity, and innovation, and is effective in small to medium-sized classrooms where teachers can manage and support individual student needs. In contrast, TCL is effective in larger classrooms or institutions, where maintaining order and delivering content efficiently to many students is a priority.

In many educational settings, a hybrid approach that combines elements of both SCL and TCL may be the most effective. This approach uses the strengths of each model while mitigating their weaknesses. For example, blended learning incorporates technology to facilitate personalized learning while maintaining structured content delivery. The flipped classroom model delivers instructional content online outside of class and uses classroom time for interactive, student-centered activities. Differentiated instruction combines direct instruction with opportunities for students to engage in collaborative and independent learning activities tailored to their needs.

Conclusion. The comparison between SCL and TCL in EFL education manifests fundamental differences in educational philosophy and

practice. TCL traditionally places the teacher as the central authority in the classroom, focusing on direct instruction and knowledge transmission. In contrast, SCL shifts the focus to students, encouraging active engagement, critical thinking, and collaboration while emphasizing personalized learning experiences adapted to individual student needs.

The shift towards SCL reflects a contemporary educational approach that aims to cultivate holistic skills such as creativity, problem-solving, and independent learning. This approach not only prepares students to deal with real-world challenges but also fosters a deeper understanding of language and its practical applications. Despite the benefits of SCL, its widespread adoption faces challenges, particularly in environments accustomed to TCL methodologies. Resistance to change, institutional constraints, and the need for additional resources often hinder the full implementation of SCL.

Educational research and literature consistently advocate for integrating elements of both approaches to achieve a balanced educational experience. This hybrid approach acknowledges the strengths of TCL in content delivery and classroom management while also using the benefits of SCL in promoting student engagement and critical thinking. Ultimately, the choice between SCL and TCL depends on educational goals, student demographics, available resources, and the specific context of the learning environment. The authors of the article suggest striking a balance between these approaches, which can enhance overall learning outcomes and better prepare students for the complexities of the cotemporary global context.

REFERENCES

1. Заблоцька О.С., Ніколаєва І.М. Студентоцентризм як тренд сучасної освіти. *Наукові записки*. Серія : Педагогічні науки. 2021. Випуск 194. С. 29–33
2. Песцова-Світалка О. Роль студентоцентрованого навчання в системі підготовки фахівців економічних спеціальностей. *Економіка та суспільство*, (34). 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1037/994>
3. Сосницька Н., Глікман С. Студентоцентрований підхід до професійної освіти в умовах сталого розвитку суспільства. *Науковий вісник Львівської академії*. Серія : Педагогічні науки. 2017. Випуск 1. С. 377–381.
4. Anggraeni, K. A., Rani, Yu. Teachers' role in 21st century: teacher is a facilitator, not a dictator. *Lunar*; 1(1), 2017. P. 60–71.
5. Beaten, M., Struyven, K. & Dochy, F. Student-centred teaching methods: Can they optimise students' approaches to learning in professional higher education?. *Studies in Educational Evaluation*, 39, 2013. P. 14–22.
6. Bergner, Yo., Chen, O. Teachers' Ontology-based Reasoning for Assessment in Student-centered Learning Environments. *Learning Research and Practice*, 9(4), 2022. P. 1–20.

7. Bremner, N. What is Learner-Centered Education? A Qualitative Study Exploring the Perspectives of English Language Teachers in Colombia. *Teaching English as a Second Language Electronic Journal (TESL-EJ)*, 2022. 25(4). <https://tesl-ej.org/pdf/ej100/a12.pdf>
8. Dewali, T.I. The Impact of Learner-centered Approach on EFL Learners' Writing Skill. *Journal of Duhok University*, 25(2), 2022. P. 482–493.
9. Dole, S., Bloom, L. & Kowalske, K. Transforming pedagogy: Changing perspectives from teacher centered to learner-centered. *Interdisciplinary Journal of Problem-based Learning*, 10(1), 2016. P. 1–15.
10. Fabian, M., Rabiichuk, S., Mykhalchenko, N., Pavlushchenko, N., Dzhurylo, A., & Soroka, T. Pedagogical aspects of improving communication skills of university students. *Journal of Lifestyle and SDGs Review*, 2024. Vol. 4. P. 1–9.
11. Huang, R. Motivating EFL Students in Learner-centered Classroom. Advances in social science, education and humanities research. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 652, 2022. P. 132–137.
12. Ichim, L., & Felicia Roman, A. Student-Centered Curriculum – Pedagogical Training of The Student. *Education, Reflection, Development – ERD 2021*, vol 2. I. /Albulescu, & C. Stan (Eds.), European Proceedings of Educational Sciences, 2022. P. 270–278.
13. Levitt, G., Grubaugh, S., Deever, D. Teacher-centered or Student-centered Teaching Methods and Student Outcomes in Secondary Schools: Lecture/ Discussion and Project-based Learning/Inquiry Pros and Cons. *EIKI Journal of Effective Teaching Methods*, 1(2), 2023. P. 36–38.
14. Mardiant, R., & Kurniawan, E. Exploring Vocational High School EFL Teacher's Understanding of Student-Centered Learning Assessment. *ENGLISH FRANCA: Academic Journal of English Language and Education*, 7(1), 2023. P. 203–216.
15. Markina E., Mollá, A.G. The effect of a teacher-centred and learner-centred approach on students' participation in the English classroom. *Bellaterra Journal of Teaching & Learning Language & Literature*, Vol. 15(3), 2022. P. 1–22.
16. Marwan, A. Implementing Learner-Centered Teaching in an English as a Foreign Language (EFL) Classroom. *Journal of Culture English Language, Teaching and Literature*, 2017. P. 46–58.
17. McCombs, B. Learner– centered online instruction. *New Directions for Teaching and Learning*, 144, 2012. P. 57–71.
18. McDonough, M. Applying learner-centered principles: From face to face instruction to a hybrid course learning format. *Journal of Learning in Higher Education*, 8(2), 2012. P. 31–39.
19. Miller, J. & Metz, M. Learner centered education in developing country context: From Solution to Problem? *International Journal of Education Development*, 31 (2), 2014. P. 423–435.
20. Olugbenga, M. The Learner Centered Method and Their Needs in Teaching. *International Journal of Multidisciplinary Research and Explorer (IJMRE)*, 1 (9), 2021. P. 64–69.
21. Rahman, F. Enhancing EFL Learners' Communicative Competence through Autonomous Learning Model; a Literature Review. 2020. URL: <https://eudl.eu/pdf/10.4108/eai.23-11-2019.2298319>
22. Tang, K.H.D. Student-centered Approach in Teaching and Learning: What Does It Really Mean? *Acta Pedagogica Asiana*, 2(2), 2023. P. 72–83.

23. Wright, G. B. Student-Centered Learning in Higher Education. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 2011. P. 92-97.
24. Zhao, E., He, J., Zhouyu, J., Wang Y. Student-Centered Learning Environment Based on Multimedia Big Data Analysis. *Mobile Information Systems*. 2022. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1155/2022/9572413>

CONTENTS

LANGUAGE STUDIES

Olena Yemelianova. Adjectives as the reflection of the Russian-Ukrainian war perception.....	7
Diana Haidanka, Olesia Hoban. Rendering linguocultural and pragmatic potential of author neologisms in children’s literature (the case study of J. K. Rowling’s “Christmas Pig” and T. Fletcher’s “Christmasaurus”).....	16
Slávka Janigová. Genre-based syntactic account of legal English – a pilot study	31
Valentyna Zaiets, Yuliia Myryivska, Kateryna Kiriushyna. Anglicisms in the advertising texts of Kyiv.....	42
Mariia Ivanchenko. The concept of BETRAYAL in English language consciousness: associative aspect.....	51
Nataliia Kishchenko. Lexical correlations of business English in business discourse	60
Liudmyla Krainiak, Olha Bodnar, Oleksandra Duda. Translation in the professional communication: overcoming interference.....	70
Tetiana Lypchenko. Grammatical aspects of scientific and technical translation (on the material of the rescue and emergency work instructions).....	79
Roksolana Melnychuk, Natalia Tsyntar, Myroslava Shenko. Structural and semantic characteristics of word-forming nests in sound analysis based on German Language material.....	88
Halyna Onyshchak, Kateryna Nykytchenko, Yevheniia Popovych. The linguo-pragmatic aspect of translating political media discourse.....	98
Roksolana Povorozniuk. Methodological grounds of equivalence and pragmatic adaptation of English nonfiction in medical field.....	108
Tetiana Pochepetska, Nataliia Drabov. Language means of expressing the communicative strategy of politeness in Modern English	116

Nataliia Russkykh. Mentions of Ukraine in Vietnamese online media before the full-scale invasion.....	125
Volodymyr Tymofieiev. Prononciation de la consonne finale instable des chiffres cinq et huit devant des mots commençant par une consonne (le cas de la liaison).....	136
Oleh Tyshchenko, Stanislav Koval. Features of lexical and grammatical transformations in film translation (based on the translation of the television series “The IT Crowd” into Ukrainian and Polish)	144

LITERATURE STUDIES

Oksana Barbil, Nataliia Shepa. Latin-language poetry of Vasyl Dovhovyč.....	163
Tetiana Botvyn, Oksana Pylypets, Tetiana Pundyk, Nadiia Salamin. Features of translation of lexical lacunae in Taras Shevchenko's collection of poetry “Kobzar”.....	172
Alona Kundii. Main characteristics of gender identity in the Chinese princesses’ poetry.....	182
Victoria Lipina, Glib Lipin. Theoretical challenges in the study of the fantastic literature.....	192
Olha Oleksyn. Sociological aspects of Ukrainian translations of W. Shakespeare’s plays in the 21 st century.....	204
Liudmyla Popova. Linguocultural approach to the study of the Middle Ages literature as a means of understanding the discourse of the modern English language.....	213
Iryna Syrko. The myth of the American dream in the formation of US national literature.....	229
Svitlana Taratuta. Genre of Anti-utopia in the Works of Kazuo Ishiguro: Traditions and Innovations.....	237

METHODS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Olena Gayevska. Virtual museums utilization for intercultural communicative competences' development of future translators	261
Kateryna Hildebrant. Teaching ESP in the context of international integration: problems and solutions.....	272
Nataliia Hodovanets, Viktoriya Lehan. Alternative methods of teaching foreign languages.....	284
Kateryna Honchar, Halyna Tryhub, Oksana Khnykina. Using authentic resources for medical students' motivation in English learning process	294
Ilona Huszti, Katalin Lizák. Developing writing skills of first-year English major students.....	309
Maryna Zuienko, Valentyna Voskoboinyk, Iryna Tyminska. Foreign language academic writing as an important component of philology students training.....	319
Oleksandr Kalenchenko. Intertextuality of practical English discourse: its specificity and basic principles.....	328
Iuliia Lebed, Victoria Kylyvnyk, Alina Kushnir. Establishing translation competence during the philologist training process.....	340
Nataliia Lieboshyna, Yuliia Cherkashyna, Eleonora Kharatian. The implementation of artificial intelligence technology (Chat GPT) into the system of training military specialists	351
Oleksii Orlov. Methodology of content learning of a foreign language in the context of reforming language and literature education.....	360
Iryna Popko. To the question of the effectiveness of mnemonic techniques in the study of French.....	369
Lesya Rohach, Natalia Petiy, Oksana Shovak, Natalia Shtefaniuk. Student-centered learning and teacher-centered learning in EFL context.....	382

НОТАТКИ

Наукове видання

**СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
З ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

Збірник наукових праць

Випуск 2 (26)

**CONTEMPORARY STUDIES
IN FOREIGN PHILOLOGY**

Research Paper Collection

Issue 2 (26)

Підписано до друку 23.09.2024 р. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Наклад 300 примірників. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 46,26. Обл. вид. арк. 24,89.
Замовлення № 1024/679.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел. +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.